

Ayuntamiento de Madrid

BIBLIOTECA MUNICIPAL
DE MADRID

9.

R

848

12240

1-6

Trigo

18-10-

93-6

V. CL.

MARCI ZUERII
BOXHORNII,
VARII
TRACTATUS
POLITICI,

*Quorum seriem Index Tractatum, Operi
præfixus, indigitat.*

BROS

DR.

ANCO

P. n.º 4553.

AMSTELODAMI,
Apud CASPARUM COMMELINUM,
ANNO CLO LDO LXIII. 1ta 12.

LIBROS
DEL DR.
MARCO

*Clarissimis, consultissimisque
Viris,*

D. HENRICO HEIDANO,
J. U. D.

D. CAROLO HEIDANO,
J. U. D.

D. GERARDO MASTRICHTIO,
Affini, Cognato, Amico.

S. P. D.

CASPARUS COMMELINUS.

 Um, Viri Clarissimi
& consultissimi, egre-
gia Doctorum virorum
scripta nullâ unquam
temporum serie, aut oblivione
delenda, judicarem, sed donec
* 2 coe

D E D I C A T I O .

coelum circa polos suos volva-
tur, conservanda, ut rude æ-
vum tot illustribus præclaro-
rum scriptorum monumentis
habeat, quo ad cæcæ mentis
caliginem pellendam animique
nubeculas abstergendas, inge-
niumque laudabilibus scientiis
& artibus ornandum, nitatur:
eosque multum patriæ prodes-
se, qui summa ope nituntur, ut
salutares scientias ab interitu
vindicient: Visum mihi fuit eru-
ditissimi, celeberrimi & incom-
parabilis *D. Marci Zuerii Box-
hornii* Opera, nempe, illius In-
stitutiones politicas, Disquisi-
tiones ex omni Historia desum-
tas, Dissertationes de Regio
Romanorum Imperio, de Suc-
cessione, de Pœnis, de Primis
Opi-

D E D I C A T I O .

Opibus Rerumpubl. de Veterum Achæorum republ. & diversa ejus mutatione ac forma, de Legibus, de Amnestia & de Rep. Batavica, prælo mandare; ne scilicet incuriâ tanti Viri Labores & Lucubrationes ex hominum memoria deleantur; equidem ego sic existimo, quicunque animi bona promovere student, majorem certè laudem mereri, quam qui splendore Magistratus & armis patriæ prodesse conantur: quid enim Urbium ac regionum regimen sine literis? quid navis in lævis undis sine perito magistro? quid horrida Martis arma sine consilio ac prudentia, quæ literis humanioribus acquiruntur, prodesse possunt? nam ma-

D E D I C A T I O.

nu cum hoste configere magis
 belluarum, quàm hominum esse
 videtur: regimen sine sapientia
 turbas & motus producit: navis
 sine apto Rectore ventorum ar-
 bitrio huc atque illuc jactabi-
 tur. Non injuriâ igitur dictum
 est, respublicas fore beatas, cùm
 viri docti eas regerent. In hoc
 nunquam satis Laudando *Box-*
hornii Opere horti omnigenis
 scientiæ fructibus pleni dantur:
 gazam inæstimabilem invenire
 erit: hîc fontes saluberrimi con-
 filii, & profundæ scientiæ con-
 spiciuntur; hîc optimi odoris
 flores exhibentur, & herbæ sa-
 luberrimæ reip. porriguntur,
 quæ omnia ad salutem & orna-
 tum vitæ spectant. Ita ut nihil
 fuerit, quod me ab utili incepto
 de-

D E D I C A T I O.

detertere potuerit: quod scio, Viri consultissimi, vobis non ingratum fore, quorum animus quotidie magis ac magis studiis accenditur: me enim non latet doctis viris illud ingenii esse, ut semper alicujus laborem maxime probent, ex quo homines fructum & utilitatem uberriam capiant; velut abunde ex doctissimi *Boxhornii* scriptis capi potest. Quod si institutum meum, (quæ res mihi minime dubia est) à vobis laudetur, vestra benevolentia me adhortabitur ad plures insignes posterum scriptores typo mandandos. Faxit Deus immortalis, Clarissimi & consultissimi viri, ut tam diu ego & vos publico bono superstites sitis, quoad egregio-

* 4

D E D I C A T I O .

giorum scriptorum libros; aliquando ex officinis distractos, rursus in lucem sim editurus. Si tum quoque benevolus, ut semper fuit, erga me animus vester deprehendetur, mihi sidera sublimi vertice videbor ferire.

Amstelod. I Aprilis 1663.

In

In Celeberrimi Viri,
MARCI ZUERII
BOXHORNII,
OPERA POSTHUMA,
Ab Amplissimo
D. ROCHO HOFFERO
EDITA.

I Nicola magnus erat fama Boxhornius olim
Orbis, ad Eoas occiduasque domos.
Sidus inocciduum quò sit post fata superstes,
Præstat apud cunctos Hoffleriana manus.
Candida posteritas, linguis animisque favere
Te deceat, deceat nomen utrumque legi.
Æternaturi dederat monumenta laboris
Zuerius; ingenium docta papyrus habet
Exnerat extincto lucem præclarus ademt am
Rochus, & in manes officiosus adest.
Editor aut scriptor nequirit præstantior esse,
Sufficiuntque virum nomina tanta sibi.
Esto pudor meritis mihi verba minora profari;
Ingenii culpa deferere esto pudor.
Laudibus addo nihil tantillus præco Poëta,
Sit satis ad laudes hic tacuisse meas.

HENRICUS BRUNO.

* 5

TY.

TYPOGRAPHUS LECTORIS.

Nobis, Benevole Lector, Institutiones Politicas MARCI ZUERII BOXHORNII, *Literatorum* sui seculi facile principis, praelo subiecturis suaserunt Viri non contemnendi, ut in Philologorum gratiam alia quaedam ejusdem Auctoris, huc spectantia, adjungeremus. Nos studiorum promotioni consulendum ratum, persuaderi nos passi sumus; ac proinde *Disquisitiones Politicas* ex omni *Historia* depromptas, adjecimus, & *Dissertationes* quasdam doctissimas, *Civilis scientiae* arcana penitus recludentes, ac *Romanas Historias* breviter enucleantes illustrantesque, in super addidimus: Denique *Reipubl. Batavica* novam
& ac-

AD LECTOREM.

*Et accuratam Descriptionem in-
seruimus ; adeò ut hoc Opus, absit ar-
rogantia dicto, plenariam Politices,
ac Romanorum Batavorumque Im-
perii Doctrinam contineat. Tu no-
stro labore utere ac Vale.*

IN

I N D E X.

T R A C T A T U U M.

I nstitutiones Politicæ.	<i>Pag.</i> 1
Disquisitiones Politicæ.	129
Dissertationes Politicæ, de Re- gio Romanorum Imperio.	409
De Successione & Jure Primo- genitorum.	533
De Electione & Successione.	548
De Pœnis.	557
De Primis Opibus Rerumpubl.	565
De Veteri Achæorum Repu- blica, & diversa ejus mutatio- ne ac forma.	569
De Amnestia.	577
De Legibus.	594
De Republica Batavica.	607

ADRIA-

ADRIANI HOFFERI

IN

EFFIGIEM

MARCI ZUERII BOXHORNII.

SI Romana suis posset facundia fari;
Et populis vellent tempora prisca loqui:
Hoc vultu responsa darent, nec dignius unquam
Furarent Latii ora soluta modis.
Aspice, Belga, virum, famâ qui iudice gentes
Pervolat, & spatium nescit in orbe sui.
Hoc tamen arctatur magnus BOXHORIUS arc,
Lata sed ingenii regna papyrus habet.

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

C. BAR.

C. B A R L Æ I

I N

E F F I G I E M

M. Z. BOXHORNII,

admodum adhuc Juvenis.

A *Dispice Palladii vultum, spectator, ephēbi,
Claraque facundis vocibus ora lege.
Ipsa senum velox sapientia prævenit annos,
Et spatiis atas fallitur acta suis.
Vir loquitur, scribitque senex vernante juvena.
Et Satyra mores liberiore notat.
In Batavis prætecta sapit; sub sidere nostro
Dum juvenis fatur mascula verba Cato.
Pingitur imberbis, qualem se pingit Apollo.
Quantum est, ipsa etiam fronte referre Deos!*

Quantum est quod Scitur !

MARCVS ZVERIVS
BOXHORNIVS,
*Bergopzomanus, Eloquentiae in
Acad. Leidensi Professor,*

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

Ayuntamiento de Madrid

MARCI ZUERII BOXHORNII
 INSTITUTIONUM
 POLITICARUM
 LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De Politica Scientia & Usu.

§. 1. **P**OLITICA, Scientia est, quæ
 constituendæ, conservandæ,
 augendæque Reipublicæ cu-
 ram ac rationem tradit.

§. 2. Quæ quidem dupli-
 citer nobis venit consideranda, & quatenus
 ab usu separata est, & quatenus ad eum refer-
 tur.

§. 3. Usus & scientia inter se ut plurimum
 diversa & distincta sunt, ita tamen cognata, ut,
 quin hæc ad alterius præsidium plurimum
 conferat, dubitari non possit, adeò ut scientia ab
 usu divellenda non sit, & illa huic optimo con-
 silio præmittatur.

§. 4. Scientiæ fundamenta sunt ratio æqui
 & boni, & res Imperiorum generatim conside-
 ratæ.

§. 5. Usus fundamenta sunt, Prudentia, &
 res Imperiorum singulares.

§. 6. Scientia facit, ne in rationem cujus per-
 A petuus

petuus in Republica usus est ; Usus, ne in hanc, aut istam Rempubicam, & hæc aut ista ejus negotia, peccemus.

§. 7. Scientia denique, quamvis Rempubicam, & ejus bonum ; Usus Respublicas linguas, & singula alia, ac propria earum commoda, pro hominum, rerum, ac temporum varietate, considerat.

C A P U T II.

Quid Respublica sit, & quæ prima ejus origo?

§. 1. **R**espublica est Imperium corporum multorum ad agnoscendam ejusdem Imperii Majestatem, iisdem legibus omnium & singulorum, utilitatis causa, imbutum.

§. 2. Imperia verò & publicæ dominationes gradatim provenerunt.

§. 3. Primum quidem Imperium ex jure naturæ profluxit. Estque quod parentum in liberos & nepotes, & ex his genitos appellamus. Estque Respublica hæc quasi seniorum cognatorum, quod Imperium humani generis exordio, cum longævi & fœcundi essent mortales, usum habuit.

§. 3. Vis ac anima ejus Imperii consistit in pietate ; Usus autem in numerosæ familiæ regimine atque conservatione.

s. 5. Se.

§. 5. Secundum imperium ex jure gentium prognatum est, estque, quo gentes omnes eidem rationi, & unanimi consensu receptis institutis, se, velut legi, subjecerunt. Estque illa universalis Respublica omnium omnino hominum.

§. 6. Vis hujus imperii consistit in ratione; Usus autem in totius generis humani conservatione & incolumitate.

§. 7. Tertium imperium est, quod ex singularum gentium utilitate, necessitate, & proprio, seu civili jure, peculiare, & à cæteris diversum, manavit, estque Respublica singularum nationum.

§. 8. Vis ejus consistit in peculiari civili ratione; usus autem non tam omnium hominum, vel populorum, quàm quorundam commodis ac salutis est adæquatus.

§. 9. Nam auctis numero hominibus, iis in oriente locis, quæ primò habitata sunt, cum omnibus sustentandis patria ditio impar esset, alii alias atque alias sedes quærere & inhabitare necesse habuerunt.

§. 10. Accessere ad ea domesticæ dissensiones & injuriæ, quibus divisi in factiones mortales, agros tandem & dominia divisere.

§. 11. Atque ita distinctis in oriente, & aliis dominiis, distinctæ & suæ singulæ jurisdictiones & Respublicæ, vel ejusdem, vel diversæ formæ, placuere.

§. 12. Quæ Respublicæ & Imperia initio modicæ extiterunt, dum necessitatis tantum

suæ & suorum, non autem ambitionis, in constituendis sibi limitibus, quisque habuit rationem.

§. 13. At verò, natis interim, & crescentibus injuriis, quibus populi divisi, & potentia jam, opibus ac multitudine hominum, inæquales, in mutuum exitium ferebantur, plures vicinæ gentes, & Respublicæ modicæ tandem sese conjunxerunt, & iisdem Principibus, Magistratibus & legibus, juri & Imperio se permiserunt, mutui auxilii ferendi causa, & ut tanto promptius injurias, quas alii inferebant, aut illaturi erant, quibus prohibendis singulæ impares existebant, possent propulsare.

§. 14. Hinc majora tandem illa & amplissima Imperia exstiterunt, quæ, per justa aut injusta bella, proximis populis subjugatis, per matrimonia etiam Principum, ac successionis, emptionis, vel simili jure, aliorum Principum possessionibus, ac subditis, ad alios devolutis, majora indies, qualia in plerisque videmus hodie incrementa acceperunt.

§. 15. Atque ita quidem primò à se invicem divisæ, mox cum aliis conjunctæ gentes, Imperio, pro sitis, inclinationis, ingeniorum, exercitio, & diversæ necessitatis ratione, diversa instituta, Leges, & formas imperandi, alias atque alias prætulerunt,

CAPUT III.

De primâ origine Magistratum, de consensu Imperii atque obsequii.

§. 1. **D**Uæ igitur cujusvis Reipublicæ partes sunt : Imperium & obsequium. Duplices igitur personæ, imperantes & subditi.

§. 2. Magistratus sunt, qui, ex rationum publicæ utilitatis, & Legum præscripto, imperium in inferiores diffundunt.

§. 3. Illi primitus aut electi, & vocati sunt, aut imperium in alios, licet invitos, & reluctantes, occuparunt.

§. 4. *Electio* est, quâ omnium consensu, uni aut pluribus, ut magnitudine virtutis, & consiliorum, eminentibus, super ceteros imperium delatum est.

§. 5. *Occupatio* hîc est, quâ unus vel plures, potentiâ cæteris majores, rapere & invadere imperium, quàm expectare, maluerunt.

§. 6. *Electio* populi fuit, *occupatio* Principum in populum, virorum aut optimatum.

§. 7. Ac proinde in *occupationibus* plurimum potestatis derivatum est in unum, aut plures, imperia occupantes. In *electione* autem, plus remansit penes populum, seu subditos, libertatis.

§. 8. Ex *occupationibus* aut *electionibus* nata est successio.

A 3

§. 9. Nam

§. 9. Nam successio ordine naturæ posterior est electione, & occupatione, ex qua profuxit.

§. 10. Ex *electione*, ubi ea lege Principem elegit populus, ut & ejus posterì, post decessum ejus, imperio potirentur.

§. 11. Ex *occupatione*, ubi Principes vel semel partam dominationem, & eandem confirmatam, subditis vel frustra obstantibus, vel coniventibus, vel volentibus tandem, ad liberos, velut patrimonium, & hæreditatem, transmiserunt.

§. 12. Subditi sunt, quibus obsequii gloria relicta est.

§. 13. Illi autem duorum generum sunt, vel enim reguntur, ut promiscua multitudo civium: vel regunt, & reguntur, ut inferiores, quos subalternos vocant Magistratus.

§. 14. Nam, cum habeant, aut accipiant, à supremis rerum arbitris, limites mandatorum, in eorundem executionibus tam obsequium superioribus deferre, quam in inferiores diffundere imperium videntur.

§. 15. Jam verò, cum contra naturam, & primævam hominum libertatem sit, alteri subesse, *nullumque*, ut Seneca loquitur, *animal morosius rectorem ferat, quàm qui cetera domat*, omnino nexum statuendum esse oportet, quo Imperantes & subditi, non tantum artissimè, sed & libentissimè sibi invicem devinciantur.

§. 16. Ne-

§. 16. Nexus ille, & suprema Imperii omnis vis & anima, in imperantium ac subditorum mutuo, invictoque consensu, consistit.

§. 17. Consensus ille decem rationibus potissimum non obtinetur tantum, sed & conservatur.

§. 18. (I.) Si utilitatis publicæ, & communis omnium cura perpetua, studiumque, sit penes Magistratum.

§. 19. (II.) Si quodvis, quod in subditos derivatur, imperium, cum rationibus & immortæ observationis legibus, quæ ex ratione natæ sunt, & receptæ, sit conjunctum.

§. 20. (III.) Si, ubi id per admissam imperii formam licet, pars aliqua publicæ curæ omnibus Reipublicæ membris permittatur.

§. 21. (IV.) Si sua officia accuratè expleant supremi Magistratus.

§. 22. (V.) Si maxime ad animum & curam revocent publica & privata incommoda suorum, sive in iis præveniendis, sive in iis, quæ exorta sunt, tollendis, sive denique iis, aliâ felicitate aut liberalitate publicâ, minuendis.

§. 23. (VI.) Si civilia imperantium sint ingenia, adeò, ut in iis subditi ipsi sibi quasi imperare videantur, dum quævis justissima eorum desideria expleantur ab Imperantibus.

§. 24. (VII.) Si suo exemplo præeant omnibus, in iis, quæ dura & gravia, & tamen necessaria, populo imperantur.

§. 25. (VIII.) Si pietas & religionis cultus

A 4

exqui-

exquisitus quibusvis in Imperantium consiliis, conspiciatur.

§. 26. (IX.) Si concordēs inter se agant, quotquot sunt Magistratus.

§. 27. (X.) Si in novis, & mutatis imperiis, ea statim tollantur mala, & avertantur, ob quæ priorem imperii formam subditi merito mutatam voluerunt.

§. 28. Ubi isthæc omnia curaturi sunt vel primi, vel novi Magistratus, nihil unquam in subditis obsequii, nihil debitæ sibi reverentiæ, nihil denique ad pacem Imperii factum, desiderabunt, & æternitatem.

C A P U T IV.

Quid Majestas. Quæ Imperantium & Reip. Majestas. Quæ lex Majestatis. Quomodo debeat conservari Majestas.

§. 1. CUM cæteris præsent sup̄remi Magistratus, à cæteris distinguuntur, & in cæteros valent Majestate.

§. 2. Dupliciter autem venit consideranda Majestas, quia vel ex imperantibus, vel ex obsequentibus vim habet.

§. 3. Majestas quæ vim ex Imperantibus habet, est insita quædam animi vis ac magnitudo, qui, qui supra cæteros excellunt, cæteris debent imperare.

§. 4. Ma-

§. 4. Majestas, quæ vim ex obsequentibus habet, est nihil aliud, quàm sanctum, constans, & immotum judicium subditorum, quo sibi omninò persuadent, illos, qui præfunt Reipublicæ, jurè ac meritò præesse, & posse, & debere.

§. 5. Quod judicium subditorum, sic etiam confirmatur, si imbuti sint certâ illâ opinione, à Deo, & cælitùs institutos esse Magistratus, quò illud breve Tertulliani ad Scapulam facit: *Columus Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, hominem à Deo secundum, & quicquid est, à Deo consecutum, solo tantum Deo minorem.*

§. 6. Adeò, ut Majestas hæc sit potestas prima ordine & summa, quam, qui præfunt Reipublicæ, obtinent & exercent in subditos.

§. 7. Hæc autem in unius imperio elucet maximè, in populi autem & optimatum statu, universis quidem illa, sed non singulis, tribuitur.

§. 8. Omnis illa imperantium Majestas, legibus Majestatis, rectòque ejus usu, stabilitur & conservatur.

§. 9. Lex Majestatis est, quâ animadvertitur, & ultima supplicia, nec remittenda, decernuntur in eos, quibus in supremos Magistratus, cum insigni quodam omnium & totius Reipublicæ detrimento, peccatur.

§. 10. Quæ lex, cum certum munimentum sit Majestatis, in nullam ejus partem impunè unquam debet impingi.

§. 11. Rectus usus Majestatis est, quo & conservatur, cùm impenditur, ubi, & quandocunque, & inter quoscunque necesse est, quem inter hæc præcepta cohibemus.

§. 12. (I.) Qui suam lædi nolunt, aut violari Majestatem, in aliis eandem lædere non præsumant, ne dent, & tandem accipiant ipsi, sibi, & Reipublicæ, nociturum exemplum.

§. 13. (II.) Interest conservandæ Majestatis, nunquam vacuum relinquere caput rerum, vel sedem Imperii, aut uni alicui subditorum id committere, in quo præcipuum robur est Majestatis.

§. 14. (III.) Majestatis est, & ad famam attendere, & sæpè gloriosa utilibus præferre.

§. 15. (IV.) Quæ Majestatis sunt, non sunt transfundenda, nisi in dignos, & pares repræsentandæ Majestati; sed & providendum seriò, ne, ad repræsentandam Majestatem expediendis publicis negotiis impositus, specie obsequii, ipsam invadat.

§. 16. (V.) Majestatis etiam hujus est, astringi legibus Majestatis, non autem ita necessariò legibus, ab iis, quorum Majestas est, profectis; etiam ejusdem Majestatis est, omnino adstrictam legibus Gentium, & naturæ, se profiteri.

§. 17. (VI.) Ad vim quoque facit Majestatis, non, nisi in extremis & maximè dubiis rebus, quibus inferiorum Magistratuum auctori-

tas

tas impar fuit, impendere præsentiam, & totam vim Majestatis.

§. 18. (VII.) Huc quoque facit, in extremis periculis, in quibus summa Reipublicæ laborat, non alio uti jure, quantumvis moribus & institutis receptis adverso, quàm solo illo Majestatis.

§. 19. (VIII.) Ad Majestatem conservandam confert plurimùm, eam in prædecessoribus atque actis eorum, ex Majestate profectis, perpetuò observare & tueri, & pœnam læsæ in prædecessoribus Majestatis, pro munimento habere suæ Majestatis.

§. 20. Atque hæc quidem Imperantium Majestas est, cujus generatim jus est, ut ubique & inter omnes inferiores, pares, & superiores, tanta, quanta est, & quomodo oportet, cognoscatur.

§. 21. Est & alia quædam ipsius Reipublicæ Majestas, quæ non tam vim Imperantium & personam, quàm vim, statum, sive formam, seu incolumitatem Reipublicæ, concernit.

§. 22. Illa vel domi adversum Imperantes & subditos, vel foris adversum externos Principes, & populos, facit.

§. 23. Adversus domi Imperantes & subditos, definitur illa, immotâ observatione formæ, ordinisque, semel Imperii recepti, legumque, quæ pro eâ repertæ sunt, & vulgò fundamentales appellantur.

§. 24. Adversum cæteros definitur sui penitus juris, neque alteri cuiquam, vel populo, vel Principi obnoxio Imperio, tam re-

spectu eorum , qui imperant , quàm qui obsequuntur.

§. 25. Majestas illa Reipublicæ conservatur , si minima etiam quæque , ad constitutum Imperii ordinem , & illud supremum Imperium conservandum , facientia , domi ac foris constantissimè semper , ac quavis ratione tueamur.

§. 26. Neque enim hic quicquam cuiquam indulgendum est , cum , his neglectis , & læsis , totam tandem Rempublicam mutari , aut alterius Dominationi subire , necessum sit.

§. 27. Sed & hic quoque locum habet Majestatis lex , qua animadvertitur , & extrema , nec remittenda supplicia , decernuntur in eos , qui in formam summam , & ea , ex quibus incolumitas Reipublicæ maximè dependet , sunt peccaturi.

C A P U T V.

De Libertate, quid, & quotuplex sit, populi, quàm illa sit diversa, in quo maximè consistat, quomodo denique illa sit conservanda.

§. 1. **U**T Majestas , ad vim eorum facit , qui imperant , ita libertas , ad vim & securitatem eorum , qui obsequuntur.

§. 2. Dicitur verò libertas , & quatenus extremorum , & quatenus suorum dominationem spectat ;

spectat; hanc libertatem obsequii, illam libertatem Imperii non incommode appellamus.

§. 3. Libertas imperii, & quæ cæteros concernit, est potestas omnino summa, habens in semetipsâ, & intra semetipsam, plenum, & perfectum jus imperandi, adeò, ut non nisi soli Deo obnoxia, neque propter se parem, neque supra se quempiam superiorem agnoscat.

§. 4. Sic populum liberum describit Proculus Jctus in *l. Non dubito, s. 1. ff. de capt. & postlim. &c.* Liber, inquit, populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subjectus, sive is fœderatus est, sive equo fœdere in amicitiam venit, sive fœdere comprehensus est, ut is populus alterius populi Majestatem comiter observaret.

§. 5. Adeo, ut illa libertas nihil sit aliud, quam ea Majestas, quæ Reipublicæ esse, & dici, superius demonstratum est *cap. 4.* itaque de ea non est hic iterum agendi locus.

§. 6. Libertas obsequii, & qua imperantium sibi respicit dominationem, est potestas omnino summa, & maxima populi, quam indissolubili nexu astringit sibi, & obstrictos habet, perpetuo Imperantes, ad ea omnia, in quantum licet, agenda, quæ promovendæ salutis publicæ, conservandæque Imperii Majestati faciunt, & explenda, quæ certis legibus & conditionibus, in quas sub initia Imperii, id adjuratum est, definiuntur, & Imperaturis præscribuntur.

§. 7. Est.

§. 7. Estque id, quod in omnium gentium, quavis ætate, votis, scriptis, & ore, celebratissimum, dulce bonum libertatis est nomen, quam in supremos Magistratus, velut Imperium, exercent obsequentes, imò & eos ex communi omnium gentium jure Imperio exuunt, nisi obsequantur.

§. 8. Duplex autem vis & anima est omnis hujusmodi libertatis, nimirum vel Tacita, vel Expressa.

§. 9. Tacita, quæ in deferendo Imperio, licet non expressa, tamen semper expressa existimatur, est ea autem *Salus populi*, ut verbo dicam, ad quam conservandam, promovendam & augendam, solo titulo accepti Imperii, astringitur, quisquis Imperium accipit.

§. 10. Expressa est, quæ versatur circa singulares & certas quasdam leges, ac conditiones, disertim propositas, quas sanctè se, & perpetuò observaturos, Imperaturi, ante Imperium, solenni juramento testantur; quibus, aut Imperantium libidine quædam exempta, arbitrio subditorum relinquuntur integra, aut Imperantium, ea singulatim mandantur, quæ omnino præstare tenentur, ac privilegia & immunitates à Majoribus accepta, rata habentur & confirmantur, aut denique quæ sub præcedentium Imperio gravis aut nimia autoritas fuit, quantum expedit, coercetur.

§. 11. Tacita illa in omnium omnino gentium, quamvis barbararum, judicio invenitur,

tur, ac proinde earum etiam, quæ unius summo Imperio, nullis legibus astricto, se crediderunt.

§. 12. Nam populus in deferendo Imperio, & obsequio, non potest non præsumi, etsi non exprefferit, intendisse publicam utilitatem, adeò ut ex JCrorum præceptis, illud huc traxerim, quod sibi debitum, quod jus suum, inutiliter sibi quis stipuletur.

§. 13. Jure autem gentium Salus populi imperantibus suprema lex data est.

§. 14. Sed cum sub unius summo imperio singulatim non eluceat subditorum libertas, ejusmodi Principatus, & libertas, apud Autores fere opponuntur. Et cum plerumque iniqua sint ita arbitria Imperantium, ut Tacitus loquitur, olim dissociabiles, libertas, & principatus, raro conjunguntur.

§. 15. Nihilominus meritò indignum judicare eum Imperio, ejusque dominationi subtrahere se potest, qui libertatis populi, in salute publicâ curandâ, non habet rationem.

§. 16. Expressa illa, nec inter omnes rationes, nec inter quas recepta est, uniformis aut eadem reperitur, dum, pro diverso gentium ingenio, quædam totam (si tacitam libertatem exceperis) servitutem, quædam totam libertatem, aliæ nec totam libertatem, nec totam servitutem, amplectuntur. Itaque alibi plùs, alibi minùs, populus sibi servavit, aut Imperantibus permisit, alibi paucis, & propemodum nullis, alibi pluribus, pro libertate subditorum

torum facientibus legibus, autoritas Imperantium coërcetur.

§. 17. Inter libertatis gloriam æstimantes præ cæteris gentes, leges illæ ad tria capita ferè revocata sunt.

§. 18. (I). *Ad summam Reipublicæ.* Ne scilicet Principibus rerum bellum indicere, pacem, & fœdera inire, & ejus momenti alia, facere liceat, sine populi, & eum referentium ordinum, consensu.

§. 19. (II). *Ad opes subditorum.* Ne scilicet iisdem liceat vectigalia, & tributa indicere, exigere, his nolentibus & invitis. Ad hæc alibi certus descriptus est fisco modus, quò ex utilitate publicâ placuit, non omnia, etiam ob crimen læsæ Majestatis, bona damnatorum, ei inferre, sed certam tantum & modicam eorum partem. Quin & plerumque Imperantes, Regalia, quæ sic vocant, aliaque omnia, in quibus vis & opes Reipublicæ sitæ sunt, donare, vendere, & alienare alio aliquo titulo, sine expresso populi consensu, prohibentur.

§. 20. (III). *Ad Magistratus inferiores.* Ut scilicet eos aut nominandi, aut eligendi, suâ in urbe, suoque in districtu, quævis civium multitudo habeat potestatem, ut ne peregrini ad publicos honores promoveantur, sed &, quod magis, ne Principes movere unquam loco possint eos Magistratus, quorum curæ commissum est, prævidere & inter

inter multa Principum odia, ne libertas populi ullatenus lædatur & minuat.

§. 21. Nam in iis quidem tribus, omnium maximum momentum est, ad conservandam libertatem; sic enim fit, ut Principes rerum, nec cum discrimine exponant libertatem, nec invadant opes subditorum, nervos tuendæ libertatis, nec denique metuere sibi necesse habent illi, qui adversum Imperantium multiplices machinationes, ac insidias, constanter tuentur libertatem.

§. 22. Ejusmodi, & similia bona libertatis istius, vel initio primo Rerum publicarum servarunt sibi gentes, quæ suos sibi Principes iis conditionibus ac legibus, elegerunt, vel mutata, ut nonnunquam fit, Rerum publicarum forma, ac priorum Principum domo, subditi sibi stipulati sunt, vel ab imperantibus, quorum facilia & suorum potius libertatis, quam propriæ potentiæ augendæ, prona erant ingenia, precibus aut gratis obsequiis obtinuerunt, aut denique ab egentibus Principibus pecuniario sibi pretio nonnunquam redemerunt, ex eorum inter privatos innominatorum contractuum formula, in quibus est: Do, ut facias.

§. 23. Itaque libertatis revocandæ, retinendæ, vel augendæ cupidis gentibus, nunquam negligendæ sunt ejusmodi occasiones, nam & raro offeruntur,

§. 24. His vero contractibus, quo Imperantes subditis, & hi vicissim illis, obligantur, sanctam, strictam & immotam fidem illi jubent, neque

neque quicquam illis contra ponere licitum est, liberè à Principe quidem ineuntur, illicitè autem à solo illo solvuntur, quanquam enim non obnoxius videtur civilibus legibus; rationis tamen tenetur, &, ut major legibus credatur, non est major contractibus, & mutuis pactionibus, quas iniit cum subiectis, quibusque se submisit.

§. 25. Quin &, si verum fatemur, in iis, ad instar privatæ personæ se habet; & subditus, cum quo conventum est, jus sibi acquirit æqualitatis: contractus enim non ineuntur, nisi inter æquales. Et sanè, quemadmodum jurato Principi obsequio jure deesse non possunt subditi, ita Princeps satis facere cogitur, quæcunque, ejus obsequii, & sui Imperii obtinendi causa, solenni ritu subditis addixit, & cum omnes, maxime hîc Principes tenentur, quorum verba singula vim legis habere debeant, & constantiam, nemo ambigat, plus fiduciæ, in contractibus cum iis rite initis, subditos meritò posse collocare.

§. 26. Cæterum huic libertati quovis seculo, nostro imprimis, Tria se opponunt maxime.

§. 27. (I.) Ambitio Principum, & non tam latius, quàm acrius, five, ut Histor. 4. Tac. loquitur, *sine fine dominandi libido*. Cum tamen excelsum illud Principis vocabulum, nomen sit, non usurpandæ cujusvis, sed dela-

tae, adstrictae legibus, & subditis profuturae, potestatis; *Si libet, licet*, Juliae consilium est, datum olim Antonino: melius & sanctius illud juris gentium; Non licere Principi, quod adversatur illis, de quibus inter Principem & subditos convenit.

§. 28. (II.) Adulatio eorum, qui non jam clam, sed palam, vulgatisque, ingenii, dicam, an nequitiae, monumentis, Imperantium aures obstrepunt, docentes, Principes posse mutare leges, consuetudines, privilegia, subjectarum sibi gentium, pro alia atque alia temporis ratione, & oblatores negotiorum diversitate. Neque esse Principis, fidei datae, legibus, juratisque astringi, neque enim aliàs futurum inter illos, & subditos discrimen; Leges infra Principes, non illas supra hos esse.

§. 29. Sunt denique qui tradunt, non urgente necessitate tantum, quam facile sit fingere, sed nec illa oblata, pro arbitrio integrum esse Imperanti sequi, abnuere, mutare a subditis praescriptas, a Majoribus acceptas Leges, & observatas, iisque adversas edicere & promulgare.

§. 30. Placet plerisque his rationibus innixum consilium, & adeo, tanquam augenda dominationi profuturum, sequuntur. Tamen eo ipso non tam plus potentiae sibi conciliant, quam minus securitatis, & novam sibi fingunt Imperii formam, quam ipsius faciunt Imperii

perii jacturam, Seu, quod sentio, dicam: Illa exacta & summa potestas in victoribus Principibus quidem culpanda non fuerit, sed soli Principi adscribi non debet; aliud enim longè est victoris, aliud Principis manu, Rempublicam moderari. Victori quidvis licet, nisi quod ipsi licet nihil quo jus gentium violatur. Principi autem tantummodo licet, quantum ei populus voluit licere, itaque id non licet, quo libertas Reipublicæ, legibus certis descripta, & jurejurando confirmata, violatur.

§. 31. (III.) Libido Principum, qui accepto, in diversas situ, ac institutis, gentes, Imperio, sub unâ eâdemque maximâ, acerrimâ dominatione, omnes cupiunt continere, & nihil hoc aliud est, quàm ea, quæ diversæ magnitudinis sunt, ejusdem spaciis angustis velle includere, &, quod cum ipsa etiam pugnat natura, ut diversa non sint vel maneant, quæ tamen diversissima sunt.

§. 32. Mutant sæpe Respublicas Principes, sed cum Principibus, quantumvis latè exportata sint alia eorum Imperia, non mutant libertatem, sed à Principe non accipiunt aliarum, sibi subjectarum, gentium leges, sed suas præ se ferunt, easque non commendant tantum Principi, sed jure & autoritate publicæ libertatis, eas necessariò sequendas, etiam præscribunt.

§. 33. Verum cum plerisque Principum corrupta hæc, & iniqua manent, & adulantium
potius

potius nequitiam, quam iusta subditorum desideria sequuntur, singulari quadam, in tuenda libertate, curâ est opus, quam omnem triplici hoc præcepto includimus.

§. 34. (I.) Concors & pertinax inferorum Magistratuum libertas, intempestive præveniendis & magnitudine idoneâ, tam animi, quam oris, rei tuendæ, omnibus, quibus aliquid decedere possit populi libertati, maximum hujus est munimentum, atque huc vocaverim illam Annal. 14. à Tacito laudatam, cujusque egere Romanam Rempublicam dicebat Pœtus Thrasæa, cujusque in tanta servientium patientia, totque malas Principum artes, totius jam orbis Imperia egent, Senatoriam libertatem.

§. 35. (II.) Nunquam Principi, etiam optimo, quicquam, etiam minimum, concedatur, quod libertati aversetur; neque enim minimum videri debet, quod facilis, quod Principibus magis indies blandientis, quod denique in majoribus maxime nocituri exempli; si tamen contra urgeat subinde necessitas, adversum quam nulla consilia reperta sunt, aut Leges, necessitate expressum pessimum exemplum, eâ remotâ, damnetur statim, & tollatur.

§. 36. (III.) Vis semper distinguenda est ab umbrâ libertatis, hâc enim maxime libertatem gentium invadunt Principes. Umbra verò libertatis est illa, primo aspectu pulcherrima matrona, quæ tamen in sinu serpentem tegit, quâ

quâ Imperantes vim subditis negant, ac speciem tantum, & nomen relinquunt libertatis, in qua sunt illa Tiberiana sub fin. Annal. I. Tacito memorata, speciosa verbis, re inania, aut subdola, quæ, quanto majore libertatis imagine teguntur, tanto ad infensius servitium tandem erumpunt. Neque fallit umbra libertatis, si in iis, quæcunque petunt, aguntve Principes, seriò attendatur, quantum è Republicâ, & ejus libertate, ut alibi loquitur Tacitus, petatur aut agatur.

CAPUT VI.

*De jure dominationis, quid illud sit?
Quomodo id salva equitate, ab equitate ordinarii juris deflectat? qui
denique ejus supremi termini & leges?*

§. 1. Sicut pro populo facit libertas, pro Imperantibus Majestas; ita hæc adnexum sibi habet jus dominationis. Quod licet ab ordinario privatoque jure nonnunquam deflectat, libertatem suam eo lædi, aut minùs curæ Imperantibus eam esse, subditi non debent arbitrari.

§. 2. Nam sicut in rerum, Imperiique administratione, non licet semper, sui privatim commodi, sibi que jure debiti, habere rationem, quæ tamen vitio Magistratuum offecit
sem.

semper, officietque publicis negotiis, (dicente Tacito) ita subditis, si rectè sentire velint, fas non fuerit de Magistratibus, jure dominationis, subinde publica privatis præferentibus, quicquam fecius judicare. Itaque quid, quantumque eo liceat, nunc dicendum est, nisi quod ante omnia scienda illorum sententia veniat, qui nullum admittunt jus dominationis.

§. 3. Ajunt illi, aut statuit aliquid Magister summus contra leges divinas, & naturales, vel contra jura contractus, & pacta Reipublicæ, inter eum & subditos inita, & iniquè, nec jure id facit; aut nihil facit contra leges prædictas, & jura, seu pacta, & dubium non est, quin, vi summi Imperii, id facere possit. Addunt, quod si igitur summus Magister aliquid decernat, jubeat, vel constituat, quod legibus naturæ ac divinis & conventis Reipublicæ non adversatur, quis non credat id omne jure Magistratûs & summi Imperii ab eo fieri posse, nec opus esse peculiari jure dominationis?

§. 4. At verò, ut à summis Magistratibus nihil naturæ, nihil gentium juri, nihil pactis, in quæ singulatim conventum est, derogari posse judicamus; ita ab aliis civilibus legibus, ubi Reipublicæ ratio id flagitat, deflectere eos posse, arbitramur, idque eorum jus est dominationis, & vis Principis, ut 4. Annal. Tacitus loquitur.

§. 5. Estque tam necessarium & receptum inter

ter gnaros Rerumpublicarum sapientes, id nomen, quàm necessarius, & receptus est usus. Cùm enim civile jus, & proprium singularum Rerumpublicarum, pro angustiis suis, omnibus non possit temporibus accommodari, ac primi ejus autores, suorum potiùs, quàm sequentium temporum, habuerint rationem, nec habere potuerint, ob alios atque alios, qui inexpectati quotidie afferuntur, casus, quos ubi recepta non licet, quâvis utili in publicum ratione dispellere, est necessum. Jus illud dominationis ab omnino retrò ævo, & omnes inter gentes laudatum est liberrimas

§. 6. Sicut igitur jus naturæ corrigitur à jure gentium, jus gentium à jure militari, jus militare à jure legationis, legationis à jure civili; ita hoc jus civile corrigitur, & quasi frænum sibi injungitur, à jure dominationis, ut rectissimè lib. 4. cap. 1. Clapmarius est locutus, nisi quod per rem assensum non mereatur id, quod adjicitur juri dominationis omnia cedere jura; cedunt enim civilia & communia tantum, non divina non gentium, non illa, quæ sibi semper integra, nulloque modo violanda, populus servavit.

§. 7. Arctius definit, & rectè, jus dominationis esse supremum quoddam jus, sive privilegium Imperantium, bono publico introductum, contra jus ordinarium, seu commune.

§. 8. Æquitas ejus, non ex privatis, sed publicis rationibus, non ex ordinario jure, sed, isto non liceat uti, aut ex ejus usu incommo-

aliqui

aliquid acceptura sit Respublica, extraordinario necessarioque jure, quo & mala melius, quàm ordinario præveniri, aut longe majora commoda in Rempublicam derivari possint, metuenda est. Quod à populo, & ejus autoribus, non satis distinguitur, qui jus dominationis, ad privati juris rationes exigunt, ideoque ut unicum & tyrannicum, averfantur.

§. 9. Privatae rationes sunt, quæ Titii aut Mævii; publicæ sunt, quæ non tam ipsorum, quàm omnium potiùs, & sæpe cum privatorum istorum damno, respiciunt utilitatem.

§. 10. Privatas rationes accuratè observant judices, publicas autem, privatis postpositis, ubi aliter fieri non potest, supremi Magistratus; qui, si boni sunt, privatas nunquam negligunt, si pariter publicis possit satisfieri. Publicas autem, si prudentes sint, semper præferunt, ubi non, nisi privatis rejectis, Respublica potest juvari. Adeò, ut jure, sive arbitrio dominationis, æquissimum sit, quod ordinario & privato jure iniquum est, ac hujus respectu, aliquid ex iniquo illud trahere, à Tacito est affirmatum.

§. 11. Non tamen idcirco, cum Clapmario, legitimam Tyrannidem appellandam censeo, neque enim Tyrannis legitima dici potest, neque idem sunt, Tyrannis, & jus dominationis, cùm hoc ad conservandam, illa ad subvertendam sit comparata Rempublicam. Neque interim abnuerim in Tyrannidem

B

dem

dem facile illud posse deflectere, si quis facile sequatur, à Clapmario, & aliis, in medium introducta exempla, in quorum nonnullis, flagitium potius agnosco, quam jus dominationis.

§. 12. Certi tandem limites definiendi sunt nobis, intra quos omnis æquitas necessario constringit. Sunt autem isti fines imprimis, (I.) Salus & securitas totius Reipublicæ. (II.) Maximeürgens necessitas. (III.) Rei, in quo jus dominationis usurpatur, magnitudo.

§. 13. Salus Reipublicæ facit, ut jus dominationis justum sit, non quod hætenus & ordinario jure receptum est, sed quod maxime Reipublicæ in præsens est salutare, & lex, ac agendi ratio, quantumvis nova, & veterem subvertat, & quibusdam privatis noxia sit, tantò minus, imò eo ipso nihil iniquitatis habet, quantum in commune plus utilitatis confert. Salus enim populi suprema lex esto. Itaque post eam sunt receptæ ordinariæ leges. Si iis Res non possint juvari, expedit etiam omnia potius in singulis agi, quàm omnes in periculum adduci, & omnium salutem, singulorum anteponi. Nam quicquid hîc in singulos peccatur, respectu juris ordinarii, & privati utilitate, in publicum rependitur, quam sic impendit & promovet nec aliter obtinere potest jus dominationis.

§. 14. Necessitas, præscribit sæpe novas potius inducendas Leges, novalesque agendi rationes, quàm veteres & receptas sequendas, si novis illis Respublica magis juvari, aut solis illis incumbencia mala possint averti. Namque

lam necessitatem hîc intelligimus, quæ nulla ratione potest declinari, ac ita præsentem rerum faciem mutat, ut, nisi totius Reipublicæ jacturam facere velimus, mutatione opus sit veterum quorundam institutorum.

§. 15. Magnitudo rerum facit, ut juri dominationis non sit locus, contra jus ordinarium, nisi iis in rebus tantisque, ex quibus, u furpato jure dominationis, longè plus commodi est, quàm ex rejecto ordinario jure, incommodi in singulos quosdam, & privatos, potest derivari. Proportio quippe instituenda est, inter malum, quod, postposito jure ordinario, quibusdam privatis inferitur, & bonum, quod, illo dominationis suffecto, in Republica obtinetur: hoc autem, ut maximum sit, necessum est, & hanc ob causam omne ex jure dominationis profectum magnum exemplum appellare Tacitum crediderim l. 14. 44. 7. Annal. *Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum. Magnum exemplum*: quia in rebus maximis tantum occupatu; *ex iniquo*; si ad rationes privatas expendatur, non si ad publicas, quod jam dictum.

§. 16. Ex quibus omnibus certò colligitur, quæ censenda sint flagitia dominationis, quæ juri dominationis opponuntur, & alibi vim dominationis Tacitus appellavit; cum enim supremi Magistratus ab æquitate ordinarii juris decedunt, non urgente salute publicâ, necessitate, & magnitudine rei, cum in eo privatae suæ, & suorum, non verò publicæ, habent rationem, cum solius crudelitatis & libidinis ex-

plendæ causâ id faciunt, cum denique divinum *Numen*, pudorem, fidem, (quæ fræna sunt juri dominationis) negligunt & postponunt, pro laudato jure, iniquissima admittunt & exerunt flagitia dominationis.

CAPUT VII.

De Religione, de ejus in Republica usu de unâ, & pluribus, & quomodo admittendis.

§. 1. **E**A, quæ Magistratus subditis, & hi vicissim illis debent, non alia ratione aut sanctiora fiunt, aut facilius obtineri possunt, quàm si supremam aliquam potestatem, illâ supremorum Magistratuum majorem esse agnoscant & Imperantes & obsequentes cujus scilicet jussu Imperia sint constituta, in jectoque metu gravissimæ pœnæ, in eos, qui aut malè imperaturi, aut debitum obsequium detrectaturi sunt.

§. 2. Id autem, cum tantum & introductum publico Numinis cultu, & divinorum oraculorum autoritate, & sacrorum doctrina ac professione, ac eorum Antistitum concionibus monitis ac hortatu, judiciis horum possit persuaderi, dubium non est, quin Religio nexa sit & vinculum Rerumpublicarum. Itaque de ea agamus hîc, neque alio fine consideranda est.

§. 3. Est verò Religio, de Deo & divino cultu

tu ejus & voluntate ea fides in animis hominum excitata, qua fit, ut jussis ejus ac institutis refragari summum scelus, & expiandum cujusvis magnitudinis pœna, sicut &, iisdem obtemperare, factum optimum, & divino favore dignum, publicè & privatim æstimandum esse, certò creditur ac docetur.

§. 4. Enimverò in Imperii administratione, & deferendo obsequio, nihil eorum intermissuri sunt facilè Magistratus & subditi, quæ divina autoritate injuncta sibi esse acceperunt ac mandata. Quare inter alias Magistratus curas prima semper existere illa de religione debet, qua & fundata prima, & deinde conservata esse omnia Imperia observamus.

§. 5. Maxima enim sunt, quæ ex religione in Rempublicam derivantur commoda, & quidem ista imprimis: (I.) Summa, & quanta excogitari potest, subditorum in Magistratus veneratio, nam eorum autoritas tanto majoris fit, quantò creditur esse sanctior, neque potest sanctior videri, quàm si persuasum populo sit, à Deo eam esse institutam & approbatam, quo fit, ut, cum Magistratui obtemperat, Deo ipsi se offerre obsequium arbitretur; imo tanto promptius Magistratui obtemperat, quanto magis nefas esse credit in Magistratu Deo non obtemperare.

§. 6. (II.) Summa de subditis Imperantium cura, & quanta in eorum commodis promovendis esse debet, immota fides; nam tanto minus negligunt eam illi, quanto sæpius docen-

tur & certiùs credunt, id divinæ esse præscriptum voluntatis, & Deo volenti id obsequi, hoc unum esse optimè imperare.

§. 7. (III.) Promptæ rerum actiones. Neque enim ea admittere & præstare abnuunt subditi, in quibus humana consilia ac mandata, divinis illis sanctiora reddita & suffulta, illis offeruntur.

§. 8. (IV.) Mutua Imperantium & obsequentium inter se fides confirmata. Enimverò confirmari illa assolet præstitis utrinque juramentis, his verò tota & sola vis est ex religione & metu ultoris Dei, qui perjurio fallentes non dimissurus sit impunitos.

§. 9. (V.) Summa concordia & pax subditorum, inter eos præfertim, qui eadem sacra ejusdemque cultum religionis professi sunt, neque enim non possunt non idem velle & nolle, qui ejusdem sibi Numinis præscribunt publicè & privatim sequendam voluntatem; sed & inter eos, qui diversi sunt instituti, si suæ nimirum singulis conscientiæ, & in sacrorum suorum professione integra libertas relinquatur. Neque enim displicere possunt eorum Imperia, sub quibus religio potissimum animi humani bonum, ejusque cultus non prohibetur.

§. 10. (VI.) Impulsus publicarum privatarumque virtutum, neque enim ulla tam à veritate aliena est professio sacrorum, quæ non docet, manere eos præmia, qui vitam rectè degunt, & divina supplicia, qui in scelere delabuntur.

§. 11. Adeò

§. 11. Adeò, ut ex iis quidem omnibus manifestum sit, sine religione esse non posse bene constitutam Rempublicam, præstareque falsam & vanissimam superstitionem esse, quam nullam. Denique in nulla Republica tolerandos esse, qui aut Deum negant, aut tam novam introductam cupiunt, quam omnem subversam, aut de Deo non sentiunt pro Reipublicæ usu.

§. 12. At verò, cum diversissimarum ferax sit religionum omnis, & præsertim nostra illa novandi adeò cupida ætas, magna profectò in recte sciendis & admittendis prudentia est opus, neque eadem hîc omnia consilia placuerunt.

§. 13. Equidem una tantum religio vera esse potest, & una Deo placere, sed interim Magistratui placere plures possunt religiones, cum plures, quantumvis falsæ, Rempublicam possint juvare; neque illa tolerantia adversa est aut divinis aut gentium institutis.

§. 14. Itaque si fieri possit, & in ea abunde prospectum sit Reipublicæ, Una, sin aliter expediat ad Reipublicæ augmentum, non tantum una, nec tamen omnis tolerari debet.

§. 15. Neque vero, ut cæteræ tolerandæ sint, ea admittenda videatur, quæ ad negandam aut imminuendam imperantium auctoritatem est comparata, qualis hodie est illa Anabaptistarum, qui iniquum esse existimant ac docent, gerere Magistratus bellum, administrare,

strare, aliaque ejusmodi, sine quibus nec esse Respublica potest, nec conservari.

§. 16. Ex una religione admissa diffiteri non licet, quin summa resultet concordia animorum, sed & inter diversas, omnium usu admisso, facile concordia excitatur. Nec audienda itaque Odoardi Westonii verba, quæ lib. 3. cap. 14. de Christ. hom. officio ista sunt: In-
 „ter omnes minùs tutus videtur Princeps, nec
 „sane bene securus, qui arbitrarías, in Repu-
 „blica permittit religiones; nam aut in alte-
 „ram partem propendet, vel in medio, &
 „quasi in æqui librio suspensus constitit; si
 „aliquo inclinatur, adversaria factio eum pro
 „hoste habebit, si neutro vergat, ab omni-
 „bus pro Atheo habebitur. Neque proinde
 „Principis salus pati potest Contrarios cultus
 „religionum.

§. 17. Verum enim verò non validum satis est istud ejus argumentum. Tertium est, quod híc agere Princeps potest, & licere Principi existimamus, nimirum omnium, quæ haud noxiæ sint Reipublicæ, religionum cultum, pariter omnibus eadem libertate indulta concedere, sic enim optime secum sub Principe agi omnes existimabunt, neque pro impio illi adscribi potest, qui & suam & diversam aliis permittit, ita suam sibi constanter servat & tuetur religionem.

§. 18. Neque tamen temerè, nec nisi publica autoritate implorata admitti debent peregrinæ & diversæ religiones, nec novarum insti-
 tutio

tutio cuiquam temere è subditis est permit-
tenda.

§. 19. Adeò ut cautè agendum sit, ini-
tiis, si fieri potest, oppressis, si tamen vires
acceperint, abstinendum. Sed &, ubi diver-
sæ religiones sunt in usu, expedit unam do-
minari, hoc est, qui unius ac ejusdem reli-
gionis sunt, Reipublicæ præesse, & quan-
tum fieri potest, unam earum promo-
vere.

§. 20. Et nihil magis Religioni & paci pu-
blicæ est adversum, quàm vim usurpare, &
acerbitate suppliciorum in eos grassari, qui
non ejusdem nobiscum sunt religionis. Nam
in negotio religionis divino jure & priva-
tæ unius cujusque conscientiæ, in quam so-
lus sibi Deus imperium servavit, cedere
oportet jus dominationis. Ubi tamen, præ-
textu ac usu novæ, diversæque religionis,
pax publica turbatur, pœnam necesse est im-
ponere, sed prudenter imponatur, si titulus
non tam novæ & diversæ religionis, quàm
turbatæ Reipublicæ imponatur; sic enim in
conscientias hominum Magistratus grassari vi-
debuntur.

§. 21. Interim, ut in Rempublicam multi-
tudinem & diversitatem religionum, sic ea
nimirum Respublica juvari possit, admitten-
dam laudamus, censemus ita non minus & lau-
dandam summorum Principum curam in præ-
veniendâ, quantum licet, multitudine religio-
num & varietate.

B 5

§. 22. Fa-

LIBROS
DEL D.R.
L. MARCO

a. 22. Facile enim id obtinere licebit, si in-
receptis semel sacris nihil temere mutetur, si
inutilibus & haud necessariis quæstionibus, de
religionis controversiis vulgi ingenia non
committantur, si necessaria tantum vulgò offe-
rantur. Si denique suo exemplo, sua pietate, &
gratia, eam, quæ promovenda potissimum vi-
debitur, religionem tueatur ac ornet Princeps.

C A P U T. VIII.

*De minoribus Magistratibus & Gesto-
ribus publicorum negotiorum, qui ad
ejusmodi dignitates sint evehendi,
quid in iis observandum? quomodo
denique eorum autoritas conservetur
maximè.*

§. 1. CUM omnis Imperii administratio,
adeo varia, difficilis, impedita, & latè
exporrecta sit, ut supremi Magistratus omni-
bus obsequendis pares esse, aut omnibus pari-
ter interesse non possint, dubitari haud debet,
quin ministerio aliorum & consilio, veluti qui-
busdam dextris suis, uti necessum habeant.

§. 2. Sunt autem illorum alij, qui domi, ut
minores Magistratus, aut subalterni, ut Judi-
ces, consiliarii, negotiorum publicorum gesto-
res, aut foris in pace ut Legati, in bello ut Mili-
tiæ Imperatores, aut in provinciis ut præfecti,
& procuratores occupantur, in quos vim & au-
torita-

toritatem suam transferunt qui supremum in omnibus Imperium acceperunt, quibusque ea propter non aliter, ac his, obsequium defertur. Hi enim, si in absentiam majoribus illis succedunt, & eorum autoritate ac nomine in negotiis publicis occupentur, quoad vim saltem rerum pro majoribus æstimantur.

§. 3. Horum igitur quanta cura esse debet, prudentia, industria, & fides, tanta profectò in iis eligendis cautione est opus. Nam publicæ (ut Symmachus, vetus Scriptor eleganter loquitur) famæ illi sunt custodes, & prospera omnis & adversa rerum publicarum fortuna ex eorum fere vitiis aut virtutibus resultat, quibus consilia, autoritas, judicia, negotia publica, bella, provinciæ, legationes, & alia ejuscemodi mandantur; neque innocentiam tantum in iis, quemadmodum in cæteris privatis, sed singularem prudentiam quandam necesse esse, atque idcirco, qui potissimum, & quando diligendi sint, ad publicas dignitates gerendas, sicut & quo pacto illis muneris ratio ac autoritas constare possit, jam dicendum.

§. 4. Et ante omnia placuerit quidem, nunquam vilioribus aut contemptis in judiciis subditorum, nunquam peregrinis, nisi in bello forsan credi publicos honores. Nam tanti fere est, & fit vis omnis dignitatis, quanti est & fit ille, qui accepit: adeò ut si contemptus sit, autoritas etiam ejus deficiat & flocci pendatur. In peregrinis autem minor peritia earum rerum atque ingeniorum, quibus administrandis, aut

regundis imponuntur, aliquando etiam minor fides, cum vel minor, vel nullus est in iis amor subditorum.

§. 5. Via igitur ad honores munienda est Inquilinis, & iis quidem inter cæteros spectatis, in quibus tamen non tam generis, quàm virtutis, non tam meritorum, quæ majores olim contulere, quàm eorum, qui ista merita referre possunt & augere; denique non tam opum, quàm animi & industriæ expedit habere rationem.

§. 6. Interest enim omnibus, ut omnibus bonis aditus pateat ad dignitates, nam eo quidem fit, ut omnes Rempublicam magis ament, ut plus inter omnes concordia sit, ut in omnibus majus excitetur studium virtutis, & denique in quosvis Magistratus promptiora sint obsequia subditorum. Non enim non vult privatus in publicis honoribus constitutos revereri, qui iisdem se aliquando ornandum esse potest & audet sperare.

§. 7. Nihilominus tamen, cum inter omnes pares jure consequentes dignitates multi impares sint, virtute & fortunæ conditione, interponendum discrimen, & optimus quisque fidelissimus putandus est. Si simul optimi sint, generosi & nobiles, plebeis propter autoritatem, divites egenis propter potentiam, senes juvenibus propter experientiam proponendi sunt. Sed & pacis publicæ causa, inprimis cum genere, opibus & ætate majores minoribus ferè nolint subesse, aut inviti subsint, & queruli.

§. 8. Opti

§. 8. Optimi autem censendi sunt, in quibus non tantum elucent omnes illæ virtutes, quæ in cujuscvis publici negotii administratione necessario requiruntur, ut, integritas, industria & fides, sed vel maxime etiam illæ, sine quibus singula negotia non possunt expediri, quibus admoventur, curentur, ut in Judice scientia Legum, in Senatore experientia, in Quæstore peritia ponendorum calculorum, sed & imprimis qui grati illis sunt & accepti, quos imperio complectuntur, ne pro obsequio dedignatio parendi, & pro gratia obfractus subditorum animus reportetur.

§. 9. Porro cum longe plurima sint, quæ curam publicam merito requirunt, singulis sui ac peculiare & idoneo numero imponi debent Magistratus aut curatores, etiam minimis quibusque, quibus male aut bene habentibus totius populi multitudo plurimum vel atteri potest, vel juvari, ut viæ publicæ, annona, pondera, mensuræ, bona pupillaria, & alia ejusmodi, quæ numerare longum esset, quique ex diverso unius cujusque Reipublicæ usu & statu instituendi sunt curatores.

§. 10. Idoneus autem numerus non tam præceptis, quam magnitudine curæ & Reipublicæ potest definiri. Interim id generatim affirmaverim, in modico numero, si modo sufficiat, plus & concordia esse, & autoritatis Magistratibus conciliari. Nam viliora fere habentur, quæ cum pluribus communicantur. Neque etiam receptus numerus facile augendus est,

est, aliàs enim latissima, & in posterum vix occludenda, via ambitioni aperitur.

§. 11. Delectis jam ita singulis, limites curæ & mandati præscribendi sunt, quas nec excedere debeant, nec declinare. Illos autem corrigere, immutare, augere, restringere aliquando utile est, prout experiendo cognitum est hoc vel illud magis vel minus Reipublicæ expedire.

§. 12. Est verò illorum limitum fere duplex argumentum, quorum altero contineri debet, quanta cuique vis tribuatur & potestas, altero quem ordinem & modum sequi debeat, in crediti sibi muneris administratione. Neque enim quicquam arbitrio minorum Magistratuum relinquendum est, nisi quod in usu rerum, pro circumstantiarum multiplici diversitate, aliter atque aliter se potest habere.

§. 13. Atque huc retulerim illa præclara Platonis lib. 4. de Rep. ubi peculiari & novo nomine Magistratus ministros legum appellavit, non innovandi, ut loquitur, cupiditate vocabuli inductus, sed quod illam salvam Rempublicam demum intelligeret, in qua lex domina est Magistratus.

§. 14. Atque sic quidem limitibus mandatorum descriptis, mandatario publico in usu rerum diligenter iis inhærendum est, cum ex folis illis peti soleant, & reddi tantum possint, eorum, quæ gesta sunt, rationes, si verò quid grave nec definitum incidat, ut sit sæpissime, prudentius & tutius est consulere supremum Magi-

Magistratum, si eam moram patiatur indoles oblati negotii, quam ex propria aliquid statuere autoritate; hanc enim in reddendis rationibus supremis Magistratibus difficulter admodum probamus.

§. 15. Ex iis quidem dignitatibus aliæ perpetuæ sunt, quarum nimirum continuus in Republica est usus, ut Consulatus. Aliæ ad tempus urgente ejus necessitate instituuntur, & eâ sublata diutius non extant, ut Dictatura & Decem-viratus apud Romanos. Novi enim instituendi Magistratus sunt, pro diversa, quæ se in Imperio offert, occasione.

§. 16. Quæ verò perpetuæ sunt, continuantur, vel non continuantur, qui gerunt, quorum quid maxime expediat, in dubio est apud hujus disciplinæ autores, quid tamen statuendum sit, & ratio, & ipse Reipublicæ usus ambigere nos haud sinit.

§. 17. Continuandi igitur Magistratus illi sunt, in quibus plus curæ est quam Imperii, neque enim in iis expedit, ignavis rerum & exercitis identidem submittere ignaros & inexperitos. Non continuandi sunt illi, in quibus plus autoritatis est & Imperii, facile quippe diuturnitate ejus ad invadendam Rempublicam abutuntur. Adedò quidem, ut temporis modus iis imponendus sit, quibus Imperii imponi non potest; neque quisquam in eodem Imperio diu habendus est, ne dediscat tandem superioribus obtemperare.

§. 18. Si tamen ob alias causas expediat, aut
mos

mos jubeat, perpetuas esse ejusmodi dignitates ad Reipublicæ & supremorum Principum securitatem multum facit, si in plures illæ distribuantur. Singulorum enim conatus, si forsitan adversi futuri sint Reipublicæ, plurium, qui se re idem non sentiunt, collegio & societate, facillime infringuntur.

§. 19. Sed & hîc id cavendum, ne sanguinis gradu propius se invicem tangentes collegi adsciscantur, nam haud plures, sed quasi iidem videntur, qui, quanquam numero plures, pietatis impulsu & sanguinis arctissima conjunctione, in ferendis suffragiis à se invicem volunt aut possunt dissentire.

§. 20. Ubi igitur plures gerunt non continuandas dignitates, ex usu rerum fuerit, si non pariter eæ ab omnibus deponantur. Sed tempore diverso, quo novi suffecti, rerum, quæ antea gestæ sunt & decretæ, aut nondum omnino confectæ, peritiores per quosdam eorum fiant, qui iis interfuerunt.

§. 21. Sed & hîc cavendum, ne exuentibus gestos honores proximi succedant, nam qui in iisdem continuari videntur Magistratus, qui in proximos continuò transferuntur.

§. 22. Ad ista Annales, etiam Leges, quibus definita sit eorum ætas, qui gesturi Magistratus sunt, Romanorum exemplo utile fuerit & habere & observare, per quas fiat ut juvenibus permittantur dignitates in quibus plus est laboris in quibus etiam si peccetur, quod in ea ætate pronum est, summa tamen Reipublicæ non

lædatur. In summa tamen Reipublicæ administranda, Juvenes non fiant pares senioribus, aut illis, in quibus plus est momenti.

§. 23. Quemadmodum ex ejusdem gentis exemplo laudamus certos præscriptosque honorum gradus, per quos à minoribus sensim ad majores, & ex inferioribus ad altioribus proximos perveniatur. Majoribus enim is demum dignus est, qui in minoribus occupatus, majoribus parem se esse jam ostendit, & similitudinem minoris curæ, majori proximæ, optimè nos paramus.

§. 24. Ex quibus, sicut ex iis, quæ jam dicta, satis apparet, Magistratus vendi pretio & exponi non oportere, nam vendunt fere munia, & cum iis fidem qui emerunt.

§. 25. Ne verò vel in publicas, vel in privatorum opes grassentur Magistratus, aut publicorum negotiorum gestores, stipendia iis debentur. Ea autem ex ærario publico solvenda iis sunt, qui iis impositi sunt muniis, quibus in universum Respublica juvatur. A privatis autem solvenda sunt illis, quorum operâ quotidie uti privati habent necesse, sic enim ærarium sublevatur. Quod autem à privatis solvendum est, legibus definiri expedierit, ne ejusmodi Magistratus privatorum sint deglubitores.

§. 26. Stipendia verò, quæ à Republica solvuntur, aut certa esse debent, aut incerta. Incerta ubi merita non possunt, Certa, ubi merita possunt numerari, adeò ut majus aut minus stipendium sit, prout plura aut pauciora horum

horum aut illorum, in muneris sui executione, merita extitere. Nam & sic Respublica juvatur, dum spe majoris præmii, pro magnitudine meritorum reportandi, animati, curam & industriam suam maximè intendunt.

§. 27. Cæterùm, cùm inferioribus Magistratibus vi quadam opus sit, in iis curandis, quæ curæ suæ habent mandata, interest Reipublicæ, & supremorum Magistratuum, ut idonea ac pari negotiis, ac valida autoritate sint instructi, quod ut fiat, situm est in manu Principum & Magistratuum supremorum.

§. 28. Non facile igitur admittere debent illi subditorum, de minoribus Magistratibus, & publicarum rerum, querelas, neque ab iis facta consulta, & instituta temere rescindenda sunt, aliàs licentia populi in summam rerum irrepet, & nulla vistantem erit illorum Magistratuum, sine quibus supremi rectè non possunt Imperium administrare.

§. 29. Ex adverso gravissimæ pœnæ constituendæ, nec remittendæ in eos, qui vel verbo vel factò læserint, stiterint, vel impedierint minores Magistratus. Nunquam igitur patiendum est Majoribus, ut in minoribus autoritas negligatur, quod l. 10. ep. 15. etiam voluit Symmachus, cùm scribit ad Theodosium, optimum Imperatorem : *Honores minorum Magistratuum, auctoribus suis debere esse commendatos*. Et ep. 16. *Principes in iis, quorum ministeria utuntur, factum suumque Consilium perpetuo juvare oportere.*

CA

C A P U T IX.

*De legibus, earum origine, & diversa in
omni Republica ratione, de earun-
dem abrogatione & promulgatione.
Denique de pœnis justè & cantè im-
ponendis.*

§. 1. CUM non sufficiat in Republica esse su-
premos & subalternos Magistratus, iis-
que subditos esse devinctos, nisi hi etiam intel-
ligant, quid isti velint, quidque facere debeant,
& cavere, necessaria Lex fuit, quam proinde ci-
vitat^{is} publicam Linguam, non sine causa, ve-
terum quidam appellavit.

§. 2. Ante leges, ratio subditorum & autori-
tas Principum pro lege fuere, sed post oblivio-
nem rationis, & contemptum autoritatis in sub-
ditis hucusque in Magistratibus abusum, natæ
sunt Leges.

§. 3. Lex autem ratio quadam est, quæ supre-
morum Magistratuum autoritate, vel communi
consensu civitat^{is} definita, aut jubet quid, &
quomodo quidque agendum sit, aut quando
agendum vetat, boni omnium obtinendi, aut de-
clinandi mali causa, constans quidem, & sine
affectu, sine gratia, & odio, ut Tullius alibi lo-
quitur, Magistratus.

§. 4. Leges autem aliæ atque aliæ sunt; sunt
enim quæ Imperii & Imperantium majesta-
tem, libertatem populi, institutionem, ordi-
nem,

nem, vim Magistratus, & summam Reipublicæ concernunt, & fundamentales ferè dicuntur, de quibus in præcedentibus agebamus alibi.

§. 5. Hæ à majoribus acceptæ, & sanctissime semper observatæ tam debent esse æternæ, quam ad obtinendam Reipublicæ æternitatem sunt comparatæ: ut verò æternæ maneant, nec cum mutatis Magistratibus subinde mutantur, omnino condendæ sunt leges quædam earum custodes, quibus severissimæ in eos constituuntur poenæ, qui de iis mutandis aut abrogandis vel aliquid in medium tantum sunt allaturi.

§. 6. Neque custodiendæ solum istæ, sed novæ subinde super addendæ sunt, quibus nec veteres ullatenus infringantur, & quarum perpetuus, semperque salutaris in Republica usus futurus providetur.

§. 7. Sunt & quæ privatorum inter se litæ & controversiæ, personas, res spectant, & actiones civiles, & forenses ferè appellantur. Illæ à majoribus itidem traditæ & singularum ingenio gentium adæquatæ, non observari tantum religiosè debent, sed augeri, si quæ fortè litæ sese offerant, quæ à majoribus non sint definitæ. Sed etiam corrigi oportet, si quæ duritæ veterum constitutæ, & primis istis, rudibusque temporibus accommodatæ, simul cum his expediat mutari. Quin etiam interpretandæ & illustrandæ sunt, si quæ aut ambiguè, aut obscurè se habeant, aut ad præsentis temporis malas artes, calliditatesque profligandas non satis comparatæ.

§. 8. Ne

§. 8. Novis hîc subinde legibus est opus, cum novæ quotidie causæ offerantur, nam *arbitrio Iudicum non est permittendum, quod legibus potest definiri*. Cùm, ut alibi Justinianus loquitur, longè rectiùs, multoque utilius sit, si lites non hominum voluntate, sed Legum autoritate dirimantur.

§. 9. Mutatis subinde ac correctis legibus hîc opus. Nam cum tempore sæpe Respublica mutatur, ideoque receptæ leges mutandæ; nòque enim Respublica est propter Leges, sed propter Rempublicam sunt Leges institutæ. Neque leges artis cujusdam & disciplinæ sunt, quæ mutari non potest, sed prudentiæ, quæ diversa probat, pro diversa rerum & temporum conditione.

§. 10. Denique mutatis sæpe & illustratis veteribus Legibus est opus; nam crescente hominum calliditate, pariterque malignitate, crescere etiam debet astutia legum, quarum vetus simplicitas dolosa interpretatione facilè alias posset everti.

§. 11. Sunt postremo etiam leges quædam, quæ spectant totius Reipublicæ disciplinam; hæ, quid cuique agendum, quid non agendum præscribunt, & non agenti, vel contra agenti indicunt pœnam, & cum rectissimo nomine censoriæ possunt appellari,

§. 12. Quicquid ad ornatum, augmentum, & pacem Reipublicæ augendam vel minuendam facit, harum legum est argumentum, quæ mala jam facta judicant talia, ne in posterum fiant

fiant impune, quæ his similia facile fieri possent, ut præveniantur, quæ hæcenus facta non sunt bona, & fieri necesse est, ut fiant. Finis harum legum est institutum. Quæ quidem Leges, cum sæpe fieri non possint sine aliqua privatorum quorundam noxa, horum causâ, si modò cæteræ multitudini utiles futuræ sint, differri non debent. Præstat enim in Republica paucis quibusdam nocere, & reliquis omnibus prodesse, quàm paucorum quorundam causâ omnibus nocere.

§. 13. Cæterum istæ quidem leges, cum non versentur circa malum & bonum, quod semper tale est, & morale vulgò in scholis appellatur, sed circa illud, quod semper tale non est, sed tale tantum æstimatur ex judicio legum, & politicum dicere rectè possumus, perpetuæ ut sint, non est necesse. Quæ enim jam bona sunt, mala, quæ jam mala, bona aliquando possunt videri, pro diverso temporum usu, necessitatisque ratione. Laudanda autem est mutatio priorum istiusmodi legum, si sublata sit earum causa, si manente ea, modus, qui iis definitus est, melior sese offerat, quo ad finem legis possit perveniri. Si denique neque præcipitis judicii sit, quoad Magistratus, neque, quoad subditos, improvisa.

§. 14. Denique autoritas ac vis legum est à legis latoribus, à publica promulgatione, à sententia earum aperta, consummata, à sententiæ ratione, confirmata ab eo, quod possit fieri, quod fieri debeat, ab eo, quod fieri expediat, à mutuo auxilio

auxilio legum , à constanti & æquali in eos obsequio, ab ipsa earum , quanta obtineri potest, constantia , denique à metu injecto ex decreta in eos pœnæ severitate , qui non obsequuntur. Neque enim ulla Lex valida est sine pœna, cum eâ nolentes etiam & inviti ad observationem legis constringantur , qui enim ratione non possunt, terrore corriguntur.

§. 15. De pœnis autem generatim ita statuendum est, veluti Rempublicam, & se, punire eum Magistratum, qui nimius est in exigendis pœnis, qui non punit, quo oportet , eo tempore, loco & modo , qui denique in puniendis nocentibus est crudelis , & sic odium populi, veluti pœnam quandam derivat. Neque enim sufficit , æquas esse pœnas , nisi etiam prudenter, & cum usui Reipublicæ sint , imponantur. Speciatim verò ea , quæ sequuntur , accuratè observanda sunt.

(I.) Præstare pœnam legibus definiri, quàm arbitrio Magistratus relinqui , ita enim fiet , ut non ex odio aliquo , aut adfectu privato , sed præscripto legis pœnam exercuisse videantur.

(II.) Graviore pœnæ per leges indicentur, quæ , postquam peccatum est , exigantur. Ita enim accuratius leges observabuntur , quanto major ex iis terror erit injectus.

(III.) Circumstantiæ temporum , rerum, ordinis, ætatis, aliæque ejusmodi , ob quæ quis immunis à pœna , aut mitius puniendus videri possit, non inserantur legibus, sed arbitrio & judicio Magistratus relinquuntur. Sic enim
minùs

minùs peccabitur, & quisque teneri sese ad legi
observationem, aut ad pœnam, existimabit.

(IV.) Cesset subinde potiùs pœna, quam si
exacta, redundatura sit, in eos, qui exigunt, ne
que interim credendum est, pœnâ legis cessan-
te, legem etiam cessare.

(V.) Ne à quibusvis Magistratibus inferiori-
bus remissa pœna, dissolvatur autoritas le-
gis, utile fuerit, ita statuere, ut remittere pœ-
nam non sit inferiorum Magistratuum, sed tan-
tum supremorum.

(VI.) Pœnæ omnes crimina imitentur, si
enim criminum gravior non est futura pœna
& quod æquitas imprimis requirit, proportio sit
inter delictum & supplicium.

(VII.) Gravior tamen singulari delicto sit
pœna, ubi tale offertur, quod facile possit per-
petrari, & facile perpetraturi alii metuantur, nisi
gravissimæ in id pœnæ constitutæ sint. Quia
enim alia ratione avertere non possumus deli-
cta, quorumque aliàs fœcunda & noxia sege-
rit futura, averti debent magnitudine supp-
liciorum, neque enim hæc pœna comparanda
cum singulari delicto, sed cum pluribus illius
delicti futuris exemplis, nisi severissimè pre-
niatur.

(VIII.) Ubi à summis viris admissum cri-
men est, si supplicium exigatur, metuendi ve-
niunt motus, ideoque consultum est, inter Im-
perii arcana pœnam, quæ speciem honoris ha-
bet, excogitare.

(IX.) Ubi à pluribus commissum flagitium

est, nec agnosci, ac deprehendi possunt autores, nec flagitium manere debet impunitum, paucis, forte lectis, pœna imponatur, nam supplicium in paucos validum est ad terrorem cæterorum, *multorum supplicium clades est, non medicina*, ut Germanicus apud Tacitum loquitur.

(X.) Ubi à multitudine peccatum est, & deprehendi possunt autores, parcendum multitudini, non autoribus, quippe *ne pœna sit latrocinium*, optimè, plures ubi peccavere, in uno aut paucis autoribus puniantur, dum & iidem suum delictum esse intelligunt, propter quod unus, aut pauci puniuntur, & ideo unius aut paucorum supplicio corriguntur, *licet pœna exempti, tamen pœnitentiis servati*.

(XI.) Prudentiæ etiam est, ad præveniendo graves motus, si ita sese inter flagitiosos subinde gerant Magistratus, ut videri potius possint invenisse bonos, qui mali sunt, quàm eos, qui peccarunt, pœnis bonos facere voluisse.

(XII.) Sed & sæpius pœnitentia, quàm pœna, oportet esse contentum.

(XIII.) Quin & Reipublicæ expedit omnia scire, sed non omnia exequi Magistratum.

(XIV.) Cavendum imprimis illi, qui punit, ne pœnis delectari, ne personam, quàm flagitium potius punire videatur, ne etiam veterum suppliciorum, auctis iis, aut novis additis, atrocitatem intendat.

(XV.) Lento remedio & pœnarum opus est

C

contra

contra mala, quæ jam omnium sunt inveterata & fœcunda, non ut statim desinant, sed ne ulterius progrediantur, mox ut decrescant, tandem ut tota extirpentur. Nam naturâ, ut Tacitus loquitur, infirmitatis humanæ tardiora sunt remedia quàm mala.

(XVI.) Ubi ab omnibus peccatum est, unum saltem & alterius, illustrioris inter cæteros, supplicio contentus esse Magistratus potest. Quam enim quis splendidior majori mole procidentem tantò in cæteros dispergitur plus terroris.

(XVII.) Supplicio noxii, non lapsi, afficiantur.

(XVIII.) Supplicio denique omni suus oportet modus, non tam rei causâ, quàm securi & Imperantis. Quippe, ut æquitatis est punire eos, qui peccarunt, ita æquum est, deflectere subinde à stricta æquitate, nec minùs prudentiæ lex est, ut clementes sint Magistratus.

§. 16. Clementiæ autem duæ sunt partes, aut remittere pariter crimen & pœnam, aut non remittere, sed tantum mitigare.

§. 17. Remitti omnino possunt crimen & pœna, ubi & rei servati non nocituri creditur Reipublicæ, aut privatis, & puniti ceteris exemplo non sunt profuturi. Servati interius prodesse possunt, clementiæ Magistratus autem famâ, ubi se ita res habet, profectò misericordiam melior privatis est, quàm Principibus rerum adfectus.

§. 18. Non verò remitti, sed tantum mitigari debet pœna, ubi & interest Reipublicæ, ut si quis

se offert reus, idque crimen, in quo expediat
judicem severum pariter videri ac misericor-
dem.

C A P U T X.

*De opibus Reipublicæ acquirendis & con-
servandis, de vectigalium ac Tribu-
torum, Aerariorumque in Republica
ratione.*

§. 1. CUM non sufficiat auctoritas Magistratus
& leges, de quibus dictum hæcenus,
nisi idoneis possit opibus propugnari, magna in
iis acquirendis & conservandis supremo Magi-
stratui cura esse debet.

§. 2. Opes autem omnes Reipublicæ, aut
cum Republica natæ sunt, aut ex privatorum
fortunis colliguntur.

§. 3. Cum Republica natæ illæ sunt, quæ
primo Imperiorum exordio non occupantium
singulorum, sed occupantis Reipublicæ fuere,
& postmodum occupantis Reipublicæ fuere, &
postmodum mansere. Publicè enim & singu-
lorum interfuit, ut quædam non essent singu-
lorum, ea nimirum, quibus non tam singuli,
quàm conjunctim omnes debebant, ac solis po-
terant juvari.

§. 4. Sub tribus autem ferè ista consistunt,
*in fundis, in singularibus beneficiis naturæ, de-
nique in peculiaribus quibusdam juribus, usui
Rerumpublicarum servatis.*

C 2

§. 5. Fun-

§. 5. *Fundos* voco, loca publica, in quibus sedes est aut solennis Magistratuum, ut in curiis, aut omnis, ut in foris, theatris, templis, aut quorundam ordinum, ut de cæteris omnibus nunc non dicam, lanionum in macellis, pro pestremorum indulto usu, ut aliquid in Rempubli- cam ab utentibus conferatur, & institutis moribus ubique fere receptum est.

§. 6. *Singularia beneficia natura*, quæ maximum conferunt in Rempublicam emolumentum, voco ea bona, quæ in singularum gentium conditione nulla humana industria præstantur, sed arcano quodam consilio providentiæ, & favore benignitatis divinæ, non tam in singulorum quam omnium usus natæ videntur, quæ sit initio Rerumpublicarum Principes & Magistratus idcirco in usus publicos servavere, ut E. G. huc referri possunt fodinæ metallorum succini proventus, sylvæ, flumina pisculentæ, aliaque ejusmodi, in quibus nullam privatorum agnoscere est industriam, possuntque eadem causa huc revocari omnia alia ista bona, quæ *galia* vulgò appellantur.

§. 7. Cum enim, ut imparia ista bona dirigerentur, necessum erat sanè, ut Respublica non excluderetur, ut domi in Magistratibus auctoritatem & pompam posset tueri, ut foris adversus hostes posset esse valida, ut denique cum autoritas publica major debeat esse potentia & viribus singulorum, privatorum fortunæ Respublica posset superare.

§. 8. Ex illis opibus nihil unquam imminuere debet.

debet, aut alienari, &, si negligentia & impro-
vido consilio Magistratuum quid imminutum
sit, semper agi possunt repetundarum. Nam
quicquid publicum est, expedit continuo auge-
ri, neque præscriptione temporis, ut Icti lo-
quuntur, adversus Rempublicam utiliter, ut
enim pupillo negligentia tutorum, ita Reipu-
blicæ nocere non debet negligentia Magistra-
tuum, cum instar populi tutorum sint.

§. 9. Possunt tamen opes istæ privatis, ur-
gente necessitate, pro certâ pecuniâ, quâ præ-
senti Respublica subinde opus habet, pretio in
annos aliquot oppignorari, dominium sibi in-
terim Respublica servat, cum & alias soleant
Regalia ejuscemodi, pro certo annuo pretio
maximè offerentibus privatis, elocari. Sed &
ratio est, quâ publica bona conferri possint in
privatos, ita, ut non minùs interea iis ipsa Res-
publica juvetur, quod, ut alibi, ita in feudis li-
cet observare, nam in iis conservantur, velut
ipsæ Reipublicæ opes, dum, qui feuda accepe-
runt, singularem fidem, & quædam legibus cir-
cumscripta obsequia, Reipublicæ, aut Principi,
præstare tenentur.

§. 10. *Singularia autem jura*, quibus augeri
Ærarium publicum potest, certi sunt proven-
tus, qui in solam Reipublicæ utilitatem cedunt,
ut est jus fisci, jus adcundæ hereditatis, ubi, he-
redibus non relictis, privatorum quidam è vitis
excessere, & diversa alia, quæ apud cordatas gen-
tes in usu sunt.

§. 11. Cæterum, cum ista, auctis necessitati-
bus,

bus, plerumque non sufficiant, opes aliæ quædam supersunt, & inventæ sunt, quæ per tributa & vectigalia ex privatorum opibus colliguntur. Quæ quidem, ut majores, & facilius possint obtinere, ad curam publicam maxime pertinere existimamus opes privatorum, quantum liceat, tueri ac augeri.

§. 12. Cura autem ista potissimum consistit in conditis legibus sumptuariis, & observatis, in rectâ monetariæ rei, in ponderum & mensurarum, ratione, denique in commerciis, & opificiis promotis, &c.

§. 13. Per leges sumptuarias, rectus opum usus inter privatos, per monetariæ rei, ponderum & mensurarum rationem, pretium rerum & res pretio adæquatas, per commercia denique, & opificia florentia, rerum omnium abundantia obtinetur. Et ita auctis quidem subditorum opibus, & conservatis, tributa possunt imponi.

§. 14. Sunt autem illa in omni Republica vel ordinaria, vel extraordinaria. Ordinaria sunt quæ certam, & statam requirunt præstationem ordinariis publicis impensis adæquata. Extraordinaria, quæ certam & quotannis recurrentem præstationem non inducunt, sed propter oblitam & inexpectatam sæpe necessitatem, subinde præstantur, subinde non exiguntur, quales apud Romanos *Indictiones* fuerunt.

§. 15. Sunt autem vel definitæ, vel indefinitæ: Definitæ, cum certum rei pretium indicitur, cujus nomine exigitur, qualia pleraque esse

consueverunt. Non definita autem sunt, quæ quidem autoritate publica, certo tamen modo, aut pretio non præscripto, à privatis exiguntur, qualia *Oblationes* apud Romanos fuere.

§. 16. Sed & tributa omnia, colligi vel solent à publicis personis, vel privatis elocari, quæ utraque ratio laudabilis & utilis est, pro diversa ratione earum rerum, quibus tributa imponuntur. Colligenda enim ea sunt, quorum certa iniri potest ratio, è Magistratu quibusdam ad eam rem delectis, non aliter atque in Batavorum Republicâ, tributa, quæ ædium, Caminorum, agrorum nomine exiguntur, ita colligi consueverunt. Elocanda autem privatis ea sunt, quorum certa ratio iniri non potest, & in quibus utilior & major est futura privatorum, suo interim commodo etiam incumbentium, quàm publicam gerentium personam, cura, ut in eadem Batavorum Republica, vini, E. G. & Cerevisiæ nomine, exigenda vectigalia, non colliguntur, sed elocantur privatis.

§. 17. Ea verò elocandi ratio, & utilissima, & tutissima Reipublicæ futura sic est, si ejusmodi Tributorum annuorum Conductores, vades, & Fidejussores idoneos, afferant Reipublicæ, qui præstare debita possint Reipublicæ, si in iis præstandis, forte conductores non sufficiant, quemadmodum in eadem Batavorum Republica fieri solet.

§. 18. Cæterum, ut in imponendis tributis prudentiâ quâdam opus est singulari, ita ad ea,

quæ generatim nunc subjungimus, maximè est attendendum.

(I.) Ea tributa probanda maximè sunt, quæ peregrinos magis, quàm domesticos, & cives afficiant, ingentibus nimirum tributis impositis in merces, quæ ad exterarum nationes evehantur.

(II.) Unde necessariò requiritur tributa maxima exigenda esse, earum rerum nomine, quas à nobis solis, nec aliunde exteri petere possunt, aut obtinere, quarumque, penes nostram Rempublicam, quoddam quasi, ut ita dixerim, monopolium est.

(III.) In mercibus, quæ ad pompam & delicias tantum faciunt, quibusque carere licet multò graviora, quàm iis, quorum necessariè inter omnes usus est, debent imponi tributa quales, E. G. sericum, vinum generosum; Nec tamen rebus, seu mercibus, non necessariè gravia nimis imponi debent, aliàs enim earum usu plerique abstinebunt, nec quàm ex iis commodi ærarium publicum reportabit.

(IV.) Iis igitur, quibus carere nemo potest, modica imponenda esse, vel ex eo apparet, quod in iis præstandis, difficiles se subditi sint præstaturi.

(V.) Ea insuper etiam laudanda tributa sunt, maximèque admittenda, quæ singuli vix gravè sentiunt, & ab omnibus interim exacta, ærarium publicum plurimum possint juvare, hæc enim ratione futurum est, ut in rebus maximè necessariis

necessariis & gravioribus facillimè se omnis Respublica sit expeditura.

(VI.) Prudentiæ etiam pars magna hîc est, titulo fictæ, aut metu expectatæ necessitatis, vectigalia subditis imponere, ut incumbenti necessitati par esse, & respondere Respublica possit.

(VII.) Semel imposita non facile tolli debent, causâ licet & necessitate sublatâ. Nam cum odio imponuntur, & cum difficultate obtinentur, & causâ ac necessitas eadem iterum possunt offerri.

(VIII.) Præstat inveterata augere, quàm novos motus, novis impositis, pro obsequio reportare.

(IX.) In tributis, æqualitatis maxima habenda ratio, quæ in eo potissimum versatur, ut par sit eorum ratio, ac paria hîc onera sentiant, quorum, in diversis rebus, positæ, sitæque, sint opes.

(X.) Tributa sine injuriis exigi debent, & imperari certis legibus, non præstitis tantum, sed in vulgo editis, ex quarum præscripto in exigendis tributis publicani versentur.

(XI.) Mollia nomina, quantum licet, ex necessitate imponere tributis expediat, quo facilius ea admittant privati.

(XII.) Captanda imponendorum tributorum occasio, cum res populo placituræ gerendæ, aut gestæ sunt, quæ maximè placuerunt.

(XIII.) Cùm maximum emolumentum reportet Respublica ex iis tributis, quæ singulorum

C 5

opibus,

opibus, pariter æstimatis, imponuntur, eaque maximè privatis gravia sint, legitima exceptio, apud Magistratum, quibusvis privatorum, per-
mitti debet.

(XIV.) Cæterum gravissimæ in eum con-
stituendæ, nec remittendæ, poenæ sunt, qui pu-
blicanorum industriam, fraude, & malis arti-
bus, sunt elusuri.

(XV.) Quò facilius etiam tributa tolerant
privati, ab iis præstandis excipi non debent Ma-
gistratus, nam rem per se ingratham, populo gra-
tissimam reddit Imperantium exemplum.

(XVI.) Denique iusta tributa ex imponente
ex fine, ex forma, ex modo, & usu, æstimantur.
Ex imponente, cum imponit, qui imponendū
habet auctoritatem, ex fine, cum boni publicæ
causæ imposita esse intelliguntur; ex forma, cum
fine injuriâ, vi, & tumultu, exiguntur; ex usu de-
nique, cum collectæ ex iis opes, non nisi in uti-
lia Reipublicæ, & necessaria, impenduntur.

§. 19. Porro acceptæ ex iis opes, tantæ esse
debent, ut omnibus, quos Respublica facere co-
gitur, sumptibus, possint respondere; cum Im-
perio enim hic calculus imponendus est, quod
in Trajano suo, Plinius commendavit.

§. 20. Si interim jam satis gravia tributa im-
posita sint, nec exigi possint majora, nec exacti-
tamen sufficiant publicis impensis, convenienter
fuerit, mutuo pecuniam petere à privatis, reddi-
tis, post difficultates temporum sublatas, sorte
& usuris, in quo, nisi accuratè fidem suam ha-
beant Magistratus, utilissimi hujus remedii, quo
solum

solo subinde potest Respublica juvari, faciunt jacturam.

§. 21. *Ærariorum* denique, quibus istæ inferuntur opes, cum diversa apud plerosque sit ratio, dubitari non debet, quin ea omnium sit optima, cum singula singulis majoribus rebus, & necessitatibus, æstimantur. Quemadmodum de Augusto prædicat Tacitus, ad expediendas castrenses expensas, ærarium ab eo fuisse institutum, in quo reconditæ opes, non nisi militiæ impendebantur, unde & militare appellatum est.

C A P U T X I.

De Fœderibus, eorumque diversa ratione.

§. 1. **H** Actenus de iis à nobis actum est, quibus domi Respublica confirmatur, Cum autem sæpe Respublica domi non sibi sufficiat, vel destituta à necessariis, quæ aliunde peti debent, vel cum potentioribus bello commissa, foris etiam, & auxiliis alienis, necessario debet stabiliri.

§. 2. Id verò per fœdera potissimum obtinetur, ad quæ impellunt, & ipsum jus naturæ, quo, quæ natura huic, aut isti, negavit genti, gentibus tamen omnibus necessaria, aliunde peti possunt, ac debent: Jus etiam gentium, quod amat, & urget, totorum inter se populorum societates: Vis denique necessitatis, quâ, po-

tentia majorum, & iniquitate, sæpe minores populi opprimerentur, nisi majores, ac potentiores, certis foederum legibus & conditionibus electi, subsidio venirent.

§. 3. Est igitur foedus, duorum, vel plurium Principum, vel Rerumpublicarum, publica de amicitia, societate, mutuis commerciis, mutisque auxiliis præstandis, pactio, seu solennis conventio.

§. 4. Soli autem illi Principes ac populi, qui jus habent Majestatis, nulliusque alterius super se imperium agnoscunt, contrahere foedera, ac inire, possunt. Ex quo liquido quidem apparet foedus, injussu ejus initum, penes quem summa potestas est, non tenere, & foedera à subditis, sine supremorum Magistratum autoritate, cum aliis Principibus, aut populis, percussa, non esse foedera, sed conjurationes.

§. 5. Cæterum, aut cum remotis, aut cum vicinis, foedera ferè ineuntur. Cum remotis commerciorum, aut communis hostis causâ; cum vicinis, aut communis hostis causa, hoc agendum, ut tutâ navigatio, aperti portus, mutuus intercursum negotiorum, quæ beneficia, iisdem redditus, faciliè obtinentur. Si verò communis hostis causa hoc agendum, quantum licet, ut in foederatum aut tota belli moles, aut pars saltem ejus, transferatur, quo minus nobis cum communi hostis negotium sit.

§. 6. Interim tamen ad vicinorum foedera potissimum est attendendum, si enim communis omnium vicinorum hostis sit, unum, & commune

ne omnium foedus, salvâ cujusque, in cæteris, imperii majestate, inire expedit. Nam, qualifcunque vicinorum fortuna, non negligenda est, adversus communem hostem, dum quâvis, vel prosperâ, vel adversâ, nos etiam everti possimus, & juvari.

§. 7. Adeo ut in iis quidem foederibus, hoc (I.) agendum sit, ut finiantur, decidanturque, si quæ, inter istiusmodi vicinos, natæ sunt lites & simultates. (II.) Illud, ut ex foederis lege, ex omnium fortunis, idoneæ, ad propulsandum communem hostem, vires, decernantur.

§. 8. Porro foedera, quæ inter vicinos sancuntur, non ejusdem omnia indolis, causæ, & conditionis sunt. Nam cum vicinis, aut majoribus, aut paribus, aut inferioribus, ineuntur, ac proinde diversa ratio singulorum est.

§. 9. *Cum majoribus*, prudenter foedus init inferior, si auxilium potius accipiat, quàm conferat, sique, ejus obtinendi causâ, non ad ea, quæ viribus suis majora, quæque ad vim Reipublicæ dissolvendam faciunt, & majoris, potius auctura, quàm inferioris confirmatura, sunt imperium, præstando se non astringat: Si denique accepti ejusdem auxilii causâ, majori in manus non tradat claustra Imperii, minores enim, specie delati auxilii, facile à majoribus opprimuntur.

§. 10. Sin verò *vicini multi majores* sunt, & iidem inter se commissi, quantum licet, foedus, & amicitiam omnium, inferiorem oportet amplecti, quo ita per singulos se tueatur, inferior

rior ille, five Princeps, five populus, de cuius imperio invadendo, cæteri omnes contendunt, quod jus, & fœdus, *Neutralitatis* ferè vocatur, estque nihil aliud, quam omnium partium amicitia uti, causâ tamen omnium intactâ. Interim verò, id si impetrari non possit, fœdere transgredi expediat in partes ejus, quæ cæteris sit major, quò cum nobis causa maxime cognata, quique ad ferendum nobis auxilium adversum alios, nobis propior existat.

§. 11. In accipiendo tamen à majoribus auxilio, singulari quâdam prudentiâ est opus, quâ neglectâ, per fœdera, malum potius, quam bonum publicum, promovetur. (I.) Igitur haud unquam nimium auxilium est accipiendum, nimium autem illud voco, quod majus est viribus, & copiis eorum, qui juvantur. (II.) Nunquam summa rerum auxiliariis copiis fœderatorum, inferioribus est permittenda, si enim id fiat, est id nihil aliud, quam aliis tradere vim Majestatis. (III.) Non, nisi urgente summa necessitate, externa fœderatorum auxilia admittenda sunt, quia avarè ferè, & ambitiosè, & cum contemptu illorum, quibus juvantis veniunt, agunt auxiliares ejusmodi copiae, sed & difficulter admodum, semel admissæ, dimittuntur. (IV.) Denique, ubi id fieri potest ex Reipublicæ usu, causa potius belli præciua debet, quàm externa fœderatorum auxilia admittenda sunt, obeas scilicet rationes, quas jam reddebamus.

§. 12. Si cum vicinis, paribus, in fœderat

conveniatur, in quævis pariter omnes constrin-
gi conducit, ubi nimirum eadem singulorum
est causa, & singuli, divisi, majoribus essent
impares futuri, singuli enim pugnares, tan-
dem univerli vincerentur. Fœdera ista, cæteris
omnibus validiora sunt, & minus periculosa,
quia cum paribus ineuntur.

§. 13. Quo autem idoneus ex hisce fructus
possit reportari, unum, vel generale, fœderato-
rum collegium, sive ordinarium, sive extraordi-
narium, pro frequentia offerendorum negotio-
rum, instituendum est, in quo fœderatorum
Legati, belli & pacis suprema consilia sociant, ac
vim fœderis, & vinculum, tueantur.

§. 14. *Cum inferioribus*, fœdera à majoribus
ferè ineuntur, si hi, exauctis illorum, conserva-
tisque fortunis, hostibusque repressis, suo etiam
Imperio conciliare possunt securitatem. Securi-
tas verò illa conciliatur per inferiores, si illi, in
fœdus assumpti, & justis auxiliis sustentati, com-
munem hostem detinere possint, sistere, aut
propulsare.

§. 15. *Fœderum* istorum omnium alia æter-
na sunt, alia certi temporis spatio sunt adstricta.
Æterna esse debent, quorum causa perpetua.
Tempori adstricta, quorum causa cum tempore
inverti potest, aut mutari.

§. 16. Sanctè autem omnia & solenniter de-
bent iniri, &, eadem fidei sanctitate observari.
Fides enim data publico fœdere, servari etiam
debet Heretico, infideli, hosti, & rebeli; si enim
turpe sit, fidem illis servasse, imò ne quidem
dari

dari ei debuit, si non debuerit servari. At ista servanda etiam est, cum ex rupto foedere plus referre possimus utilitatis, plus enim, quavis occasione oblata, semper utilitatis est, ex servata fidei fama.

§. 17. Denique etiam servanda est, quamquam metu, & necessitate, ad ineundum foedus compulsi simus. Quanquam enim civili iure privato rescindere liceat id, quod vi aut metu causa quis gessit, aut promisit, non tamen id licet in publicis gentium foederibus, nam si necessaria sint foedera, ut sunt, sique nulla, sine vi metu, aut necessitate ineantur, ut nulla ineuntur, apparet, iis de causis, eoque praetextu, rescindi foedera, nec deberi, nec posse.

§. 18. Quare etiam oblevia quaedam, à Republica, aut privatis, adversus leges foederum commissa, sancita foedera statim non expedit infringi, quare & gentium iure, quo inter injurias privatas, salva maneant publica foedera, inventum est jus *Repressaliarum*, quod vocant.

§. 19. Ne etiam, interpretando, facile possint fieri foedera violari, eorum Leges, planis, apertisque verbis, concipiendae sunt, simulque omnia, ex quibus, post initum foedus, lites & controversiae novae possint excitari, expressis, quantum licet, conditionibus, praeveniendae, explicandae, & certo definiendae, sunt, sic enim durable robur foederibus maximè conciliatur. Si interim quid controversiae oriatur, ex foederis diversa interpretatione, quemadmodum id fit fœdissime, optima illa censi debet & æquissima

quæ ad finem & institutum fœderis adsequendum maximè est comparata.

§. 20. Denique inita ita & observata fœdera finiuntur aut cum tempore, cui sunt adstricta; aut mutuo consensu eorum, qui iniere; aut legibus fœderis non observatis, ab iis, quibuscum conventum est: quod fit, cum aut non præstantur ea, quæ ad vim fœderis maximè faciunt & promissa sunt, aut contraria aguntur fœderis instituto, quorum alterum qui committit, ut perfidus est & iniquus; ita si ea de causa alii non stent, contra initi fœderis leges ex gentium omnium jure, judicio ac merito facere censentur.

C A P U T XII.

De jure belli, de bellorum administrandorum recta atque tanta ratione.

§. 1. CUM plurimi Principes ac populi sint, qui hostes esse malint, quàm amici aut fœderati, quomodo eorum conatus adversus Rempublicam sistendi, profligandique sint, jam videndum nobis: justo autem bello & justi belli causa, administratione id obtinetur potissimum. Adeò ut duo nobis hîc veniant expendenda imprimis. (I.) *Ea quæ juris.* (II.) *Ea quæ prudentiæ sunt*, in indictione, & administratione bellorum.

§. 2. *Ac jus* quidem omne bellum permittit, jure

re enim naturæ necessaria ; jure gentium , et quæ singulorum & omnium ; jure civili etiam sua cuique si erepta & negata sint , vi armorum reposcere licet.

§. 3. Neque tamen sufficiat , ut ea ratione bella omnia justa sint , nisi etiam necessaria sint. Non igitur *justum est id bellum , cujus justum tantum causa , sed quod justum pariter ac necessarium*. Est autem necessarium & justum , cum alia ratione jus nostrum nobis non possimus vindicare.

§. 4. Igitur *justitia bellorum* , ad tria ferè capita revocatur suprema. (I.) *Ad defensionem* sui & aliorum , quibus ea ex fœdere aut naturæ aut gentium lege debetur. (II.) *Ad exactionem ejus aut vendicationem* , quod nostrum aut nostri juris est. (III.) Denique *ad poenam* , quæ læsam Imperii nostri Majestatem , vel ob læsam subditorum nostrorum fortunas , bello indicto alii alios veluti supplicio publico punimus.

§. 5. *Defensio* itaque est , qua adversus iniurias , conatus , ac vim aliorum , nostra bello tantum quam gentium omnium sanctissima quadam necessaria lege tuemur. *Exactio* sive juris nostri , sive nostrorum vindicatio est , qua agitur repetundarum , & quæ nobis nostrisque ablatæ vel cum deberentur , non præstita sunt , bello reposcimus. *Pœna* denique est , qua violatam majestatem Imperii , attritas subditorum fortunas , violata gentium jura , bello , velut justitia vindicamus.

§. 6. D

§. 6. *Defensio publica & privata* multum differunt. *Privata* juris momentanei est, & absente iudice tantum permessa, ad cuius auctoritatem privato homini alias est provocandum. *Publica* verò durat quamdiu bellum, & alter alterius iudicium quam suum subire necesse non habet. *Privata* etiam defensio tum demum iusta est, si præcesserit alterius aggressio & de facto. *Publica* autem defensio etiam iusta est ante alterius aggressionem, & de futuro, ut ita dixerim. Unde colligitur, iustam indicationem belli censi non tantum adversum irrupentes, sed etiam irrupturos. Et minæ bellorum ac apparatus inter alios iustum faciunt bellum eorum, qui ob metum, ex minis & apparatu aliorum, sine bello securi esse non potuerunt.

§. 7. Neque minus iustum est bellum, quod ex titulo exactionis nascitur, dum ea, quæ nostra tantum sunt, aut quæ nostra pariter & omnium sunt, & quæ aliena licet, tamen ex fœderis aut humanæ societatis lege etiam ad nos pertinent, bello repetimus.

§. 8. Itaque invadendi tantum aut acquirendi alterius Imperii, aut nostri augendi causa, bellum non debet administrari.

§. 9. Caterum bellum ex iustissimis illis causis natum, iustissimum censi debet, quamdiu geritur, etiamsi ablata aut negata, quorum causa indictum bellum est in manus nostras, aut in potestatem nostram, vi armorum sint redacta, id ob rationes gravissimas. (I.) Quia in delicto,

delicto, quo noxa illata est, sublata noxa virtus
ac felicitate eorum, qui bellum indixerunt
nondum sublata creditur eorum poena, qui ante
bellum noxam intulerunt. (II.) Quia, qui semper
Reipublicæ nostræ nocuit, prudenter creditur
adhuc nociturus, atque ob noxam primo illa-
tam tamdiu jure bello licet instare, donec ita
tritæ sint ejus vires ac debellatæ, ut, etiam si ve-
lit, non possit nobis in posterum nocere. Ob quod
etiam rationes jure ejusmodi bella etiam in po-
steros extenduntur.

§. 10. Interest tamen societatis humanæ be-
la finiri aliquando, itaque, ut Tacitus loquitur,
ultioni modum esse aliquando satis sit consi-
tum, satis autem consultum erit, ubi secu-
tati Reipublicæ nunc adversum eos, quibus
cum bello fuimus impliciti, satis erit prospici-
tum.

§. 11. Poenæ verò titulus, cui subinde be-
diximus iniri, in eo persequendo consistit, quod
non nisi damno alteri per bellum inflictio
farciri potest aut reparari. Nam aliæ res ablatæ
aut negatæ tradi vel restitui possunt, in quibus
exactio nimirum habet locum, res verò
sunt, quæ restitui non possunt, in quibus locum
est poenæ, quæ per bella infertur, inter quas
merari possunt jus violatæ Legationis, aliæ
omnia, quibus verbo aut facto in Principum
aut Rerumpublicarum majestatem peccatur.

§. 12. Interim non ob omnia ejuscemodii
bella gerenda, sed gravissima tantum. Nam
tremis demum malis extrema remedia veniunt

applicanda. Aded ut quædam aliis pœnis, quædam bello sint persequenda, nam magnum aut majus delictum, addit hîc aliquid, aut demit, indicti belli æquitati. Itaque prosequi bello licet delicta in jus naturæ, jus gentium, & majestatem, aded quidem ut jura gentium in aliis gentibus violata quivis Magistratus supremi & Principes belli jure possint vindicare.

§. 13. Nam supremi isti Magistratus dupliciter considerantur. Vel qua suis imperant, vel qua nemini parent, nisi jure gentium & naturæ, cui utrique cum obnoxii & subditi sint, utrique inviolatam vim & fartas tectasque leges, non tantum pro suis, sed, si possint, etiam pro aliis debent tueri.

§. 14. Propter delicta tamen sic aliis illata, nobis haud nocentia, minùs necessarium, sed tamen justum propterea; nobis autem nostrisque nocentia, & justum & maximè necessarium est bellum, neque enim quisquam cogi potest, ut bello agat causam alienam, quisque interim cogitur, ut suam agat & suorum.

§. 15. Sed & illud ad leges æquitatis hîc facit, unius vel paucorum privatorum culpam publicam haberi, & propter eam publicam belli pœnam inferri non oportere totis gentibus, nisi sciverint Magistratus, & cum conscii essent potuerint prævenire. Ubi enim unus vel pauci in alterius Rempublicam peccarunt, ignaris Magistratibus, aut non valentibus impedire, æquum profectò est, ut non tam publico bello, quàm noxiorum deditione, aut alia singulari pœna

pœna commissum crimen expiatur. Si vero culpæ conscii fuerint, & autores Magistratus supremi, & non prohibuerint, cùm possent, & pœnæ vel noxæ non dederint eos, qui peccarunt, gentium jure non unius vel paucorum sed totius Reipublicæ crimen esse creditur, & eo nomine bellum justum infertur. Quippe et hujus juris præscripto singulorum, quemadmodum dixi, commissâ culpa universitati imputatur, nam peccasse omnes videntur, ubi unius vel paucis peccantibus obsistere omnes poterint, nec tamen obstiterint.

§. 16. Atque id quidem de bellorum jure restat autem ut *ad prudentiæ leges*, in dicendis atq; observandis nunc nos convertamus. Enimvero ubi jus belli, iis, quos jam laudavimus, titulis non prudenter expenditur, an jus nostrum bello persequi, an non persequi, & quomodo persequi expediat. Sæpe enim expedit Reipublicæ jus suum bello non committere, majoris evitandi mali gratia, quod dubiæ sint bellorum fortunæ, quod tarda, quod sumtuosa, quod fæpè noxia sint ea bella, quorum justissima causa. Sæpe etiam expedit Reipublicæ, jus suum non statim bello persequi, sed præstolari opportunas persequendi occasiones, neque sic minus justæ causæ ea bella sunt, quanquam inter eorum causam & executionem spatium temporis intercesserit. Nam jus suum semper integrum creditur Respublica servare. *Iuris igitur est, non solum posse, prudentia est, suo & tempore, & loco ex Reipublica usu bellum administrare.*

§. 17. Ab

§. 17. Abstinendum verò ab iis bellis omnino est, quæ, quantumvis feliciter expedita, laudem modicam, modicum victoriæ, ut loquitur Tacitus, pretium, improsperum autem cadentia, magnum ludibrium, nec minus damnum sint allatura. Nam ut loquitur idem Tacitus 2. hist. *Omnes, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, estimare debent, an, quod inchoatur, Reipublica utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certe non arduum sit, quod si alibi, in bellis maxime, expendendum est.*

§. 18. Sed neque cum istis etiam, quamvis iustissimo bello, iligandi sumus, quorum est tanta potentia, ut adversum clades omnes insurgere possint, quique, ut illud Senecæ, diutius pugnare possunt, quam nos vincere.

§. 19. Optima autem omnium belli inferendi occasio est, cum non tantum virtutis nostræ in executione rerum, sed etiam vitiorum, quæ inter hostes exorta, aut à nobis procurata sunt, usus nobis esse potest, ut cum civilibus bellis, cum bellis aliis, cum defectu militum, aut ærarii inopia, aliisque ejusmodi publicis malis affliguntur.

§. 20. In ordine rerum bella gerendarum attendere maxime convenit, ne atteramus aut distineamus in modicis vires, sed maxima & capita rerum aggrediamur, quæ, subacta vi sua, cætera omnia facile sunt tractura. Sic enim temporis parcitur & militi, & impensis, & minus nos obnoxios reddimus dubiis fortunæ. Sin tamen non nisi per modica primum debellata,

bellata, ad maiora subjuganda possit deveniri prudentioris longè ordinis est à modico auspicari.

§. 21. Maxima verò illa capita rerum, ea hic intelliguntur, per quæ certa sit in hosticos sedes, certus quamvis ingruente fortuna receptus, per quæ mittenda hostibus auxilia eripiuntur, denique quorum oppugnatio & peditio cæteris deditiois & agnoscendi nostri Imperii imponit necessitatem.

§. 22. Sed & id cavendum imprimis, ne unus prælii casui, qui præter expectationem sæpe adversissimi adferuntur, totam vim Reipublicæ, aut summa consilia, post quæ nulla super sint, committamus. *Cùm ergo prælio cum hostibus committendi sumus, tantum ex alio prælii servare expediat, quantum sufficiens restauranda, si forsan adversa incubuerit, fortuna.*

§. 23. Enim verò ubi bello illigati sumus duplices idoneæ Reipublicæ copiæ debent esse ad manum. Aliæ, quas hostibus & casibus fortunæ, aliæ, quas adversæ in bello fortunæ & victricius hostibus opponere possimus.

§. 24. Cæterum in bello plurimum obtinetur *bonus Imperator, & miles, & sancte observata militiæ disciplina.* Imperator, ut de aliis nunc non dicam, quæ in eo esse oportere, facile quis intelligat, consiliis potius agat, quam autoritate & manu, & libera potius utatur, quam mandatorum legibus adstricta libertate, præsertim iis in bellis gerendis, quorum diversitas

casus ante consilia & mandata non possunt pro-
videri, quippe in his longe potius fuerit, ut Im-
peratoris consilia, ipsos casus & circumstantias
temporum ac rerum, quam inutilium sæpe
mandatorum limites sequantur.

§. 25. *Militis* verò ex domesticis, quàm extraneis, major & melior usus habeatur; melior, quia in eo plus fidei; major, quia domesticæ copię extraneis sunt majores, majorem in iis *Respublica* habet fiduciam securitatis.

§. 26. Pro amicis autem & adversum hostes prudenter reperta est *militiæ disciplina*, quam ideo castrorum matrem & triumphorum alumnā vetus scriptor appellavit. Vis autem disciplinæ militaris in legibus, & poenarum, propter delicta etiam levissima nunquam remissa severitate consistit, nam ferocia sunt castrensiū ingenia, & maxima ex rebus minimis neglectis, aut male administratis, in bello discrimina oriuntur.

§. 27. Sed neque fusque deque est, quomodo jus nostrum bello persequamur, itaque & de eo est aliquid dicendum. Modus igitur ille duplex est, aut enim in invadendo hostem, aut *offensione*, ut loquuntur, vel nobis propugnandis, aut *defensione*, consistit.

§. 28. *Defensio* est, cum nostros intra limites avertimus hostem, ejusque insultus propulsamus; sola illa laudabilis est, ubi cum iis hostibus commissi sumus, qui majores nobis longè sunt & validiores. Vis ejus ac usus in tuendis limitibus consistit, ex architecturæ militaris, D qualis

qualis hodie recepta est, lege, locis, per quæ ad interiora nostris ditionis aditus est, vallo, fossis, propugnaculis, aliaque ejusmodi opera communitis, quibus ut adversum longas obsidiones, de iis, quæ bello & vitæ necessaria, sustentandis, abunde provisum sit, necesse est.

§. 29. *Offensio* est, cum extra limites castrorum promovemus & invadimus hostem. Illa laudabilis est, ubi cum infirmioribus bello certamus, & cum domi nobis adedò aperti & infirmi limites sunt, ut irrumpentibus, nisi alibi resistatur illis, facile cessuri metuantur. Vis ejus in idoneo exercitu consistit, qui hostili par, aut major sit, qui interim major non sit, quàm ut in hostili agro sustentari possit.

§. 30. *Finis belli victoria* est, fructus autem victoriae ejusdem usus est. Rectè enim *victoriae usu censenda est*, quæ neque in prudentiæ, neque in clementiæ leges peccavit. *Lex clementia* est, quæ post partam victoriam, post civitates totas subjugatas, omnibus istis parcatur, quæ victoriarum posterum non sint nocitura, aut victis in posterum adversum victorem aliquando sint peritura. *Lex prudentia* est, ut si quid ex devictis hostibus forsan supersit, quod aliquando victoriarum possit nocere, securitatis potiùs publicæ, quàm belli juris in ferro ac flammis, quàm inconspiciendæ ac noxiæ clementiæ ratio habeatur.

C A P U T. XIII.

De pactis, quæ nomine publico cum hostibus ineuntur, præsertim Induciarum ac pacis, quibus tantum differuntur bella, aut penitus tolluntur.

§. 1. CUM & totius humani generis & singularum etiam gentium interfit, bellis finem aliquando imponi, finis iste obtineri non potest, neque malis bellorum potest intercedi, nisi per pacta, quæ cum hostibus ineuntur: præstat enim iis præveniri majora mala, quàm per bella inter ancipitem fortunam, sumtus plurimos, nec minores sæpe clades, ea, quæ jam inflicta sunt, perpetuò ulcisci, & quod accedit, quod nullum bellum justum sit ipso gentium jure, quod pacis causa administratur. Non igitur bellorum causa tantum justa esse debet, sed & finis, *justitia verò finis in eo consistit, quod pacem appellamus.*

§. 2. Cæterum pacta ista, quantum plus periculi habent ex personis, quibuscum ineuntur, tanta majori cautione sunt ineunda, semper enim, quanquam amicitiam simulet ac pacem, eamque afferat, metuere illum debes, quem læseris, & tanquam læsum per blanda pacis nomina eum habere suspectum, qui semel lædere est conatus.

§. 3. *Pactis igitur istis, aut causa belli pariter*
D 2 *& bel-*

& bellum tolluntur, aut causa integra bellum tantum tollitur & differtur.

§. 4. *Causa belli* & bellum pariter tolluntur ubi inter pactorum leges remisit quisquam quicquam hactenus in alium & prætendit, ut obtineret, vi bellorum alium est persecutus. Ea autem pacta omnium securissima debent æstimari, neque enim ad bellum rediturus facile creditur, qui causam belli tradidit ipse accepto transcripsit.

§. 5. *Integra & salva causa tolluntur* saltem bella, vel ad tempus differuntur, cum bello quidem imponitur finis, jure tamen, cujus titulus hactenus bellum gestum, cuivis parti integre servato, quæ quidem pacta secuta minus commenda sunt, dum hoc vel isto prætextu facile violaturus creditur pacta ille, qui belli causam in omnes occasiones integram sibi servavit.

§. 6. Interim causa belli, pactis cum hostibus initis, non facile permitti debet, præsertim si in ea aliquod magnum Reipublicæ sit incrementum, si etiam meliores offerri possint temporum conditiones, quibus feliciter Jus nostrum persequi possimus, post initorum pactorum finem.

§. 7. Pacta ipsa aut brevissimo aut longiori temporis spatio, aut ejus æternitati sunt accepta, quorum ista *armistitia*, illas *inducias*, & *pacem* appellamus.

§. 6. *Armistitia* sunt, post quæ statim ad bellum la reditur, in quibus potius bellum non geritur quam sublatum est bellum. In his ad tria est

tendendum. (I.) Ne occasiones rerum gerendarum, per admissa ea, carpantur. (II.) Ne, iis durantibus, vires hostibus accedant majores. (III.) Denique, ut armatus etiam miles sit, ac velut in procinctu stet, inter otia armistitiorum.

§. 9. *Inducia* sunt, quibus revera bellum differtur, quarum prudenter ineundarum leges, ad hæc fere capita possunt revocari. (I.) Hostium commodo illæ non sint; indulgentur autem illæ hostium commodo, ubi, rebus feliciter à nobis gestis, penè victi illi jam toti sint ac prostrati. Quippe, qui hic aliter agit, blandientis sibi fortunæ cursum cohibet ac sistit, & faventem hostibus, veluti transcribit. (II.) Exporrigi vix debent ad hominis ætatem, si enim eò usque extendantur, post finem induciarum, novo iterum bello exorto, priori ante inducias bello, exercitus inde Reipublicæ est defuturus. (III.) Alibi, ubi id licet, induciæ cum eodem hoste ineundæ, alibi cum eodem gerendum est bellum, ita enim futurum est, ut non desit militi negotium, in quo possit occupari. (IV.) Providendum imprimis ne per inducias, translatis in alios hostium armis, per eorum latera, & jugum clam & aliud agendo ipsi impetamur. (V.) Induciæ ita habendæ sunt, ut licet bellis ad tempus sopitis, tanquam quæ certò reditura sint, sit apparatus. Nam prudentiæ est de bello cogitare, quod post finitæ inducias, haud dubiè sit erupturum.

§. 10. Pax est, quæ (ut cum Rom. loq.) cum

D 3

cœlo

cœlo & terra duratura initur, atque extat magis
nomen ejus, quàm usus inter mortales. Quam
enim dubiæ sunt res humanæ, quam fluxa ho-
minum fides, quàm facile inferuntur injuriæ
& illatæ creduntur, tam nihil in pace æternum
& facile pax in bellum commutatur.

§. 11. Itaque uno isto & præcipuo præcepto
est opus, pax omnino bona fide habenda est
tanquam semper duratura, dubia interim &
cum suspitione belli eadem habenda est, tan-
quam ex qua facilis negotii inimicitia possit
excitari.

§. 12. Denique five armistitium, five inde-
ciæ, five pax, per pacta conventa, obtenta sit
deposita licet bellorum usu, curæ tamen, & con-
silia, adversum bella imminencia, nunquam de-
ponantur.

C A P U T XIV.

De mutationibus ac everfionibus Rerum publicarum, ac præcipuis causis.

§. 1. **R**Ebus publicis constitutis ita, & domi-
risque confirmatis, neque æternitatem
quandam liceat polliceri. Restat igitur, ut libere
primo imponat finem finis & exitus, qui fere
omnium imperiorum esse consueverit. Equi-
dem rerum omnium humanarum, æternam
quadam lege, quæcunque, optime licet ratione
instituta, & confirmata, tandem aut mutantur

aut evertuntur, quod perinde in Rebus publicis locum habet, quarum quædam aut mutationes aut everfiones sunt.

§. 2. Mutationes Rerum publicarum illas appellamus, cum vetus earum status, & forma, in statum alium, formamque aliam, convertitur. Everfiones illas vocamus, quibus fit, ut Respublica aliorum subjiciatur dominationi.

§. 3. *Causa mutationum* sunt vel in Magistratibus, vel in ingeniis subditorum. In Magistratibus, cum illi vetere Reipublicæ forma tanquam pro autoritate suâ minus faciente, ita abutuntur, ut tandem planè novam, magisque pro autoritate sua facientem, amplectantur. In ingeniis subditorum causa mutationis est, cum illi, pro innata sibi judiciorum varietate, veterum pertæsi, novâ, non tam quâ meliora, quam quia nova, amplectuntur. Mutationes, ex his causis natæ, efficiunt, ut præsentis Imperiorum formæ, in proximas, & cognatas, commutentur. Aristocratia in Monarchiam, Democratia in Aristocratiam, & hæc denuo in id Imperii, quod populi, appellamus.

§. 4. *Causa everfionum*, diversæ sunt, quibus fit, ut aut alterius subeatur dominatio, ut summo dominationis nostræ juri plurimum decedat. (I.) Verò est abstrusa quædam ratio providentiæ divinæ, ex cujus arbitrio, & beneplacito, sæpe incognitâ nobis ratione, aliis erepta Imperia, in alios transferuntur, atque sic fatales periodos, five circuitus Imperiorum, Plato appellavit. Est (II.) dissolutio quædam partium

& dissensus animorum, quo aut inter se, factionibus eò mittuntur subditi, & membra Reipublicæ, ut subditi & Magistratus à se invicem divelluntur, quam partium dissolutionem, totius corporis dissolutio sequi ferè consuevit. Quod & significavit idem Plato, mutatis numeris, mutataque musicâ, necessariò etiam Rempublicam everti, musico & numerorum nomine consensu publico illecto, quam harmoniam alibi appellavit. Accedit & (III.) Vastitas Imperiorum, quæ cum ambitione Imperantium terminos non habent, & quotidie latius proferuntur. Sensim imminui & everti tandem necesse est. Nam sicut, qui semper progreditur, nunquam firmus consistit, ita Principes, & populi, qui ad occupanda quævis consilia convertunt, nihil immotum, nihil æternum, pro Republica possunt polliceri, adeo ut hic, vel imprimis ambitiosis votis, ponenda sit meta, ne Imperium pariter ac fortunam fastigemus. Sed & (IV.) inter causas mutationum meritò censuerim, supremum fastigium publicæ felicitatis. Ad quod, ubi evecta sunt Imperia, corruptos suorum mores, & perennovercantem tandem & sævientem fortunam experiuntur, plerique enim acceptæ fortunæ magnitudine abutuntur. Quin verò & huiusmodi (V.) faciunt, leves & modicæ quarundum in Republica partium, subinde institutæ mutationes integrarum formarum, & ex his everfiones Imperiorum nascuntur. Atque ita, veluti principia sunt, ad quæ reliquæ omnes causæ partium

culæ

culares, quibus everti aut mutari Respublicas videmus, nullo negotio possumus revocare.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

*De diversis Rerumpublicarum formis,
de Theocratia, seu Republica Hebræo-
rum.*

§. 1. **P**Oscit jam rerum ordo, ut diversas Rerumpublicarum formas inspiciamus. Nam gentes, aut singuli Principes, aut pauci, aut populus, regunt. Inde *Monarchia*, in qua singulis: *Aristocratia*, in qua pauci: *Democratia*, in qua omnes, præfunt.

§. 2. Quæ quidem omnis diversitas formarum nata est, ex diversitate ingeniorum, quæ alia atque alia, diversas inter gentes, inveniuntur. Aliæ enim plus, aliæ minus libertatis, sub Imperantium dominatione retinendum sibi putaverunt. In *Monarchia* minùs libertatis est, quia unius: In *Aristocratia* plus libertatis est, quia plurium arbitrio omnia reguntur: In *Democratia* maxima omnium libertas est, dum in ea cuiusvis licet, ad conservandam promovendamque libertatem, studia sua, ac curas conferre.

§. 3. *Monarchia* & *Aristocratia* omnium
D 5 anti-

antiquissimæ & primæ fuisse meritò videntur. *Democratiam* verò seriùs progressu seculorum natam lubet judicare. Hanc enim primò vix alicujus gentis fuisse, sed amore libertatis, aliis institutis, alibi quasi successisse, ex eo verissimum mihi videtur, quod credibile non sit, cum in constitutione Imperiorum primâ, summa quædam prudentia & autoritate esset opus hominum excellentissimorum, populum autem idcirco minoris autoritatis, idoneam Imperii vim inter Imperii inexpertes exferere non potuisse.

§. 4. Quæ autem regendi ratio & forma optima sit, non tam anxie, ut fieri solet, perscrutandum putamus. Utique enim, ut generatim dicam, quod sentio, ea optima censenda, quæ ingenia suorum, & commoda, maxime comparata. Neque enim omnibus tantâ morum, locorum, temporum diversitate omnia conveniunt.

§. 5. Atque ita quidem gentium sapientia tradiderunt, Græci præsertim, qui rationes inventarum legum & primas origines publicarum societatum sibi deberi gloriantur. Interiù verò illi ignoravere aliam quandam, & antiquitate temporum, & sanctitate legum, primam Imperii formam extitisse, quam cum Josephus *Θεοκρατίαν* appellamus. Est autem quasi Imperium aut Respublica Dei. Atque hæc uti est populus Hebræus.

§. 6. Quanquam enim ductores primò summi Rectoresque Moysen, & Josuam, divinos viros ac in Judices, tandem Reges habuerit, non tam

men Monarchiam aut Aristocratiam in ea gente licet appellare. Nam in omnes illos & Rectores & Judices & Reges, peculiare & excellens fuit Imperium Dei, qui, ut ubique est, & coelesti maiestate omnia implet, ita Hebræis singulari quodam modo semper affedit, qui, ut regit omnia & sustentat, ita in usitatam aliis gentibus ratione tenuit Rempublicam Hebræorum. Ex hujus enim præscripto Magistratus constituti & conditæ leges, ex hujus oraculis publica consilia sunt petita, in hujus sinu sita erant arcana hujus Imperii, denique tot admirandis modis toties vires ejus Reipublicæ versabantur.

§. 7. Adeò ut inter divini, ejusque singularis limites mandati constricta fuerit omnis illa Hebræorum Imperantium potestas, nec novarum, ut alibi, legum latores erant Hebræi Magistratus, sed earum, quas coelitus acceperant, custodes. Hujus Reipublicæ specimen alibi haud unquam existit, & in Judæis in formam provinciae redactis sub Romanis, & sub Tito Cæsare penitus everfis ac ejectis, tandem omnino defecit.

C A P U T II.

De Monarchia, de Principatu ac Dominatu, de Electione, atque Successione.

§. 1. **M**onarchia, Respublica est, in qua uni alicui & soli suprema & præcipua Imperii cura est demandata, cui ex eo Regis aut Principis.

Principis est cognomentum. Estque illa & antiquissima, & facillima, & si recta habeatur, tutissima imperandi ratio. *Antiquissima*, quia primi omnium gentium Magistratus Reges extiterunt. Nam ad continuandam in obsequio multitudinem, autoritate summa opus erat, quæ in uno, quàm pluribus validior est, & magis spectatur. *Facillima*, quia minimæ & nullæ dissensiones, ubi ab uno Imperium exercetur, quæ in plurimorum Imperio graviores & plures solent excitari. Unius quippe & semper simili sibi ingenio, facilius, quàm diversis plurimum ingeniis subditi accomodantur. *Tutissima* denique est, quia praviæ spes aliorum ac destinationes in occupandis Imperiis, ubi unius, vel unius domus imperium est, melius præcidentur. Nam ubi inter plures distributus est honor Imperii, & plures administrandi Imperii sunt capaces, ut in Aristocratia & Democratia, à pluribus persæpe illud affectatur.

§. 2. Cæterum non eadem omnis Monarchici Imperii vis est aut ratio, nam aut Principatus est, aut Dominatus. Principatum vocamus, ubi ita uni permissum est Imperium, ut pluribus pro libertate repertis institutis ac legibus adstringatur, adeò ut Principatus & libertas sub malis Principibus, ut dissociabiles hinc optime conjunguntur. Dominatum vocamus, ita uni permissam, aut ab uno occupatam Imperandi rationem, ut pro libidine omnia possit administrare; adeò ut unius arbitrio libertas subditorum sic constringatur.

§. 3. Prin-

§. 3. Principatus forma ferè est, ubi consensu & electione populi ad summam rerum Principes sunt vocati. Dominatus ferè est, ubi Imperia facta sunt occupantium, & inter eas gentes, quæ vi ac terrore ad obsequium sunt compulsæ, quem tamen, cum in atrocissimam tyrannidem deflecteret, pleræque gentes exuerunt: ita quidem, ut hodie Dominatus, si Turcas, Moschos, & alios paucos eximas, alibi vix sit inveniri. Dominatus enim plerisque in-
visus est, & grata est cordato populo ea administrandi forma, quam Principatum appellamus. Principes enim omnia subditorum Imperio possident, non Dominio. Dominus autem non Imperio tantum, sed etiam Dominio possidere se existimat, non fortunas saltem, sed vitas etiam ac sanguinem subditorum, adeò ut sub Principe obsequium cum libertate, sub domino obsequium cum servitute sit conjunctum.

§. 4. Porro eliguntur Principes aut succedunt. *Electio* in suffragio Procerum aut populi versatur: *Sucessio* autem est, qua jure nascendicum excipit in imperio, ex quo natus est, aut cum sanguinis propinquitate proximè contingit.

§. 5. Quæ verò major ac laudabilior sit, successio, an electio, inter dubia rationum momenta multis disceptatur, & pro utraque gravissima quidem sunt argumenta. Nam in Electione plus dissidii est, sed & plus libertatis. In successione verò nihil quidem dissidii, sed
& nihil

& nihil libertatis. Præterea judicia, ut sic dixerim, naturæ, ut aliquando recta, ita sæpe cæca sunt, dum ex optimis Principibus aliquando pessimi nascuntur: Judicia hominum certa magis sunt, sed & hæc sæpe fallunt ac falluntur, dum haud rarò illi eliguntur, qui Imperio jam impositi, indigni Imperio & impares deprehenduntur. Pro utraque igitur, ut compendio dicam, & contra utramque militat ratio, in hac aut illa servandum esse partium institutum.

§. 6. Bene verò electus est Princeps, qui, nisi electus, nasci debuisset: Bene natus est, qui, nisi natus esset, eligi debuisset.

§. 7. Cùm verò nunquam vacuum esse debeat Imperii nomen, aut caput, ne fiat occupantium, aut adhuc superstite, aut statim defuncto Principe, eligi successor debet ea in Republica, in quâ Electionis jure hæc omnia transfiguntur.

§. 8. Ad illa tollenda diffidia, & malè ferientorum hominum ac ambitiosorum machinationes, plurimum facit, vota Electionis inter eandem familiam continere, si ea semper digni Imperio inveniantur. Sicuti enim periculosa transitus rerum, nec minus discriminis habent mutationes familiarum, ex quibus Principes eliguntur.

§. 9. Sed omni interim modo providendum est, ne ex eo discrimen oboriatur libertatis. Ex eadem enim semper familia electi ac domo, assiduo Imperii usu, jure successionis tandem de-

beri sibi putant, quod tandem electionis jure consequuntur.

§. 10. Ubi verò jus successionis habet locum, nec proximi sanguine supersint, qui succedant, defectus ille naturæ testamenti factione, scripto hærede, aut etiam adoptione, sicut inter veteres Romanos receptum erat, potest suppleri. Est enim adoptio initiatio naturæ, quo, aliis in liberos pro liberis assumtis, vitium orbitatis superamus.

§. 11. Hujus aut Testamenti factionis, aut adoptionis, & certa & tempestiva cura facit, ut, qui in præsens rerum potiuntur, quietius Imperium ad posteros transmittant. Tempestiva cura est, cum humanæ fragilitatem vitæ; & festinatos cogitantis fore fati casus, de hærede & successore continuo tam certi sumus, quam incerti sumus diutius nos victuros. Certa cura hæc est, qua ita, ac tam rite, ac apertis adeo verbis describimus hæredem, ut de herede instituto, post nostrum excessum, nullæ agitari turbæ possint, ac dissensiones.

§. 12. Ne autem facile deessent principalis sanguinis posterius & successores (transitus enim isti cum metu semper aliquo sunt conjuncti) quædam olim gentes, & nostrorum temporum nonnullæ, jure successionis sequiorem etiam foeminarum sexum ad sceptra admiscere. Quamquam enim populorum omnium, ab omni retro ætate, judicio, foeminæ, ob inopiam judicii, ob imbecillitatem & ignaviam sexus, non à publicarum modò, sed etiam civili jure, à privatarum

tarum quarundam rerum administratione merito excludantur, qui ætatis tamen & securitatis publicæ interesse populis visum est quibusdam, ut masculo sexu deficiente, ad intercipiendas aliorum spes, & spe masculæ prolis suscipiendæ & ne facile Principatus in alias familias, inter plurimas postpositorum turbas migrarent, imperia ad fœminas quoque devolverentur.

CAPUT III.

De Monarchici status arcanis, sive interioribus consiliis.

§. 1. **Q**uemadmodum diversis gentibus diversæ placent species Rerum publicarum, ita diversis speciebus, diversa sunt arcana. Sunt autem non nisi interiora consilia ad præsentis status Reipublicæ conservationem, ad præveniendas, profligandasque mutationes, quæ ex mobilitate populi, ambitionumque conatibus facile nascuntur, propriè comparata.

§. 2. Horum in Monarchia tantò major est ratio, & accuratior habenda, quantò majus est illud imperium, ideoque populo invisius, & eandem magnitudinem affectantium immodi-
cis desideriis magis expositum, itaque, ut cum Tacito hic Annal. 4. loquar; Quemadmodum plebe valida, vel cum patres pollerent, noscenda est vulgi natura, & quibus modis temperan-

ter habeantur, senatusque & optimatum ingenia qui perdidicerunt, callidi temporum creduntur: sic ubi non nisi unus imperitat, hæc conquiri tradique debent.

§. 3. Ab Arnaldo Clapmario, egregio fanè autore, pleraque eorum exposita sunt, vulgato *de arcanis* opere, sed interim haud pauca & necessaria visus est præteriisse, quæ nos non in comparationem curæ & ingenii, sed explendi hujus argumenti causa, compendio, ut cætera hætenus, perstringemus.

1. In id incumbendum est Principi, *ut justo, eoque à populo aut Proceribus confirmato titulo teneat Principatum*, quo nemo inter subditos, aut externos sit, qui majore aut justiore titulo vim rerum invadere possit, aut sibi arrogare. Est autem eo titutio, & publico consensu imprimis opus in transitu rerum & familiarum, nimirum ubi diversa antea Reipublicæ forma, in Monarchiam mutatur, aut movetur loco, qui hætenus gessit Principatum, aut denique regnatix domus convertitur. Sic enim fit, ut irriti reddantur aliorum conatus, & æquissimas populus judicet, & probandas omnes, ex justo adeò titulo profectas, Principis in administrando Imperio leges & actiones.

2. Neque minùs laboret, *ut more majorum*, quantum quidem licebit, iisdem omnibus, quibus priorum Principum, solemnibus ac ritibus *inauguratio peragatur*, quo non justus tantùm titulus sit accepti Imperii, sed etiam modus.

Nara

Nam meliorum omnium gentium iudicium hoc quoque pertinet ad legitimas rationes impiscendi Principatus, & hac ratione iudicium suum populus ac procures quasi obfignant, cum in folem nibus aliquid religionis fit, factior redditur Principis perfona, & aliquid horum neglectum nonnullis Principibus, ut legitimis, nonnunquam legimus obiectum.

3. Sub accurata custodia habeat, *ut ibi occipet, ubi non poffunt nocere, eos, quos ex certo iudicio metuit*, hoc aut ifto titulo inducto, ad vadendum Imperium aliquid aufuros. Sic enim futurum eft, ut nocere non poffint, etiamfi lint; ante omnia autem id curandum, ne exterios aut vicinos Principes transgreffi, horumque vi fufientati, foris accipiant, quibus impugnent Principatum.

4. Ita fastigio impofitus, & aduerfum imprimis fanguinis riuales confirmatus, *an priorum Principum quacunque licet, iuffa decreta feuerè ac fanctè tueatur*, neque faciat ex iis aliquid conuella. Tanti enim quifque Principum fit, quanti ipfe eos facit, quibus cedit.

5. *Quibus obferuandis legibus fe obstringat, fi religiofe obferuet*, maximè fe & Principatum eft confirmaturus, alias enim, quantum iura à fe legibus detrahet, tantum, pro oblequii odii, ubi occasio tulerit, exerendi, fubditi fup addituri funt.

6. Summa, ubi iufte id licet, *pœna feueritate eos omnes profequatur, qui Majestatem in*

cedenti Principe, cuius jam implet locum, *lassisse deprehenduntur*, quicquid enim tale non punit, aliis itidem, velut licitum, in se permittit.

7. *Nullum poene aut contemptus* aut minùs æstimatæ Majestatis *exemplum ipse statuatur in eum*, qui eandem gerit personam, paremque in suos auctoritatem alibi accepit. Tanti enim fit inter suos Principes & alios, quanti potestate similes sibi aliarum gentium Principes facit.

8. *Haud facile aut cum iis fœdus ineat*, aut iis auxilio sit populis, *qui Principes suos Imperio exuere*, quam enim subditis invisi sunt Principes, tam facile adversum suos sequantur exemplum à suis Principibus probatæ promotæque defectionis.

9. Fixum & immotum iisdem sit, *non facile omittere sedem imperii*, seu caput rerum, hoc est, urbem eam, sive ditionem, unde in omnia regimen est. Absentia enim Principis, & vacua Imperii sede conjurati, ad invadendum imperium ferè abutuntur.

10. *Neque longè, neque in remotis terrarum oris arma sua peregrinari patiatur*. Ab his enim defectus & nudatus domi se tueri non potest, contra eorum insidias, qui ambiunt Principatum.

11. Idcirco & intra terminos coërceat Imperium, neque alia aut plura appetat, quàm quæ commodè possit continere, qui enim ubique cupit dominari, neque ob sparsas, distractasque res ubique par esse potest, continendæ dominationi se prostituit, & Principatum, ut impar & infirmus.

12. Cer-

12. *Certas condat*, aut consensu publico condendas aut confirmandas *leges* curet, quibus definiatur certus locus, certusque solemnitus modus, in quo & quo solo Principes possint inaugurari, istiusque ipse loci, ut &, si quæ sint solemnium ornamentorum, præcipuam curam habeat. Ita enim fiet, ut alibi aut alio modo conjuratis salutato Principi aliquid desit eorum quæ ad legitimi Principis inaugurationem instituto ac lege necessario requiruntur.

13. *Regale corpus, regalemque aulam, idonea custodia militari diligenter muniat*, eorumque custodum amorem in se, constantiam ac fidem, quavis ratione, promereri ac conservare contendat. Quanquam enim maximum, ut legitur Plinius, munimentum, Principis sit, munimento non egere, eaq; arx sit inaccessa Principalis securitatis, interim non satis tuta Majestas sine viribus, contra infidias malefactorum præsertim ubi armis quæsitus est Principatus.

14. *Hæredem & successorem certum designare* neque interim se vivo *hæredis* faciat apud alios aut fieri *patiatur mentionem*, imprimis si à liberis destitutus, ipse in alios transferre necesse habeat Principatum. Solem enim occidentem deserunt plerique, & in orientem convertuntur. Sed & qui cognoscunt hæredes se designatos, à propria seu aliena ambitione impulsæ, malunt propriumque Imperium capere, quam expectare.

15. *Liberos & proximos sibi sanguine fidelissimos*, suæ proximis, id est, maximis dignitatibus imponat, sic enim & tutior erit

ac dignitate suorum, & suo sanguini vi præcipua rerum permiffa, plurimis inliftet munitis.

16. Si à cujus nimie eminentibus, & plus quam civilia promittentibus virtutibus, fama & gratia inter milites, aut inter cives domi fibi metuatur, *militares eorum dignitates togatis, & togatas militariis commutet.* Hac enim ratione nimia in eos populi, aut militum studia, adversus Principem, iis non facile sunt profutura.

§. 17. *Nemo præter Principem Rei præclare gesta gloriam in se trahat, caveatque imprimis, ne quis laudationibus privatis & publicis supra Principem celebretur, quamvis optimè meritus, namque ejus præcipue gloria esse debet, ex recto aliorum ministerio, cujus sunt auspicia.* Sunt autem Principis solius, & aliter si fiat, quantum in alios convertitur, tantum obsequio, timori & venerationi subditorum in Principem decedit.

18. *Quæsitissimos publicos honores, supplicationes, & vota publica pro incolumitate, quæque alia ejus generis sunt, haud unquam cum aliis, quantumvis summa cum virtute viris, patitur commutare,* quam enim Majestatem supra cæteros extollit, tam honorum & publicorum judiciorum quædam debent esse insignia, quibus in solum Principem collatis, quivis intelligat eum supra eminentissimos quoque eminere.

19. *Premia decernere militum, stipendia augere, & civium commoda, publicam libertatem exercere, dignitates conferre. & alia istiusmodi,*

modi, quæ gratia sunt, & quibus gratia militum ac civium captatur, soli vendicet sibi ac servet. Præcipua quippe vis Principis est in amore subditorum, itaque solius Principis est, in manu habere sua ejus promovendi instrumenta.

20. *Earum ditionum, ex quibus vis dependet, ac salus totius Imperii, præfecturis potius imponat eos, qui privatim minoris potentia quam qui majoris sunt.* Magnitudo enim fortunæ privatæ, aucta magnitudine publicæ dignitatis, si quis malè uti velit, in præsentissimum discrimen adducit Principem & Principatum.

21. *Anxiè imprimis ad eos attendat, quorum privata opes & potentia præsertim multis cognatorum & affinitatum munimentis innixum, ut alibi Tacit. modum sunt egressi non quò eos deprimat, & quæ ipsorum summa eripiat ipsis, vel accidat, (quod non Principi est, sed Tyrannorum, & recta consilia stabilis endæ dominationis, non flagitia inculcanda hîc) sed ut cautè neget iis occasiones, quibus malè forsan velint, non tamen possint in Principem insurgere, aut assurgere ad Principatum.* hactenus enim, id est, inter hos prudentiæ mites suspèctum esse Principi, id omne debet quod privata potentia publicè aliquando potest nocere.

21. *Obviam comitatem, promptos aditus, patientes semper aures civium querelis, & ejusmodi alia, quæ humanitatis sunt, imprimis necessarias Principis virtutes atque artes arbitretur.*

Quæ

Quamquam enim omnium Magistratuum illa esse debeant, in unius tamen quam plurium Imperio, majori cum discrimine negliguntur, Ubi enim plures præsunt, nec æque difficilis omnes sunt ingenii, unius atque alterius inhumanitatem alterius facilitate licet supplere. Ubi verò uni tantum summa rerum est mandata, ab unius istius asperitate recurrere non licet subditis, nisi ad ejusdem odium, & cupidinem ultionis ac mutationis. Sed & tantò plus subditi permittunt Principis Majestati, quantò in ea experiuntur plus esse humanitatis.

23. *Neminem unum*, cujusque conditionis sit, *ita attollat & amet, ut per eum solum aula & Principalis gratia ceteros omnes potiri patiatur.* Talis enim, manente penes Principem nomine, vim Imperii habet, & supra Principem colitur, & sic facilè Principi insidiatur.

24. Cùm, ut apud Tac. alibi Tiberius loquitur, Princeps non possit cuncta complecti, sapienti hominum consilio ita utatur, ut *suam demum sententiam post aliorum auditam, atque quid fieri debeat cum multis tractet, quid verò facturus sit, cum paucis*, quibuscum voluerit, aut secum constituat. Illud enim, si non observetur, non tam consilia offeruntur Principi, quam adulationes, si hæc secreta non manebunt, quæ sicut plurima talia sunt, sciri haud debent, nisi cùm sint peracta.

25. *Inter prima autem consilia*, primasque deliberationes, *ea sint, quibus semetipsum idonea induat autoritate*, Perniciosi enim ordinis
res

res est, si negotia Imperii curare aggrediatur Princeps nutantis adhuc autoritatis, & nondum satis ipse confirmatus, adeò ut huc retulerim illud prudentissimi senatoris, qui ad nuncium Principem de componendis religionum diffidiis agitantem rescribit: de sceptro principum, mox de templo sollicitum eum, Principem esse oportere.

26. Interim *nulla unquam consilia amplectatur, quæ totius, aut pleraque multitudinis iudicio ingrata sint ac diversa.* Cum enim, quamquam unus & solus Princeps major omnibus subditis esse debeat, nec major esse possit, omnium aut plerorumque amore fruatur, manifestum est, unum illum nullum esse & invidium, si omnium aut plerorumque odio sit positus, & si multitudinem suam coeperint merare.

27. *Neque unquam ea contumacia se opponat desideriiis subditorum, ut ipsi arma corrumpant, & ipse cum armatis tandem transigere videatur necesse.* Plebs enim armata cum Principe imperium partitur, & qui cum armata transigit, non tam imperat, quam paret, & cogit quo uno maximè prostituitur vis Majestatis.

28. *Nihil eorum exequi differat, quod ad suum spectare, quæque subditi, non esse censeant, arbitrantur.* Ejusmodi enim dilata, ut vacua à Proceribus aut populo occupantur, & semel occupata, non facile ad vim Principis sunt reditura.

29. Denique cum non possit non uti

sterio alieno, iis legatis, actoribus, & rerum suarum procuratoribus, vicariisque utatur, qui in subditorum bona & sanguinem injurii non sunt, quod removeat subditis invisos: injuriæ enim ministrorum Principis ægriùs tolerantur, quàm Principis, ideoque per istas magis, quàm per suas ipse exponitur odio subditorum.

§. 4. Atque ita generatim & breviter isthæc fere omnia consilia interiora, additis eorundem rationibus, nobis exposita sunt, quibus observatis aut neglectis, Principes Principatusque aut florere, aut interciderè, omnis ævi experimenta loquuntur.

C A P U T I V.

De vitio Monarchici status, id est, Tyrannide, de artibus, quibus ad tyrannidem callidè grassantur, & eam tandem crudeliter exercent Principes.

§. 1. CUM ad Imperium unius raro conferat Princeps animum, qui aut infinitam frenet potestatem, aut eas pro libertate repertas leges observet, in quas juravit, Monarchicus status in vitium facilè excedit, quod Tyrannidem appellamus.

§. 2. Est autem Tyrannis tale unius Imperium, in quo oppressa libertate, legumque ac Magistratuum cæterorum omnium violata auctoritate, cum subditorum pernicie, ad unius Imperantis Imperium omnia conferuntur.

E

§. 3. Adeò

§. 3. Adeò ut Tyranni sint, qui emicant usurpata magis undique potestate, quàm necessaria videtur.

§. 4. Sunt verò aliæ artes, quibus clam prudenter libertatem invadunt, aliæ, quibus palam crudeliter Tyranni grassantur.

§. 5. Possunt autem ista ad sequentia 13 capita ferè referri.

§. 6. (I) Munia Magistratuum & legum uti Tac. loquitur, paulatim invadunt. *Munia Magistratuum*: dum præcipua & vim rerum sibi vendicant, manibus ac cum odio conjunctis Magistratibus relictis, & præsertim suffragiorum ipsis adimunt libertatem, & in eorum qui excessere, locum substituunt pronos augendæ Principis dominationi. *Munia legum*: dum titulo eas fermè perferunt, interim pro se interpretando, vim earum convellunt: paulatim verò, quia intervallis ac spiramentis temporum esse opus judicant, ad ea penitus excutenda, quæ palam exercendæ iniquissimæ dominationi, quam obtundunt, possint oppugnetur, quæ si uno ictu persequi instituerint, in initio à florentibus, ac totam libertatem adspirantibus civibus, ipsi opprimerentur.

§. 7. (II.) Etiam ubi inter initia fortè palam aliquid ausi sunt, contra leges & superiorem Magistratus, ex adverso grati non nihil, quod eorundem legum, eorundemque Magistratuum jus attolli iterum magis videtur, quam attolli, subinde interponunt, quo acceptum propter priora ausa odium exuatur ac minuatur.

§. 8. (III.) Superiores Magistratus, quibus scilicet præcipua mandata est libertatis causa, dissensionibus ac simultatibus inter se quavis arte committunt, quò minùs unanimibus suffragiis validum aliquid adversus nimia affectantem Principem deceinatur.

§. 9. (IV.) Sæpe etiam potius putant ea, quæ adversa sunt libertati, blanditiis, precibus, persuasionibus, denique prætextu publicæ utilitatis obtinere, quàm vi usurpare. Ita enim in instituto suo, quod est iniquissimum, in auctoritatem eorum, qui tueri debent libertatem, promoveantur maximè & confirmantur.

§. 10. (V.) Ita sensim aucti ac proinde facti audentiores, præstantes, magni erectique viros animi è medio tollunt, aut saltem de fastigio dejiciunt rerum suarum ac dignitatum; eorum enim magnanimitatem ad depellendæ tyrannidis jussu, ne cæteri accendantur & impellantur, formidant.

§. 11. (VI.) Non facilè procerum patiuntur aut civium conventus, liberaliaque studia, & bonas artes quàm maximè cupiunt exulare. Nam vocatis in unum civibus aut Proceribus, omnium judicio ac votis fieri possent contra tyrannidem decreta, & per liberalia studia, cogitatione libertatis ac æstimatione animi omnium facillimè imbuuntur.

§. 12. (VII.) Dant vel imprimis id quoque operam, ne inter se, quantum fieri potest, noti, familiares, & invicem sibi fidentes sint cives, & ne amicitias magnas ac cognationes, per matrimonia

trimonia aut aliam ejuscemodi rationem , intra sese contrahant, ex eo enim multorū quasi muro familiæ ac amore conspirationes metuunt.

§. 13. (VIII.) Neque minus id agunt, ut ab exploratoribus ac delatoribus obsessæ passim, viscosæque sint civitates. Eorum enim metu districti subditi, de tyrannorum artibus vix quicquam inter se queruntur. Unde minor animorum, adversus tyrannum, motus, sed & hac ratione initia prima & levissima conjurationum statim tyrannis queunt innotescere.

§. 14. (IX.) Quàm maximè, ut dissideant inter se subditi laborant, hi enim secum commissi pro revocanda libertate, non facilè cum Tyrannis committerentur.

§. 15. (X.) Quavis etiam student ratione, ad incitas redigere suos, & extremam paupertatem, per vectigalia, per immissa deliberato animo infortunia, per sublata aut turbata commercia, per bella non necessaria, vel temerè irritata; opibus enim subditi non instructi, non facilè tyrannos aggrediuntur, & quia tueri se non possunt, quævis patiuntur.

§. 16. (XI.) Servit & libertis, hoc est, ut generatim, & ex usu omnis Reipublicæ dicam, omnibus tenuioribus, & infra aliorum potentiam depressæ fortunæ hominibus, & maximam indulgent licentiam, & maximam sæpe offerunt dignitatem, nam sic fit, ut eorum promptissima opera pro se utantur, utque major dissensionibus occasio sit, dum agrè ferunt potentes tantam fortunam evehi tenuiores, sed & sic fit

ut dignitatibus pauperes impositi ac abjecti, ob privatam primò tenuitatem, dein ob defectum potentium amicorum, dignitatibus adversum tyrannum non abutantur.

§. 17. (XII.) Peregrinis magis & exteris delectantur, quàm civibus & domesticis, cives quippe hostes credunt, ut quibus nocuere, metuit enim quisque eum, quem læsit. Peregrini autem, ut non læsi, ita ob accepta beneficia tyrannis obnoxii redduntur.

§. 18. (XIII.) Ideoque, ut quæ jam dicta sunt, & alia, quæ huc referri possunt, breviter complectamur, Tria potissimum tyranni moluntur. 1. ut minuant subditorum animos, ne audeant insurgere. 2. ut impotentes eos ac imbecilles reddant, ne possint insurgere. 3. ut dissidentes pariter non velint insurgere.

§. 19. Sed munia subditorum jam expendenda sunt per partes, neque susque deque æstimari debet, quomodo sub tyrannis & adversus eos quisque se gerat.

§. 20. Igitur adversus triplicem illum, quem jam retulimus, tyrannorum scopum, triplici etiam consilio ac remedio opus est.

§. 21. (I.) Constantia quadam animi immota, ut ejus magnitudinis cives prima initia tyrannidis, aut nondum nata jam planè ac penitus queant disturbare.

§. 22. (II.) Indissolubili quodam vinculo, ac infracto animorum consensu; quo connexi inter se cives conatibus quibusvis Tyrannorum avertendis pares reddantur.

§. 23. (III.) Moderato usu virium atque opum suarum, quibus integris & sufficientibus, declinare cives possint ingruentem tempestatem.

§. 24. (IV.) Sed nec facilè, qui mali sunt Principes, pro tyrannis haberi, nec facile ejici debent, & modestia, ac multiplicitate, nec nocitura tamen patientia, omnia alia tentanda sunt, priusquam Principes & obsequium exuimus.

§. 25. Quæ quidem qualis modestia sit, Lib. IV. c. 20. v. 3. Annal. in persona Lepidi acutissimè Tacitus exponit: *Hunc ego (inquit) Lepidum, gravem & sapientem virum temporibus illis (nempe Tiberianis) fuisse comperio. Nam pleraque à sevis adulationibus aliorum in modum flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum æquabili autoritate & gratia apud Tiberium vigeret. Unde dubitare cogor, fatis & sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos: an si aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam & deformem obsequium pergere iter, ambitione ac periculis vacuum.*

§. 26. Quid verò illud in nostris consiliis idem c. 42. v. 7. in vita Agricolaë, sub pessimo Principe Domitiano viventis, sic expressè. Sciant quibus moris est illicita mirari, posse ita sub malis Principibus magnos viros esse, obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigilia adsit, eo laudis excedere, quo plerique per abruptam, sed in nullum Reipublicæ usum, ambitio morte inclaruere.

§. 27. Pa

§. 27. Patientiam verò quod spectat, sequendus Marcelli istius modus, qui apud Tacit. 4. hist. c. 38. 3. *se meminisse dicit temporum, quibus natus sit, quam civitatis formam Patres avique instituerint, ulteriora mirari, presentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare.*

§. 28. Namque ferenda sunt Regum ingenia, neque usui sunt crebræ mutationes, ut est ap. eund. Tacit. Ann XII. 11. 3.

§. 29. Ubi tamen ad summum iniquitatis gradum dejecta est tyrannis Principum, & modestia, patientiâ & supplicationibus nihil est profectum, tollere Principes, aut eos ejicere, eorumque Imperium exuere, omnino licitum esse existimamus.

§. 30. Interim æstimatio ista summæ iniquitatis, non in vana & levia mala pro gravissimis habente opinione, sed in rerum summo pondere, & gravissimarum rerum momentis debet fundari.

§. 31. Cum enim rerum omnium maxima sit, agnoscere Principem divinitus datum & constitutum, cui sanctissimè religione jurisjurandi sum obstrictus, maxima hic tantum habere locum non debet dubitari.

§. 32. Igitur, ut id compendio dicam, ad exuendum Tyranni imperium, deveniendum est, ubi sub eo deventum est ad extrema libertatis, neque enim tantisper patientiam impendere expediat, donec deventum est ad extrema servitutis.

E 4

§. 33. Quip-

§. 33. Quippe ubi in extremo discrimine libertas versatur, multis jam modis fracta & acuta, justa ac gravis satis causa ejiciendi Principis subditis offertur, cum par ratio sit vitæ & libertatis; vitam autem utique tueri naturæ & gentium omnium legibus indultum est.

§. 34. At verò ubi ad extrema ventum est servitutis, ut ut adversus Principes graviora huc sit timor, & melior causa subditorum, sunt tamen & exhaustæ sunt vires, per quas subditi in libertatem se possint vindicare.

§. 35. Extremum enim in libertate dicimus, cum per Principis iniquitatem ea facere & obtinere subditis non licet, quæ, si salvi manere velint, sanctasque conservare fortunas, facere debent ac obtinere.

§. 36. Extrema autem in servitute deficiamus, cum adeò disjectæ & attritæ sunt opes fortunæ subditorum, ut potius jam super vota, quàm instrumenta necessaria revocare libertatis.

§. 37. Itaque fixum hîc & immotum est irrita & elusa patientia Tyrannorum libidinis non exponenda esse ea bona, quibus opus est repossendam libertatem.

§. 38. Cæterùm autoritate publica ac impio mis illius, qui Principis proximè contingit autoritatem, ea Principum vel Imperii propter tyrannidem mutatio instituenda est.

§. 39. Neque enim temere privatorum & publicorum negotiorum non satis gnarus judicium de Principibus est permittendum.

§. 40. Quo

§. 40. Quare eorum sententiam ut iniquam & subvertendis Rebuspublicis repertam proscribimus, damnamus, qui privati cujusdam, plebeique hominis furori occæcato, licito velut spolio Principum vitam exponunt & securitatem.

§. 41. Neque etiam ob alterius Principis auctoritatem & mandatatum exuere subditi aut possunt, aut debent, obsequium ei debitum, qui alium supra ac juxta se parem in imperio non agnoscit.

§. 42. Quare proscribimus ac damnamus, qui excommunicandos (ut loquuntur) Reges, & subditos à juramento fidelitatis pro libitu solvendo susceperunt; subvertunt enim ista & turbant jus dominationis.

§. 43. Denique Tyranno ejecto, vel eadem Imperii forma retinetur, vel nova excitatur, quarum rationum ultimam omnium cautissimam esse existimamus.

§. 44. Nec enim mala tantum exsciendenda sunt, sed malorum metus, nec abesse metus potest, quamdiu eadem supersunt malorum occasiones.

§. 45. Igitur cum pessimo Principe, si fieri potest, amovendus quoque Principatus.

§. 46. Sin autem contra formam Imperii non mutare expediret ob peculiare diversarum gentium mores & rationes, mutanda saltem familia est, ex qua nati & electi hætenus Principes fuerunt.

§. 47. Sin verò & illud publica pax & securitas

E 5

curitas non permetteret, ea cautione ejusdem familiae alteri deferendus est Principatus, & Principi minimum in posterum autoritatis, sed idis plus solito libertatis relinquatur.

§. 48. Nam potentia ejus imminuta artibusque circumscripta legibus & præcipuis defendæ libertatis instrumentis populo aut senatui permissis, si fortè pessimus esse velit, nequam tentabit opprimere libertatem.

C A P U T V.

De Poliarchia sive imperio plurium, & primis de Aristocratia, sive optimatum statu, & diversis ejus speciebus.

§. 1. **P**ost Monarchiam sive unius Imperii descriptum, sequitur illud Imperii plurium, quod Græcorum sapientes Poliarchiam appellarunt.

§. 2. Quod qui non esse aut bene, ac profuturitate publica habere se non posse arbitrati sunt nimio vel amore Monarchici status, vel finis judicio functi admodum falluntur. quoniam enim ut apud Tacit. Ann. 1. est, Unum sit Republicæ corpus, & unius animo regendum, illi unus idemque animus inter plures potest obtineri, excitato scilicet eodem inter eos consensu, & eodemque in publico bono conspiratione.

§. 3. Equidem multitudo omnis discordiæ Imperiorum administrationi adversa, & optima tamen, si in unum quodam modo

lescit, quandoquidem neque multitudo ulla diu consistere queat, nisi utilitate aliqua contineatur, ac proinde civilis quoque societas dissipatur, quæ unitate quadam, tanquam anima, constat, nisi quapiam ratione multitudo unita efficiatur.

§. 4. Unio verò illa ex plurium inter se concordia resultat, cum autem concordia illa difficulter obtineri possit inter plures, suo arbitrio iudicioque relictos, ac diversis proinde sententiis obnoxios, excitari tamen ille ac contineri facillimè potest legibus certis ac non movendis, in omnia quæ summam imperii concernunt definitis.

§. 5. Quanquam enim in omni Imperio utilissimæ sint leges, in illo plurium, maximè necessariae sunt, qui plurium animi, ut numero, ita studiis diversi, unicè conciliari possint.

§. 6. Vis igitur præcipua & pax Poliarchici omnis status sit, ac ad ejus imprimis facit æternitatem, paucissima, hoc est, ea tantum, quæ legibus comprehendi non possunt, Imperantium arbitrio permittere.

§. 7. Sic enim futurum est, ut plures isti, quoad capita rerum, planè inter se conveniant, & à pluribus quasi quoddam unius Imperium referatur, non aliter atque ex diversis numeris collectis, & junctis, unum aliquod, idque singulis majus, validiusque conficitur, quod summam appellamus.

§. 8. Cæterum duæ sunt Poliarchici omnis imperii species, Aristocratia, sive optimatum,

E. 6

& De-

& Democratia, five totius populi imperium de quarum ista primò nobis est dicendum.

§. 9. Aristocratia autem ea imperii forma est, in qua in partem civium minorem, eamque genere, censu, & virtute imprimis excellentem, suprema omnis potestas est translata adeò ut eam indepti, diversis, ubi opus est, inter se muneribus & curis, in singulos aliosque populo, etiam genere & privatis fortunis similes Imperium possint exercere.

§. 10. Alibi illi Senatores, alibi ordines Patricii nonnunquam, plerumque optimates appellantur.

§. 11. Istorum verò certus est numerus, major alibi, alibi minor definitus, neque eo certi quid licet præscribere. Sunt quidem qui putant, quo numero isti fuerint pauciores, durabilem magis & pacatum esse optimatum statum, quod pauci facilius inter se, quam plures, possint sententiis convenire, quibus tamen ex adverso regerere licet, paucos facilius corrumpi posse, quam plures, atque in eorum unum ex paucis, si malè forsàn velit, in se unum transferre omnem Imperii statum, facilius posse paucos, quàm plures superare, atque in eos & populum Tyrannidem usurpare. At ista, ubi plures præficiuntur, plurimorum consilia sunt, & pluris habent autoritatis, plurium, qui illustris generis, & fortunæ maximæ virtutis Imperii cupiunt esse participes, votis satisfacere licebit, inde ubi multo tales ab Imperii administratione exclusi,

paucis quibusdam ejusdem secum conditionis, obnoxii sunt, facile motus & res novæ excitantur.

§. 12. Porro species Aristocratici Imperii diversæ existunt, quales quidem inter veteres etiam fuisse, 4. Polit. Aristoteles, disertam injicit mentionem, quibus præmissis, eas modò, quæ nostra ætate in usu sunt, hîc spectaturi sumus.

§. 13. Sunt enim aliæ, in quibus ex totius populi multitudine, cujuscunque sint conditionis, generis aut fortunæ, meliores summæ Rei præponuntur, quæ quidem laudatissimæ meritò debent judicari, non modò enim optimè in eam Rempublicam sunt animati, in qua quoad supremas dignitates omnium virtutis ratio habetur, sed & ad virtutis cultum tantò acrius omnes animantur.

§. 14. Nemo autem existimet, eas Aristocratici Imperii species, etiam in Democratia seu populari imperio esse, quanquam enim id inter se habeant commune, quod ex tota multitudine populi delecti Imperio imponantur, id tamen intercedit discrimen, quod in Democratia ex populo delecti, non tam ipsi præsent, quàm præsit populus, ex cujus mandato, arbitrio ac consensu omnia debent administrari, ubi verò in Aristocratico Imperio, ex populo delecti ad Regimen Reipublicæ vocantur, populo illi obnoxii non sunt, sed exercent supremam in se translata potestatem.

§. 15. Sunt alii, ex quibus non ex totius populi

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

puli multitudine, sed tantum certis quibusdam
 ejus ordinibus & classibus leguntur, qui sum-
 mam Reipublicæ sunt curaturi, in quibus
 mirum aut generis tantum aut divitiarum ra-
 tio habetur, nunquam interim exclusa nobili-
 um aut divitum virtute, quæ ubi abest, & gene-
 ris tantum & divitiarum habetur ratio, virtutis
 ejus status est, quem Aristocraticum appellamus.
 In his igitur aut tantum nobiles, aut ci-
 vites, aut tales, qui certum possident legibusque
 præscriptum censum, ad supremam curam
 evehuntur. Atque ea quidem Reipublicæ ad-
 ministrandæ ratio, in qua tam multi gene-
 res ignobiles ac tenuioris fortunæ excluduntur,
 turbatur facilè, nisi à nobilibus aut ditioribus
 quàm blandissimè Imperium exerceatur.

§. 16. Sunt & aliæ, in quibus ut auctoritas
 ita honore, loco, & reverentia optimates omnes
 inter se sunt pares; Sunt etiam in quibus ut
 aliquis Principis nomine atque insignibus
 præ cæteros excellit, in quo uno externa speciem
 Majestatis totius Reipublicæ repræsentatur, ut
 ut vis interim ejus penes omnes maneat, ut
 que ille non majoris, quàm cæteri sunt auctori-
 tatis.

§. 17. Ex quo quidem manifestè apparet
 Aristocratica quædam imperia existere, & c.
 nomine meritò appellanda esse, in quibus
 men Regium nomen & Regia insignia, ut
 Monarchico statu inveniuntur. Non enim
 nomine aut externis insignibus, sed supremæ
 auctoritatis vi, prout illa penes unum, aut im-
 plus

plures divisa est, de Monarchicis & Aristocraticis Imperiis est judicandum.

C A P U T. VI.

De arcanis seu interioribus consiliis, quibus Aristocraticus status, ille imprimis in quo Patricii soli Reipublicæ præsunt, adversus totius plebis conjunctionem, & Patriciorum singulorum ambitionem confirmatur.

§. 1. **A**Tque ita de arcanis Optimatum consiliis est dicendum, quibus cavetur imprimis, ne aut populum, aut in unum aliquem vel paucos ex Optimatibus suprema Imperii potestas devolvatur.

§. 2. Nam nisi hæc imprimis impediuntur plebs avida libertatis, quam in occupata vi & licentia potestatem consistere arbitratur, & ambitio summa affectantium, & in se omnem auctoritatem collegarum transferre conantium, non diu stabit Respublica.

§. 3. A collegis & optimatibus, ut primo loco dicam, quæ imminere possint discrimina, his fere rationibus depelluntur.

§. 4. (I.) Sicut optimatum senatus immortalis est, in eumque semel adlectum, quamdiu superest, neque moveri loco promeruit, haberi oportet, ita publicæ aliæque majoris momenti dignita-

dignitates, ad tempus tantum gesturis deferuntur.

§. 5. Ita enim futurum est, ut nemo viad invadendam publicam dignitatem auctoritatem abutatur.

§. 6. (II.) Quod privatam & publicam potestatem & alia ejusmodi judicia spectat, quibus capiuntur & acquiruntur judicia vulgi, certorum modi, ultra quos exorbitare nemini, quamvis majoris, quam collegæ auctoritatis, liceat, immota lege deferuntur.

§. 7. Nam hoc pacto illi fortuna majores, in judicio vulgi haud majores, quam cæteri, habebuntur.

§. 8. (III.) Arces munitas iis præsertim in locis, in quibus momentum aliquid rerum fuit, privata auctoritate nemini optimatum extruere licet.

§. 9. Sunt enim sedes ad invadendum Imperium, & aliorum inhibendam auctoritatem comparatæ.

§. 10. (IV.) Non ipsi, neque eorum liberi cum Principis liberis matrimonium iniiri permittuntur.

§. 11. Talibus quippe familis illigati, in potestate cum collegis auctoritate nolunt consensescere, & à propinquis impuls, eorumque robore sustentati, ad eadem exempla & summa Imperii aut ipsi impelluntur, aut Principes, quibus juncti sunt, aut suos junxerunt, cupiunt promotos.

§. 12. (V.) Tituli & ejusmodi nomina & insignia

signia majorum, quæ ab exteris Principibus sunt delata non admittuntur.

§. 13. Nam iis donati supra pares se evolvunt, & alii potius, quam suæ Reipublicæ obstringuntur.

§. 14. (VI.) Sed & publica Optimatum auctoritate novi inusitatique tituli, in neminem collegarum, quamvis præ cæteris optimè meritum, conferuntur.

§. 15. Nam in plurium imperio id fixum maneat, quæ ab singulis Optimatum bene gesta sunt, non in unius virtutes, sed omnium pariter auspiciis debent æstimari.

§. 16. (VII.) Haud plures ejusdem familiaria, quam unus supremo senatui Optimatum intersunt, neque in majoribus dignitatibus multi ejusdem sanguinis loco eodem aut tempore occupantur.

§. 17. Alias quippe ex mutua & pietate expressa conspiratione animorum adversus præsentem statum Reipublicæ facile oriri possunt perniciosæ conspirationes.

§. 18. (VIII.) Certus Optimatum numerus, extra quem irrita habeantur decreta, consulta & leges, pauciorum imprimis definitor.

§. 19. Ita enim fiet, ut pauci nihil facile pro se adversus alios decernant, vel si decreverint, nullarum virium decreta ejusmodi habeantur.

§. 20. (IX.) Ubi majoris momenti curæ se offerunt, & rerum indoles id permittit, plures potius

potiùs optimatibus, quàm unus ex iis occupator.
 Pantor.

§. 21. Ea enim ratio plurium præsertim optimatum Imperii est, ut in eo majora pluribus tutiùs quàm uni committantur.

§. 22. (X.) Nullarum nobilium familiarum, eorumque, qui in honoribus publicis obpositi fuere, posterii excluduntur aut opprimuntur, quavis potiùs ratione juvantur, prouidentur.

§. 23. Exclusi enim & oppressi cupiunt vindictæ, plebem aduersus rerum potentiorum concitaturi sunt.

§. 24. (XI.) Si, cujus unius autoritas in populum, bonis licet artibus quæsitæ, nimis facta fuerit, & cæteris formidolosa, non tam dicto Ostracismo, Græcorum olim maiori laudato, aut aliis ejuscemodi iniquis modis, eo in posterum in his, in quibus gerendis, acceptam auctoritatem augere, aut accepta tibi posset, non occupanto, cæteri optimati currunt.

§. 25. Ut enim nocere nunquam potest Reipublicæ summæ, eam administrantium tutes, ita facilè nocere potest, præsertim in eorum optimatum Imperio, in quo de finibus paria expedit iudicia subditorum, major ex iis reportata.

§. 26. (XII.) Denique ubi ea placuit Aristocratici Imperii forma, in qua penes unum si Principem, residet species & pompa ex Majestatis, accuratis singularibusque ad

dum & ad confirmandum optimatum statum comparatis legibus, veluti vinculis, facile vincere ausuris, ejus ambitionem cæteri constringunt.

§. 27. Leges enim & instituta, quæ uni alicui in plurium Imperio plurima permittunt, ne quis ea in perniciem convertat libertatis, aliis continuò frænari debent & cohiberi.

§. 28. Atque his quidem ita se habentibus, inter se Patricii securitatem sibi possunt polliceri.

§. 29. Quare jam restat, ut ea quoque, quibus plebis adversus patricos conjurationes præveniri possunt, persequamur, quæ quidem, omiſſis iis, quæ Aristoteli memorata olim politicum usum habuerunt, præcipua ista sese offerunt.

§. 30. (I.) Patricii cum plebejis matrimonia non ineunto, aut si inierunt, aditus eis ad honores præclusus esto.

§. 31. Ejusmodi enim imparibus connubiis fit, ut quæ patriciis solis debita sunt, plebs sibi etiam deberi arbitretur, & per patricos ad summam rerum irrepat, & dignitas ac æstimatio patriciorum haud parum imminuatur.

§. 32. (II.) Injurias ac contumelias Patriciis à plebeis illatas severissimè vindicanto.

§. 33. Ita enim singulis metu poenæ omnium autoritas conservatur.

§. 34. (III.) Injuriae & contumeliae à Patricio plebejo illatae, haud minus serverè puniuntur.

§. 35. Quis-

§. 35. Quisquis enim odit, mutatum cupit eum Reipublicæ statum, ubi Imperium superba & iniqua ingenia subditi expiuntur.

§. 36. (IV.) Patricii, qui jam rerum potestur difficillimis quantumvis temporibus se Imperii & curias non deserunt.

§. 37. Aliàs enim plebs quasi vacuum Reipublicam est invasura.

§. 38. (V.) Si quæ patritiæ familiæ inveniuntur, atque ad pudendam paupertatem labantur, publica liberalitate sustentantur, tollendos liberos ea ratione invitantur.

§. 39. Sic enim qui Rempublicam gerere possint, non facillè sunt defuturi.

§. 40. (VI.) In Patritiorum, nobilium equestrem ordinem, nunquam aut raro dequisitissima merita plebei cooptantur, atque exteris Principibus cooptati, supremorum men honorum gerendorum capaces non efficiuntur.

§. 41. Alias enim plebeji, emendicato empto nobilium titulo circumvestiti, veritritiis tandem exclusis & superatis, totam dem Rempublicam nullo sibi negotio vincunt.

§. 42. (VII.) Prædia nobilium, ex hac ætate, nomina & tituli desumuntur, cunque tandem titulo plebejis possidere liceto.

§. 43. Si enim aliter hoc fiat, progressu temporis plebejorum posterius, iisdem nominibus

assumptis, pro patritiis sele incipient vindicare.

§. 44. (VIII.) Sed & nobilium familiarum censores, quos Heroldos vulgò nunc vocant, constituuntur, hique seniorum eorum matrimonia ac posteros cum cura ac fide annotanto.

§. 45. Ea quippe ratione futurum est, ut veri à falsis patritiis nobilibusque statim dignoscantor.

§. 46. (IX.) Plebejorum invicem conventus non admittuntur, aut si admittere subinde necessum sit, quidam ex patritiis Magistratibus iis præfunt.

§. 47. Hoc enim pacto multitudinis adversus patritios conjurationes commodissimè præveniuntur.

§. 48. (X.) Si quæ partitiorum inter publica consilia extiterint dissensiones, illæ in vulgus non propalantur, sed inter ea, quæ incognita plebi esse oportet, diligentissime habentur.

§. 49. Enim verò, nisi id fiat, Plebeji in studia abituri, & Imperium, ut divisum, invasuri sunt.

§. 50. (XI.) Ubi id obtineri potest, armata plebs non esto, & arma civium sub partitiorum custodia sunt.

§. 51. Expedi enim, ut in plebejorum manu non sint instrumenta invadendæ dominationis.

§. 52. (XII.) Quemadmodum Patritios singularibus quibusdam privilegiis, supra plebejos

jos eminere haud absurdum est, ita populo gravibus non gaudento, & in judicio paribus cum plebejis ambulant.

§. 53. Nam si in his quodam jure plebejis cum Patriciis non contineantur, horum imperium immotum stabileque haud esse poterit vel diuturnum.

§. 54. (XIII.) Denique ad tributa & vectigalia præstanda, ad plebejorum instar patricii tenentor.

§. 55. Cum enim patriciorum agri plerique sint & majores opes, ægre fert reliqua multitudo subditorum, suis tantum, iisque tenuioribus fortunis, ærarium publicum juvari.

§. 56. Atque hæc potissimum illa capita sunt, quibus observatis, & cum blando Imperio conjunctis, suum plebi Imperium maxime probant, & adversus quaslibet conjurationes tutiores semper consistunt.

C A P U T VII.

De vitiis Aristocratici status, Oliarchici & Tyrannide, & ejusdem everfione, sive in Monarchicum aut Democraticum statum conversione.

§. 1. CUM ea proximè expofita nobis sint, quibus recta Optimatum Respublica constituitur & confirmatur, morbos quoque ejus, sive vitia & excessus, sive conversiones videamus.

§. 2. Sum

§. 2. Sunt autem, in quibus maximè corruptus ille est, vitia imprimis duo, Tyrannis & Oliarchia.

§. 3. Neque enim tyrannis in unius tantum, sed & in plurium Principatu subinde invenitur. Est autem illa, cum Optimates evertunt leges, quibus sunt astricti, & cum pernicie subditorum, proprii tantum commodi augendi studio feruntur.

§. 4. Oliarchia idem est, ac si tu dixeris, Imperium paucorum; Est autem illa, cum pauci quidam ex Proceribus per injuriam, vim, ambitus, aliasque subdolas artes in se ac suos continuo transferunt Imperii summam, cæteris ejusdem conditionis, & æquè ac isti regundæ Reipublicæ capacibus cum contumelia præteritis atque exclusis.

§. 5. Ita ut Oliarchia hic dicatur, non tam quod pauciores numero, quam legibus definitum est, administrationi Imperii imponantur, quam quod non admissis aliis, quibus id jure etiam debetur, imponantur tantum, qui aut ejusdem vel cognatæ familiæ sunt, aut ejusdem factionis.

§. 6. Adversum Tyrannidem magno se animo opponit populus, ac Democratiam ferè statim eligit, cumque eo sibi reddit libertatem.

§. 7. Adversus Oligarchiam vires, animosque pariter conjungit populus, & qui à cæteris præteriti sunt Optimates, ex quo quidem sæpè fit, ut mixtum aliquod nascatur Imperium, cui præsunt partim populus, partim Optimates.

§. 8. Sed

§. 8. Sed & aliud etiam nunc superest, quod hæc Reipublicæ forma evertitur, & in aliam commutatur. Ambitio nimirum unius inter plures qui cū pares pati non possit, in se unum transferre vim omnem contendit. Et cum populus, progressu temporis, opibus atque potentia magis magisque auctus, idcirco ab Imperii administratione, diutius sese haud potest excludi, unde Aristocratia in Monarchiam, aut Democratiam facillimè transire consuevit.

§. 9. Quomodo ejusmodi ambitioni frangere imponi, & conversiones istæ præveniri possint, præcedenti capite ita explicatum est, ut ea hîc denuò repetere non sit necesse.

C A P U T VIII.

De Democratia, sive Imperio Populi, & genuina ejus constitutione.

§. 1. Sequitur jam ut postremam Imperiorum speciem, Democratiam nimirum, id est, statum popularem, inspiciamus.

§. 2. Est autem Democratia ejusmodi Reipublicæ forma, in qua omnes, quotquot sunt, & cujuscunque sint conditionis, pari æqualitate summorum honorum, participes sunt. Reipublicæ gubernationis, in qua manente interim penes populum vi Imperii & majestate, paucis idoneo numero, à populo ex populo

Etis, ex arbitrio populi, qui per convocatas conciones, collegia, classes, centurias, aut tribus, vel pariter de creandis Magistratibus & publicis consiliis, vel de creandis tantum Magistratibus ad tempus Rempublicam gesturis consulitur, Imperium exercetur, quam quidem æqualitatem Arithmeticam rectissime Aristoteles appellavit, utpote in qua non generis aut aliarum ejuscemodi rerum, quibus cives à civibus distinguuntur, sed viritim singulorum ratio habetur, non qui pariter in Democratia imperent, quotquot sunt ex populo (id enim confusio multitudinis esset, non Imperium) sed cum suffragio & autoritate totius populi, aut eorum, quibus eam partem populus demandavit, quidam vicissim imperent, quidam vicissim obsequantur.

§. 3. Nam in Democratico statu non continuantur Magistratus, sed ambulant, dumque quis deponit publicam personam, privatam iterum induit, estque quasi quædam Imperii atque obsequii vicissitudo.

§. 4. Porro ita ab omnis ævi sapientibus fuit judicatum, omnium formarum gerundæ Reipublicæ minus idoneam esse illam, quam *δημοκρατία* appellamus.

§. 5. Est enim Democratia detrimentum veluti quoddam publicæ Majestatis, quæ tanto minor est & apparet in populi multitudine, quantò magis elucet, cum non tantum cum paucioribus, sed cum uno tantum communicatur.

F

§. 6. Sca-

§. 6. Scatet insuper Democraticum Imperium consiliorum, quæ pro Reipublicæ capienda sunt difficultate ac varietate. Leves enim contumaces pariter populi animi sunt, tam mutari subinde faciles, quam tenaces aliquando eorum consiliorum, quæ pro Republica quando mutari præstaret, quod notatum à Tacito Annalium XIV. ubi tradit vulgo minus sapientiæ, & propter privata commoda minus publicæ curæ, & propter tenuitatem, quæ plerisque est fortunæ, non tantam esse æstimationem periculorum Reipublicæ incumbendum.

§. 7. Accedit, quod ubi consulenda est populi multitudo, nihil extemplo, nihil pro necessitate & occasione rerum, vix quicquam publica Majestate decerni possit aut obtineri.

§. 8. Cæterum verò, quanto minus apparet in Democratia Majestatis, tantò plus est libertatis, nam populi Imperium juxta libertatem paucorum autem dominatio Regiæ libertatis prior est, quemadmodum VI. Annal. Tacitus est locutus.

C A P U T IX.

De Arcanis sive Interioribus consiliis quibus Democraticus status maxime continetur & conservatur.

§. 1. CUM Democratico Imperio periculum imminet discrimen, partum

iis, qui opibus & genere præ cæteris excellunt, partim ab adverso ex iis, qui vili oris & abjectissimæ conditionis, moribus plerumque turbulentis & corruptis, ne summa Imperii in horum aut istorum partem redigatur, accuratissimè est providendum.

§. 2. Itaque hæc etiam operæ pretium erit necessaria consilia opponere, quibus & ambitioni primorum, & licentiæ infimorum pariterque pessimorum obviam eatur.

§. 3. Adversus conatus eorum, qui excellentioris sunt fortunæ, hæc imprimis sunt factu necessaria.

§. 4. (I. Mediæ fortunæ ac conditionis homines, iique meliores, ad curam Reipublicæ promoventor.

§. 5. Illi enim nec eâ sunt potentiâ, ut vim rerum sibi solis possint vindicare, nec ejus dispellendæ causâ ad mala consilia animum sint applicaturi.

§. 6. (II.) Sin verò eminentioris fortunæ homines pacis Publicæ causâ ad curam Reipublicæ simul cum aliis Reipublicæ admovendi videantur, numero eos mediæ fortunæ homines superante.

§. 7. Itaque quippe & illis erit satisfactum, & hi ut numero, ita vi & autoritate & suffragiis futuri sunt superiores.

§. 8. (III.) Ne verò ambitus & honorum prensatione plures ex majoribus istis irrepan, tota multitudo, ubi mutandi sunt Magistratus, aliquot insigni virtute & gravitate viros eligito,
F 2
ab iis

ab his autem à populo electis statim, morâ non interpositâ, Magistratus eliguntur.

§. 9. Sic enim ambitus hic non inveniet locum, cum scire non possint ambitiosi, quos populus electores, ut sic dixerim, Magistratum creaturus sit.

§. 10. (IV.) Plures prudentiâ & sanctitate probati viri à populo instituuntur, veluti censores, hi nomine populi administratæ Reipublicæ rationes frequenter poscunt, in vitam Magistratum, acta, consilia, judicia diligenter inquirent.

§. 11. Nam qui dependent à iudicio & censurâ alienâ, quibusque non licet, quicquid libere & ob malè gestam Rempublicam parata sit poena, quique obtegere jam non possunt adversus suam libertati consilia, non facile vim rerum multitudinis auctoritatem invadent.

§. 12. (V.) Leges populares, hoc est, maxime publicæ & communes, quæ nimirum tantius potius multitudinis, quàm paucorum habeant rationem, & ausa paucorum eminentium impediunt, eisque occasionem invadendæ Reipublicæ eripiant, conduntur, atque immutari servantur.

§. 13. Legum enim auctoritate impediti, extra limites suos facillimè se continebunt, & leges ad instar hominum precio, aut aliis malis artibus, quibus maximè valent eminentes, non corrumpuntur.

§. 14. (VI.) Civium multitudo tota armorum usui & meditationibus vacato.

§. 15. S.

§. 15. Supra quorumvis quippe ambitionem semper futuri sunt armati.

§. 16. (VII.) Magistratus in Democratico statu accusare cuivis è populo concessum esto.

§. 17. Hoc enim pacto futurum est, ut malæ eorum artes destinationesque in apertam lucem continuò producantur.

§. 18. (VIII.) Quivis denique è populo, qui in se suisve ludi Reipublicam aut libertatem existimabit, à Magistratu ad populum provocare liceto.

§. 19. Ita enim fiet, ut adversus Magistratus injuria aut iniqua usurpantes omnium libertas in singulis & omnibus defensa maneat & intermerata.

§. 20. Ad infimæ sortis hominum licentiam ambitionemque inhibendam, ista ferè sunt observanda, quæ nunc subjungimus.

§. 21. (I.) Ne plebs inferior cum penuria rerum necessariarum conflitetur, quin è contra ut rerum affluentia quædam sit, imprimis Magistratus hîc providento.

§. 22. Ea enim afflicta aut ipsa affectat ad clavum Reipublicæ sedere, melius, ut putat, sibi prospectura, aut captat gratiam eorum, qui eminent inter cives, eosque spe meliorum sub his temporum quâvis oblata occasione imperio præficere contendit. Unde & facilè fit, ut Democraticus status in Aristocraticum convertatur.

§. 23. (II.) Dæmagogos quoque infimos quosque ad nova consilia impellunt, eosque invisos reddunt Magistratus consuetos, & è popu-

è populo meliores procul è Republica amoven-
to, aut ut præsentem Magistratum magis quam
corruptam multitudinem ament, vi & benefi-
ciis astringunto.

§. 24. His enim aut amotis, aut ita Magi-
stratibus obstrictis, autores factionis aut Duces
plebs non est habitura.

§. 25. (III.) Delicta quævis summâ poenarum
severitate, nullo gratiæ aut impunitati re-
lictæ loco, iidem Magistratus excipiunto.

§. 26. Ita enim fiet, ut metu poenæ melio-
ribus artibus assuefactus inferior ille, inque tur-
bas pronior ordo, malas artes non conferat, ad
promovendam pessimorum autoritatem.

§. 27. Atque hæc præcipua consiliorum ce-
pita sunt, in quibus pax, salus & securitas con-
fundata.

CAPUT X. & ultimum.

*De vitiis Democratici status, Ochlocra-
tia, sive Imperio infimæ & corruptæ
multitudinis, & Anarchia sive nullo
Imperio.*

§. 1. **D**Emocratici Imperii haud melius,
quàm cæterorum fatum est, in qui-
bus, quemadmodum vitia in quæ degenerant,
à nobis jam descripta sunt, ita quoque corruptam
ejus formam proponere aggrediamur.

§. 2. Quantò enim in eo plus est libertatis,
tantò promtiùs in licentiam deflectit, infimo-
rum

rum imprimis hominum iudicio & opinione, qui in licentia quidvis impunè agendi, & melioribus opprimendis vim libertatis sitam esse arbitrantur.

§. 3. Quo fit ut duo imprimis vitia lædant & evertant Democratici status integritatem, quæ à sapientibus Græcorum, Ochlocratia & Anarchia dicuntur.

§. 4. Ochlocratia est, quasi tu dixeris infimi populi & corruptioris vulgi in meliores Imperium, in quo non tantum ab administratione Reipublicæ omninò arcentur virtute & fortunis præstantiores, sed à pessimis habenas publicas pro libitu moderantibus, quavis ratione opprimuntur.

§. 5. Unde quidem abunde patet immane illud, quod inter Democratiam & Ochlocratiam est discrimen. In Democratia enim cura Imperii est penes illos ex populo delectos, qui honestatis æqualitatisque maximè observantes sunt & cordati. In Ochlocratia autem penes eos ex infimo populo, qui dignis Imperio virtutibus destituuntur. In illa æqualiter ad omnium commoda, in hac verò ad horum tantum augendas fortunas ditioribus oppressis contenditur: In illa recta æqualitas ista creditur, in qua æquales civium fortunæ æquali curâ observantur. In hac æqualitatis vis in eo creditur versari, ut qui inæquales sunt fortunis, per nefas & injurias ditioribus illatas æquales reddantur. In illa denique, ut præclare Aristoteles iudicat, imperium est quasi penes Dominos, in hac è contra quasi

F 4

penes

penes servos, per Dominos paribus Reipublicæ gerendæ, per servos factis ad obsequium à natura, & fortuna denotatis.

§. 6. Neque verò propter respectum meliorum civium, de quibus suppressendis continuè laboratur, Ochlocratiam omnium immanissimam tyrannidem judicamus, cum haud dubio gravius sit, plurium infimorum iniquam tyrannidem experiri, quàm unius principis aliquorum Procerum.

§. 7. Interim cùm in ea omnia furibundè convertantur, ordo omnis sensim tollatur, & despectui infimis sint ex infimis delecti Magistratus, & cùm pessimi sint etiam pessimis metuendi, tandemque precario imperent, & præcepta à pessimis autoritate, reddere & prætere pessimis quævis agendi licentiam cogant, haud illa persistere potest, & ut per Ochlocratiam Democratia corrumpitur, ita Ochlocratia per Anarchiam tandem tota debellatur.

§. 8. Est autem Anarchia, quasi tu dixeris nullum Imperium, funus ipsum, ut ita loquar Imperii, & cadaver, in quo pessimi, quorum major ferè est multitudo ubique, non jam jam diutius sibi Magistratuum similibus, sed venæ libidinis suæ impetum sequuntur.

§. 9. Quod omni tyrannide & corrupto Imperio majus malum est, cum omnium etiam bonorum interfit, malos potius, quam nullam Rempublicam administrare.

F I N I S.

MARCI ZUERII BOXHORNII
DISQUISITIONES
POLITICÆ,

Id est,

SEXAGINTA
CASUS POLITICI
Ex omni historia selecti.

U B I.

*De singulis variæ Sententiæ, ac Decreta,
variique Eventus proponuntur, & ex-
actum de iis Iudicium fertur.*

AMSTELODAMI;
Apud CASPARUM COMMELINUM;
MDCCLXIII.

MARCE BEERI
DISOLUTIONS
POLITIC

SEK A GINTA
CASUS POLITICI
Ex omni huiusmodi

...
...
...

...
...
...

MARCI ZUERII BOXHORNII
DISQUISITIONES
POLITICÆ,
Ex omni Historia desumptæ.
QUARUM PRIMA EST

D E

Matrimonio Principali seu Principis.

C A S U S. I.

RAT LUDOVICO XIII. Galliarum Christianissimo Regi Soror nubilis, in præsentantùm unica. Petiit eam in matrimonium Carolus Magnus Britann. Monarcha, pace jam cum Gallis initâ, postquam paulò antè Rupellarium rebellium Gallorum defendendorum causa, infesta in Galliam arma intulisset. Itaque in Galliarum Regis Consistorio quæsitum est: *An Soror Regis in matrimonium Britanno dari, an aliis, & utilioribus Galliae nuptiis servari deberet?*

S E N T E N T I Æ.

Censebant alii in Matrimonium Britanno dari eam non oportere, quòd ex eo parum vel nihil utilitatis in Gallorum Regnum & publicum bonum redundaturum esset. Enim verò si quid esset ex illo utilitatis eventurum, hoc fore

F 6

ut

ut initæ pacis observantior Britannus esset, non
 foederis tantum, sed Matrimonii vinculo con-
 strictus & alligatus. Jam autem cogitandum,
 sine matrimonio interveniente aut observato-
 rum pacem Britannum aut non observaturum.
 Si observaturus esset, quare in illum rei usum
 Regia soror desponderetur. Si autem non es-
 set observaturus, matrimonio infestum ejus
 animum & cupidinem proferendi imperii non
 facile posse placari. Neque enim in matrimonio
 sanguinis affectum & officia pietatis, sed Rem-
 publ. à Principib. cogitari. Amores conjugum
 in Penates Principum ferventissimos esse: nul-
 los è contra aut frigidos extra eos, ubi ad publi-
 cum attendendum. Quòd hostes iidem con-
 specti fuerint ac Agnati. Socerum ac Generum
 Cæsarem ac Pompejum extitisse: non ta-
 men idè minùs infestis inter se armis decerta-
 se. Itaque censebant illi, ad alios has curas con-
 verti oportere, quorum Ditiones Gallis & pro-
 ximæ & necessariae Sorore Regia in Matrimo-
 nium datâ acquiri tandem possent ac obtinerent
 ad Lotharingum imprimis, cujus Regio Gallis
 & proxima & per tot secula infesta. Paucos ejus
 sanguinis superesse. Itaque connubiali foedere
 tot seculorum dissensionibus ac bellis imponi
 posse magnum diem: certamque spem allucina-
 re, ut cum Gallorum Regno Lotharingiæ con-
 pus hoc saltem pacto coalescat.

Contra alii & diversa urgebant, interesse
 omnino Galliarum securitatis, ut à Sorore Regiæ
 vacuus Britanni thorax occuparetur, si non

liam ob causam, saltem ob eam maximè, quòd eidem Hispaniæ Monarcha immineret, qui nisi præveniatur, pro innata libidine dominandi, & artibus, quibus per aliorum latus alios invadit. omnia Gallis adversa in vicino Britanniae Regno sit excitaturus.

Id Hispanorum consilium liquere ex Philippi nuper cum Britanna nuptiis, quæ nisi sterilis extitisset, jam Hispanorum propaginem in Britannis rerum potituram fuisse; consilia interim Hispanorum certissima apparere.

DECRETUM.

In postremam hanc sententiam itum est, & Regiæ sororis nuptiæ Britanno sunt permissæ.

EVENTUS.

Voto ille respondit: spes enim Hispanorum hac saltem ratione præcisæ sunt ac interceptæ: & Britannis hætenus nihil contra Gallos molientibus, rerum alibi præclare gerendarum occasiones Gallis sunt relictæ.

JUDICIUM.

Ubi in magni & publici momenti disceptationibus utilitatis habetur ratio, ea semper consilia præferenda sunt, quibus non tam obtinentur in præsens magna bona, quam ingentia damna præveniuntur: quibus non præventis frustra petuntur, & tandem interceptiuntur omnia illa bona quæ ex diversis consiliis expectantur. Plurimum in Repub. pro se

profecit, qui providit, ne nocere possint, qui nocituri creduntur. quod nisi fiat, pereunt consiliorum omnium spes & eventus.

C A S U S II.

Ejusdem ferè, sed paulum diversi argumenti.

ERat Ludovico XII. Gallorum Regi filia tantum unica, cui *Claudia* erat cognomen, quæ ex præscripto Salicæ, sive fundamentalis Gallorum Legis imperii paterni propter sexum adire non poterat hæreditatem. Erat interim eidem Ludovico ex *Patruela* nepos *Franciscus Valesia Dux*, quem cum deesset mascula proles *Ludovicus* indubitatum Regni successorem habeat. Interim *Claudia* minorennis consilio Patris jam ante primogenito *Castella* Regis filio, *Carolo* Lucemburgorum Duci desponsata quæsitum est in consistorio Principis, An non contractus ille, cum Lucemburgio Duce initus, esset rescindendus? Etiam An non Gallorum Regno maximè expediret, si *Franciscus Valesia* Ducem desponsata filia eundem & filium & hæredem Imperii haberet.

S E N T E N T I Æ.

Rex *Ludovicus* ardui id negotii argumentum arbitratus; Primò omnium statuit, non esse dei Regiæ aut Majest. subvertere fidem datam & contractum cum *Castellæ* Regis Primogenito filio initum violare. Itaque impediri se asserbat, quo minus satisfacere posset petitioni Procerum Regni ac Subditorum, qui ex nuptiis cum

cum Valesio ineundis maxima in Gallorum Regnum bona derivari posse, haud obscure colligebant. In eam sententiam Proceres ac subditi plerique veniebant, quod viderent ad *Claudiam* post mortem patris plurimas in Italia, Gallia, vicinoque Belgio Ditiones, multarumque terrarum Dominia Successionis jure perventura. Quæ omnia, si in alienam familiam nubens aliò transferret, magno Regis Regnique detrimento fore ac periculo, prævidebant. Id enim nihil futurum aliud erat, quàm Regni Claves, naturâ Gallorum hostibus, quales *Castellani* erant, in manus dare; propter quæ vel retinenda vel augenda vel etiam repetenda inde à *Castellanis*, hinc à Regni successore *Valesio* gravissima & continua bella essent exarsura. Neque enim credibile, aut in publicis saltem consiliis facilè credi oportere, matrimonio *Claudia* cum Luxemburgorum Duce arctiora foederis ac Societatis vincula *Castellanis* cum Gallis futura. Pestem enim nullam majorem esse inter Principes in amicitiiis quam in plerisque imperandi cupiditatem, & propagandi Imperii certamen, ex quo inimicitias maximas semper inter amicissimos & maximos Principes extitisse. Itaq; censebant ut ne hæc omnia hæreditaria *Claudia* & annexa Gallis bona in *Castellanorum* familiam devolverentur, atque ita ex Provinciis finitimis ad intestinas Regni munitiones aditus facilè præberetur, contractum illum initum non tantum meritò sed facto & jure rescindi oportere. Cujus juris duæ adferebantur gravissimæ rationes.

nes. Primò enim statuebant, Regiam Majestatem conscientiae suae & honori longè melius consulturum, si Regni salutis securitatisque prospiciens inconsulta, aut etiam pro temporaria necessitate prudenter olim inventa rescindere quàm si fidei exteris praestitae nimium obsequans in praesentissimum discrimen Reipublicae adduci pateretur. Maximam enim fidem esse quàm Reipubl. Principes sunt obstricti. II. Praeterea addebant, Filiae *Claudia* ut ignare, ut nuptiarum, nomen, matrimonium in conventionem ductum non esse. Quòd tamen matrimonium praeter ceteris omnibus Contractibus liberius adeò voluntatem desideraret, ut nullis pollicitationibus, nullave conditione, Lege tam canonica quam Civili prohibente possit arctari. Accedebat & illud, quòd vinculum Sponsalium adhuc nullum inter *Lucemburgi Ducem* & *Claudiam* intervenisset.

DECRETUM.

Rex iis rationibus & cura Reipubl. permotus irritum fecit, quicquid cum *Lucemburgico* Principe contractum; & pacis duraturae causâ, *Claudiam* in matrimonium *Francisco Valesio* dedit.

EVENTUS.

Experiendo cognitum est, & Castellani diversa Gallis consilia hoc matrimonio esse intercepta; & cum finitimis pacem *Francisco Valesio* fuisse, cum *Claudia* matrimonio finitum quæque sub suam acciperet Ditionem.

J U D I C I U M.

In matrimoniis Principalium liberorum exteris Regibus Principibusque destinatis duo maximè consideranda sunt. I. Quantum ad eundem vel per eum transeat matrimonio, cum quo matrimonium initur? II. Quid boni aut mali ab exteris expectari possit, qui Regiam Prolem, pignora Imperii & instrumenta, in alias & exteris familias nuptiarum beneficio statuit transferre.

DISQUISITIO.

*De justa, Provida & tempestiva ab ini-
quo & Tyranno Principe defectione.*

C A S U S III.

Ex celeberrimo horum temporum argumento.

Lusitani, Gens Hispaniæ contermina, vi potius quam jure ab Hispanis occupatam Dominationem per annos jam plurimos toleraverant. Cumque indies sub eorum Imperio magis magisque domi ac foris sua vel perire vel invadi viderent, increfcere etiam tyrannidem; Proceres suos neglectos; Populum delectu aut tributis exhaustum dolerent: de defectione non cogitare tantum, sed inire consilia cœperunt. Quæsitum igitur est in Clandestino Procerum Conventu, An satis justa esset defectionis causa? Et si justa, An in præsens Lusitanorum rebus utilis esset & tempestiva?

SEN-

SENTENTIÆ.

Iustam defectionis causam necessitatem esse ferè omnium assensu comprobatum est.

I. Quia illegitimus Lusitanis Rex Hispania deprehendebatur ; cæterorum nempe Bragæ tiorum imprimis , potiori jure postposito , tantum & felicitatem in armis invenisse.

II. Quia super id , quod illegitimus Rex esset , illegitime hætenus regnabat , oppressâ ac cupatâ Imperii libertate. Itaque quæ justa defectionis causâ futura esset à Legitimo Principi justiorum hic in illegitimo offerri.

III. Denique & postremò , quia , ut aliam verbo , extrema jam illata erant libertati Hispanæ Dominationis iniquitate.

Censuere igitur justissimum esse jam carentem , ut videbant jam extrema libertatis , tantâ sublata omni remedii spe ferre cogerentur extrema servitutis.

At verò , An in præsens consultum esset consilium sciscere , haud ita inter eos convenit.

Quibus intempestivum illud videbatur , pro Consilio suo rationum nomina expendenda aliis offerebant.

I. Regem Hispaniæ , ut Potentissimum Principem , ita ubique accinctum jam ferè esse armatum ; facile igitur obviam iturum in defectionis , & ulteriora ejus prohibitorum.

II. Facile illum ac necessariò aliis in quibus bellum gereret desertis locis , vim omnem Lusitaniam coacturum , ut cæteris omnibus

tiorem, quaque amissa præcipua Imperii robora accisa sibi esse intelligat.

III. Vix Lusitanos magnitudini consilii tantæque rei esse pares : à Sociis autem & fœderatis vix spem idonei præsidii impræsens offerri, singulis fermè aut bellorum impensis exhaustis, aut in sua adversus Hispanos causâ defendenda satis superque occupatis.

IV. *Catalauniam* Hispaniæ etiam Ditionem jam existere rebellem. Itaque magnæ prudentiæ futuram partem, si alieni consilii alienæque defectionis eventum specularentur ; qui prout aut prosper eveniret aut improsper, de ordienda aut differenda defectione Lusitanos posse cogitare. Prudentiæ quoque futurum locum, si ad Hispaniæ Regis plurimorum jam bellorum attenderint Eventum, Quæ si prospera illi vel improspera futura, prosperam Lusitanis aut adversam futuram defectionem.

V. Id imprimis considerari expendique volebant, bona plurima & opes & fortunas Lusitanorum in Hispania impræsens sita esse, quarum jacturam facturos privatos, quamprimum ex publici Lusitanorum consilii autoritate defectione esset audita.

VI. Plures suæ nationis & inter eos Procerum quosdam in Madritana Aula, aut alibi in eadem Regione domicilii sedem fixisse, quibus hercle non nisi carceres, supplicia aliaque imminerent, si Lusitanorum natio impræsens ab Hispanis descisceret.

VII. Notabant illi experiundo jam olim esse

esse cognitum Antonio Priore Lusitanorum
se salutato, cum jam auctoritatem Philippi
Hispaniae Rex in se conferri postulare: Phi-
pum ferè 40. dierum spacio Antonio Priore
omni ejus factione expulsi, totius Lusitaniae
Imperii potitum fuisse. Itaque ea vestigia
ritò Lusitanos terrere nunc oportere.

Contra alii Magnificis aliorum in spe-
rationibus subverlis, pro se & sua sententia
gebant.

I. Frustrà arma regia quaqua diffusa in
dium proferri; Nam ubique districtum
quam totum esse aut singulis parem, nec
aliunde ab eo evocandas in Hispaniam
videri. Nam nec integrum esse, Belgiorum
ferere aut imminuere isthic militares
Gallis ac Batavis acrius quotidie instat
Nec occidentis Indiam, in qua opes & id
rum Caput: Nec Italiam; cui continuo
immineant: Nec Germaniam, sociorum
rumque armis afflicta Austriacorum fortis
prospera, tantò graviora Lusitanis imminet
successu rerum auctà libidine Hispanorum
dominatione; si verò improspera Hispanorum
essent futura, jam indubitata esse sui
de defectione prosperitatem.

II. Frustrà socios prætendi & foederum
auxilio non venturos. Non posse enim
æstimare pro causa etiam sua hujus ab His-
panorum defectionis momentum, neque ideo de
desperandum. Ad quod accedat sociorum
his alibi Hispano distento se etiam juvari.

III.

launiae
Lusitan
tam sp
suum,
veriope
dem co
turam.
Lusitan
Catala
spanus
que eas
aliquan
taniam
unde ef

IV.

privato
privata
fectio
mumq
rimi in
etiam in
bonis m

V. F.

que è v
tes; ef
in Lusit
diam d
tuerent

VI.

Cladis
Prioris

III. Frustrà eventum expectandum Catalauniæ rebellis, in moram & impedimentum Lusitanorum defectionis proferri. Non enim tam spectari à se defectionem Catalaunien-
sium, quam pari defectione juvari ac promo-
verii oportere. Itaque utramque gentem in iis-
dem consiliis invicem sibi consilio & solatio fu-
turam. Atque tantò magis considerandum id
Lusitanis offerri, quòd reductis ad obsequium
Catalaunienfibus, credibile sit, futurum ut Hi-
spanus acrius, acerbiusque premat contineat-
que eas Gentes in quibus similem defectionem
aliquando excitandam possit expectare. Lusi-
taniam autem Hispano ita suspectam esse, ab-
unde esse compertum.

IV. Frustrà prætendi bona Lusitanorum
privatorum, quæ in Hispania possiderent. Nam
privata publicis postponenda; & ne privatis de-
fectio noxia sit, prudentissimum præsentissi-
mumque remedium offerri. Cum enim plu-
rimi in Lusitania bona Hispani possideant, iis
etiam injici posse manus, si domi Lusitanorum
bonis manus injiciant Hispani.

V. Frustrà etiam prætendi, tot Proceres alios-
que è vulgo Lusitanos, in Hispania commoran-
tes; esse Hispanæ nationis tales plurimos nunc
in Lusitania, in quos cœpta defectione in Custo-
diam datos statui posse, quod in Lusitanos sta-
tuerent Hispani.

VI. Frustrà veteris temporis veterisque
Cladis memoriam nunc refricari. *Antonii* enim
Prioris tempestate expeditum Hispaniæ Re-
gem

gem & jam accinctum fuisse expeditioni
tunc Lusitanos domi dissensionibus fuisse
missos, tunc eos auxiliis Anglorum esse
fuisse innixos : nullam autem externorum
alios satis magnam esse aut curam aut pietatem.
Denique eos Cladibus aliquot in Africa acci-
sistendis Hispanis non satis pares extitisse.

VII. Nunc omnia contra esse: Imprimis
considerandum indolem & vota & consensum
tius Populi, qui à natura Hispanorum hosti-
ctus, plus odii induit, Hispanorum inique
hactenus vexatus, adeò ut hac defectione
ternum potius quam civile aut domesticum
lum esse videatur gerendum, omnibus
consentientibus in defectionem, & ideò in
armis in Hispaniam ipsam & Castella trans-

VIII. Delectu militum exhaustam nunc
se Hispaniam, ac proinde non parem ad
impetum improvisum.

IX. Si unquam alias afflictissimum nunc
se ejusdem ærarium. Annuos enim proventus
ex India intercipi aliquando & plurimum
præfens sisti in portibus & Batavorum eru-
nibus obsideri.

X. Esse Bragantiæ Duci in Mandatis datus
ut aliquot Lusitanorum millia conscribat, &
bus uti se posse, & interim Hispanum spe
spectatione maximâ tanti subsidii posse
strari.

XI. Improsperas nunc esse ubique Hispani-
rum res, id ubique eventum testari.

XII. Cum vi pleraque Hispanus possit

etiam proxima quædam Hispaniæ Regna; eos populos erecto hic signo libertatis rebellium exempla secuturos.

XIII. Esse sibi opum abundè ad longi etiam temporis tolerandas impensas.

XIV. Nisi in tempore deficiant jam Lusitani, exui eos omnibus quæ in occidenti India à majoribus suis occupata adhuc reliqua haberent. Nam Batavos Hispanorum & Lusitanorum Principes quamdiu agnoscerent hostes, res suas cum Lusitanorum damno quotidie iis in oris magis promovere. Quid ni igitur hostem malint Hispanum, quàm Principem aut amicum, cujus improspera dominatione hostilia & damna maxima paterentur? Cur non malint etiam Batavos amicos, quam hostes, quorum bella ipsis felicia, sibi infeliciissima experientur.

XV. Nulla tam adversa fingi posse ex hac defectione eventura, quin ea cum exitio Libertatis jam tolerarint; & nisi deficiant, majora sint toleraturi.

XVI. Et postremò, deliberaffe jam se de defectione ac ideo audere debere: Qui enim deliberant, desciverunt; & in ejusmodi consiliis periculosius est deliberare quàm audere.

DECRETUM.

Igitur ob eas rationes Lusitani desciverunt.

EVENTUS.

Arridet hætenus & respondet voto; Cætera adhuc in incerto.

JUDICIUM.

Justissima defectionis causa est, ubi iniqua aliorum

aliorum dominatione ad extrema libertatis deven-
tuum; maximè autem tempeſtiva defectus
eſt, ubi omnibus utriuſque expenſis, iniquius
tempus quidem pro ea defecturis, non autem
æquius quam præſens poteſt offerri.

DISQUISITIO.

*De Induciis cum Hoſte ineundis aut
ineundis.*

CASUS IV.

Ex horum temporum hiſtoria petitur.

Cum circa initia huius ſeculi milleſimi
ſexcenteſimi, in ipſo bellorum æſtu Hiſpani
in Belgio Batavis inducias offerrent, & bella
hæcætenus geſta Batavis quam Hiſpanis exitiſſe
proſperiora; Item inter Ordines in conſilio
eſt, & quæſitum, An oblatas Induciarum con-
ditiones amplecti impræſens è Republ. eſſet?

SENTENTIÆ.

Varia inter multos exitit deliberatio;
enim omnem de admittendis induciis cogi-
tationem conſultationemque omnem poſtponere
debere exiſtimabant.

I. Quia ad bellum hortabatur, & in eodem
favebat hæcætenus Batav. rebus fortuna; cuius
curſum intermittere ac intercipere velle per
inducias, poſt quas haud dubiè expectandum
rum & gerendum eſſet bellum; nihil aliud
quàm ſe deferere, & malle impenſas bellorum
hæcætenus tolerare, quam fructum experiri.

II. Quia

II. Quia per inducias intervalla tantum & spiramenta temporum, quibus vires iterum ac animos recolligerent aut instaurarent, hostibus permitti videbantur; quod in eos beneficium nullis magis postea noxium futurum, quam concordantibus, majori armorum vi mox urgendis.

III. Quia jam in Batavis de & illustri & imprimis utili & Hispanis maximè noxia in Occidentis Indiam instituenda expeditione operam & opes offerentibus privatis seriò nunc agebatur; cui per inducias positis armis, mora dum & sufflamem injiceretur. Quæ occasio oblata si per inducias differretur (qua nempe interea exditiones quibus nunc parum provisum facillimè invadi possent) induciarum intervallo, ad magis muniendas eas ditiones Hispanos uti posse, & haud dubiè usuros, cum eo intendi intelligant consilia Batavorum.

IV. Quia in Inducias vix conveniendum cum eo hoste videbatur, qui cum rebelles Batavos agnosceret, solito Dominationis jure oblata occasione & initis pactis conditionibusque se haud astrictum putaret. Idcirco induciarum tempore necesse futurum, ut in præfidiariis locis idonea adhuc militum manus haberetur, adversus quosvis inopinatæ perfidiæ insultus. Cum igitur eadem ferè induciarum & belli impeniæ futuræ sint, belli potius sequendam esse prosperitatem quam id quod beneficio Induciarum hostibus potius quam sibi faveret.

V. Quia admissis Induciis delapsurus veteranus

G

ranus

ranus miles & aliò trahendus credebatur, à quo post exactas Inducias destitutam Remp. vel nervis incisis imparem hostibus futuram.

VI. Quia cautè merui & merito posset, Hispanum impetratis inter Belgas induciis clam & aliud agendo, per aliorum latera alibi Belgas oppugnaturum. Enim verò turbatis Germaniarum rebus & harum ditionum libertate & Cæsaris imminente translatis Hispanorum in Germaniam armis in auxilium Cæsaris & ad debellandum, quod vocant Principes protestantes auxilium Germaniæ Belgium meritò sibi mereri debere.

Præterea commeandi licentia per Inducias impetrata, Emissariorum conatibus & clandestinis consiliis id acturos, ut feminibus discordiarum jactis, sive propter sacra sive propter pacem Batav. & securitatem domi turbarent.

VII. Aliis alibi bellis Hispano districto, mentem suam posse continere eum in Exercitio militiæ & disciplina. Interim Belgarum pactis cum Hispano induciis, nullis bellis distentorum mentis non nisi torporem & inertiam superesse. Certe fiebant igitur illi certum & hætenus prosperum bellum, Induciis Reipubl. longè utilius futurum.

VIII. Frustra pro intermittendo bello, opiam ærarii prætendi. Enim verò, si hostes offendendis id haud sufficiat; saltem defensio dis suis rebus suffecturum; quietam autem securam defensionem intutis & insidiis incertiarum longissimè esse præferendam.

Contra tamen sentiebant alii & testabantur

L. H.

I. Haud respui oblata oportere, praesertim cum ea talia essent, quæ nisi oblata amplectantur qui bellum gerunt, bellum ut ut justissimam causam habeat, iniquum existimari. Dulcedine enim induciarum & gustu, ut ita dixerim, pacis tactos Belgarum animos post inducias facile in pacem conventuros.

II. Superiorum bellorum impensis attritas exhaustasque ærarii opes, quibus instaurandis pacem induciarum, ut unicum remedium offerri.

III. Victorias hæcenus reportatas pro Clade potius Reipubl. quàm commodo esse; cum devictæ Civitates tantis periculis & impensis oppugnatae, tantis praesidiis expugnatae, in obsequio debeant contineri, ut fructus earum propemodum nullus sit respectu sumptuum quos eorum nomine Reipubl. cogitur tolerare.

IV. Neque addictam esse Batavis prosperæ fortunæ æternitatem. Itaque inter prospera de adversis cogitandum, quæ ubi evenerint fortè, quemadmodum evenire possint, oblatas jam inducias & repudiatas ab ipsis Batavis esse offerendas. Quanto ut futurum cum damno neminem non posse cum animo suo complecti, cum ejusmodi offerentium minus commodum sit, quam eorum quibus offeruntur.

Sed & dubiis sententiis certatum, & inter eos qui inducias malebant, An brevioris an longioris temporis commodiores Reipubl. essent future? Breves alii quasi nullas, quasi juvandis hostibus repertas; denique quasi militaris deficiæ

diæ instrumenta traducebant. Longas alii existimabant cum periculo & discrimine summo conjunctas, quia interim extinguere militiæ gnem & bellicarum rerum experti posse videbantur.

DECRETUM.

Post multas altercationes in duodecennales inducias conventum est.

EVENTUS.

Noxium id consilium & decretum fuisse experiundo comprobatum est. Cum enim inter ea temporis arte Hispanorum controversiis Religione excitatis tractæ in partes factionesque sint Ditiones fœderatorum Belgarum, nulli istius tanti causam non nisi fas est inducias ferre acceptam. Quid? quod Palatino aliisque in Germania Principibus per Hispanorum peritissimum arma interea pulsas aut debellatis, criminibus pariter huic Reipubl. fuerint procurata. Accedit quod post inducias longè quàm atrocius Hispani intulerint Belgarum rebellum bellum, & Indicæ, quam diximus, Expeditionis utilitas pariter a gloria, tantum temporis fuerit dilata.

JUDICIUM.

Qui in ejusmodi occasione, & statu rerum cum hoste pacisci constituit, se & hostem imprimis debet cogitare: se, ut intelligat, quantum differat sibi; Hostem, quantum interea sequi ille possit & obtinere. Omnes intus

ducia sunt, post quas denuo & atrocius exoritur bellum cum belli tantum sint meditata. Intempestivæ etiam induciæ illis Gentibus sunt qui hætenus felices earum, ratione suæ tantum cursum sistunt felicitatis.

DISQUISITIO.

De arctiore & sumptuoso bellico fœdere, ab inferioris potentia populo cum vicino ac longè Potentiori Principe ineundo vel non ineundo.

C A S U S V.

Ex hujus tempestatis rebus petitus

Superioribus annis Galli, ruptâ, quam cum Hispanis hætenus coluerant, pace, arctius cum Batavis ineundum sibi fœdus petivere, ex cuius nimirum lege uno eodemque tempore quotannis in Belgii Hispanici Ditiones maximi operis terrorisque Exercitus inveheretur. Quæsitum est in Fœderatorum Belgarum Comitibus, An id fœdus reipubl. expediret?

S E N T E N T I Æ.

Non una in eam rem deliberatio fuit aut sententia; quibusdam existimantibus, ab eo fœdere arctiore omnino esse abstinendum.

I. Quia ubi inferiores viribus & potentiâ populi cum principibus potentioribus ex pacto in eadem agunda eisdemque bellorum

sumptus tolerandos conveniunt, prædæ sæpe & spolia fiunt potentioribus fœderatis, non aliam ob causam, quam quia in publicæ rei executione & administratione fortunæ suæ opumque suarum modum egressæ sunt.

II. Ubi arma conjuncta sint vel fuerint, ad sollicitandam fortunæ eandem prosperitatem & destinatis faverit fortuna, dissidia ferè post res confectas in dividendis fortunæ beneficiis inter Fœderatos solent excitari. In quo inferiores ferè sunt qui potentia antè bellum & post illud ob bellorum impensas magis tales sunt.

III. Non posse ad hujus fœderis Executivum deveniri nisi per aucta stipendia, & ideo tributa, quibus ita pressam Rempubl. ut majores subditis haud facile sit extorquere.

IV. Quamquam à Galliarum Rege optima quædam vis mutuo danda fœderatis Belgis conferatur: tutius tamen esse Reipubl. inferiori potentiori Principi nihil debere.

V. Potentiores Principes sæpe haud exequi pacta fœderis & conventa, nec ad ea præstanda cogere eum inferiores possent. Inferiorem interim à potentiori facile ad officium compelli.

Alia autem aliis videbantur, arctiori cum Gallicis fœdere ineundo maximopere commendato.

I. Dum singuli pugnant, singulos impare ferè adversus hostem potentissimum deprehendi. Cui infirmitati singulorum non alia ratio occurri melius, quam si instituta hujusmodi fœderis societate, animi consilia & vires pariter conjungerentur.

II. Tra

II. Tractum eodem tempore & eodem in loco, hostem duplici bello ad eadem contendendum & aspirantium imparem haud dubiè futurum & inferiorem. Totum enim esse aut effundere se non posse, qui in adversa eadem tempestate traheretur.

III. Non negligendam rarò occasionem oblatam, rupto Gallorum & Hispanorum fœdere, & Gallis non tantùm jam fœderi Batavorum, sed causa etiam ob idem indictum illigatis; rarò tam commodas in Republ. offerri condiciones seu occasiones. Ideoque usum earum temerè postponi haud oportere, præsertim cum Galli facilè hoc Batavorum fœdere non impetrato ire cum Hispanis possent, & forsàn vellent in nova societatis pacta & condiciones; quod si fiat, solos Batavos & ideò impares sustinendæ totius belli Belgici moli relinquì.

IV. Attendendum etiam ad consilia & institutum Austriacorum, qui communes utriusque Gentis hostes sint, magnitudinem eorum positam esse & vim in mutuis fœderibus, quibus invicem causam suam ac destinata complectuntur, atque ideò tantopere gliscere eorum potentiam; cui quò pares sint adversi easdem Consiliorum rationes meritò instituendas sequendasque videri.

V. Frustrà proferri futuras dissensiones, quasi exorituræ illæ sint in dividendis distribuendisque, quæ si fors ita ferret, communium bellorum felicitate hosti essent eripienda. Possent enim

enim præveniri id malum certis Legibus, conditionibusque, quibus sub initium foederis ante ejusdem Executionem occupanda. his aut istis assignentur: neque hercle ex metu conceptum corruptumque victoriæ usum, aditum ad foedus & per foedus ad victoriam obstruere debere.

VI. In vanum etiam proferri majores & supra ordinarias Reipubl. opes, bellorum impensas: Præstare equidem semel vim tutam effundere, & ea ratione assequi optatum finem rerum, quam partem tantum & in æternas impensas trahi, & ideò partim tantum aut nihil adversus hostem proficere. Alii enim hac ratione potius sumptuosum bellum, quam tolli; & inter modicas hostium clades non tam exui eos, quam exegeri.

VII. Et postremò ob cognationem loci & similitudinem causæ, & quia Gallorum præsidio ac societate carere haud unquam possint Belgæ Foederati, satis intelligi res eorundem in fortuna Gallorum etiam juvari. Itaque ea haud abnuenda, quæ communem utriusq; & ut sic dixerim, cognatæ gentis concernerent utilitatem.

D E C R E T U M.

Post alia atque alia allata aut rejecta, petitis in eorum sententiam itum est, à quibus citius cum Gallis foedus ut utilissimum Reipubl. futurum laudabatur.

E V E N T U S.

Benè id hætenus Reipublicæ cessit.

J U D I C I U M.

Nunquam præsentis impensæ præsentibus Reip.

Reipubl. opibus majores ab incepto Principes aut populos detertere debent, si eis semel effusis finem belli ac ideo impensarum imposterum haud dubiè sibi possint polliceri. Nam brevi & feliciter acceptâ pace debita Reipubl. in bellis contracta, nullo negotio expunguntur. Minima expendit, qui dum maxima expendit, ad maxima proficit. Maxima expendit qui minima continuo expendit, & ideo tracto diu bello, ad summum rei debellatæ proficere non potest. Nam minima tandem, si supputando mox conjungas, maxima sunt aut fiunt, quæ quia pariter conjuncta, & expensa non sunt, nihil magni sæpè gestum est.

DISQUISITIO.

De arcibus vel struendis vel non extruendis ad debitas Civitates in obsequio continendas.

CASUS VI.

GRONINGAM proximam Frisæ ac munitissimam urbem, unde Provinciæ toti nomen est, vi armorum ad deditionem coegerunt Fœderati. Inter leges pacto deditionis præscriptas hæc quoque erat: *Ne in ipsa urbe arcem unquam Fœderati excitarent.* Interim multitudo civium deditorum paulò post, præsidia, tributa militaria, aliaque debitorum obsequiorum munia detrectabat.

Quæsitum est in fœderatorum Belgarum confesso, An ad frenandam Groninganorum

insolentiam ac immodestiam, non utile imprimis ac necessarium esset in ejusmodi urbis Area munitam Arcem excitare.

SENTENTIÆ.

Groningani, & qui inter Fœderatos Patres eorum partibus favebant, neutiquam struendam Arcem censuere.

I. Quia ex mutuo pacto inter deditos & victores Fœderatos convenerat, ne quid talè unquam Fœderati molirentur; quibus pactis, nisi staretur, tolli quicquid ad sociandas Gentes unquam repertum est. Præterea, cum Fœderatis ad alias Belgii ditiones in partes suas pertrahendas imprimis clementiæ ac fidei famâ sit opus adversus perfidiam & inclementiam Hispanorum, qui eo nomine Belgis exosi, etiam atque etiam considerarent, quantum in se omnium odium structâ contra pactum Arce concitaturi sint.

II. Arce positâ diffidentiam inter subditos Groninganos & Fœderatos excitari, vitium profectò ad solvenda imperia & obsequia semper comparatum. Nam nec sine metu iniquæ dominationis futuros Groninganos, quoties Arcem iniquæ ferè Dominationis sedem spectarent: neque Ordines aliquam rerum suarum seu imperii fiduciam in illis collocare posse, qui metu præsidioque militari infestæ Arcis potius quam amoris in officio continerentur.

III. In amore & prono affectu subditorum in Dominos ac victores, maximam victoriæ & potestatis

post imperii munimentum esse; quem esse non posse aut statim exui, ubi ex imperantium parte metus & occupandæ libertatis suspicio injiceretur.

IV. Quia Arces ferè instrumenta apud malos Principes sunt servitutis; qui ab iis defecti virtutibus, quibus animos suorum nullo negotio sibi possunt demereri, in solis arcibus armatam & invisam securitatem semper invenere.

V. Vel maximè id considerandum, nunquam alibi factum hætenus à Fœderatis; ut deditis, quantumvis immodestis, freni quasi loco Arx imponeretur, aliis mitioribus & in populum gravioribus remediis continuò usurpatis, per quæ aut eorum metui perfidia haud posset, aut fides confirmari. Novi odii ideoque & magni nova ejusmodi instituta in Republ. seminaria semper esse & argumenta.

VI. Et maximè venire considerandum, Arces sapere institutum Tyrannidis Hispanorum: à quorum fortuna cum diversam velint experiiri Fœderati, diversa etiam consilia inire ac instituere oportere, iis saltem postpositis, propter quæ aut insidiatores aut Latrones publicæ libertatis habiti proscriptique sunt.

Contra alia ex parte & sententia inter ordines differebatur.

I. Iri inficias non posse pacto inito cum Groninganis à struenda Arce prohiberi Fœderatos: ad ejus pacti leges observandas, Fœderatos continuò se comparasse, à Groninganis multa interrim immodestiâ eas esse violatas; proinde se

in præsens non teneri ad eas observandas, sed
tem non posse urgeri ab iis qui primi eas violen-
runt. Itaque nihil facere se contra foedus, cuius
præscripto jam non tenerentur; quod Groni-
gani neglexerint, cur à foederatis velint obser-
vari? Denique si rectè judicent, observandam
foederis causam, Arcem Foederatos velle excita-
tam. Equidem non permitti tantum aut defen-
sionem pactis, sed deferri etiam servantibus pa-
cta, qui si tales non sint, neminem teneri.

II. Per Arcem non excitandam diffidentiam
sed verò excitatam tolli posse atque averti. Ideo
que Arcem excitare necesse esse.

III. Maximum Imperantibus in amore sub-
ditorum quidem esse munimentum, sed in spe-
cie amoris acquiescere velle, ubi odium animi
subditorum & dedignatio parendi intravit
nihil aliud esse, quàm suam odisse & negare
securitatem.

IV. Instrumenta servitutis Arces ferè esse
ubi augendæ iniquæ, non autem conservandæ
aut instaurandæ legitimæ dominationis erga
instituantur. Hunc diversum inter sua & Ty-
rannorum instituta esse finem. Et herclè cum
arma hæcenus gesserint pro libertate, quid ob-
staret quò minus arcibus armatis in obsequium
continere deditos jam sibi ac impatientes
bertatis?

V. Licet haud alibi id hæcenus à Foederatis
factum sit, non tamen id obstare præsentis
consilii necessitati. Adversum nova mala, ne-
vis remediis esse opus, non intermittere in ali-
minis

ministracione Reipubl. ac usu debere, quod nunquam aliàs aut alibi factum est.

VI. Frustrà obijci Hispanæ tyrannidis in hoc instituto quandam quasi imitationem, & ex ea injici formidinem communis odii. Nam quicquid inter malos fit, quod ad bonam rem à bonis pariter potest applicari, non ad malorum gustum aut imitationem, sed ad presentem usum sui inter bonos exigendum est. Adversum tyrannidem autem & oppressam libertatem stricta Fœderatorum arma esse experimentis jam abundè constare.

VII. Et postremò, Si conditionem rerum, statumque urbis suæ contemplantur Groningani, facilè judicaturos, omnium & bonorum & malorum Civium interesse arcem excitari. Nam ita libertati bonorum consultum esse adversus malos, & malis in officio metu retentis, bonorum etiam commoda juvari.

DECRETUM.

Factum est Senatus-Consultum, ut cohibendorum Groninganorum causa Arx conderetur.

EVENTUS.

Ad Securitatem Fœderatæ gentis, & domesticam Groninganorum tumultuantium hætenus pacem Decretum id plurimum profecit.

SENTENTIÆ.

Non infringuntur in usu publicarum rerum ea, in quæ conventum semel est pacta, ubi adversus eos, qui pactis adstricti primi ea violavere,

vère, finis pactorum obtinendi confirmandique causa, quædam pactorum leges non observantur; atque ad deditos & rebelles & monitos sæpius, nec desistentes & inter se commissis nullum offerri remedium, quod æquè ut odiosum nomine, ita usu commendatum sit, quam devictas inter gentes & urbes, Arces, ut imperii sedes collocare. Quicquid enim eo nomine octi est inter bonos & moderatos Principes, aliosque rerum arbitros, dulcedine ita confirmati Imperii facilè averti atque dispelli potest.

DISQUISITIO.

Vbi in partes & Civilium Bellorum factiones Regna trahuntur, aut Respublice quando & quomodo de principibus Regnorum aut Rerum publicarum viris supplicia sumenda sint.

CASUS VII.

Ex precedentium annorum gestis in Gallia rebus desumptus.

Henricus Montmorantiae Dux Iohannis Baptistæ Aureliæ Ducis arma contra Fratrem Ludovicum XIII. Gallorum Regem non moventis jam, sed regentis, secutus, in prælio circumventus est & captus. Quæsitum est in Sanctiore Regis Consistorio, Quod & Quale supplicium illi imponi oportet.

SEN.

S E N T E N T I Æ.

Quidam Clementiores, & ut sibi videbantur cauti, ut non omne tolli, ita capitale supplicium irrogari Montmorantiæ Duci haud debere existimabant.

I. Quia post Regiam domum antiquissimæ & Celeberrimæ Familiæ Montmorantius erat, quæ testante Gallicorum annalium fide Christianam religionem amplexa sit in Gallia, priusquam Reges essent Christianissimi. Præterea, quia Regi sanguinis Princeps idem Montmorantius erat, cujus tantò maiorem habendam rationem quanto major paucitas: & quia Salicæ Regni Leges non nisi sexum meliorem ad Regni sceptrum admittebant. Cogitandum igitur in Regio sanguine punito ut incomparabilem invidiam esse, ita in servato munimento Imperii etiam & legitimè successionis fiduciam servari.

II. Quia, quodcunque in culpam adferebatur, ex Civili bello natum esset delictum; secutum Montmorantium esse tunc Regni hæredem, & necessitate temporum compulsus; necessitatem hanc si non veniam, certè mitiorem poenam poscere & promereri: orto inter Regem & fratrem bello hæsisse in dubio, illum an fratrem regium sequeretur. Si non sequeretur ad priores dignitates prioremque gratiam semper odium metuebat & indignationem. Si sequeretur, Regis ira ac causa ob oculos versabatur. Propter hanc bellorum Civiliū necessitatem scissâ Regiâ Domo cautis semper placuisse, ut ignoscendo bella Civilia transigerentur:

tur: quod nisi fiat injectâ propter pœnam libidine ultionis, alia ex aliis mala ali & excitari.

III. Placuisse semper inter prudentes, ut bellis civilibus debellatis, non in alios, quam in ipsos Autores factionis ultimi supplicii pœna traheretur. Hic autem Principem omnium *Aurelia* Ducem & Regis fratrem extitisse; cum ut parcitur, cur non aliis auspicia ejus tantum secutis & inter eos Montmorantiæ Duci venia etiam præstaretur? Minus enim peccare sequentem signa, quam præferentem rebellionis.

IV. Cum tantus sit Montmorantius, et supplicio imposito plus odii quam securitatis & potentia in Regem & punientes posse devari; cum tantis etiam Clientelis & tot etiam magnis affinitatibus ille sit innexus, quid et pœna aliud eventurum præsumerent, quam longam seriem longarum turbarum ac conjunctionis?

V. Non tamen se velle omnem averti pœnam, sed imponi tantum mitiorem æterni Carceris inter majores prudenter repertam pœnam ad cohibendos, & q. vinculis adstringendos proboseorum conatus, qui cum potentia & dignitate supra cæteros excellant, propter caput jam motus capitali supplicio rebus humanis eximi non possent, nisi majores excitentur.

VI. Vel id cogitandum hic maximè, in Ministrum Regni præcipuum *Ioannem Armandum* Cardinalem *Richelium*, molem odii & cæterorum Principum & totius multitudinis incubituram, cui cum omnium invidia ad tantam

admo

admoto intempestivam profectò esse severitatem, quàm Principibus sit odiosa nova ejus auctoritas, tam Clementiæ ac mansuetudinis ratione conciliare sibi ac demulcere exasperatos Principum animos oportere.

VII. Nullum pœnæ futurum usum. Damnum autem ex ea maximum haud difficulter colligi. Nam Civilis belli prælio jam partim profligatos quiescere, non ex amore pacis publicæ, sed ex necessitate, arrepturos turbandarum rerum quamvis occasionem. Hanc autem libidine ultionis inveniri facillimè ac offerri.

VIII. Denique cogitarent quid Autoribus capitalis pœnæ de Montmorantiæ Duce sumendæ eventurum tandem esset, *Aureliæ* Duce post excessum fratris ad Regnum admoto, de cujus successione jam haud dubitare posse, per 20. jam fermè annos sterili & infœcundo Regis Matrimonio. Ita igitur præsentia curarent, ut futurorum etiam cogitatio subiret.

Contra alii, & magnis animis ultimum supplicium urgebant.

I. A Montmorantio admissum esse Læsæ Majestatis omnium gravissimum Crimen, cui ignoscere, ut subinde consultum est, ubi in uno, multorum factione non armato tantum est sceleris exemplum: ita crudelitatis esse, tum ignoscere, ubi sola pœna propter eosdem aliorum motus fœcundum sceleris exemplum potest præveniri.

II. Frustrà familiæ magnitudinem ac splendorem hic in medium asserri: quo illustrior

lustrior persona, tantò majus scelus, & illustrius, faciliusque in inferiores iturum poenæ Exemplum.

Maximo Principum punito, minores nihil imposterum aufuros spe veniæ ereptâ illis, qui ejus spem reponere tantum possent in magnitudine Montmorantii inferioris fortunæ.

III. Frustrâ sanguinis Regii hic fieri mentionem, cujus cum tot alii supersint traduces abunde ei provisum: non quæri quàm multi ejus Principes sint, sed quàm boni: inficere regium sanguinem & violari ab illis, qui cum eo progeniti sint, Regis Regnique præsentem turbatam cupiunt fortunam. Hostes Majestatis & publicæ turbatores pacis, quomodo inter munimenta Regni numerarentur? Accedit quod cum Principes sanguinis omnes fermè sint adhaerethores & sequaces factionis, de instauranda eorum in Regem fide optimè eum meriturum qui ita unum ejusdem fortunæ puniat, ut exemplo ejus omnes ad meliora flectantur.

IV. Ignoscendo optimè quidem transiunt bella Civilia, ubi ex venia meliorum rerum certa spes est. Severitate interim imponenda iis est finis, ubi in tanto adhuc rerum & animarum motu, tantæque potentiâ rebellis factionis scelus plures ausuri sint, quòd in cæteris deprehensis captisque viderint impunitum.

V. Haud iri inficias, Factionis Principem autorem Regis fratrem esse: sed ut non sit gravi delicto, ita supra poenam nunc esse ipsam personam: Proximum enim eum, & nisi quid

dem quasi per excellentiam Deus Regii thori avertat sterilitatem, certissimum esse Regni heredem: Itaque ne nullum sit supplicium in tanto & tam multorum flagitio in Regio fratre, in dignitate proximos & loco id esse statuendum. Et si unum puniri omnium intersit, & primum omnium punire haud liceat, quid ni in captum & vinctum & in ipso scelere deprehensum ultimam statuerent poenam? Ad eam accedere, quod à poenâ impositâ tota fratris Regii factio possit subverti. Cum enim ille quem secuti cæteri sunt, haud puniatur, punitis illis, qui secuti proximè illum sunt, facilè haud secuturos: quod haud dubiè imponat finem factioni. Denique hic institui deliberationem de Montmorantii, non de fratris Regii causa, non considerandum hic esse quantum meritis sit ille, qui prævit, sed quantum etiam meritis sit ille, qui est secutus.

VI. Frustra prætendi necessitatem: ut enim abnui non possit nec negari vix quenquam in civilibus bellis subterfugere posse, quin hanc aut illam partem sequatur, interim in tanta necessitate optimo cuique sequendum æquior: cujus autem major aut æquior quam Regis? Hanc tamen Montmorantium postposuisse.

VII. Frustra ad inhibendam poenam proponi oriturum ex poena odium, ut id odium eximi animis non possit, natura tamen tolli posse. Oderint flagitiosi, ut velint, modò non possint nocere. Punire & providere primas hic partes esse, alteram prudentiæ, alteram æquitatis; utram-

utramque autem nunc sibi commendari virtutem. Tantum præsidii in Providentia futurum, quantum inter malos odium ex æquitate pœnæ.

VIII. Nec quicquam proponi mitiorem carceris pœnam illam levem esse præter magnitudinem delicti. Eâ ratione non tam pœnam imponi, quam veniam tantum fermè differri. Nam post longos carceres ad misericordiam sæpe flecti Regum animos: è carcere liberatum Montmorantium eadem ausurum, (namque in eo esse eam contumaciam factionis) & in autores qualiscunque nunc pœnæ iniquissimum se exhibiturum. Ne puniat ergo, non haud satis pro merito punitus: neve bis inter Regni atrocissimos & novos motus, puniendus sit semel cum eo transigi, & sceleri debere magnum diem imponi. Pro superstite & in carcere servato quodvis ausuros, tentaturosque potentes Amicos & Clientes. Sublati autem vix ullam memoriam futuram aut curam: Denique æterni carceris pœnam esserpertam & sæpius usurpatam, cum ea maliciatus in totum possint cohiberi. At verò eam vanam & inutilem esse, ubi ejus ratione, non nisi alitur malum & augetur. Præstat igitur non esse, quam esse aut detineri Captivos, quorum quamdiu superstites sunt causâ, alii quævis scelera, quosvis motus, meditabuntur.

IX. De *Richelio* autem essent securi Ministri Regii, vim ejus in vi Regis esse positam nec fartam vim Regis esse, nisi hostes ejus sunt

pœnæ dedantur. Regem proinde & in eo omnia, adversum quolibet malos conatus cogitanda esse.

X. Et postremò in vanum mentionem fieri Aureliæ Ducis ad Regnum tandem admoventi. In ea fortuna constitutos Principes non cogitare ferè aut de vindicandis agere, quæ in inferiore fortuna sibi evenere: quin verè grata tunc illis esse & meritò accepta quæ quisque adversum alios, etiam successurum, pro Rege suo ejusque securitate est executus.

DECRETUM.

Placuit igitur ultimum supplicium, & impositum est.

EVENTUS.

Ex eo inter omnes major ejus fortunæ pax & metus, quantum per ingenium ejus Gentis & indolem factiosorum Principum licet.

JUDICIUM.

Intempestiva in Republica est omnis misericordia, qua pœna potius quam scelus differtur, ubi in summorum flagitioso hominum exemplo, laborat suprema Regis aut Reipublicæ fortuna: qui ad Clementiam flectitur, ob summæ eorum hominum fortunam malè judicat de pace publica ex Majestate, cujus respectu omnia etiam maxima, inferiora inter prudentes debent judicari.

DIS-

DISQUISITIO.

*Quomodo cum Subditis rebellibus & in-
rum Devictis agendum sit.*

CASUS VIII.

FUis Latinis ad Regillum lacum, Aulo Postumio Dictatore, Legati Latinorum supplices venere. Hi introducti in Senatum, bellam causam in Proceres conferebant & multitudinem eo solo deliquisse, quod Ducibus obtemperassent asseverabant, addebantque ad obtemperationem se vi coactam. Præterea pericula se satis dedisse, omni juventute sua consumpta proponebant. Quæsitum igitur est in Senatu. Quid de rebellibus Latinis esset statuendum, & quomodo cum illis procedendum esset?

SENTENTIÆ

Patrum diversa extitere.

I. Titus Largius censuit, victores Romanos fortunam cum moderatione uti oportere, eosque fortunæ casus etiam optatissimos humanitate ac pietate esse temperandos. Si asperiora in Latinos statuerentur, in extremam conjectos desperationem, fieri posse fortiores, Abalienare se omnem amicitiam, qui totis se populis in placabilem præstat. Cogitandum rebellasse Latinos imperio desuetos & assuetos libertatem quam si Romani jam victores totam ereptam velint, animum tamen eundem libertatis co-

pidissimum futurum Latinis. Severitate itaque ac erepta libertate non tolli semina rebellionis, sed nova suppeditari. Igitur deletâ omnium injuriarum præteritarum memoriâ, foedus pristinum cum Latinis renovandum.

II. Servio Sulpitio Senatori Romano placebat diversum: Cum jam sæpius rebellassent Latini contra Romanos, videre sibi dimidium agri ipsis esse adimendum. hoc enim pacto fore, ut Romani Cives dimidio Latini agri potirentur, Latinis veluti custodium ac militaris præfidi essent loco, ne quid contra imperium Romanum movere impofterum aut aggredi possint.

III. *Cassius* censuit diruenda esse munita Latinorum oppida. In Principes populi ac factionis esse animadvertendum. Vulgus ignarum pro mancipiis habendum, nunquam alioqui quieturos, neque toties rebellasse Latinos nisi fretos clementiæ populi Romani.

Addebat exempla majorum, eos nempè non alia de causa Albam (undè ipsi Latinique omnes deducti sunt) una die delevisse quam quod primâ venia Albani ad novas insidias, tanquam instrumento ac face novæ seditionis usi essent.

DECRETUM.

Dictator A. Posthumius Sententiis diversis auditis expensisque humaniorem T. Largii sententiam est amplexus, atque in eam factum est decretum.

EVENTUS.

Experiundo & progressu temporis cognitum

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

tum est, severiora de Latinis decerni debuisse. Nam clementer ex Decreto Dictatoris habitum iterum adhuc atque iterum rebellionem ceptum vere contra Romanos, Rebellionis instrumentis non sublati.

JUDICIUM.

Ex hujus causæ disquisitione discere licet, rebellibus & devictis populis beneficio eorum, qui victores, ea relinquenda esse, propter quæ amare victores debent & per quæ victoribus non possint nocere: Eaque iis post partam victoriam esse eripienda, per quæ si amare victores nolint, victoribus non possint nocere.

DISQUISITIO.

An in delictis, & in quibus adversa Remp. & leges est peccatum, proximi Consiliarios & Ministros Principum mandatum Principis excuset & prestare possit impunitos?

CASUS IX.

Ex veteri Historia Ecclesiastica, quæ apud Theodoretum extat, petitus; Ad ea quæ in Magna Britannia hodie disceptantur, commodè referendus.

JULIANI Imperatoris mandato, magni Largitionum Comes, magnæ apud eum auctoritatis & intimæ gratiæ, Beristorum quædam Phœ-

Phœnicia Metropolim incolebant, operis pulcherrimi templum incendit.

Sub *Ioviano* Cæsare, paulò post quæsitum est: An non ob tanti sceleris præstitam executionem magno Largitionum Comiti pœna imponi debeat?

SENTENTIÆ.

Quidem extra culpam ac proinde pœnam eum esse, censebant.

I. Quia mandatum Principis Ministris Principis pro quavis ratione & autoritate semper esse consuevit: neque non posse non obsequium illi præstari, qui in Imperio omnia potest.

II. Quia, nisi id præsidium Ministris Principum factum tectumque relinquatur, nullos Ministros suarum rerum facilè Principes habituros, utpote, qui securi esse non possint, si sub infecutis Principibus irritis factis priorum mandatis rationes factorum non ex mandato, quod sæpè iniquum est, sed ratione receptâ ac lege reddere cogantur.

III. Quia, Si iniqua extiterint Principum mandata, qui agunt omnia, cum tamen jubent, culpam esse penes Principes, & eorum iniquitatis pœnam non præstare Ministros Principum oportere; ubi enim æquum, ut quis luat pœnam alienam?

IV. Quia rescindi à sequentibus pessimorum Principum Acta solenne est: sed punire eorum autoritatem necessariò secutos, nihil est aliud, quam necessitates temporum sub

H

malis

malis & corruptis Principibus impositam, in culpam & poenam convertere. Non viderigisse eum aliquid, qui egit aliquid ex inevitabili necessitate: Hanc autem esse in Principis mandato: qui ex necessitate agit pati magis, quam agere, ut loquitur Quintilianus.

Alii interim aliter & alia testabantur.

I. Quia, quod naturâ suâ & in se iniquum; nullo prætextu, nulla Principis jussione, nullo denique tempore defendi posse aut confirmari: Tale enim semper quidvis manet, quale in principio fuit; ac proinde quovis tempore, quod fuit iniquum, punire fas est.

II. Quia hæc una Principum eorumque qui ad assentationem omnia impia nefandaque persuadent ac moluntur, certissima intergentes omnes animadversio est, quod illorum quidem Acta & Decreta post mortem rescindantur & pro nullis habeantur: Aulici autem Adulatores & intimæ gratiæ & authoritatis apud corruptum Principem viri, & scelestorum eorundem mandatorum executores, eorum Successoribus Principibus aut Republicis ante actorum nomine rationem reddere cogantur.

III. Non excusare hîc Principis mandatum. Nam quamdiu quis amico & gratioso sibi Principe, interim in Rempubl. iniquo utitur, nihilominus ita necesse est uti, ut Principis iniquioris voluntatem & gratiam filius Patriæ, autoritate receptarum legum, pietas de-

denique in commodum publicum non habeat antiquiorem.

Non Principi tantum satisfieri, sed pariter & Reipubl. semper etiam oportere.

IV. Sceleris & iniqui mandati, non tam Principes quàm Consiliarios eorum ministros merito credi autores, cum horum fermè consilia Principes sequantur, cum sine eorum ministerio executioni dari non possint iniqua. Cum denique horum sit, sana & Reipubl. profutura consilia Principibus suppeditare.

V. Quia, ut quod quis per alium agit, ipse agere videtur, ita quod quis in propriam utilitatem & gratiam Principis, quanquam ex mandato ejus, iniquum agit, ipse agere censi debet.

VI. Si abolitis suorum Principum Actis Principes ipsi puniantur, cur horum Principum Ministri culpæ & poenæ eximerentur, præsertim cum nullum jam mandatum sit, quo se possint tueri? Nam iniqui Principis mandata omnia & decreta jam sunt subversa.

DECRETUM.

Postremæ hujus sententiæ autoritate factum est, ut damnaretur Magnus Largitionum Comes, & suis sumptibus illam sine pretio pretiosam Beristorum Ecclesiam è fundamentis excitare & restituere cogeretur.

EVEN T U S.

Et ejus Decreti autoritatem Magnus sequi necesse habuit.

J U D I C I U M.

Cum nulla authoritas tanta sit quæ naturam boni & mali possit intervertere; Cum Principes non sibi sed Reipublicæ sint dati, & Principum Ministri ideò apud eos Rempubl. debeant adjuvare, & mortales sint iniqui Principes, aut instabilis autoritatis; Respubl. autem & ejus Leges sint æternæ: Nullum mandatum sceleris avertit aut absolvit pœnam. Præstat enim id sub iniquo ac valido jam Principe Ministris auctoritatem: sed sublato eo, aut depresso inter Proceres aut successores meliores, meritò exigunt pœnam & ultionem.

D I S Q U I S I T I O.

Quid magis expediat Reipublicæ, satisfieri sibi pati ejus nomine, quod in aliis pretendit, & nuncium remittere pretensioni; An verò non pati ut satisfiat, & continuò in alios pretendere?

C A S U S X.

Ex horum temporum rebus petitus.

Qui inter Batavos sunt Societatis Indiæ Orientalis Curatores, cum sub initia istius expeditionis Anglis in Orientali India tunc agentibus & conatus Batavorum & fortunatè clandestinis quibusdam insidiis turbantibus, in nonnullos eorum captos ac prehensos ut proditores

tores ultimo & atrocissimo supplicio animadvertissent, cæteris ejectis eâ ex Regione quam incolebant. Magnus Britanniae Rex Jacobus, & post eum Carolus iniquè ac indignè hoc factum existimantes, subinde ejus Societatis naves pretiosissimis mercibus onustas aut in mari ipso invadere, aut in portibus suis jure sistendi (Arrestum vulgò vocant) detinere non destiterunt. Quod cum ejus Societatis Curatoribus, & molestum accideret & damnosum; missis Oratoribus ingentem pecuniae summam Magnae Britanniae Regi obtulere, ut prætensione omni rejecta ac postposita, Batavis in Indiam Orientalem navigaturis pacem pristinam præstarent. Quæsitum est in Regio Consistorio, An expediret & pro publicâ Britannorum esset utilitate pecuniariae uni summæ transcribere & permittere omnem in Batavos istos prætensionem?

SENTENTIÆ.

Ibitum quidam cæteris omnibus rejectis oblatum pretium accipiendum esse censebant.

I. Summam oblatam ingentem esse, & quam si Magnae Britanniae Rex fortè aliquando aut invaderet, aut sisteret Batavorum istorum Naves, haud facilè, nec nisi post multos annos, nec nisi inter dubia & multa navalium præliorum certamina extorquere liceret aut referre.

II. Fieri Batavos illos in dies potentiores Commerciis istis & pomœriis auctis; & potentiores

tiores factos minora postea oblaturos, & facilius adversus Britannorum invasiones se defensores. Maxima igitur ab infirmis nunc oblata potentibus tanta non offerenda, nunc haud rejici debere.

III. Vix continuò & impune, eorum naves posse impugnari ob initam cum Batavorum Repub. pacem; non posse etiam eas, nisi in portubus magnæ Britanniae sisti aut detineri: rarò autem, & non nisi tempestate coactos, in portus eos se recipere. rarò igitur offerri occasionem aliquid ipsis extorquendi; & proinde tantis jam pariter oblatis simul ac semel esse acquiescendum.

Alii contra tendebant, proferebantque rationes.

I. Jus Regium in subditis læsum pati ut pecuniaria summa in integrum restitutum credatur, contemptum inferre majestati. Nullam, quam vocant, proportionem esse inter delictum, & quod quantumvis maximum expiandi ejus nomine offerebatur.

II. Ut ut fiant Batavi isti potentiores, non posse tamen urgente necessitate, quæ non rarò offertur, commodissimo portuum Britannicorum receptu carere. Minimis etiam hic opus habent potentissimi.

III. Rarò quidem occasiones sistendarum navium hætenus in portubus oblatas esse, sed offerri tamen posse frequentiores; & occasiones & injurias cœli ac maris æternas esse. Non igitur eas uni pecuniæ summæ transcribi debere,

IV. Ba-

IV. Batavos istos declinare expeditum quod Galliam inter & Britanniam est, per angustum fretum (canalem vulgo vocant) in Hollandiam iter; ac metu, ne in eo facilius naves à Britannis invadantur, longius iter sectari, & per vasta maris septentrionalis ponè Hiberniam in patriam navigare. Quantò longius id iter est, tantò sumptuosius esse, quantò Septentrionalis illa maris pars tempestatibus & injuriis cœli magis obnoxia; tantò magis eos metuere sibi oportere. Hactenus quidem feliciter satis ab eis navigatum, sed si semel ac iterum tantum jacturam navium & mercium preciosarum fecerint, quidni haud dubiè & longè plura post oblaturos.

V. Prætendere longè plus & majus in Republica esse quam transcribere Prætensionem. Quidvis & semper exigere aliquid posse, qui læsus est & prætendit; qui satisfieri id sibi patitur, unum aliquid semel accipit, & interim in offerendis post longè melioribus occasionibus omnia amittit.

DECRETUM.

In postremam sententiam plurimorum consiliis itum est, & rejectis quæ offerebantur, causa prætensionis integra Magnæ Britanniae Regi est reservata.

EVENTUS.

Docet hactenus ille docebitque indies, id Consilium Regno Britanniae utilius extitisse.

H 4

JU-

J U D I C I U M.

Non pretio vendendæ ac transcribendæ facile sunt publicæ prætensiones, ubi prætendendi & exigendi, quod prætenditur, æternæ se offerunt occasiones. Quicquid semper potest, qui hic prætendit. Satisfactio hic est transscriptio occasionis omnis & juris. Contra interim se res in Republ. habet, ubi post rejecta, quæ in præsens offeruntur, nulla exsequendi aut exigendi juris occasio in posterum suppeditatur.

DISQUISITIO.

Quomodo Principes & Supremi Magistratus in domesticis Civitatum Controversiis oblati, difficili præsertim & externis bellis impedito tempore, decidendis ad odium partium declinandum, prudenter se gerere debeant.

C A S U S XI.

Cum Imperio Hispanorum excusso Fœderati Belgii Respubl. in corpus unum coaluisset, inter Civitates, ut fit, aut veteres controversiæ renovatæ, aut novæ de jurisdictionis præeminentiâ, aliisque ejusmodi rebus Ordinibus ac Auransium Principi plurimæ oblatæ sunt. Quæsitum igitur est, Quid hic fieri pro Republ. utilius ac constantius foret?

SEN.

SENTENTIÆ.

Divisæ illæ & non unius extitere argumenti.

Alii oblatas controversias ex æquo & bono aut autoritate decidendas existimabant.

I. Interesse justitiæ & æquitatis, ut cuique jus suum persequenti, satisfaceret, etiam ex jure præscripto, quod nisi in imperiis præsertim novis seriò observetur & sedulò, adversam de iis inter subditos & alios excitari opinionem.

II. Interesse supremæ Imperantium autoritatis, ut eam interponant, ubi obscuræ vel Civitatum vel privatorum singulorum controversiæ offeruntur: neque liquet, pro qua parte potissimum pronunciandum sit, in unam partem deflectatur; cum intersit Reipubl. ne perpetuæ sint ejusmodi lites. Quod si de privatis, de totis Civitatibus tantò magis est statuendum, cum harum lites plus turbarum ferè habeant conjunctum.

III. Interesse pacis publicæ, ejusmodi controversias impræsens terminare; quibus ex jure vel autoritate non decisis & libidini litigantium permissis, jus quemque sibi & autoritatem ferro & manu quæsiturum. Unde non nisi Civilia bella metuenda sunt.

IV. Haud facilè in Commune consulturos, quos privata causa dissociavit: ex Civitatibus autem constat ordinum Conventus, quibus inter se commissis nec placatis, quid tandem pro Republ. posse expectari?

Quæ quanquam æquitati innixa viderentur, Prudentiores tamen contra differebant, statuebantque pro Republ. facturum plurimum, Controversias ejusmodi differri potius, quam decidi, & interim tamen litigantibus satisfacere.

I. Decisiones eas non ad confirmandam pacem, sed infringendam esse comparatas. Nam utut ex æquo decidentur causæ, æquitatem tamen decisionis, victæ & succumbenti parti raro persuaderi. Unde majus odium in partes, & in ipsos judices simultates. Quæ mala, si quicquam, in nova Republ. & in qua partium omnium consensu opus est, cavere inter præcipua habetur.

II. Esse interim modos quibus sine decisionem partes reddi queant pacatæ, de quibus in Decreto dicendum erit. Lites enim tolli posse, causæ litigantibus integrâ relictâ.

III. Ex jure agere ac decidere, ut, ubi necessariò aliquid decidendum venit, æquissimum est, & ab eo deflectere, iniquissimum: Ita omnia & semper decidere necessarium non est.

Ita æquitatis curam Magistratibus mandatam esse, ut interim actionum omnium animæ prudentia non intermittatur; quæcunque fiunt & deciduntur, justa esse oportere, sed quæcunque justa fieri & decidi semper, Reipubl. non semper expedire.

IV. In obscuris & dubiis Civitatum Controversiis auctoritatem interponere, nihil esse aliud, quam

quàm eam profituere; quàm in victrici parte eam confirmare, in victa odiosam reddere & amittere.

Quod quanto cum discrimine, in nova Republ. præsertim, conjunctum sit, neminem nescire.

V. Cum salus populi suprema lex sit, propter commune omnium bonum jura singulorum differre utilissimum & pro omnibus legibus esse.

D E C R E T U M.

Ita censebatur, ut finirentur lites potius impræsens quam causæ. In quam rem pro diversa singulorum qui offerebantur casuum ratione diversi etiam modi placuere. 1. Ubi de usu hujus aut istius jurisdictionis, de Domino & possessione hujus aut istius loci controvertebatur, utenti hætenus & possidenti usum aut possessionem relinquere, tutissimum videbatur; Contra urgentibus & prætendentibus cognitione causæ interim est satisfactum. Quæ aut nulli parti poterat esse ingrata, cum hac ratione ad decisionem tandem possit perveniri. Ita dilata ea cognitione, & in hos etiam dies tractâ, odiosa alteri parti futura decisio differebatur.

2. Ubi inter eosdem duæ controversiæ, utrique parti ita satisfactum est, ut quo ad præsentem usum alterum alteri, & ita utrique aliquid concederetur, donec, ubi Reipublicæ permitteret ratio, summam & omnino utraque controversia definiretur.

3. Ubi de tali re controversiæ instituebantur,

tur, in cuius possessione ac usu fuerant nunc istæ hætenus partes, parti utrique aliquid relictum est, & administratio vel adjunctis eodem tempore ministeriis, vel per vices tempore diviso, donec deciderentur omnia, utrique parti concessa est. Quovis a. casu, si his protestationibus impræsens utrique parti satisfieri non posset, examussim protestatio permissa est & Exceptio, & ut valida in Acta publica relata est.

E V E N T U S.

Quâ fiebat, ne de jure suo quicquam se amis-
sisse, aut detractum sibi partes existimarent.

J U D I C I U M.

In publicis controversiis, ubi pro vel contra
(ut vulgò loquuntur) eas decidere cum odio
conjunctum est; ubi annuere alii, periculosum
negare alii, non satis tutum: differre præfer-
tissimum remedium habetur. Quæ dilatio, quod
minus invisa sit, facilè fiet illis modis qui in De-
creto sunt explicati.

DISQUISITIO.

*Quando & quomodo à supremis Magi-
stratibus eorumque ministris vel Le-
gatis in publica causa adversum alios
protestandum sit.*

C A S U S. XII.

Ex concilii Tridentini Historia desumptus.

Cum ad absolvendas controversias, quibus
Christianus Orbis tum agitabatur, iussu
Pon-

Pontificis Romani Tridentum convenissent variorum Principum Legati, & Hispanus & Gal-
lus, ut solent, de loco ejusque prærogativa
contenderent; Quæsitum inter eos: Quid factu
utilius foret, quo ne læderent aut minuerent
Principum suorum Majestatem?

S E N T E N T I Æ.

Abeundum alii & excedendum rebantur eo
ex concessu; in quo Principis sui locum non
possent tueri.

I. Evenire Principi suo quicquid sibi.

II. Ubi quis sententiam pro autoritate di-
cturus sit, talem, qualis est agnosci oportere:
qualis autem est non agnosci, nisi suo loco sen-
tentiam dicat.

III. Irrita omnia futura quæcunque deci-
derentur, nisi ex debito Principibus loco Prin-
cipum suorum vota pronunciarent. Exceptu-
ros enim semper Principes, non ea se statuissè,
quæ in haud idoneo & inconvénienti sibi loco
contra mandatum statuerint Legati: Ubi enim
mandatum non servatur, nolle Principes cæte-
risteneri. Jam autem Reverentiam Principis
& æstimationem ante omnia observandam in
mandatis se accepissè.

IV. Frustrà præsidium peti à protestatione;
cum in ea non nisi inania verba sint & voces, &
auribus tantum præsentium excepta facile
transmittantur: manente interim facti exem-
plo in illis, quæ in loco alterius Principis Le-
gati sunt prolata.

Alii

Alii existimabant: Delecto à singulis per vices priore loco, utrique posse parti satis fieri. Cum enim utrique eadem sibi deberi contenderent, iisdem per vices tributis utroque pares & neminem postpositum videri.

Saniores statuebant, ut quotidie primi occupantis primus fieret locus. permissa interim cuique semper adversum præcedentem solemni formula protestationis.

I. Non etiam deferri hinc conventus oportere: Agi, propter quæ convenerint, debere, necesse & in confessio esse: de modo agendi controverti tantum, quem, quo ad locum, facilem & iniquum nemini offerri posse, si providè expendatur.

II. Non enim per vices mutandum priorem quotidie locum, nam hac ratione non tolli controversiam, sed manere: Quis enim primus priorem locum sit occupaturus. Sed & perpetuum neque interrompendum ius Principum suorum à singulis urgeri: quomodo igitur, aut in quem usum, ejusmodi honoris vices præferrentur?

III. Protestatione igitur integra omnia singulis relinqui & salva. Hac enim fieri, ut quocunque quis confideat loco, maneat qualis est, & haberi cupit, neque præjudicium fiat cuiusquam juri, cum nihil juri detrahatur.

IV. Verba quidem esse, ex quibus constant protestationes, interim tamen vim rerum etiam habere posse; neque eas inter præsentis tantum audiri, aut oblivione tandem transmitti, verum

verum durare imposterum & servati juris exemplum si in publica conventus acta simul cum aliis Decretis utriusque partis Protestationes referantur.

D E C R E T U M.

In postremam hanc sententiam plurimorum suffragiis conventum est.

E V E N T U S.

Quotidie prior locus occupantis fuit, & quotidie protestatio posterioris renovata & actis publicis inscripta est: sublataque de loco controversia, magna pace de publicis negotiis est consultatum.

J U D I C I U M.

Protestatio est, qua cujusque jus & permittitur alteri, & cuique servatur, qua fieri non videtur aut creditur, quod sit; qua denique quod factum impræsens est, ut non factum imposterum æstimatur. Itaque ingens ejus in Republ. usus est in controversiis his, in quibus sine magno odio aliud judicium non potest interponi.

Necessaria est, ubi, quemodo faciendum, quod necessariò faciendum est, intutum est decidere; Vim verò habet, ubi non in verbis tantum consistit, quæ oblivione sæpè transmittuntur, manente interim facti alterius exemplo: Sed in Actis inter factorum monumenta suis formulis repræsentatur. Verba enim ut in negotiis publicis in se vana, ita rerum loco sunt, ubi actis rerum solemniter inseruntur.

DIS-

DISQUISITIO.

*Si Privilegiis concessis subditi abutantur,
aut ex iis improvisa oriantur mala,
quomodo in iis vel tollendis vel corri-
gendis gerere se debeant Principes aut
Magistratus.*

CASUS XIII.

Ex superioris seculi historia Gallica petitus.

Cum Ludovicus XII. Princeps optimus ad Regni Galliarum habenas esset admotus, multa innovare ac corrigere instituit, quæ ut erant à præcedentibus Principibus indulta, ita magna in Rempubl. mala nunc derivabant. Inter alia, cum Professores & studiosi Academiæ Parisiensis paulò licentius agerent, freti privilegiis olim sibi indultis; de iis tollendis aut mutandis, aut aliter interpretandis in Consistorio Regis est quæsitum.

SENTENTIÆ.

Erant inter consiliarios Principis, qui statuere: Privilegia olim concessa nec tolli nec mutari facillè posse.

I. Jurasse Regem in præcedentium Principum acta; suadere fidem, ne decedat ab eorum accurata observatione, suadere prudentiam,
ne

ne suo exemplo infirmam reddat priorum Principum authoritatem, & in iis etiam suam, cum tanti quisque sit, qui succedit, quanti illum æstimat cui succedit.

II. Pleraque de quibus ageretur Privilegia, Principalis gratiæ esse munimenta, quibus sublatis aut restrictis, Regis imperium suspectum futurum ut crudele, saltem futurum invisum. Jam verò in initio saltem Imperii optimam esse Clementiæ & gratiæ famam.

III. Quibusdam Privilegiis sublatis in cæterosituram suspensionem & metum, exemplo aliorum metuentes, ne & suarum ipsi immunitatum tandem etiam severitate Principis faciant jacturam.

IV. Non negare se, interessere Reipubl. ut abusus tollantur: Sed non ideo tollenda Privilegia: Satis illis meliorem rationem corrigendi depravati moris posse excogitari: Integra illa Rex permetteret & interpretando talia declararet, per quæ præsentia mala possent præveniri: sine odioso enim nomine vel titulo optima agere optimum in Republ. censeret.

Alii Privilegia, ex quibus hætenus tanta malorum seges, omnino intercipienda esse asseriebant.

I. Quia Regis antiquissimum & primum, bono Reipubl. dictum sacramentum.

II. Illis observandis teneri successorem Principem, quæ concernunt fundamentales Reipubl. Leges, quæ perpetuam causam habent, de quibus inter Principes & subditos solemni

lemni æterna formula contractum est & conventum : Non teneri interim semper ad observanda singularia , aut singulis vel quibusdam Reipubl. partibus indulta : Non ad ea , quorum palam extant abusus : Non ad ea , quæ pro diversa temporum morumque ratione verti debent & mutari : Non denique ad ea , quæ à præcedentibus principibus imponi una suorum supplicatione circumventis , malè decreta sunt ac instituta. Si enim contra sint , sequentis Principis non tam Imperium esse quam servitutem.

III. Causam omnis Decreti tolli ac Decretum simul, ubi tollitur finis, vel speratus non obtinetur. Finem Academicis indulti Privilegii non alium fuisse, quam studiorum promotionem. Eo aut corrupto aut non impetrato, haud cesseri ea concessa, quæ concessa sunt in eum finem, qui contrarius nunc obtinetur. Si non servant Privilegio ornati deferantque Principi privilegii finem, ad id servandum Principem non obligari. Tacitum esse quasi hunc inter subditos & Principem contractum, ut in Privilegiis sicut usus eorum ad subditos confertur, ita finis respondeat Principis expectationi : cuius contractus Leges ac conditiones respectu finis, si non observent subditi, cum Principes tenerentur.

IV. Neminem censerì damnum rebus suis imperiove suo inferri voluisse : atque ex his Principum indultis damnum esse manifestum. Proinde censerì, ea indulta præcedentes Principes noluisse : Imò cum indulgerent, Subreptitia & Obreptitia (ut in foro loquuntur) spe-

cie boni circumventos. Sic autem impetrata pro nullis haberi. Hæc verò talia esse, docere Eventum.

V, Siliceat Privatis ac Subditis non uti accepto privilegio, ubi aut nullum ejum usum, aut ex eo damnum præsentissimum vident; quidni liceat Principi datum aliquando non servare, si cum Reipubl. damno sit conjunctum? Privilegium enim non cogit impetranter neque idè etiam dantem: non enim deteriore principum quam subditorum debere esse conditionem.

VI. Nullam ex his mutatis aut sublatis excitari posse inclementiæ famam. Non enim tam tolli gratiam privilegii quam damnum.

○ D E C R E T U M. ○

Placuit, ut privilegia per quæ peccatum est Academicis eriperentur.

E V E N T U S.

Magni propterea motus in Academia Parisiensi, in qua aliquot Studioforum millia tunc agebant, exorti; statim facta inter Professores & Studiosos conjuratione, ut illi non docerent, hi aliò se conferrent, donec privilegia restituerentur.

J U D I C I U M.

Composita & antiquitus instituta in Repub. tollere periculosum. Interim quanquam vetera, quanquam olim concessa, si cum damno publico-

publico conjuncta sint, tolerare, sensim Rem-
publ. evertit. Itaque præstat interpretando con-
rigere antiquitus instituta quam tollere. In tol-
lendo enim vis æstimatur & odio est. In inter-
pretando optimus finis præfertur & facile obli-
netur. Et prudenter faciunt Principes & Ma-
gistratus, qui in omnibus Decretis, seu om-
nes illa, seu singulos concernant, in omnem
eventum interpretandi sibi servant autorita-
tem. Sed & ubi ita poscit necessitas, salus Rei
publ. supra Privilegia omnia est & Leges. De-
nique non aliis servandis Principes sequentes
præcedentium autoritatis respectu obstringuntur,
quam quibus Imperium & pax publica
conservatur.

DISQUISITIO.

*An & quomodo quis in Republ. ad publica
consilia admotus, Consilii & Imperii
eventus teneatur, ejusque nomine
pœnam subire debeat.*

C A S U S XIV.

CUM Thebanis magni terroris bello Alexander M. immineret, Arcades auxilium illis præstiterunt, aliquot Civium millibus eos tuendos missis. Alexander autem, post & Thebas evertit, & missa auxilia Arcadum ad internecionem cecidit. Rogata Sententia in publico Arcadum conventu, qui

in hujus tam improsperi consilii Autores esset statuendum?

SENTENTIÆ.

Quidam hujus consilii authores, ut culpæ exemptos, ita pœna eximendos statuebant.

I. Quidquid consuluerint bono in Rempubl. animo, bonum in finem eos consuluisse. Sic enim & testari illos, neque adversa posse ab accusatoribus afferri.

II. Neminem unquam posse Consilii sui Senatu publico teneri. Cum enim multi ad consilia vocarentur, credi aut unam omnium aut diversas inter omnes sententias futuras. Si una, cur plures ad publici Consilii deliberationem vocarentur? Si diversa, cur diversa sentientes punirentur, ob id quod ab aliorum consiliis dissensissent; cum hic liceat, & solemne sit dissentire.

III. In omni jure semper placuisse, ut nemo præstaret pœnam culpæ alienæ. Hanc autem non consulentium culpam, sed fortunæ & eventus esse.

IV. Quos tandem Consiliarios pro Republ. futuros, si propter id quod agit potius fortuna quam ipsi, qui in sua non habent manu, Judicii ac pœnæ cogantur subire severitatem.

V. Non esse pœnam, nisi ubi est delictum. Delictum hic non in Consiliis esse, sed in Eventu. Nam Eventum fortunæ esse, non Consulentium; pœna igitur haud dubiè Consulentes oportere eximi.

Con-

Contra alii & seriò instabant.

I. Non videri bono in Rempubl. animo hoc consilium initum esse, cum respectu tantarum virium Alexandri, & modici auxilii Arcadum, & infirmæ potentiæ Thebanorum, quæ nunc evenit clades jam ante facile potuerit provideri. Itaque aut malignum aut improvidum eorum animum in hoc consilio extitisse: Si malignum. Quidni ut Patriæ Proditores? Si improvidum, quidni ut munia non bene administrantes, merito supplicio afficerentur? Malè gesti Magistratus inter omnes Gentes pœna est: quidni igitur etiam sit malè gestæ Senatoriæ dignitatis? Ad hujus munia spectat bene & providè Reipubl. consulere; non expleri, imò interverti munia ubi è contra fit.

II. Neminem quidem præstare culpam alienam, sed hanc consulentium propriam, & consilii, non eventus esse. Et quidem, quando Eventus culpa est? Cum supra id quod quis potuit, quod debuit providere, quod providere potuit Fortuna. Quando Consilii? cum improvidentia non satis expendit fortunam, & ceteris idè irritavit. Propter futura & quæ fortunæ sunt, nemo tenetur, qui in consilio de rebus futuris ad præsentia omnia seriò attendit. Id autem hic non factum: neque enim præsens Alexandri vis est, ut oportet, æstimata: Itaque præsentium in consilio negligentes, futurorum, & eorum quæ secuta sunt, Autores merito censeri.

III. Neminem Consilii teneri, etiam si dicitur sentiat.

sentiât. (nam inter dissentientes consilia publica optimè expendi) Interim dissensionis hanc esse Legem : ut semper concors cum bono Reipubl. animus inter dissentientium certamina spectetur. Modus saltem & finis Consilii debent esse boni. Consilia bona cum optimis vel melioribus, mala cum bonis hîc contendî oportere. Bonum est, cujus ratio aliqua ; optimum vel melius, cujus major : malum cujus nulla aut Reipubl. adversa est. Propter bonum consilium neminem teneri, licet ab aliis melius sit suppeditatum: Licet plus gloriæ mereatur optima suadere, nihil tamen meretur pœnæ, bona tantum suadere. At propter malum consilium cum bono comparatum Senatorem haud dubiè teneri. Ratio pœnæ est, ubi rationem facti & consilii reddere non potest, aut reddit Reipubl. adversam ille, cujus est nihil decernere sine profutura Reipubl. ratione. Hujus autem consilii nullam rationem esse, imo omnem rationem contra militare : quidni ergo Consilii tenerentur ?

IV. Sæpe usu venit, ut qua fide, quo animo quis consilium dedit, non appareat nisi ex Eventu. Quis enim nominatim consulere audet quod est contra, Rempubl. Multa fiunt in Consiliis simulatè. Itaque detecto Eventu, cur retro & in consilium non inquireretur ?

V. Deinde expedit, ut qui tanta fiducia de rebus tantis sententiam dicant, prudentiam eam adhibeant, qua non solum de presentibus verba facere, sed & de futuris quasi augurari

rari & vaticinari videantur. Meritò igitur Eventum imputari, non qui fortuna, sed qui rationum usu, & disciplina Reipubl. potest debetque provideri.

VI. Si in quibusdam ignorantia crimen est, aut quasi crimen (uti JCti loquuntur) cur non imprudentia nonnunquam? Si per eam, ex legibus Romanis litem suam iudex faciat, cur non Magistratus suum infortunium?

VI. Quæritur in iisdem legibus Romanorum, An tutor præter fidem præstare etiam debeat consilium & Eventum; Cur igitur id dubium erit in Senatore, in Magistratu, cui Tutela & cura Reipubl. est mandata?

DECRETUM.

Placuit postrema sententia, & ultimo supplicio affecti sunt mittendi Thebanis auxilium ab Alexandro profligati Autores.

EVENTUS.

Post eam pœnam cautiores in expendingis Reipubl. negotiis suisque Consiliis alii extiterere.

JUDICIUM.

Utile imprimis ac necessarium in Reipubl. est, à Consiliariis præstari illum rerum Eventum improsperum, cujus causa extitit adversa potius in consulendo ratio, quam in agendo adversa fortuna: Nam hic consulentibus culpa est & ideo pœna. Ita à cordatis gentibus semper

per judicatum est. Unde pariter discant Senatores, tutiora illis esse cauta & tuta pro Republ. quamvis modica consilia, quàm magnifica & Reipubl. pariter ac consulentibus ancipitia.

DISQUISITIO.

Si utrinque aliquid Principes aut Populi, aut Civitates pretendunt, quo ordine, quaque ratione in dirimendis illis controversiis sit procedendum.

CASUS XV.

Ex superiorum seculorum Batavica historia petitus.

FLORENTIUS Hollandiæ Comes V. ejus nominis à Geldrorum Principe quædam sibi deberi contendebat. Rursum Geldrorum Princeps eadem tempestate ab Hollandiæ Comite nonnulla sibi præstanda esse asseverabat. Justa erat utriusque prætensio. Convenere igitur de his rebus acturi utriusque Principis Legati. Quæsitum ibi ante omnia est, Cujus causa, an Geldri, an Hollandi, prius agitari & decidi deberet?

SENTENTIÆ.

Ut divisæ partes erant: ita divisæ opiniones. Hollandi primùm hic suam causam excuti, suaque sibi adjudicanda magnopere urgebant;

bant; suum enim Principem Geldro majorem, ut pote qui non tam Principis quam tutoristitulo nunc uteretur. Geldri contra suam prius vocandam sub examen, sibi que satisfactum ante omnia cupiebant. Nam eos non sine causa inceserat metus, ne, si primum Hollandiæ Principi adjudicassent quæ prætendebat, Hollandiæ Princeps beneficio decisionis pro se factæ uteretur, quo impetrato prætensiones Geldri Principis aut rejiceret, aut (ut ita dixerim) indecisas relinqueret.

DECRETUM.

Post multas altercationes utrique parti ab utroque satisfactum est. Quò enim utraque pars esset secuta, siue hujus, siue istius causa prius decideretur; placuit communi consensu, ut primò decisa irrita haberentur, si postea alteri parti in suis eodem modo, eadem æquitate non esset satisfactum.

EVENTUS.

Ita factum est ut vim decisionis prius decise pars quæque sua adhuc in potestate servaret. Ita factum, ut utraque pars sua interesse exhiberetur, ut siue primò, siue post alterius voto satisfaceret. Neque enim decreto hoc facto uni satisfieri poterat, nisi alteri esset satisfactum.

JUDICIUM.

Optima illa est & tutissima agendi ratio in publicis controversiis, in quibus utrinque aliquid ab alio deberi sibi prætendit, nunquam ab utroque.

absolutè aliquid alteri parti in initio adjudicandum, sed ea conditione agendum est ac Lege, ut nisi nobis nostrisque post satisfiat, nihil jam ante pro aliis decretum aut factum censeatur. Sic omnia simul agi non possunt eodem temporis momento aut expediri, prudentiæ præscripto in omnem utilitatem, omnia pariter conjungantur. In supremis Angliæ Conventibus seu Parliamentis hujus consilii tutissima ratio semper habet locum. Cum enim in iis plurima sæpè offerantur, quæ aut Rex à populo & proceribus, vel populus & proceres à Rege debere sibi contendunt, quo ne Rex pro se Decretis initio tantum utatur, in more positum habent nihil æstimare & irrita habere priora illa Decreta, nisi in sequentibus pro populo aut proceribus factis Autoritatem etiam suam & assensum Rex velit commodare Nullum isthic Decretum valet, nisi omnia valere intelligantur.

DISQUISITIO.

Quomodo se gerere debeant populi aut Civitates, quarum modicæ & infirmæ sunt vires, ubi à vicinis Principibus potentiâ superioribus insigni aliqua injuria afficiuntur.

CASUS XVI.

V Enetorum Amplissimæ Ditioni proxima erat Civitas Verona, quæ alterius Principis

imperio non obnoxia, suos sibi Principes habebat, inter quos ea tempestate *Martinus Scaliger* erat. Veronenses autem injuriis multis à Venetis tunc vexabantur; interim Veneti erant longè potentiores. Quæsitum igitur est, Quid Veronensium populo hoc rerum statu agendum foret?

S E N T E N T I Æ.

Ad arma à quibusdam conclamatum est.

I. Injurias graves esse à Venetis inflictas, & idè bello justissimam causam offerri.

II. Graviorès injurias priores ex facili tolerantibus continuò imponi. Itaque ferro in principio obviam eundum esse iniquitati.

III. Modicam quidem esse Veronensium respectu Venetorum potentiam ac propemodum nullam. Interim quantum ad causam suam tuendam præsidii Veronæ desit, tantum vicinos faciliè collaturos, qui Veronensibus victimæ exutis eadem mala expectare necesse haberent, quæ Veronensium populo à Venetis nunc imponerentur. Non suum igitur hoc tantum, sed vicinorum omnium futurum bellum.

IV. Suis defendendis se esse satis pares; parum ad defensionem sumptuum requiri: posse offensionem, quæ majoris impensæ sit, intermitteri: offensuros interim Venetos magnis cum impensis; harum tædio, quis tandem dubitaret in æquas condiciones eos descensuros.

Alii alia & Contraria in medium afferebant.

I. Non dubitari causam belli justam esse, sed nec

nec hoc impræfens quæri; at illud nunc agi, an ferro tueri causæ æquitatem & experiri Reipubl. impræfens expediat? Causam belli potentiores sæpè quærere & dare, quò belli beneficio intendant magnitudinem suæ fortunæ. Infirmiores interim si cauti sint, aut dissimulando eam non agnoscere, aut alia ratione quam ferro transigere debere. Non causam hic æquam cum inqua, sed vim cum vi, maximam cum infirma contendendi oportere, quæ si minor penes optimos, optimos fere bello cum potentioribus commissos involvi pessimæ sic fortunæ. Justam causam Deum tueri, sed non minus quavis in causa prudentiam hominibus ab eodẽ Deo esse mandatam.

2. Ferre potius injurias esse consultum, aut alia ratione amoliri, cum majus ex bello etiam felici damnum quam ex toleratis præsentibus injuriis sit expectandum. Frustrà proponi metum graviorũ injuriarũ: Si in his consiliis quicquam valeat metus, cur non ille in bellũ potius & sumptuosum & forsàn improsperum extenderetur?

3. Quid aut quare vicinorum potentia aut subsidiis innitendũ esse existimarent? Nam hæc omnia incerta, quorum spe & fiducia quis prudens certum bellum & intulerit & irritarit? Sperari auxilia posse ubi expectatur bellum, (spes enim & metus tunc sunt pares) sed certa & ad manũ esse debere auxilia, ubi jam bellũ infertur.

4. Interim quanta Veneti nominis potentia sit, quam Veronensium propemodum nulla, seriò cogitent.

5. Quin verò etiam dividerent omnem hujus belli

belli Eventum; aut victos in eo, aut victores futuros Veronenses. Si victi, cur non à bello simul & clade abstinere? si autem victores, an ideo omnino victi Veneti & debellati? an ideo pax composita? an non Veneti quotidie potentiores insurgere possunt adversus cladem? an non diutius illi impensis suis improsperum etiam bellum possunt sustentare, quam Veronenses felix & fortunatum? haud dubiè. Quovis igitur eventu bellum esse intutum.

6. Ne defensionì quidem Veronenses domi suffecturos: durante bello, intercepta cum Venetis commercia, populandum parentem agrum, in quo civium plurium positæ fortunæ haud dubiè offerri. Potius igitur Arbitros eligerent alios Principes, à quibus intercedentibus controversiis imponeretur finis; potius apud Venetos repeterent novas supplicationes, & Legationes, potius aliquid permitterent eorum votis, quam omnia incertæ fortunæ: potius instar belli quam bellum deligerent, & jure talionis privatæ quam publicæ uterentur: Quod si tamen bellum indicant Veneti, sequendam esse necessitatem, quâ nondum ab ipsis indicta aut oblata, omnem eam consilio præviniri posse, & oportere. Interim qui bellum cogitant, & iniquam habent belli causam, malle inferri, quam inferre, ut non tam quæsitum ab illis bellum, quam ab aliis oblatum & indictum esse videatur.

DECRETUM.

Postposita est mitior hæc, & haud dubiè melior sententia, bellumque Venetis indictum est.

EVEN.

E V E N T U S.

Veronenses eo in bello sæpius victores extitèrè : tandem tamen omnibus penè & publicis & privatis fortunis inter belli tot impensas exutos sese deprehenderunt.

J U D I C I U M.

Si infirmiores sumus, nunquam bellum consultum putare debemus cum potentioribus, qui diutius vinci possunt quam nos feliciter pugnare, ubi victoria gloriæ magis est quam usui, & præsentis prælii Eventum potius quam belli finem, aut causam absolvit. Denique ubi victoria parum aut nihil victo nocet, & victori tantum est sumptuosa, pro ejusmodi bello quidvis potius agendum est.

DISQUISITIO.

Quaratione Populi Civitates, Respubl. adversus Principes suos, legibus adstrictos, nimia affectantes, commodissimè sine invidia ac odio tueri possint, ac conservare pristinam debitamque sibi libertatem.

C A S U S X V I I.

Ex Veteri historia Veneta desumptus.

STatim sub initia creatorum apud Venetos Ducum nonnulli eorum per illos quos in Senatu addictos sibi habebant, majora concupiscere, ad minuendam Reipubl. libertatem suamque

potentiam augendam, coepere. Qui in Senatu ejusmodi relationibus ac consiliis obstabant, apud Duces & alios delati, aliunde quaesito poenae pretextu, vita & fortunis identidem exuebantur. Quaesitum igitur tandem est. Qua ratione & Libertatis, & eandem tuentium Senatorum securitati prospiceretur?

S E N T E N T I A E.

Erant, qui inter ista, magnum & invictum & constantem pro Republ. sufficere animum adversus alios putabant: quibus objectum, bene quidem illum se habere animum, illum necessarium esse, sed nec sufficere, nec satis esse tutum. Non tutum esse opponentibus sese adversus illos, qui Ducum auctoritatem supra libertatem Reipubl. velient erectam. Nam, quod experiundo jam cognitum, Principibus aut Ducibus se opposcentes, odio illorum, continuo laborare; quo metu futurum, ut in plerisque contumax ille pro libertate animus facile expugnetur. Neque id etiam sufficere, cum lapsu temporis deficere possint Libertatis Patroni, nec de animis posterorum eadem certo sperari possint, quae de animis praesentium, qui ex aequo & bono nunc gererent pro Republ. Senatorias dignitates. Itaque constituendum esse aliquid aeternum; aliquid cui praesentes & posterum continuo obstringantur. aliquid denique, quo sine ullo vitae ac fortunarum discrimine asseri possit, nunquam minuenda aut violanda Reipubl. Libertas. Illud autem omne positum esse in quadam condendarum legum aeternitate.

DE.

D E C R E T U M.

Placuit, ut pro libertate Lex duplex æternùm Reipubl. profutura, & idcirco æternùm observanda decerneretur.

Lex prima fuit:

Quicumque post hæc ea ad Senatum aut in Senatu rogaverint, quibus Libertatem Reip. ac Senatorum auctoritatem imminui aut quassari posse deprehendatur; pro magnitudine relatæ aut rogatæ rei vel perduellionis rei, vel instabiles ac infames, omnesq; eorum posterii censerentur.

Lex secunda.

Quicumque de hac prætendente Lege abroganda, quicquam unquam retulerit ad Senatum, capitale ei perpetuò futurum.

E V E N T U S.

Ex eo tempore facto Decreto servatoque, salva permansit & integra publica libertas. Nulla Senatoribus Rempubl. sub Ducibus curantibus pericula diutius imminebant. Nam nihil contra has leges imposterum rogabatur, cum nemo pro Principum auctoritate augenda ageret, nemo se iis opposeret, unde securitati singulorum Senatorum provisum.

Princeps Legi irasci poterat, non tamen eam infringere. Interim irasci non poterat tuentium Legem personis.

J U D I C I U M.

Laudatissima hæc & perpetui usus est agendi ratio, quam si Resp. aliæ quædam essent secutæ,

non viderent hodie infra Principes projectam Procerum aut populi Libertatem. Equidem nunquam deest Principibus ambitio ad augenda ea quæ habent. Nunquam igitur deesse Lex debet, frænum nocentissimæ ambitionis. Nunquam etiam illis desunt sui Assentatores, publicæ hostes libertatis. Nunquam igitur relinquenda illis occasio qua assentando cum damno Reipubl. Principibus possent prodesse. Nunquam deesse debent vindices Libertatis : ut nunquam desint semper securi esse debent. Securi autem fiunt per ejusmodi Leges, quæ non tam horum aut istorum Curantium impræsens Rempubl., quam ipsius Reipubl. esse existimantur. Male agendi aut proponendi præcidenda est omnis occasio, præsertim in supremo Reipubl. Senatu. Ita enim malis se opponere boni & malorum odium incurrere & insidias necesse non habebunt. Præstat in Republ. denique facere non peccaturos, quam opponere se illis, qui peccarunt.

DISQUISITIO.

An semper utile sit in Republ. accusari nocentes & puniri, quanquam gravissimorum scelerum compertos.

CASUS XVIII.

Ex Veteri Græca historia petitus.

Aristides contra Mardonium illo tantopere celebrato prælio pugnaturus, accepit nobi-

les quosdam, præcipuæque viros autoritatis, qui de defectione cogitarunt. De qua cum *Aristidi* certò jam constaret, quæsitum in Senatu est: quid fieri contra eos ac decerni oporteret?

S E N T E N T I Æ.

Accusationem alii & pœnam magna contentione postularunt. Quid enim defectione ac proditione periculosius? quò gravius & majoris discriminis crimen, pœnam graviolem: Quò majus criminis in omnes exemplum, minus pœnam in singulis transmitti oportet.

Alii contra, alia ratione, quam pœna cohiberi, & fisci defectionem meditantium conatus posse rebantur. Namque eam temporum esse conditionem, eumque rerum statum, ut nemo esset exasperandus, nemo insimulandus facillè, ne quod simularunt, accusationis metu ac gravissimæ pœnæ, seriò conficerent; pœnam omnem pro Republ. adversus Reos esse repertam; Quare si pœna imposita Respubl. lædatur, aut quasi ipsa puniatur, potius ab ea abstinendum.

D E C R E T U M.

Placuit plurimorum consensu, ut palam ostenderetur, detectam quidem esse conjurationem, nec tamen agnosci conjurationis conscias illas personas, quæ haud dubie defectionem jam cogitabant, quæ nimirum rei metu consternatæ, nec interim pœna exasperatæ intermitterent scelus, quod nec exequi jam commodè poterant quia detectum, nec exequendi necessitatem impositam sibi videbant, accusatione intermissa ac pœna,

E V E N T U S.

Ex conjuratoribus octo sunt comprehensi & in vincula coniecti : proximo tamen die dimissi illi sunt, quasi innocentes. Dimissionis causam hanc præ se tulit *Aristides*, quod causam accusationis & poenæ in illis non reperisset : addito, proximo prælio cujusque ignavia & virtute rem esse dijudicandam, & temere suspectam famam restituendam se sperare : Ita intermisso Consilio defectionis omnes in officio contenti sunt, & fortiter pugnare.

J U D I C I U M.

In Republ. plura scire quam exequi & sæpè providere utilius adversus irrupturam culpam, quàm post culpam, aut ob cogitatum, poenam inferre. Sæpius præstat videri invenisse quam fecisse. Meditatum ab aliis culpam ferè sistit, qui ut cognitam ; ita non creditam ostendit : cognitam, ut ab ea abstinenceatur : non creditam, ne injecto poenæ metu desperatione ad eam exequendam facinorosi impellantur. Periculosum igitur est, viam accusatoribus præcludere : aperire etiam omnibus adversus omnes & quovis tempore nonnunquam est periculosius & mala incendit. Sunt enim, quibus metu accusationis & poenæ satius est, & potius videtur, hostes se Reipubl. quam reos appellari.

DISQUISITIO.

In Controversiis diversi Imperii Subditorum, quæ secum trahunt causam publicam & pacem, quando & quomodo publica privatis anteponenda sint.

CASUS XIX.

Ex horum temporum rebus consiliisque selectus.

Cum Indiæ Orientalis Societas pariter & in Anglia & in Hollandia auspiciis publicis, sumptibus autem privatorum esset instituta, & utrinque damna sibi invicem illata, Angli & Hollandi quererentur; (Qua de re alia quædam, disquisitione decima dicebamus) quo utrique parti satisfaceret: quæsitum nuper admodum est, an in hujus causæ cognitione singulorum privatorum, quæ damnum sibi accepisse videbantur, querelæ audiri, damnaque expendi deberent particulatim.

SENTENTIÆ.

Alii affirmabant.

I. Privatorum curam Magistratibus ante omnia esse mandatam, cujus curæ magnam in eo versari partem, ut ex præscripto æquitatis, non minus privatae quam publicæ injuriæ æstimentur, præsertim cum in damnis, quæ privatis imponuntur, etiam Respubl. laboret.

II. Totam hanc controversiam non publicam esse sed privatam. Principes & Magistratus supremos

mos res privatorum in potestate sua habere, imperio, non dominio. Imperio, ut bene utendi Leges autoritate publica privatis præscribantur. Non Dominio, quia alienandi res privatorum Principes non habent potestatem. Alienationis autem speciem esse abolere actiones privatorum in alios privatos, & sarciri illi damni poenam, aut necessitatem illis remittere, qui aliis damnum & noxam intulere. Hoc enim quemque in bonis quasi habere, quod iusta actione in alium prætereundum & experiri potest. Quod enim ajunt Icti, minus esse habere actionem, quam rem, de lite non de Judice esse intelligendum, cujus judicis est agere, ut rem suam consequatur ille, qui adversus alium legitimam instituere possit actionem. Actione igitur privatorum abolita, videri rem & possessiones proprias eripi privatis.

Alii Negabant.

I. Privatorum quidem curam Magistratibus demandatam & damnum & pauperiem cordi esse oportere. Verum cura illa, ut semper ad æquitatem se extendit, ubi satisfieri æquitati potest: ita non semper totius æquitatis, sed pro necessitate quantum per alios licet, ejus habet rationem. Totius æquitatis, ubi inter eosdem subditos: Necessitatis, ubi inter subditos diversæ Reipubl. diversique potentioris fori controversiæ excitatæ sunt.

II. Sed & curam haberi subditorum non tantum cum sarciantur illata damna: sed, ubi ali-

aliter non licet, cum publica translatione majora imposterum damna præveniuntur.

III. Interesse Reipubl. ne inter Angliæ & Hollandiæ subditos perpetuæ sint lites: Ex iis enim majora mala & bella evenire facile posse. Quidni igitur illa pacto publico postpositis causis singulorum privatorum prævenirentur? Quid? quod in Republ. singuli juvent, & quicquid in privatos peccatur, utilitate in publicum pensetur.

IV. Non Dominium hic in res privatorum sed imperium, ne quis re sua malè utatur: quidni providerent impræsens, ne quis actionibus suis adversum alios cum damno Reipubl. abutatur.

V. Nullam aliam decisionem inter has tot annorum lites esse expectandam: tantum autem & perpetuò litigare, nihil utilitatis; semper damnum habere. Præstat igitur decidi eas & terminari aliqua ratione, quam nulla, ubi in Republ. æterna affertur litis causa, inter privatos cum privatis subditis, Fœderatorum Reip. interesse, ut rejecta cognitione privatae causæ, quæ infinitum se exporrigit, liti saltem finis imponatur. Denique ubi ob partium, in quas Imperium non est, contumaciam æquitas valere non potest, valere debere, ac præferri pacti alicujus mutui & publici auctoritatem.

DECRETUM.

Ita nuper inter fœderati Belgii Ordines & Magnæ Britanniae Regem statutum est.

EVEN-

E V E N T U S.

Haftenus ille nullus, dum alia utrinque & majora negotia offeruntur, sed si exequantur, id Decretum ut non est dubium, suo tempore ideos executuros, quis dubitet quin utilissimum fit futurum.

J U D I C I U M.

Ego existimo Civitatem, cujus universus status incolumis est, majorem utilitatem privatis hominibus omnibus offerre, quam si singulorum Civium felicitas privatim floreat, ipsa verò publica jaceat afflicta. Qui enim privatim feliciter vivit, si patria turbetur, ipsum quoque simul perire necesse est. Qui verò in Republ. florente, non adeò secundis utitur rebus, istamen in florente Republ. adhuc conservatur. Duæ Respubl. inter omnes Italiae Civitates hodie imprimis florent, Venetiae, & Genua: ita tamen ut Veneti Genuensibus longè sint superiores. Disparitatis unica ista causa est, quòd omni tempore publicam rem magis quam privatam Veneti curarint, ditarintque; Genuenses contra, dum privatarum facultatum maxime habuere rationem, publicas ad paupertatem mirandam detrudere; ex qua factum est, ut Veneti semper manserint liberrimi: Genuenses autem, nunc domesticorum, nunc finitimorum tyrannidi & direptionibus obnoxii continuo fuerint. Cum igitur Respublica privatas quidem singulorum calamitates sustinere possit: singuli verò privati publicas ipsius calamitates nullo

nullo modo ferre queant, convenit eos qui de Republ. consultant semper majorem totius, quam partium curam ac rationem habere,

DISQUISITIO.

Cujus Principis patrocínio in dubiis rebus infirmior Resp. tutissimè sese credere possit ac debeat.

C A S U S XX.

Ex Belgica Historia desumptus.

Defecerant Fœderati Belgii Provinciæ ab Hispaniæ Rege. Erant in initio modicæ illarum vires aut nullæ. Itaque necessariò ad alienum præsidium patrociniūque erat confugiendum: quæsitum est igitur, cujus potissimum patrocínio, An Imperii Germanici, an Galli, an Angli credere sese deberent?

S E N T E N T I Æ.

Ad Imperium Germanicum haud confugiendum plerisque videbatur:

I. Quia Cæsar consanguineus Hispani, parum bona fide adversum Hispanos causam tutaturus videbatur.

II. Quia diversæ Religions Cæsar, cum Bellum Hispano Libertatis causâ esset indictum, quæ, ut ad omnia, ita ad sacra se extendebat potissimum.

III. Quia potissimæ Fœderatorum vires ex navigationibus & commerciis erant petendæ,

dæ, in quibus aliarum potius quam Imperii ditionum usus erat. Non ad Imperii etiam Principes quosdam confugere placebat, cum aut diversæ essent Religionis, aut si alterius qui essent, viribus infirmi: & non passurus Cæsar credebatur, ut Imperii Principum aliquis adversus Hispanos causam ageret Fœderatorum.

*Galli quoque Patrocinium à plerisque re-
jectum est.*

I. Quia Galli dissensionibus inter se domi ipsi nunc committebantur. Malis autem suis curandis impar, quomodo curaret aliena?

II. Quia Galliarum Rex transactione Belgarum res facile concessurus, addicturusque Hispanis videbatur, ut Mediolanensem Ducum in Italia, aliasque ibi ab Hispanis occupatis ditiones, quas suas esse prætendebat, continuo recuperaret. Quem metum intendebat levitas Gentis Gallicæ, & quia jam experiundo saepe erat cognitum, Gallos Hispanis iniquis pactis bonam causam & faventem fortunam aliquoties transcripsisse?

III. Quia facile Gallorum ditio undique ab Hispanis poterat invadi. Quod si fieret, ut illi factu erat promptissimum, quæ tandem ex Gallia ad restituendas Belgarum afflictas res subsidia essent expectanda?

*ANGLIÆ itaque Reginem, ejusque opem
plerique omnes prætulere.*

I. Quia ejusdem religionis illa. ac proinde eidem innexa causæ.

II. Quia

II. Quia proxima Magnæ Britanniae Fœderatis Belgis ditio erat, quam subversis Belgarum rebus vix admodum tueri se posse adversus Hispanorum, omnibus & illi potissimum insidiantium conatus constabat.

III. Quod integris jam viribus esset Angliæ Regina, ac proinde paribus sustentandæ Fœderatorum fortunæ.

IV. Quod in eadem ditione portus essent longè commodissimi, quorum tantò faciliorem ac constantiorem usum futurum, quanto propius Anglico jam fœderi Fœderati Belgæ innecterentur.

V. Quia, quanquam exorto cum Hispanis bello, non facilè ab Hispanis invadi Angliā poterat aut turbari: Itaque Anglum domi cum Hispanis non commissum foras juvandis Fœderatorum rebus idonea subsidia submittere ac transferre posse.

DECRETUM.

Ad ANGLIÆ Reginam itaque itum est, patrociniūque ejus & petitum & acceptum.

EVENTUS.

Ejus patrociniū dehinc plurimum debuere auctæ promotæque Fœderatorum Belgarum res.

JUDICIUM.

Nemo Principum alacrius, melius, aut constantius agit causam, quam qui in ea defendit pariter & agit suam. Inter res itaque infirmas

ac ancipites ad talium patrocinia tantum est
confugiendum.

DISQUISITIO.

*Quomodo & quando post bella civilia se-
pulta valere credantur, quæ belli &
victorie jure à victoribus concessæ
aliis, aliis erepta sunt.*

C A S U S XXI.

*Ex Veteri Alexandri Magni Historia deprom-
tus, maximeque in horum temporum
bellis Civilibus usus.*

Cum Alexander Magnus evertisset Theba-
nos invenit Tabulas, quibus continebatur, The-
banos C. Talenta Thessalis mutuo dedisse.
Thessalique debebant C. Talenta Thebanis.
Alexander in gratiam Thessalorum, quia eo-
rum Commilitio aliquandiu usus erat, tabulas
illas reddit Thessalis, summamque debitæ ab
iis pecuniæ singulari beneficio remisit. Postea
cum fortunæ iterum suæ restituti essent The-
bani, Actionem adversus Thessalos instituere:
petieruntque ut C. Talenta illa ex mutuo sibi
debita redderentur. Thessali abnuebant redde-
re, cum beneficio & autoritate Alexandri totum
illud debitum sibi remissum esse constanter as-
severarent. Quæsitum igitur est, inter politissi-
mas Græcorum Civitates, quibus ejus rei judi-
cium

cium erat delatum ; Quorum potior esset ratio, an Thebanorum , an Theſſalorum.

S E N T E N T I Æ.

Pro Theſſalis dicebatur ;

I. Eſſe ea C. Talenta mutuò ſibi remiſſa ac condonata ab Alexandro , eam ob rem redditas ſibi ab eo tabulas quibus debitum id continebatur. Hoc enim modo videri , qui debitori chirographum reddit , debitorem liberaſſe.

II. Quod hic feciſſet Alexander jure belli, jure militiæ feciſſe, quo Regna, quo Populi, quo fines Gentium atque Urbis continentur. Jus belli , quanquam ab æquitate alterius deſleat juris, ſuo tamen titulo , æquiſſimum inter omnes nationes cenſeri.

Pro Thebanis contra afferebatur :

1. Id eos repoſcere , quod vi ſit ablatum.
2. Jus belli quod attinet , in iis quæ in judicium trahuntur nihil id valere.
3. Quæ armis tolluntur , niſi armis non retineri ; itaque ubi illa valeant , ibi non eſſe Judicem : ubi Judex ſit, illa nihil valere. Non alia ratione captivos liberos ac ingenuos eſſe , quia bello parta , non niſi bello poſſidentur.

4. Sed & quod ab Alexandro donatum eſt, tale fuiſſe , quod à victore non potuerit donari. Quia id demum victoris eſt , quod & quandiu teneat. At jus in tabulis fuiſſe, quod incorporale eſt, nec manu poteſt apprehendi , ut Jcti loquuntur. Aliam enim hæredis , aliam victoris eſſe conditionem. Ad illum jus , ad hunc res & corpora tantum tranſire.

5. Pro

5. Pro Thebanis etiam dicebatur id creditum, quo de agitur, publicum fuisse, non privatorum. Quam ob rem jus publici crediti non potuisse transire ad victorem; quia quod populus credidit, debetur omnibus, & quamdiu quilibet superest ex privatis, esse & censeretur totius summæ Creditorem. Jam verò non omnes Thebanos fuisse victoris Alexandri: quidam enim eorum aufugerant, quibusdam, qui cæterorum resisterant defectioni, pepercerat Alexander.

6. Si tabulæ concessæ sint non ideò perpetuò concessum videri, quod in iis tabulis continetur, nam neque jus in tabulis versari, sed ex tabulis per juris prolationem.

DECRETUM.

Quid in eam rem pro Thessalis aut Thebanis decretum sit, veteres autores non prodidere. Si interim ad similia similibus controversiarum exempla inter veteres attendamus, vix cuiquam dubium manere potest, quin pro Thebanis adversus Thessalos factum fuerit Decretum. In quam rem extat exemplum editum inter Romanos post pugnae Pharsalicæ eventum; controversia erat inter Flavium quendam Romanum & Therachinos. Flavius multa deberi sibi contendebat à Therachinis ejus nomine actitulo, à quo hæres erat institutus. Therachini non inficiebantur, se ei debere, sed allegabant æs alienum à Cæsare sibi esse remissum ac donatum. Controversia delata est ad arbitrium Cice-

Ciceronis, cujus Sententia Therachini succubere, jusque sunt Flavio ea reddere quæ debebantur.

JUDICIUM.

Merito aut ita decretum est, aut ita debuit decerni. Nam in Civilibus dissensionibus ac turbis, jura singulorum commutantur, neque etiam ea jura universitatis, quæ cum bellis Civilibus nihil habent commune, & non tam in armorum vi, quam in judiciorum quadam æquitate versantur.

DISQUISITIO.

Vbi initum cum aliis publicum & solenne pactum, & in observatione ejusdem pacti multa Reipubl. nostræ damnosa experimur; Quomodo pro Reipubl. salute, nec tamen violata fide, Consiliorum rationes sint instituendæ.

CASUS XXII.

Ex Historia Batavica selectus.

PActo inter Belgas Fœderatos & Angliæ Reginam Elisabetham, ut causæ Fœderatorum patronam, inito, convenerat inter alia, ut supremo tunc Fœderatorum Conventui, quem *Concilium Status* vacant, Legatus Elisabethæ continuo interesset, quæcunque quo Republica decerneret.

cernerentur auditurus ipse ac inspecturus. Interim Angli, quorum magna in subsidium missa erat manus, plurima insolenter adversis Ordinum auctoritatem & populi libertatem diversis in locis atque negotiis agitabant. Earum rerum cognitio ad supremum illum conventum spectabat. Intererat Reipubl. ut ejusdem conventus auctoritate, nimia Anglorum petulantia & usurpatio cohiberetur. Quod quam necessarium erat, tam de iis hiscere in eo conventu vix tutum praesente Anglorum Legato, qui suorum potius quam Foederatorum causam promoturus, proinde metuebatur. Quaesitum igitur est in Hollandiae Ordinum Provinciae conventu: Quid in hoc tam arduo ac difficili negotio fieri oporteret, quo & satisfaceret Libertati, & Anglorum animi non irritarentur in Foederatos tanquam pacti violatores; si quid hic interverterent aut immutarent.

S E N T E N T I A E.

Erant, qui missa ad Elisabetham Legatione statuebant deprecandam esse initi hanc pacti Legem, quam ad Supremum Conventum Ordinum Angliae Legatus admittebatur, addita ratione, nequaquam eam expedire Reipubl. cuius tamen salutem & incolumitatem Regina continuo voluerit velitque promotam.

Verum id consilium frustra alii adferri rebantur, cum restantae auctoritatis, tantique in aliena Reipubl. momenti Regina haud quam esset intermissura. Principes enim quid-

vis donare potius, quam ea remittere jura, quæ in aliena Republ. ex pacto prætendunt exercereque Majestatem.

Alii clam & ignaro Angliæ Legato conveniri & de cohibenda Anglorum Licentia consultari posse censebant.

Interim id aliis maximè intuitum videbatur. Hac enim ratione suspicionem Anglis injici posse, adversum se à Fœderatis in abdito conjurari.

Inter has altercationes Johannes Oldenbarneveldius summæ tum sapientiæ Ordinum Hollandiæ Syndicus censuit, non violato pacto & omni suspitione amota aliam initi rationem haud difficulter posse, quâ commodis Reipubl. omnino prospiceretur. Injecit itaque consilium instituendi duplicis Fœderatarum Provinciarum Ordinum Conventus, quorum unus institutus jam erat, & Concilium Status dicebatur; placebat ut in eo Provinciarum delegati ordinaria tantum quævis Reipubl. negotia tractarent. Huic ex pacto interessere debebat Angliæ Legatus, & poterat interessere sine ullo incommodo publicæ Authoritatis. Nam in eo, ut jam diximus, ordinaria tantum Reipubl. negotia, quæque tanti non erant, expendenda imposterum afferebantur.

Alter eorum Conventuum, primo illo major, de novo ut institueretur, contendebat, cui peculiaris Conventus Ordinum Generalium esset cognomentum. In eo Provinciarum delegati res gravissimas, extra ordinem oblatas

K

agita-

agitarent. Huic cum ex pacto interesse Angliæ Legatus haud posset, integrum esse in eo expendere quæcunque Rempubl. à nimia Anglorum Licentia & usurpatione liberandam spectabant. Necessitatem & causam instituendi hujus novi conventus, contendere merito posse, quod auctis Reipubl. negotiis, tam multa extraordinem offerantur, quæ unius Conventus, Concilii nimirum status, cura, non satis possent expendi.

DECRETUM.

Placuit imprimis ea sententia. Ex uno Conventu quasi duplex factus est. Ex divisis negotiis curisque gravissima illis permessa sunt, qui in capiendis de his consiliis præsentia Anglorum Legati ab instituto & commodo Reipubl. jam non possent dimoveri.

EVENTUS.

Ex eo tempore melius satiusque prospectum est Libertati, & Anglorum licentia ac nimia usurpantium autoritas, magis magisque indies est accisa, nec de violato pacto queri quicquam Reginae Angliæ licebat, cum ei conventui continuo interesset Legatus, cui ut soli interesset, convenerat.

JUDICIUM.

Ubi & vetera instituta ac pacta non profunt Reipubl. imò nocent, & tamen fidei publicæ causa perpetuo rata esse debent, ad nova recurrendum est, quibus nec tollantur vetera, & tamen quæ ex veteribus oriuntur mala præveniant.

niantur. Exemplum fecit ediditque Tiberius, quamquam in rem malam & malum finem. Cum ex veteri Lege Romana non liceret ex servo quæstionibus subiecto inquirere in domini caput, & tamen ad subvertendos dominos, opus sæpe Tiberius haberet expressio per tormenta testimonio servorum: novi juris reparator existit, ut loquitur Tacitus, iussitque ut servi, ex quibus in Domini caput inquirere volebat, apud Actorem publicum primò emanciparentur; dein tormentis, non ut servi, sed ut emancipati subjicerentur.

Ita cum plerisque Belgii Civitatibus privilegium id indultum sit, ut ne civis in carcerem conjiciatur aut etiam tormentis subjiçatur; interim tamen sæpe in Rempubl. peccent Cives, quorum flagitia haud oportet dimitti impunita, haud violato priore privilegio, placuit ut liceret Cives reos jure civitatis exuere atque privare. Quo facto exutos in carcerem compingere & quæstionibus subjicere tanquam cives licet. Hæc consilia ad arcana Dominationis referenda sunt: videntur quidem violari privilegia & facta, sed videntur tantum: servatur enim priorum factorum fides, & interim satisfit necessitati Reipubl. cujus damna quavis ratione licet prævenire. Et si in privatis negotiis ex sententia Jurisprudendum odia restringenda sint, favores ampliandi, quidni similibus quas attulimus rationibus liceat ea restringere, quæ non cum odio tantum, sed cum exitio publicæ Libertatis sunt conjuncta.

DISQUISITIO.

*Ubi ob justam & gravem causam turba
à subditis excitata sunt, an ideo poe-
na exempti intelligantur.*

CASUS XXIII.

Ex hujus seculi Historia Gallica petitus.

Cum Ludovicus XIII. Galliarum Rex, post
Rupellanam Civitatem expugnatam, solem-
nem suorum militum lustrationem fieri in-
stituitque mandasset, militum exterorum nonnulli
ob accisa hæctenus & imminuta à cohortium
Ducibus debita sibi stipendia tumultuari, Duci-
busque suis violentas manus injicere cœperunt.
Tumultuantium quidam comprehensi & in
vincula coniecti sunt. Pro Tribunali itaque Mi-
litiæ quæsitum est, quid fieri oporteret?

SENTENTIÆ.

Alii poenam promeruisse Duces potius avaros
& iniquos, quam milites, sibi debita poscentes
existimabant, cum illorum iniquitate factum
sit, quòd Miles, cum alia vix ratione posset, per
motus ac turbas poposcerit.

Excipiebant alii, non jam quæri de illo quid
Duces admisissent, quorum causæ cognitionem
peculiare judicium destinari: sed quid admis-
set miles? Militem saltem tumultuatum, Militem
iniquo modo & in publicum noxio exem-
plo sua repetiisse, Militem denique auctoritatem
publicam

publicam temere usurpasset. Accedebat, quod omnis Imperii interesse crederetur, ne impune Magistratibus officio jam suo fungentibus quanquam alibi & alias deliquerint motus, vim ac manus inferrent. Si enim id semel concessum sit, quam perpetua ferè sunt Magistratu fungentium quædam vitia, tam perpetuam futuram contumaciam & rebellionem subditorum. Neque justam causam hic proferri posse, cum nulla publicæ turbæ causa sit. In composito judicio actorem & reum, æquum & iniquum, expendi. In turba judicii publici everti rationem. Hoc ipsum mereri pœnam, ut ut causæ turbæ justa possit existimari, Rem bonam & æquam, malam & iniquam fieri, si quis iniqua ratione jus ejus persequatur. Itaque justum hic aliquid & aliquid iniquum esse considerandum.

Justum in causa. Injungendum ideò Ducibus ut Militi, si quid oporteret satisfacerent, & suo etiam tempore ac loco de iniquis Ducibus sumendum esse supplicium.

Injustum in turba ac motu. Imponendam igitur turbatoribus pœnam. Neque enim nunc, cur tales sint, sed tales tantum Reipubl. causa considerari.

DECRETUM.

Placuit hæc sententia, ut satisfaceret & votis militum & pariter belli disciplinæ. Votis, ut integra stipendia solvenda militi imponerentur? Disciplinæ, ne deesset pœna, ubi præcesserat culpa.

K 3

EVEN-

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

Ayuntamiento de Madrid

E V E N T U S.

Supplicium extremum de Turbatorum potioribus sine turba sumptum est. Nam eodem decreto, quo inferebatur noxiis poena ob turbas excitatas, pariter & tollebantur turbarum causæ.

J U D I C I U M.

Æquissima cujusvis privati & subditorum causa iniqua est, ac idcirco meretur poenam, ubi quis eam persequitur cum præsentè damno Reipubl. Pro utilitate autem Imperiorum rectè inter Gentes censitum semper & receptum est, ne subditis permitterentur accusationes eorum, qui jam non tantum funguntur Magistratu, sed in præsens etiam expediunt, quæ sunt functionis, multò minùs excitatæ adversum eos turbæ, quæcunque tandem prætendatur causa, ferri debent aut tolerari.

D I S Q U I S I T I O.

Quomodo ministri Principum & Supremorum Magistratum, agere debeant, ubi inremotioribus locis quædam agenda accipiunt in mandatis, quæ vident & certò intelligunt se non nisi cum maximo & damno & motu subditorum posse dare effecta.

C A S U S XXIV.

Ex superioris ævi Historia Neapolitana desumptus.

Temporibus Caroli V. Vice-Regi Neapolitano in mandatis datum est, ut de inquisitione

tione Diploma promulgaret, Inquisitorumque confessum ac Senatum Neapoli instituendum curaret. Sunt autem Inquisitores Extraordinarii Judices, qui in cujusque Religionem posthabita communi & recepta judiciorum formula inquirent, quorum artibus cum sæpè sub falso Religionis prætextu in vitam & bona optimorum vis inferretur, Neapolitani memores pristinae Libertatis, clam, palàm, magnis motibus asseverabant, haud unquam se passuros, ut inquisitio in Ditionem suam inveheretur. Quæsitum proinde: Quid hic Vice-Regi agendum, & quomodò Mandata Cæsaris forent explenda.

SENTENTIÆ.

Alii, ut, in hoc negotio tam difficili, & præfenti cum periculo conjuncto, nihil quicquam moliretur, censebant consultissimum.

I. Quia Vice-Rex propositurus Cæsaris Auctoritatem videbatur, si talia ejus urgeret, proferretque mandata, quibus non effectis, intelligeretur Cæsarem velle, quæ exequi non posset.

II. Quia & vim suam & existimationem in cæteris amissurus Vice-Rex videbatur illis tentatis, in quibus contumaciâ subditorum inferior deprehenderetur. Semel enim & vel uno tantum negotio labentem auctoritatem, in cæteris vix sibi constare. Interim longè potius esse, res magnas, quarum aut nullus aut adversus futurus sit eventus, omittere, quam eas frustra aggredi, & ostendere (ut loquitur Tacitus) quibus rebus impares simus.

K 4

III. Mo-

III. Moderatè sequendum esse accipien-
dumque Cæsaris Mandatum. Non illud absolu-
tè (ut loquuntur) sed cum conditione interpre-
tandum, quæ quanquam non adjecta aut ver-
bis expressa sit, haud obscurè tamen intelliga-
tur, mandari nimirum ut fiat quicquid salva
Republ. fieri potest. Atqui præsentissimum me-
tum esse, ne jacturam totius Regni Neapolita-
ni faciat Cæsar, si invitis & reluctantibus sub-
ditis, Inquisitio obtrudatur. Salutem Reipubl.
& Principis supremum semper esse & supra
cætera mandatum. Illud semper datum intel-
ligi. Ex cujus ratione bonos & prudentes publi-
carum rerum administratos, cætera mandata
omnia continuò debere interpretari.

Alii contra, hoc negotium non omnino in-
termittendum esse, existimabant; cumque om-
nia exequi non liceret, ea tamen omnia au-
denda & facienda Vice-Regi esse quæ sine præ-
senti ullo discrimine dare effecta liceret.

I. Si enim nihil agatur, tenteturve pro acce-
pti mandati executione, facilè in Vice-Regem
offerri ignaviæ aut negligentiae accusationem.
Negligentiæ, tanquam qui omiserit, quæ præ-
stare adhuc integrum erat.

Ignaviæ, tanquam qui vano metu abstinue-
rit ab exequendo Cæsaris mandato. Itaque ubi
omnia, & tota mandata explere non licet, ex-
plendum saltem ministro esse quantum licet.

II. Tentandos igitur quavis arte Magistratuum & civium animos, quò aut inquisitionis institutum possit iis ratione persuaderi; aut si
persua-

persuaderi non posset, Vice-Rex quantum in se erat, officio suo satisfecisse intelligatur. Nam pertinaciter reluctantibus Neapolitanis, non effecti mandati culpam haud penes Vice-Regem, sed penes alios futuram. Nunquam tutiorem esse Ministris sui suæque causæ defensionem, quam ubi mandati mora ac sufflumen aliis meritò impingi potest: quò nullum crimen ministri esse intelligatur, in his negotiis Ministro id agendum esse, ut quavis sua diligentia aliorum contumacia & crimen patefiat.

III. Persuadendum interim quantum licet non vi armata aut manu introducendam esse inquisitionem. Enim verò ubi nihil obtinet persuasio, alique leviores agendi modi, non statim ad vim esse recurrendum; neque tam latè accipiendam exequendi mandati interpretationem: ubi res mandantur, ordinarii omnes & mitiores modi simul mandari intelliguntur, non autem extraordinarii. Inter extraordinarios verò modos, vis est; nova igitur in eam rem expectanda esse Cæsaris mandata.

D E C R E T U M.

Placuit postremam hanc sequi agendi rationem.

E V E N T U S.

Nihil tunc temporis pro inquisitione effectum est apud Neapolitanos. Interim tamen à Vice-Rege nihil neglectum; qui ad promovendum institutum, quævis contulerat, quæcunque sine damno ac motu subditorum poterant

conferri : Adeo ut in rejecta à Neapolitanis inquisitione extra culpam pariter fuerit ac poenam.

J U D I C I U M.

Ubi totum ac integrum Mandatum exequi non licet, non ideo totum intermittendum est. Sed cum totum varias complectatur partes : & in toto mandato haud dubiè etiam intelligantur mandati partes, quæcunque præstari possunt à Ministris publicarum rerum præstanda sunt. Qui aliter agit imprudens est, & impostorum ignaviæ aut negligentiae postulatus amittit defensionis suæ securitatem. Denique moderatè obeunda sunt Principum Mandata, nec ad exequenda cæteris nihil proficientibus modis, vim conferre licet aut tutum est, nisi nova in eam rem Mandata sint accepta.

D I S Q U I S I T I O.

Qua ratione inter multos aut omnes noxios, de quibusdam eorum tutissimè sumi possit necessarium supplicium.

C A S U S. XXV.

Ex superioris seculi Historia Italica desumptum.

Henricus Medicus Princeps acerrimus arce Musitana occupata cognitoque milites suos stupris, libidinibus, incolis ac vicinis maxima undequaque damna excitasse, obviam eundem in

in tempore existimavit. Gravissimi itaque quendam criminis, stuprata nimirum virgine compertum, comprehendi iussit. Ægrè id ferre tota militum multitudo, qui ejusdem omnes pœnæ exemplum metuebant, cum idem exemplum culpæ dedissent. Quæsitum proinde in concessu militari est, qua ratione sine aliorum motu, de quibusdam reorum exigere supplicium liceret.

S E N T E N T I Æ.

Alii, cum intempestivam & noxiam Reipubl. futuram crederent animadversionem, censebant, edito diplomate, metum gravissimæ pœnæ injici illis oportere, qui in ejusmodi flagitiis imposterum essent deprehendendi. Ita enim quamquam priora mala maneant impunita, futuris posse interdici. Nam cum omnes iisdem flagitiis jam sint operti, aut omnes, aut paucos pœna esse afficiendos. Omnes non posse, ne alias carnificina potius sit quam pœna. Paucos punire, cum iniquitate videri conjunctum, cæteris dimissis qui eandem pœnam meruere. Imò paucorum eorum causam acturos omnes eadem supplicia meritos, & ideò metuentes.

Accedebat, quod inter primæ Militiæ & Dominationis initia intuta acerrimi imperii fama videretur.

Alii contra haud remittendam pœnam esse prætendebant. Nam si salvi omnes maneant, iterum omnes peccaturos. Proinde interesse omnium, ut pauci puniantur, viam ad scelus ster-

nere impunitatem redireque ad patratum facinus, quisquis remissam vindictis expertus est manum. Sed & vicinis ac incolis, quorum gratia ac prono affectu sit opus, non aliter satisfieri posse, quam poena quavis saltem irogata. Interim iidem censebant ita agendum, ut sine periculis severitas, sine invidia esset terror poenae. In quam rem diversis diversa placuere. Alii consultum censebant id agendum, ut poena indiceretur, non exigeretur. Indici eam posse sententia ultimi supplicii illata. Non exigi si post latam sententiam intervenerit Principis gratia ac intercesserit. Sic non sine poena futurum scelus respectu sententiae, quae noxiis saltem imponat ignominiae poenam. Sic sine motu futuram, qualemcunque hanc poenam per Principis gratiam & lenitatem. Sed haec levia plerisque videbantur. Itaque de summa imponenda poena & cautè tamen imponenda ab illis est cogitatum.

Placuit ergo.

I. Ut comprehenderentur gravissimorum scelerum comperti. Ita futurum ut minus illis faveant alii, minusque metuant sibi, utpote tam atrocium sibi non conscii flagitiorum,

II. Ut comprehenderentur tales, qui in vulgus militum propter alia erant exosi, quam communioni sceleris pariter non essent illigati. Ita gratam magis, licet non respectu praesentis culpae, respectu tamen odii, futuram poenam.

III. Ut tempore sumendi supplicii in vulgus

gus dissimulato, quædam culpæ affines militares copię, injecto quasi ex vicinis hostibus metu extra Arcem veluti in aliam & necessariam expeditionem commendarentur. Reverfos post exactum supplicium vix de metu cogitatu-ros. Motus enim in ejusmodi negotiis propter præveni-enda magis excitari, quam propter ea quæ jam facta sunt & præveniri non possunt.

IV. Ut eodem tempore ad cohibendos qui in Arce mansuri aliunde evocarentur copię intactæ & haud inquinatæ, quarum idonea fidaque manu & cæteris pari in officio possint contineri.

V. Ut post exactum supplicium Impunitatis cæteris omnibus vënia præstaretur, monerenturque, ut illi, quorum animos poenitentia intravit, dividerent se à cæteris, si qui fortè super- futuri essent contumaces. Itaque sublato metu poenæ, nullum in pertinacia prioris culpæ aut novæ culpæ præsidium noxios quæsitu-ros. Experiundo quippe cognoscitur multos ideò peccare, quia peccaverunt non tam quod contumaciam flagitii ament, quam quod metuant poenam, quam peccando & majore contumacia ferè cupiunt prævenire.

DECRETUM.

Postremum id tandem ratio omnium appro-
bavit.

EVEN-TUS.

Nec Exemplum sceleris extitit impunitum,
nec

nec pœna excitavit motus, novisve malis dedit occasionem. Nam à culpa abstinuere omnes cæteri impunitate donati. Neque enim diutius tutum videbatur, pœnam quibusdam commilitonum meritò impositam, sibi autem clementer remissam, diutius mereri.

J U D I C I U M.

Nullum publicum flagitium publicè manere debet impunitum. Nullus itaque metus à pœna imponenda detertere debet Magistratus. Qui enim metu motus differunt supplicia, inverso & corrupto Reipubl. ordine, metuunt subditos & non metuuntur. Interim tutò ita exigendæ pœnæ sunt ut præveniantur motus. Præveniantur illi, si aliunde vocatis auxiliis incorruptis; si in noxiorum multitudine, dimissa magha manu corruptorum quidam; si ex corruptis corruptissimi, si propter alia præsentium scelerum sociis invisi præ cæteris puniantur: si denique cum pœna paucorum, quæ necessaria est, metus omnium, ne desit exemplum & tamen impunitas quoque, ne excitentur motus, conjungantur. Alias coërcitiones sæpe magis quam vitia solent Reipubl. nocere.

DIS.

DISQUISITIO.

*Qua ratione mala, quæ tolli non possunt,
optimis legibus minora fieri possint &
constringi.*

CASUS XXVI.

*In Historia Gallica superiorum temporum
oblatus.*

EA tempestate qua Galliæ Regni fasces *Franciscus* I. gerebat, nonnullisque domi ac foris bellis erat implicatus, pravitate moram invaluerat, ut milites sive ad exercitum proficiscerentur sive redirent domum, sive æstiva alibi, alibi hyberna haberent, in maxima in agris, oppidisque damna, pauperiemque darent. Quæsitum igitur inter Provinciales est, quo potissimum Consilio præsentissima & ultimam ruinam intentantia damna confringi possent ac cohiberi.

SENTENTIÆ.

Alii consulebant, ut cum militiæ Præfectis inito contractu certum quid decerneretur quo Miles satisfieri sibi pateretur, neque ultra quicquam exigeret.

I. Namque omnia illis hætenus licere. Inito autem ejusmodi contractu, quædam tantum licita futura: mali, quod in infinitum prope modum licentiam habeat, sive remedio sive sola-

solatio esse inter certos limites si per malos liceat id coarctare.

II. Hac ratione æqualia futura Provinciarum damna singulis pro ratione opum & pecuniæ ad nonnulla in milites conferenda censitis ac æstimatis. Eam enim animam omnis publicæ Societatis ut utramque fortunam communem habeant omnes illi, qui ad eam constituendam colendamque convenère.

III. Cum hæc militum Licentia civilium & externorum bellorum veluti sit pœna, longe satius esse nosse, quæ tandem subeunda sit pœna, quam quamlibet pœnam experiri.

Alii ex adverso id minus tutum existimabant.

I. Enim nihil se militi debere asseverabant, quorum quam certa sint stipendia, tam tutam inter eos debere esse Civium agrestiumque fortunam.

II. Non fieri contractu legitimum debere, quod ante contractum illegitimum & iniquum semper sit. Quamdiu illicitum maneat in bonis Civium & agrestium grassari, ab eo flagitio abstinere aliquando bonos aut mitius agere. Ubi verò fiat licitum per mutuos contractus, bonos pariter ac malos ex contractus lege debita sibi ut licita exacturos.

III. Neque facilè futurum finem licentiæ militaris, qui ante contractum iniqui, quidni etiam iniqui post eum futuri credantur. Itaque & militari disciplinæ Castrorum & unius cuiusque industriæ privatim prævenienda hæc damna aut minuenda potius relinquerentur.

D E

D E C R E T U M.

Pro priore sententia à plerisque decretum salubriter factum est. Ab aliis cum cujusque ea res arbitrii esset, pro postrema.

E V E N T U S.

Illi plerique, cum certa damna incertis præferrent quædam adhuc sibi inter illata damna servavere. Alii illi, cum incerta damna præponerent certis, bonis omnibus ex uti tandem sunt ac fortunis.

J U D I C I U M.

Ubi ingruit temporum necessitas ac difficultas rerum, ut tollendi penitus mali remedium non offeratur: solatium & laudatissima ratio minuendi est, vim ejus legibus potius adstringere, ubi id licet, quam totam permittere licentiam malorum. Omnia enim sibi effusa licentia permittit. Quidni igitur hoc casu optima lex sit, quæ quodammodo permittit quædam, quæ, ut malos utcumque patitur, ita aliqua ex parte saltem ita cohibet atque refrenat? Si enim consultum homini privato existimetur, ut cum latrone, in quem fortè incidit de fortunarum suarum transigat, quò vitæ interim prospiciat securitati. Quidni consultum sit in Republica ubi domesticæ militiæ quoddam quasi latrocinium est, partim quædam ex contractu indulgere castrensi licentiæ corruptæque disciplinæ, quam omnia permittere eorum judicio ac libidini, qui extra contractum omnia deberi sibi arbitrantur.

DIS-

DISQUISITIO.

Quando in publicis negotiis ad verbum attendendum, quantumque in iis pro Republ. momentum sit.

CASUS XXVII.

Ex Fœderati Belgii Historia depromptus.

SÆpe Cæsaris Legati ad hæc aut ista expedienda missi literas ejusmodi Credentiæ quas vocant, *Fœderatis Ordinibus* obtulere, in quibus horum tituli, haud rectè satis expressi, aut iniqui continebantur, præsertim cum ut *vasalli Imperii Cæsari*, & S. R. Imperio *Fideles dilectique* inscriberentur. Quæsitum haud semel est: An hujusmodi literas admittere ac aperire pro Majestate ac existimatione Reipublicæ foret.

SENTENTIÆ.

Alii haud difficulter admitti eas posse censebant, neque ob verba levia irritam fieri legationem debere contendebant.

I. Enim esse eam formulam talem, ut aliud significare possit apud benignos interpretes, quam Vasalli fidum obsequium & subjectionem. Nam quidni & dilectos se Imperii gauderent & fideles coli, cum quo bella. Hac conditione salva Republ. formulam posse admitti.

II. Aliorum Exterorum Orientalium potissimum Principum literas in inscriptionibus minus

minus exactas, sæpius Ordinibus oblatas, nec tamen esse rejectas: Cur igitur tanta nunc subtilitate & cura in Cæsariam inscriptionem inquireretur.

Alii ad ista longe alia excipiebant.

I. Formulam hanc non aliter accipi posse, quam qua denotat Vasalli subjectionem. Neque nunc attendendum quomodo benigna interpretatione ea ab Ordinibus possit expediri aut explicari: Verùm quid sibi voluerit, dum ea utitur *Cæsar*. Verba intermittere propriam significationem, & induere vim quandam aliam, ubi ad solemnem aliquam publicorum negotiorum formulam adstringuntur. Ita *Gratia Dei* Princeps est, quisquis est Princeps, & eo respectu quivis Princeps talis dici potest. Interim Religio ac vis accepta inter Gentes Principesque faciunt, ut ejus usus tantum sit in illis Principibus, quorum absolutum nullisque superioribus obnoxium est Imperium. Ita ex præscripto Juris feudalis, Principes fideles sibi ac dilectos, vasallos tantum suos appellare. Tales autem non esse Belgas Fœderatos.

II. Quod spectat Orientalium Regulorum, aliorumque literas, quæ reclusæ & acceptæ sint, in quibus tamen aut minus aut plus Ordinibus tribuebatur, idèd non rejectas esse, quia quicquid in iis vitii, ex ignorantia nostratium formulæ, quam verò malignitate aut contemptu nascebatur: dolum igitur ab illis & malum animum abfuisse, id testari eventum. Aliud autem
de

de Cæsare venire iudicandum, cuius inter civilia Belgarum Bella adversus hanc Rempubl. animus continuò illuxit, cuius Legationes cum ob hanc formulam sæpe sint rejectæ eadem tamen adhuc repeti: qui hostili ita & contumaci animo est, quoties peccat, haud ignorantiam prodit, sed Ordinum contemptum & animi atque instituti malignitatem.

III. Verum esse, verba nec lædere nec tueri, ubi res administranda est manu; interim alias lædere ea plurimum, aut juvare cujusque Imperii Majestatem. Nam Majestatis proprium esse ut qualis & quanta est, talis tantaque semper agnoscatur sive verba sive scripta spectentur. Inferiore Majestate sua accipere & amplecti nihil esse aliud, quam proprii iudicii confessione minorem eam reddere & tantum non jugulare. Præsumi in publicis negotiis in quibus ad maxima minima est attendendum id apud quemque Magistratum pro vero, confesso, legitimo haberi, cui non contradicit. Equidem si homo privatus qui contractui subscripsit, quem ante subscriptionem non satis excussit, in quo postea deprehendit contra animi sui sententiam quædam inserta, eo ipso teneatur, quia subscripsit: Quidni ea Magistratuum sit providentia, ut eas examinent excutiantque formulas, quibus continentur talia, quæ falso & temerè ab aliis in Rempubl. prætenduntur.

IV. Si de solemnibus nihil mutari debeat, profectò mutata aut corrupta haudquaquam admitti oportere: viderent quam accurati in eo

fuc-

fuerint Romani. Cum moris esset, ut in literis ad Principes aut Senatum scriptis inter alia vota continerentur, pro eorum & Reipubl. æternitate, proditum memoriæ est, Tiberium Cæsarem rejecisse & remisisse literas Provincialium, in quibus vota ea erant prætermisssa. In eo enim contemptus quidam Romanæ Majestatis credebatur.

V. Id verò præcipuè habere locum in iis formulis ex quibus tituli Gentium ac Principum æstimantur. Talis enim quisque est & apud alios fit, qualem se patitur appellari.

Et si Principes Gloriæ suæ causæ vel juris quod prætendunt, retineant titulos earum rerum, quas impræsens non habent: Quidni maxime & perpetuò eos sibi vendicent supremi Magistratus, in quibus præsentis Imperii consistit fundamentum? Nihil hic tam leve est quod summis Imperiis sit negligendum. Amittitur, quicquid hic negligitur. Imò datâ occasione contra quemque id semper facit, quod semel admisit.

DECRETUM.

Placuit igitur non aperiri literas, & claufas remitti Legato, addito, non Ordinibus eas inscriptas esse, neque enim illos Cæsari & Imperio ex ejusmodi formulâ *Fideles* agnoscere se & *Dilectos*.

EVENTUS.

Aliæ aliquando, prioribus rejectis, literæ à Cæsaris Legatis sunt oblatae, quarum quam justa erat inscriptio tam benignè acceptæ.

JU-

J U D I C I U M.

Non de verbis adeò altercandum est, ubi res exiguntur: Subtilitates enim ejusmodi periculosaæ sæpe sunt & impedimenta rerum necessario expediendarum. Cæterum haud temerè tamen transmittenda verba sunt in publicis contractibus, ubi verba sunt rerum loco. In legationibus ubi recepti moris est quemque populum ac Principem, qualis quantusque est æstimari: In literis denique publicis, quarum nulla inscriptio, quæque ad nullos pertinere censentur, cum tituli non sui cuique tribuuntur. Quod diligentia potissimum opus est inter eos, de quorum fide dubitatur.

DISQUISITIO.

Quibus mercibus domesticis in Republica consultum sit vectigalia imponere, quibus non item.

C A S U S XXVIII.

Ex Historia Neapolitana depromptus.

Serici colligendi textendique magna est industria apud Neapolitanos, inque eo labore & artificio maxima totius multitudinis pars occupatur. Cum superiore seculo nova Neapolitanis vectigalia imponenda Rex Hispaniæ indiceret, quæsitum in consilio Pro-Regis est; Cum tanta serici copia inter Neapolitanos sit, ejusque plurimus apud externos usus; An non in singulas ejus libras Carolinum exigere tutum foret?

S E N.

SENTENTIÆ.

Probabant id alii.

Primum enim magnam pecuniæ vim ex eo facile esse colligendam, cum nullius mercis aut frequentior usus aut commercium frequentius, quam serici inter Neapolitanos. Vectigalia autem omnia vana esse & operæ aut doli pretium non continere, nisi sint opima.

II. Onus vectigalis exteris potius quam indigenis incubiturum, propter vectigal aucto nimirum ab indigenis serici pretio, quod illi, cum eo carere non possint, persolvere teneantur.

Alii contra id improbabant, ea imprimis adducta ratione, quod aucto propter vectigalia Neapolitani Serici pretio, commercium ejus in præsens florentissimum, omninò turbandum profligandumque crederetur. Cum enim in aliis Ditionibus ejusdem Serici etiam copia se offerret, quod tributis haud oneratum ac proinde viliori pretio redemptum, ab aliis potius imposterum petitori sint quàm à Neapolitanis.

D E C R E T U M.

Inter multas altercationes prior tamen sententia pervicit.

E V E N T U S.

Longè verò ille improsperrimus fuit. Sericum enim ab exteris mercatoribus viliori pretio aliunde mox est petatum. Qua ratione commercia hæc Neapolitanorum omninò turbata, qui-

quibus florentibus & vectigali non imposito, auctæ fuissent Neapolitanorum magis magisque in dies opes, quarum potius quam ferici nomine tandem exigì potuisset optimum tributum.

JUDICIUM.

Ex indigenis & nativis Regnorum bonis, ea quæ exteri desiderant, & aliunde peti haud possunt, vectigalibus prudenter possunt onerari: quæ aliunde peti queunt, non item: aliàs enim eorum commercia præsentissimo cum damno aliò transferentur.

Id ipsum nuper à Fœderati Belgii Ordinibus Serenissimo Poloniæ Regi responsum est. Ille cum mercibus quæ in Dantiscanos & Pillanos portus invehebantur, grave aliquod vectigal imponere decrevisset; Inter evectas autem merces potissimum esset Poloniæ frumentum: ab Ordinibus judicatum est, ex Moscovia ac aliunde idoneam frumenti copiam peti posse. Itaque, nisi ab imponendo vectigal desistat, potissima Poloniæ & Dantiscanorum Commercium inverti posse ac turbari.

DIS

DISQUISITIO.

*Quam juris dicendi rationem observare
equum sit in subditis ad persolvenda
debita constringendis tempore Civi-
lium & externorum bellorum, quibus
pleraque vastata sunt, aut statim post
illa.*

C A S U S XXIX.

Ex Historia Belgica decerptus.

Cum temporibus Philippi II. Hispaniarum
Regis civilibus bellis districtæ in sua viscera
Belgii Provinciæ desævirent, & jam rapina &
libidine militari bona plerisque erepta essent
aut eriperentur: interimque severi & impor-
tuni creditores coram judice debitores suos qui
solvendo aut omnino aut tum non erant, con-
tinuò convenirent: quæsitum in supremo Bel-
gii Senatu est, an ordinaria & recepta hæcenus
juris dicendi ratio pro creditoribus adversus
debitores deberet observari.

S E N T E N T I Æ.

Distractæ illæ sunt in duas partes, quarum
altera creditorum, altera debitorum causam
magna contentione agebat.

*Qui pro Creditoribus loquebantur, ita
statuebant.*

I. Æquum petentibus æquitatem autori-
tatemque recepti juris denegari non oportere.

L

Neque

Neque posse deesse eorum actionibus qui iustas adversus alios intentarent. Denique Magistratus esse non negare jus cuiquam, sed id ipsum administrari.

II. Quæ belli atrocitate debitoribus eveniunt clades, non excusare debitores aut impedire actionem Creditoris. Planè ut qui pacatis temporibus aut agrum alterius aut prædium conduxit, etiam si cœli injuria nihil conductori obtulerit, præter miseram sterilitatem, ad conductoris pretium tenetur. Ita hos debitores oblatam infelicitis belli causam absolvi non oportere.

III. Ejus quidem rei æquitatem in eo consistere, quod ubi supra votum & expectationem agrorum & prædiorum proventus nonnunquam conducenti succedunt: Locatori tamen non competat, præterquam in illud pretium exigendum, in quo ordinarii proventus respectu inter contrahentem jam ante conventum est. Ut igitur inter felicia tempora, conductor locatori nihil addit: Ita inter infelicia locatorem conductori aliquid remittere non teneri. Imò ad curam & industriam conductoris facere, ita feliciū temporum successus habere & moderari, ut iis infeliciū sortem aliquando possit pensare. Similem autem planè in hoc casu oblato esse conditionem, ac proinde eodem modo de debitoribus & creditoribus, quo de Locatoribus & Conductoribus in jure privato judicari oportere.

Pro Debitoribus & temporum Necessitate mitiora alii in medium afferebant.

I. Non esse quidem boni Magistratus negare jus cuiquam, aut non admittere justas Actiones. Interim boni Magistratus esse eas differre, ubi non suo tempore intenduntur. Neque tantum justum esse debere quod quis meritò petit, sed modum etiam justum, quo petit. Recepto jure modos ordinarios agendi in rebus ordinariis, & quæ quotidie offeruntur esse constitutos: In extraordinariis igitur, quidni nova ratio ineatur? Non legibus semper obstringi Magistratus, sed aliquando circumstantiis temporis & necessitate. Hanc illam esse moderationem quovis jure Magistratui permissam, qua fit ne summum jus summa fiat injuria.

Et quæ ratio est, ob quam debitoribus convictis, qui negligentia sua aut mala fide tales sunt, spiramenta temporum ad satisfaciendum sensum creditoribus ordinario jure conceduntur: Ea haud dubiè multò est major, ac perinde temporum intervalla iis sunt permittenda debitoribus, qui nulla sua culpa, sed publica calamitate & inevitabili injuria temporum sunt tales.

II. Quæ belli atrocitate debitoribus inciderint mala, non impedire quidem, si ex stricto jure agatur, actionem creditoris, sed mereri interim & flagitare ejusdem humanitatem. Ex cujus humanitatis Lege, cum jus omni & Gentium omnium & Civile singulorum populorum

rum prognatum sit, in ejus executione prætermitteri non oportere. Ex hujus præscripto creditorem non semper esse creditorem sed subinde hominem: non tribunal semper, sed aliquando tempora: denique Magistratum non judicem se semper causæ sed aliquando arbitrum necessitatis, cogitare debere.

III. Frustrà ex fœcunditate & sterilitate agrorum pro creditoribus differi. Nam pacatis temporibus & servari posse fructum fœcunditatis & priori vel futuro uberi proventu facile averti damna sterilitatis. Inter hæc autem intestina bella & bona, quæ hætenus acquisierant, plerisque esse erepta, & ea investita mala, ut si ad contracta inter hæc debita omnia solvenda teneantur, nunquam possint eluctari. Unde igitur solatium tanti mali aut remedium nisi à receptorum legum moderatione.

IV. Communem calamitatem æqualiter ferri debere inter ejusmodi Reip. Cives, & facilius ferri, quò plures inter se damna patiuntur. Æstimari igitur damna & æquali proportionem dividi auctoritate Magistratus oportere.

V. Et verò creditores quomodo tandem satisfacturos censeant debitores? quosdam horum omnibus esse exhaustos: nihil igitur ab his posse præstari. Nisi autem iis remittatur debitum, industriam eorum & fortunam impofterum subverti. Nec in gratiam creditorum potius quam suam aliquid aggressuros debitis semper futuros immersos: quosdam verò fundos adhuc possidere, peculia ac domus; illis ad tempus,

pus, necessariò remittendam esse debiti solutionem. Si enim difficili hoc tempore sub hasta venum exponantur quæ in bonis adhuc habent, nullo aut exiguo pretio ab emptoribus oblato, nimum profectò miseris decessurum.

VI. Amicum & à Republ. conscriptum militem infedis plerosque agros & domus, damna igitur nonnullis illata ab illis, qui defensionis omnium incumbabant: Quidni omnes proportionem habita ferrent, cum usum defensionis fructumque omnes sint experti. Justum enira quovis jure esse, ut damni non sit expertus qui fructus se participem aut fecit aut facit.

DECRETUM.

Promittori hac sententia autoritate Philippi Regis Hispaniarum conditum edictum promulgatumque est publicè. Sunt autem ejus edicti, quæ maximè huc faciunt præcipuique momenti hæc leges & conditiones.

I. Creditores in debitores eorumque bona manus non injiciunt, etiamsi ex contractu cum debitore inito, promptæ, ut in foro loquuntur, paratæque executionis, evictionis & sublationis acceperint potestatem: sed Provincialem & supremam Curiam primùm conveniunt, & libello supplici actiones suas eorumque causas exponunt.

II. Provinciales Curix assessores causa cognita, si moderato & remisso non rigido juri ob calamitatem temporum deprehendant esse debere locum, ad idoneos & intelligentes rerum

rum Arbitros debitorem creditoremque ableganto.

III. Arbitri non ex stricto & ordinario jure, sed præsentis præteritique temporis calamitosi, & damni vel majoris vel minoris accepti ratione de debito vel minuendo vel remittendo vel differendo statuunt, & prout licebit satisfacere contendunt.

IV. Si creditores aut debitores arbitrorum judicio stare abnuerint, ad ordinarios judices causam referunt.

V. Judices verò non secundum ordinarios, sed juxta hujus Decreti infra scriptas Leges de causa cognoscunt, statuunt.

VI. Quod spectat interesse & reditus, qui non ex personali obligatione sed hypothecata, ut loquuntur, h. e. possessione, conductione, usufructu, fundorum, prædiorum, agrorum, ædium, aliorumque ejus generis bonorum debentur: Si ulla possessori, conductori, usufructuario, vel propter incendia vel propter inundationes, vel propter invasiones & direptiones militum exstiterint, inhabita, inculta, deserta, infructuosa; à tempore incumbentium ejusmodi malorum in hunc diem usque debitores à debito solvendo immunes pronunciantor, habentor.

VII. Si eadem bona partim habitata, partim deserta, partim culta, & partim inculta; imò subinde tota culta aut inculta, habitata aut non habitata fuerint: judices pro ratione commodi & damni quod debitores acceperint & tem-

temporis debitum partim remittunto, partim solvendum indicunto.

VIII. Quod si qui reditus ex personali obligatione debuerint, si calamitate temporum ita afflicti sint, ut solvendo impares deprehendantur, à debito in perpetuum excusantor. Si verò impræsens tantum impares inveniantur, & postea solvendo debito credantur suffecturi, judices solvendi necessitatem in idoneum tempus differunto, & creditorum actiones in id rejiciunto.

IX. Debitores interim accepta damna certis documentis in judicio allatis probanto, & si creditores ea falsi convincere, iisque meritò alia obijcere possint, convincunto, obijciunto.

X. Ne autem Decreti hujus gratia ad ignaviam, negligentiamque debitores utantur, quamprimum & quoties licebit, ad agros, prædia, domus, redeunto, ea inhabitanto & colunt: nisi fecerint, hujus Decreti gratia non fruuntor. Vicini ad agros, prædia, domos reversi industria, Lex hæc cuique & exemplum esto.

E V E N T U S.

Ita ex hujus Decreti Lege omnibus est satisfactum, & operosæ ac iniquæ lites facillimè sunt præventæ, & integra æquitatis judicium mansit fama, novo decreto stabilita; quanquam ab ordinaria juris dicundi deflecterent ratione.

J U D I C I U M.

Judices & Magistratus non receptis legibus semper, aliquando tempori & necessitati ad-

Aringuntur, ubi inter vim aut arma, Civiliū imprimis bellorum jure suo aliis uti haud licuit, strictum aliis in illos nec debet nec potest. Quò autem ordinarii Judices nihil iniquitati aut affectibus in ejusmodi judiciis tribuisse credantur: Supremi Principes & Magistratus & obviam eunt necessitati, ac illibatam & integram conservant judicum famam, si novam inducunt judiciorum formam temporis, personis, rebus accommodatam. Quicquid enim contra ordinarias leges fit, quàm contrarium est legibus receptis, tam legitimum nova lege invec̃ta existimatur.

DISQUISITIO.

An & quomodo & quando liceat belli tempore cum aliis exorti, gerendique in limitaneo vicinorum, qui hostes non sunt, agro, arces extruere, aut positas in eo urbes, pro securitate occupare.

CASUS XXX.

Ex Historia Belgica depromptus.

EXorto inter Hispanos & Belgas Foederatos bello, multas Cliviæ, Imperii, Electorisque Colonienſis Civitates vi armorum ac occupatione Foederati invasere, inque limitaneo earundem ditionum agro, Arces, Castella, aliæque militiæ opera extruxere. Itaque inter Imperatorem, Cliviensēs, Colonienſes, aliõsque

que vicinos atque ipsos Ordines, multis legationibus disputatum est: An id liceret & æquum esset.

SENTENTIÆ.

Illic quorum civitates aut agri occupabantur, omnino id iniquum esse contendebant.

I. Amicos se esse & fœderatos. Itaque hostilia inferre sibi aut in agro suo exeri, quam adversus alios, non oportere; hac enim ratione bellorum injuriis involvi sese, suosque intricari.

II. Inter hæc civilia Belgarum Hispanorumque bella neutrius se semper partis existisse. Itaque ex gentium jure Neutralitatis, ut loquuntur, beneficio, quam diu eam ipsi non infringent, uti se oportere. Quàm separata à Belgis & Hispanis sua causa, tam belli injuriis exceptos se esse debere.

III. Neminis esse, si æquus sit & bonus, invadere dominium rei alienæ. Vacua tantum esse aut fieri occupantium: Si quæ ab aliis possessa, eripi non posse, nisi vi armorum; & eripi non debere, nisi justa armorum etiam sit causa: quam se nullam suppeditare.

IV. Ex Urbibus suis occupatis & exstructis suo in agro Arcibus merito se metuere & securitati suæ & libertati. Quævis beneficia debere se vicinis & fœderatis: sed ad nulla cogi aut impelli posse, ex quibus liquidò appareat, non nisi damnum se & noxam præsentissimam posse expectare.

L 5

V. Si

V. Si quid Hispani hic tentaverint antè Fœderatos, iniquum id esse; nec proinde Fœderatos imitari id oportere. Sed etiam invitos, nolentes, reluctantes quasdam suas Civitates ab Hispano videri occupatas. Non igitur id imputandum sibi, in quod non consenserint, imò qui adversa continuò sint testati, testenturque etiamnum.

Ordines Fœderati contra ista acerrimè pro causa sua contendebant.

I. Amicos & fœderatos se vicinos istos libenter agnoscere, nec injurias adversus solitam pacem se inferre aut cogitare: neque enim aut amicitiam aut pacatæ viciniae fœdus violari, ubi à vicinis innoxium beneficium petitur & reportatur. Quid enim id noxæ in se contineat? Arces excitare in alieno Agro vicinorum, in iis nihil propositum sibi præter suam securitatem. Neque esse quod de noxis illatis hætenus queri possint vicini. Jam autem quod alteri & vicino prodest, nec nobis nocet, naturæ & gentium jure alteri non debere aut posse denegari. Neque violari ejusdem viciniae pacem, quanquam vicinorum Urbibus occupatis, licet ne quidem occupatæ debeant videri. Non enim habere eas Fœderatos, ut vacuas, sed agnoscere veros eorundem Dominos, sed non minus interea Socias & amicas eas æstimari. Quidni igitur amicus miles admitteretur? Sociorum est totò inter sese commeare; neque enim in alium finem vicinis in urbibus Fœderatorum militem disponi.

II. Agno-

II. Agnoscere se libenter, Neutrius partis esse has civitates respectu Dominorum : sed respectu hostium Hispanorum non esse aut censerì posse tales , utpote qui suas eis præfidiis invadant ; qui cum insidentur Fœderatis, ex ipsis illis occupatis locis, & aut à Dominis excedere non jubeantur, aut quanquam jussi non excedant : Non posse Fœderatos diutius agnoscere aut æstimare jus illud neutralitatis, quod ipsi jam Domini adversus Hispanos tueri non possunt. Nam tantum quisque in Republ. habere creditur, quantum potest defendere, cætera adversantis sunt, si non jure saltem armis. Jam verò impotentia & infirmitas vicini populi, nullo jure officere debet securitati aliorum vicinorum. Si Clivenfes, Colonienses, aliique adversus Hispanos sua tueri possunt, cur non tuerentur ? Si tueri non possint aut negligant, cur in eorum infirmitate aut negligentia causa Fœderatorum laboraret ?

III. Non invadi dominium rei alienæ. Omnia integra manere dominis ; Imperium, privilegia, Jurisdictiones, & si quid ejus generis sit. Duo in publ. negotiis hic esse distinguenda, dominium nimirum rei, quod quisque sibi cum alio non communicandum habet, & præterea quod jure Gentium & Naturæ in alterius Dominio ut suum meritò prætendit ac petit. Salvo cujusque Dominio quisque alius suum hic poscere meritò potest. Hoc jure vicinorum mixti transitus non debet denegari ; hoc jure commercia, quæ cujusque gentis peculiaria omni-

bus tamen Gentibus communia esse natura voluit, non possunt prohiberi; hoc denique jure quisquis in alieno Dominio meritò potest defensionem suscipere illius loci, per quem noxam inferri posse sibi intelligit, nisi ab ipsis Dominis probè, & quantum pro vicinorum securitate necesse est, defendatur. Defensio enim talis ad vicinum spectat, ubi vicinus alter illi impar est. Talem autem esse Cliviensium aliorumque conditionem; justum proinde esse, quicquid Fœderati hic agerent ex necessitate.

IV. Cum ab Hispanis pleræque Civitates illæ occupatæ sint, & ipsæ illæ Hispanis, à Fœderatis jure belli eripiantur, non eripi à dominis sed iniquis & injustis possessoribus. Proinde jure Neutralitatis neutiquam à sese infringi. Vel enim volentibus Dominis vel nolentibus eas urbes infedis Hispanos. Si volentibus, jam non dominos, sed dominium quasi transfuisse videri; non neutrius partis esse sed partium studia secutos, eoque titulo non ut amicos sed ut hostes à Fœderatis invadi. Si nolentibus, quidni Fœderati vicinis injurias illatas ulciscantur? præsertim cum Reipublicæ causa injurias illas Fœderati suas debeant interpretari.

V. Si quæ Civitates ejusmodi super sint nondum ab Hispanis occupatæ, cum tamen ob quasdam occupatas omnes Hispanos invadere velle cautè intelligatur; quidni eorum consilia prævenirent Fœderati priusquam prævenirentur? Id Jure Gentium in publica causa semper existitisse: privatos non intelligi meritò vim inferre,

ferre, nisi adversus vim illatam; alias non esse defensionem inculpatæ tutelæ. Principes verò & Populos non cogi expectare vim illatam, sed si salvam velint esse Rempubl. in tempore prævenire oportere inferendam. Inferendam autem colligi ex similibus quæ evenere.

VI. Pro Fœderatis militare æquissimarum Gentium Exempla, præsertim Romanæ, quæ Crentensem Insulam non alio titulo olim invasit, quam quod situ opportunam ac ideò commodissimam hostibus suis futuram prævideret. Imò & Britanniam primitus non alio nomine aggressa est, quam quod Gallos hostes plurima militiæ subsidia ex Britannorum ditione referre spectaret.

VII. Frustrà prætendi iniqua esse quæ hic gesserint Hispani: Non velle Fœderatos quod iniquum est, sed ulcisci. Frustrà prætendere Clivienses & aliis nolentibus se & invitis Urbes quasdam suas ab Hispanis esse infestas. Nam eodem titulo & tueri se posse Fœderatos. Nam quia invitis Dominis loca occupaverint Hispani, ex quibus noxa inferretur quotidie Reipubl. Fœderatorum: Fœderatos, quanquam invitos & nolentes, cogi tamen Hispanorum exemplo quod præcesserit, suæ sibi prospicere securitati.

VIII. Et postremò, ut in jure privato Legis Aquilæ actio cessat, dum quis arcendi incendii causa vicinas ædes destruit, ob justum metum, ne suas quoque ignis invadat: Ita multo majori jure in publica Gentium & Principum causa, quod

quod à potente Tyranno aut hoste bello premittur, potest, ut sibi consulat, Vicinorum Principum ac Populorum Urbis, etiam illis invitis, præsidio suo firmare.

DECRETUM.

Igitur nequicquam alia & contraria testantibus vicinis Fœderati in cœpto consilio perrexere, Urbibus, Arcibusque quascunque licebat, & quibuscunque erat opus, non in damnum vicinorum, sed pro causæ suæ præsidio occupatis.

EVENTUS.

Ita factum est, ut per latus aut infirmorum aut negligenter agentium, aut sub jure Neutralitatis ac titulo insidias clam meditantium ditiores Fœderatorum contra Hispanorum vota in hunc usque diem extiterint tutiores, eruptionibus hostium in ipso vicinorum agro, quod tutissimum est, continuo propulsatis.

JUDICIUM.

Cum quæ aliena pariter & nostra partim pro Gentium & Reipubl. causa sunt, eo, quo dictum est modo vicinorum, quanquam amici sint, agros & oppida posse occupari arbitramur, non in eorum noxam, sed pro defensionis nostræ necessitate. Aliena autem & nostra pariter sunt, quæ necessitatem ex jure Gentium, quæ necessitatem ex oblato casu, quæ denique innoxiam utilitatem in se complectuntur. Necessitas ex jure Gentium est, ut commercia, matrimonia;

niā; ac proinde Romani meritò vicinorum
 quanquam nolentium matrimonia sibi vendi-
 cavere. Ex oblato casu Necessitas est, ut transitus
 per agrum vicinum, qui adeò negari non po-
 test, ut armis justissimis pandi possit & aperiri.
 Innoxia utilitas est, qua communicari nobis à
 vicinis cupimus, & meritò cupimus quæ ut uti-
 lia nobis; ita cum nulla vicinorum noxa sunt
 conjuncta. Iniquum est, inquit Tullius, alteri
 negare quod tibi nocere non possit. Quod adeò
 verum est, ut ne quidem hostibus debeat dene-
 gari. Et, ejusmodi beneficia, ne quidem benefi-
 ciorum nomen mereri, Seneca est professus. Da-
 ta igitur ex oblato casu necessitate, in loco pa-
 cato extrui arces possunt aut occupari. Denique
 Magistratus est omnia tuta timere. Itaque quic-
 quid in vicinorum agro hostes possunt, quo
 noxa queat nobis inferri, idem nobis licitum
 est. Respubl. enim si foris lædi possit, non domi
 tantum, sed foris etiam debet juvari:

DISQUISITIO.

*An & quando & quomodo Reipubl. cau-
 sares privatorum & possessiones, ut
 agros, edes, aliaq; ejusmodi vendicare
 sibi possint Principes aut Magistratus.*

CASUS XXXI.

Ex Historia Romana selectus.

Locaverant prætores Romani aquam in Ur-
 bem aliunde ducendam, fornicesque in eam
 rem

rem faciendos; Impedimento operi fuit M. Lucinius *Crassus*, qui per fundum suum non passus est aquæductum derivari. Quæsitum igitur in Senatu: Quid juris Prætores in possessionem hominis privati; Aut M. Lucinius *Crassus* pro re privata adversus Prætores haberet?

S E N T E N T I Æ.

Pro Crasso dicebatur.

I. Magistratus Supremos & Principes omnia etiam quæ privatorum sunt, Imperio quidem, non autem Dominio possidere. Imperio, accepta potestate condendarum Legum, secundum quarum dictamen res suas tenerentur administrare privati. Non Dominio, quia id non omnium est, sed singulorum respectu rei, quam quis suam & privatam habet. Jam autem non tantum Imperium, sed Dominium censeretur, hominem privatum invitum cogere ad rei suæ alienationem.

II. De possessionibus suis incertos continuo futuros privatos, si Magistratibus aut Principibus rerum eas alienandi sibi que vindicandi continuo futura sit potestas; jam autem Reipublicæ interesse, ex Civilis etiam juris præscripto, ne dubiæ & incertiæ sint possessiones rerum privatarum: alias enim imminui Civium industriam, nec facile quenquam excolere velle res suas, quas paulo post metuit jussu Magistratus non suas diutius, sed publicas futuras.

III. Idcirco agros publicos areasque publicas in principio conditarum Civitatum non nullas

nullas relictas, ut ex iis data occasione satisfaceret Reipublicæ, ædibus agrisque privatorum intactis. Quid igitur in possessiones privatorum prætores nunc injicerent manus?

IV. Ad voluptatem tantum, & ornatum facturos aquæductus: Ejus autem causa rei suæ tradendæ aut vendendæ homini privato non debere imponi necessitatem. Hujus enim solius titulo excusari, si quid autoritate Magistratum peccatur in privatos.

V. Frustrà à Prætoribus pro CRASSI agro pretium offerri. Non posse enim possidentis & nolentis alienare bona facile æstimari. Si enim ex aliorum judicio satisfiat æstimationi, nondum satisfactum judicio & æstimationi ipsius Domini, qui nullo cum pretio sua sæpe cupiat immutata. Et eo loco agros suos CRASSUM habere.

Pro Prætoribus contra in medium offerebatur:

I. Verum se id agnoscere, Principes & Magistratus non dominio, sed Imperio tantum omnia possidere: neque hercle in id nunc impingi; non enim dominium exercere prætores. Neque enim eos suum credere quod sit Privatorum, sed suum facere constituisse pretio justo oblato; quomodo rerum suarum privatis inter se permissæ sunt alienationes, quidni eodem privati publicæ expectationis Imperio satisfacerent? Inter privatos volentes fieri rerum alienationes, quod par in parem Imperium non habet. Contra inter Magistratus volentes

lentes & privatos coactos admitti posse alienationes, quia Magistratus Imperium habet in privatos. Non tamen absolutè id posse Magistratus, sed ad persolvendum pretium teneri. Quia in res privatas nullum dominium possunt usurpare; atque ita agere prætores constituisse.

II. Agros olim & arcas communes Reip. fuisse assignatas, sed pro modulo civitatis quantillæ in primo sui exordio erant. Nunc illis auctis, præsidium meritò peti ex possessionibus privatorum, præsertim, cum quicquid publicè fit, fiat etiam in commodum singulorum.

III. Privatos se & sua omnia debere Reip. & accepta & conservata, etiam sanguinem & vitam: quid ni igitur bona? Nam qui majus debet, minora etiam haud dubiè debere intelligitur; & tanto quidem magis, quia oblato pretio non gratis agros suos *CRASSUS* alique in Remp. sunt collaturi.

IV. Ut urbanorum & rusticorum prædiorum inter privatos quædam sunt servitutes, ne scil. hominibus officiat, ne supra præscriptum altius extollantur ædes, ut transitus & iter aliaque aliis concedantur: Ita tacito quodam contractu videri Rempubl. hanc sibi servasse potestatem & privatis indixisse servitutem, ut, quotiescunque opus, quam minimo fieri posset privatorum damno, privata publicæ cederent necessitati. Naturalem igitur, & juris Gentium hic esse obligationem, qua hoc casu Cives patriæ suæ obstringuntur.

V. Facile autem posse æstimari privatorum Bonæ

Bona, nimiram, si & pro bonis satisfiat pretio vulgò recepto, ubi emptiones, venditionesque agrorum inter privatos instituuntur, &, si pro ratione damni, quod ex coacta alienatione sentit Dominus, Magistratum judicio insuper quid adjiciatur. Neque enim æquum esse, ut ubi cum Repub. initur contractus, in infinitum extendatur pretium finitæ rei. Eo casu contumaciæ Privatorum & iniquæ æstimationi non præmium sed pœnam deberi.

D E C R E T U M.

Quæ quanquam magnificè dicerentur, aliàs vim & locum habitura, prævalere tamen, qui pro *Crasso* loquebantur. Non quod nihil Reipubl. liceat in privato loco invito Domino, sed quod plurimum referre arbitrarentur Patres, aliquidne pro Republ. necessariò fiat cum incommodo privatorum, an ad voluptatem & ornatum duntaxat. Aquæductus autem isti quos moliebantur Prætores, præter ornatum & voluptatem nullam necessitatis rationem in se continebant.

E V E N T U S.

Itaque ab incepto Prætores destitère, & auctoritate Patrum suus *Crasso* ager relictus est.

J U D I C I U M.

Magistratum autoritas in diruendis, mutandis, aut vindicandis sibi privatorum bonis, non ad libidinem Magistratum se extendit, sed adstricta est Reipubl. necessitati. Equa enim
hjc

hic autoritas est, id tum velle quod omnino debet velle. Itaque in publica tantum necessitas privata omnia ita publica fiunt, ut privatis tantundem reddatur. Id magna severitate alias secuti sunt Romani. Cum enim Publius Lentulus Princeps Senatus in Campaniam missus esset, ut privatos agros qui in publicum Campanum incurrebant, pecuniâ publicâ coëmeret, renunciavit (sicuti Cicero contra Rullum loquitur) nullâ se pecuniâ fundum cujusquam emere potuisse. Senatus decrevit nihilominus ut agri venderentur, Gentium jure, aut privatorum non læsa libertate. Et sanè si munieris oppidi causa, ducendi muri, fossæ aut viæ publicæ aperiendæ, fori construendi privato agri aut Insula opus esset, posset pretio soluto sumi ab invitis. Cum enim nos nostraque omnia, sicut dictum est, Reipubl. debeamus, si ea ultro non offerimus ubi opus, venditio coacta non ademptio est, sed condictio repetitioque integrato. Id ipsum in Batavia quoque & limitaneis sive præfidiariis Belgii Civitatibus continuo observatur. Interim prudentiâ Magistratus, cum coactæ illæ venditiones privatis incommodæ sint, nonnunquam multa ejusmodi incommoda possunt præveniri, si decretis mirum in tempore conditis obstant, ne quæ telia in agris suis moliantur privati, quæ Reipubl. causa destruere postea aut demoliri sit necessitas. Ita, quod & in Belgii nonnullis limitaneis Civitatibus observatur, prædia & ædificia suburbana, quæ obsessis noxæ & obsidentibus commo-

do esse solent, ubi obsidionis instituendæ perpetuus incumbit metus, caute possunt, & merito inhiberi. Ita enim incommoda privatorum prudentiâ Magistratus præveniuntur, aliàs titulo Neceffitatis publicæ excusantur.

DISQUISITIO.

Quomodo exorta populi, iniqua aut à tempore aliena petentis, seditione ob decreta in nonnullorum gratiam facta, salvis illis, salvaque Autoritate publica, excitata seditio ex tempore componiqueat & sopiri.

C A S U S XXXII.

Ex superioris seculi Gallica historia depromptus.

INter initia Civilium inter Gallos ob Religionem bellorum, Parlamento Regio condere Decretum placuit, quo Ecclesiastici homines & sacros ordines professi à solvendis tributis bellorum causa indictis immunes pronunciabantur.

Ea propter plebs *Lutetia* Parisiorum correptis armis tumultuari, obsidere Curiam, vociferari iniquum esse id Decretum, neque unquam passuros se, ut ea gratiâ Ecclesiastici utantur; quorum causa & instinctu cum ad Civilia bella hæc deventum sit, in publici oneris partem maximè eos venire oportere.

Sena-

Senatores, quid agendum esset in tanto motu, ex tempore consultavere.

S E N T E N T I Æ.

Alii corripiendos tumultûs autores, inque eos severissimè animadvertendum esse statuebant. Contra verò nitebantur alii. Intempestivè enim nunc de pœnis cogitari quæ in perniciem Reipubl. essent redundaturæ. Pœnam interpositi non posse sine Magistratuum autoritate. Jam autem in seditione totius multitudinis eam inferiorem esse Magistratuum autoritatem. Itaque hoc imprimis nunc agendum, ut in Autoritatis invalidæ locum prudentia succedat, quæ sola, si cauti sint, se esse posse majores.

Alii igitur rescindendum in Ecclesiasticorum gratiam factum Decretum censebant. At verò id ipsum Consilium aliis quoque est improbatum.

I. Enim hoc pacto exponi contemptu Sententius autoritatem asseriebant, qui in gratiam plebis rescissis semel Decretis, eidem malo continuo & in aliis obnoxius redderetur.

II. Addebant, in eo consilio nihil esse aliud quam malum ex malis serere, & novis turbis excitatis præsentibus mederi. Neque enim Ecclesiasticos pacatis animis passuros, si ab obtenta decretaque gratia semel destituantur. Quid autem intersit sacros ordines eorumque factionem, an plebem tumultuari? Itaque media & placitura omnibus aliis placuit via consentibus, ut jam nunc decretum conderetur & palam proponeretur.

pronunciaretur, quo ad statum diem Lutetiam Ecclesiastici evocarentur, & spes populo proponeretur, futurum, ut in conventu indicto de toto hoc negotio cum Ecclesiasticorum Delegatis continuo agatur.

DECRETUM.

Placuit consilium postremum.

EVENTUS.

Is voto respondit. Nam hoc decreto impræsens omnibus erat satisfactum, neque aliud nunc agebatur quam ut impræsens seditionis causa tolleretur. Satisfactum Senatoribus, quorum autoritas non convulsa: Satisfactum plebi, quæ optimæ spei plena, quasi obtinuisse jam sibi videbatur quæ petebat. Satisfactum denique Ecclesiasticis, quibus accepta privilegii gratia immota etiamnum manebat & inviolata.

JUDICIUM.

In tumultu multitudinis, cum vis & autoritas Magistratum vix quicquam possit, nec tamen prostitui debeat aut succumbere libidini multitudinis, ad moderata, callida, & speciosa consilia recurrendum est. Sunt autem talia in quibus differuntur res, quas & negare, & annuere Populo æquè est periculosum, & tamen interim magnæ spes impræsens obtruduntur. Namque ea ferè populi indoles est, ut umbras rerum & species à rebus plerunque non discernant: ut spes oblatas semper latius interpretentur: ut denique quæ à Magistratibus in spem pro-

promissa sunt, tanquam certa & confirmata amplectantur; ex præsentibus enim futurum metitur. Denique ubi Decretorium, ut loquuntur, consilium in præsens exeri non potest, optimum illud est quo fit, ne præsentii tempore adversus Reipubl. utantur tumultuantes, & Magistratuum Decretorio Consilio futurum & commodius tempus aperiatur.

DISQUISITIO.

An non extraordinario in casu oblato, extraordinarius constitui debeat Magistratus, etiam adversus recepta privilegia & leges, ubi ordinaria & consueti imperandi ratio aut non sufficit aut obest necessitati.

CASUS XXXIII.

Ex Historia Belgica depromptus.

Cum Alexander Farnesius, Parmæ Placentiæque Dux, Antwerpiensem Brabantiz Civitatem obsidione cinxisset, atque in ea etiam recepti moris esset, ut de plerisque rebus Reipubl. concernentibus non *Consules* tantum & *Senatores*, ut supremi Magistratus; Sed sodalitates & opificum & infimæ plebis, quas *Gildas* vulgò vocant, confulerent: Quæsitum non semel est, An non Extraordinarius Magistratus, summâ authoritate instructus constitui deberet,

ret, qui obsidionem spectantia cum primis negotia solus curaret.

S E N T E N T I Æ.

Negabant id alii fieri oportere, præsertim qui ordinis plebii erant.

I. Integra plebi privilegia sua esse relinquenda, quæ pro libertate reperta, quando tandem magis exercenda essent, quam tempore oppugnatae Libertatis.

II. Ea negotia quæ salutem omnium spectant, melius consiliis omnium expendi & decidi, si non ob aliam, saltem ob pacis publicæ causam, cujus tunc maximè habenda sit ratio, ubi in proximo hostes sunt. Jam autem ab omnibus Reipubl. Ordinibus Decreta sine turbis effecta dari, quæ exoriuntur facilè ubi paucorum quorundam consilia vel ut suspecta vel per invidiam plerisque non probantur.

III. Privilegiorum Populi vim in usu consistere, eoque optimè conservari; quo vel semel tantum in arduis præsertim negotiis intermisso, venire ea nonnunquam in desuetudinem, aut non ita ut antè æstimari.

Affirmabant interim alii, & pro extraordinario Magistratu loquebantur.

I. Privilegia non imponere perpetuitatem neque necessitatem, sed tunc duntaxat, cum eorum usu sperata commoda possint reportari. Privilegium enim est, non quo cogaris aliquid facere (hoc enim vim potius quam gratiam

M

tiam

tiam sapit) sed quo, ubi commodum est, agendi aliquid habes potestatem.

II. Privilegium Principum quo placuit de Republ. omnes consuli ; spectare potissimum eas res, quæ longas deliberationes patiuntur & tractum quendam consiliorum. At ex tempore jam consilia capi debere adversum ea quæ impropria & ex tempore ab hostibus offeruntur.

Illos feliciter semper cum hostibus commissos fuisse, qui in rebus suis exequendis potius consuluerint impositam ab illis necessitatem, quam illa, quæ ut alibi commoda sint, ita adversum hostes non sunt instituta.

III. Si omnes consulantur, labi & tempus & occasiones, animam rerum gerendarum.

IV. Ubi omnes consuluntur, minus consilii esse & plus dissensionum : quibus tracta & impedita Respubl. non possit non continuo laborare.

V. Frustrâ de amittendo privilegio motuere sibi Plebem & queri : Novo quippe hoc magistratu instituto, non tolli id, sed prudenter tantum differri.

VI. Neque etiam videri differri aut postponi, si ex omnibus collegiis paucis maxime idoneis delectis summa rerum impræsens permittatur. Namque ita in paucis quasi omnes representari, & satisfieri posse incumbenti Respubl. necessitati.

DECRETUM.

Prior tamen sententia, ob plebejorum hominum

num eam tuentium contumaciam, prævaluit, quasi ad conservandam populi libertatem maximè comparata.

E V E N T U S.

Hinc nata est Antwerpia non solum animorum & rerum in Reipubl. administratione quædam confusio & perturbatio, cum imperium, quod penes unum aut paucos esse debet, in plura Collegia, atque adeò plebem studiis, consiliis ac factionibus distractam, dividetur; ita ut in commune nihil in tempore constitui decernique potuerit: quæ mala tandem extremum omnium, Urbis nimirum expugnatione sequuta est.

J U D I C I U M.

Postrema tamen sententia pro præsentī necessitate & Reipubl. conveniens erat. Privilegia publica, uti non indulta haberi debent, cum mutata rerum ac temporum conditione nocere magis possunt quam prodesse. In perpetuo igitur & immoto ipsorum usu, non tam prudentia est, quam contumacia. Omnia rebus ac temporibus accommodanda sunt. Vetus Imperii ordo in extraordinariis rebus oblatus, & ad res alias comparatus, si continuo observeatur, confusio in Reipubl. est non ordo. Itaque libertatis ut studiosissimi erant Romani, sic ejus conservandæ causa nonnunquam de ea plurimum remisere. In difficilibus rebus & statim & unius auctoritate & sine controversia expedendis extraordinario Dictatore Magistratu creato

utebantur, qui summa instructus Autoritate in usum Reipubl. impendebat illud tempus, quod inter plurium altercationes ut irritum, & vanum effluxisset.

DISQUISITIO.

Quomodo in foederibus quæ cum exteris aut vicinis Principibus aut Civitatibus aut Rebus publicis ineuntur, maximè providendum sit, non tantum ut leges Foederis accurate utrinque observentur: sed ut Legibus inseratur, caveaturque, ut tam perpetua maneat causa, cui ut fundamento innititur foedus, quam perpetuum futurum est ipsum foedus.

C A S U S XXXIV.

Ex Germanica Trevirensium Historia petitur.

CUno & alii Trevirensium sive Archi-Episcopi, sive Principes, cum antea intra modicos limites constricta potentia gavisi essent, pro ambitione sua Jus & Libertatem & Privilegia Civitatis usurpare magis indies & invadere cœperunt: exemplo Agrippinensium & aliorum in Germania Episcoporum, qui, sua auctoritate provecta, Jus Civitatum quibus præerant in dies singulos minuebant.

Trevirenses & id ferentes indigne & graviora in dies metuentes, nisi in tempore oblisterent, & interim tamen Libertati suæ adversus Principes defendendæ soli vix pares: implorato aliorum

rum auxilio, initoque cum iis foedere rebus suis prospicere statuerunt. Inter alia Anno Christiano cōo cccclxxvi. actum est de Lotharingæ Duce in patronum Civitatis certis conditionibus adsciscendo. Quæsitum itaque in Senatu Trevirensi est. An illum ea de causa; & quibus legibus adscisci oporteret?

S E N T E N T I Æ.

Alii *Lotharingum* præ cæteris & solum commendabant; quia & magnarum ille virium, & in Germania, ac proximo Trevirensibus agro, Civitates & Arces munitissimas plurimas possidebat, quas Trevirensium intererat, non aliis quam sibi esse amicas, & ex quibus commodissimè se adversus quosvis hostes poterant tutari.

Alii adversus *Lotharingum* objiciebant, vera quidem esse, quæ de *Lotharingi* potentia ejusque arcibus earumque usu dicebantur: sed interim Arcibus illis negligentia Ducis ab Hostibus captis, aut à Duce aliis oppignoratis vel venditis, vel alio quovis pacto oppignoratis, onus ac necessitatem observandi foederis futurum penes Trevirenses, & nullum tamen foederis fructum; cum *Lotharingi* Arces præcipuum fundamentum sint foederis à *Trevirensibus* cum eo ineundi.

D E C R E T U M.

Hac quamvis magna difficultate insuper habita, priora consilia prævaluere; initumque est cum *Lotharingo* foedus, quo placebat ut

Iohannes Lotharingia Dux, suo suorumque hæredum nomine *Cives Trevirenses*, eorum familias & bona in tuitionem suam acciperet, custodiam & conductum. Ut si quis *Trevirensibus* hostilia inferret, adversus eum iisdem prompto auxilio esset, aliaque ejusmodi, pro quibus *Trevirenses* vice versa obsequia iterum sua ac officia obstringebant, adjecta insuper magni pretii pensione annua, quæ Lotharingo ut *Trevirensium* Patrono persolveretur.

E V E N T U S.

Improsper ille *Trevirensibus* fuit: Non quod illaudatum esset hujus fœderis consilium, sed quod non cautè satis propositæ essent ejus Leges. Nam paulò post & quædam Lotharingi Arces idoneo præsidio non infestæ ab Hostibus captæ sunt, & aliæ aliis oppignoratæ aut venditæ: qui *Trevirenses* juvare aut auxilio esse non tenebantur. Interim *Trevirenses* Lotharingo obstricti manebant, & annuam pensionem ejus suscepti patrocinii nomine solvere tenebantur. Nullum interea fœderis fructum experti, qui ex arcibus dictis defensis servatisque solummodo poterat expectari.

J U D I C I U M.

Imprudenter igitur rem gessere *Trevirenses*, nec in Legibus Fœderis condendis satis sibi providere, ut cum Lotharingo necessarium erat fœdus, ita experiundo postea & judicio sapientum didicere, cum fœdere duraturam etiam
ejus

ejus causam debere stipulari, his aut similibus legibus adjectis.

I. Dux Lotharingæ, castra sua aut Arces durante foedere, non alienato, non vendito nec alteri oppignorato.

II. Idoneis præfidiis Arces adversum hostes idem confirmato, aliàs Trevirensibus eos suo præsidio insidere ac tueri integrum esto.

III. Si contra fiat, tanquam causa foederis sublata, nullum foedus & irritum censetor.

Qui igitur consilium foederum cum aliis pro Republ. initari sunt, semper advertere debent, quid sit illud potissimum cujus causa foedus ineundum cum aliis venit; quo deficiente, cum foedus potius servitutem imponat foederatis, quam conferat utilitatem, suprema quorumvis foederum Lex esse debet, ut causa observati foederis ab ejus observatione nunquam divellatur. In aliis autem sæpe rebus definit causa, ubi extat effectus: in foederibus autem ea est ratio, ut quamdiu ex foederis præscripto aliquid fit (fit autem id quamdiu durat foedus) causa etiam durare intelligatur.

DISQUISITIO.

Quo pacto in foederibus, quæ inter Civitates Populosque communis hostis arcendi causa ineuntur, certamina Ambitionis, per quæ usus sæpe perit, in mittendis, accipiendisque auxiliis commodè possint præveniri.

CASUS XXXV.

Ex Historia Gallica petitus.

CUM anno superioris seculi LXIII. in Galliæ Provincia, cui Aquitaniæ est nomen, illi quos Protestantes vocant, à diversæ factionis potentia & invasionibus sibi plurimum metuerent, de mutuo, quod offensivum vulgo & defensivum vocant, foedere percutiendo, inter Aquitanorum Civitates actum est; coque placuit, ut ingruente necessitate, aliæ aliis idonea & promptissima militum subsidia conferrent. Sed & mota tum controversia est, qui præmissis in auxilium copiis deberent? An illi, qui mitterent, an verò illi ad quos defendendos juvandosque mitterentur?

SENTENTIÆ.

Cum ea de re consuleretur, in partes itum est. Alii præcipuæ Civitati, quæ majora cæteris subsidia præstaret, administrationem rerum deberi contendebant. Maxima enim deferenda illis, qui maxima conferrent. Maxima enim laboraturos illos, si aliorum negligentia, aut impari

pari cura aliquid inferretur adversi. Alii, fœdere omnes æquales fieri; ideoque inter Fœderatos neminem majorem aliis præsumi asserebant. Namque inter fœderatos disparis fortunæ, licet alii majora, alii modica offerant ad tuendam communem causam, æquales tamen videri, dum quisque confert quantum ex pacto debet. Censebant alii igitur, omnium & consilio & suffragio & nomine aliquem mittendis auxiliaribus copiis imponi oportere, quippe ita satis fieri omnibus posse.

Alii contra urgebant: Utilissimum videlicet futurum, si quis alteri succurrit, quòd missa auxilia ejus Imperio subsint cui succurrit.

I. Quia prioribus aliorum sententiis nec ambitio nec dissensiones commodè tolli videbantur. Non Ambitio, si præ cæteris unius Civitatis hic esset æstimatio: Non dissensiones, si inter multorum vota de auxilium copiarum supremo præfecto esset statuendum. Jam autem ambitione & dissensionibus fieri, ut pereant & inutiles reddantur promptæ rerum occasiones.

II. Qui auxilio opus habet, idque aliunde ex fœderis præscripto accipit, optimè omnium intelligere, quomodo eo uti debeat. Itaque in hac controversia illius potissimum habendam esse rationem.

III. Cum missa auxilia cum copiis eorum conjungenda sint, quibus juvandis mittuntur, ac ea ratione quasi in unum corpus coalescant, expedire, ut unius supremum agnoscant Imperium,

M 5

rium,

rium, illius imprimis, cujus, quia oppugnatur fortunæ, in recto usu auxiliorum cura & industria futura est major.

IV. Denique hac ratione neminem præponi aliis, neminem postponi, semper præposita cuiusque Fœderatorum præsentī causa & necessitate.

DECRETUM.

Placuit Fœderis legibus inferere, ut si quisquam Aquitanorum in sua ditione opus haberet aliorum subsidio, id & exposceret, & in tempore obtineret, utque missa in auxilium manus subesset illis, quibus juvandis esset ventura.

EVENTUS.

Favit ille consilio Decreti, omni ambitionis certamine hac ratione sublato impræsens, & imposterum prævento.

JUDICIUM.

Cum Ambitio propria sit magnæ fortunæ & ejusdem tamen pestis ferè exitiumque sit, nemini non liquet, miseris non licere esse ambitiosis: Ita tamen vulgo fit, ut depravatus ille, & publicorum negotiorum remora affectus in afflictis etiam rebus vix exuatur. Nam & sapientibus, inquit Tacitus, omnium novissima exuitur ambitio. Non aliud autem adversus eam remedium est, quam, ubi plures ambitiosi sunt, ita Consilia dispensare ut singulis satisfiat. Singulis verò satisfiet, si ea, de quibus ambitiose condenditur, non perpetuo uni, sed omnibus;

nibus; non ambitioni, sed singulorum causæ & necessitati per vices tribuantur. Rectè igitur statutum ab Aquitanis, quod ne aliis aliè viderentur præferri, pro occasione oblata singulis permiserint quæ singulis poterant evenire. Ita enim impræsens nemo postponebatur, quamvis alio præposito, utpote suo tempore ipse etiam præferendus. Sed & securitatis necessitatique Lex flagitat, ut missa subsidia illis subsint ad quorum fortunas juvandas mittuntur. Quod cum necessitate temporum constricti sub initia Civilium bellorum ab Anglis obtinere non possent Ordines Fœderati, multis malis incommodisque Lycestrii Anglorum Ducis præfecturâ sunt involuti.

DISQUISITIO.

Quomodo inter Situ & potentia inæquales populos, quos tamen, ut vicinos, in unum fœdus coïre oportet, æqualitatis ratio possit inveniri.

CASUS XXXVI.

Ex Historia Belgica depromptus.

Cum Hollandia, Zelandia, Geldria, aliæque Provinciæ Belgii, quæ postea à mutuo fœdere fœderatorum nomen accepere, de ineundo illo tam necessario & utili fœdere cogitarent: admodum disceptatum est, quomodo disparis ad eod conditionis & fortunæ Provinciæ eodem & tam æquali fœdere possent comprehendi.

M 6

SEN-

S E N T E N T I Æ.

Objiciebant alii veteres, ut fit, nequē adhuc finitas controversias quarundam harum Provinciarum; quibus durantibus & non sopitis stabilis fœderis concordiam non faciliē sperari posse aut obtineri. Sed exceptum ab aliis, harum controversiarum conditionem in pacatiora tempora esse rejiciendam. Enim verò mutam esse faciem rerum, non jam litigandum singulis de jure quod de aliis prætendant, sed adversus hostem armis litigandum, de juris omnium ac Libertatis conservatione: qua feliciter impetrata, de cæteris tempestivè agi. Nam frustra nunc inter singulos de illis litigari, quæ dum liti incumbitur, libidini hostium exposita omnes sint amissuri.

Objiciebant alii nimis disparem Provinciarum fortunam. Quæ cæteris potentiores erant Provinciæ, tanto infirmiores se futuras causabantur, si ad infirmiores juvandas fœdere obstringerentur.

Sed ad ea ab aliis responsum est, non jam venire considerandum, quæ Provincia opibus major, quæ infirmior sit: sed quàm par & misera, nisi mutuo auxilio se complectantur, futura sit singularum fortuna. Itaque etiam atque etiam animadverterent Potentiores, non tam se juvaturos infirmiores quam in infirmioribus sese esse necessariò juvandos. Sed & ad animum suum revocarent, non tam imminui potentiam suam, in subsidium infirmiorum obla-

oblatam, quam qualicumque etiam infirmiorum opera adjecta augeri eam & conservari. Sed neque illud nunc permetterent, validiores Provincias, potentiam suam non jam contendere oportere cum aliarum, quæ in fœdus adsciscendæ sunt, infirmitate: sed verò cum potentia majori communis hostis; cujus respectu singulorum potentia, quanta tandem sit, nulla, imo non nisi infirmitas quædam aut inopia debeat æstimari. Coniunctis igitur demum singulis, omnes valituras: Magnos Exercitus, si adversus majores educendi sint, unius etiam Legionis accessione juvari. Quæ in limite positæ Provinciæ & incursionibus hostium continuo expositæ erant, ut Geldria, aliæque damna bellorum assidue sibi incubitura causabantur, cæteris interioribus Provinciis tutis interea securisque mansuris. Nimis igitur iniquam suam futuram conditionem, si æqualis fœderis præscripto ad eadem cum interioribus & minus aut nihil noxæ reportaturis Provinciis onera præstanda cogerentur. Agro enim suo prono hostibus & aperto haud se eisdem oneribus ut cæteras Provincias sufficere posse. At verò ad ista ab aliis exceptum est, haud difficile esse, inire æquæ proportionis rationem, qua quæ limitaneis Provinciis præsentissima damna inferenda sint, minoribus oneribus impositis, aut pro ratione noxæ illatæ majoribus remisissis, cætera in partem eurarum ac sumptuum possent solari.

Denique objectum, diversa singularum, de
qui

quibus agitur, Provinciarum jura, Privilegia, Constitutiones, & consuetudines esse; quibus nonnullæ prohibeantur pro communi causa agere, quæ aliis agere licitum sit. Itaque videri earundem diversitatem pati non posse hujus fœderis aut unionis æqualitatem, nisi forsitan mutetur singularum harum Provinciarum status. Quod nec passuros subditos & cum summo discrimine esse conjunctum.

Sed ab aliis tum quoque exceptum, non ista utilissimi fœderis consilio obstare. Singulis Provinciis relinqui posse integram & receptam rerum suarum administrationem. Interim respectu communis causæ & belli ex singulis constitui posse unam quasi Rempubl. cujus Res ex omnium Provinciarum Legatis constitutus supremus Senatus, non nisi ex singularum Provinciarum arbitrio, salvisque singularum legibus, quæ securitatem omnium spectant, sit curaturus. In eo Helvetiorum Rempubl. jam prævisse.

DECRETUM.

Factum igitur æternum & utilissimum fœdus est, quod cum pro commodis omnium esset, conditionisque singulorum haberet rationem, omnes haud difficulter sunt amplexi. Hujus autem tanti fœderis Leges, (quo hodieque adhuc utitur & constat Fœderatorum Belgarum Respubl.) petes ex Meterano, vel etiam ex descriptione status Fœderat. Belgii M. Boxhorn. Cap. 1.

EVEN-

E V E N T U S.

Huic Fœderi, qualis & quanta nunc est, Fœderatorum Respubl. debetur.

J U D I C I U M.

Equidem utilissimum æquissimumque existit illud fœdus, in quo omnibus, quanquam diverso respectu inæquales essent, abundè est satisfactum. Nam & par cum cæteris existit eorum autoritas, quorum quanquam impar esset potentia, par tamen & eadem cum cæteris erat causa, & paria singulorum pro Republ. onera fuere ferenda: quanquam paria & eadem singuli non conferrent; quia ad cujusque gentis opes & fortunam attendebatur. Et sane in ejusmodi Consiliis Geometricam non Arithmeticam proportionem sequi, nec seorsim singulos, qui juvantur; sed omnes in singulis juvari oportere, considerandum est. Potentioribus denique hic semper est cogitandum, tanto promptius & majoribus opibus ad cæteros juvandos venire se debere, quanto magis ab illis, quibus auxilio fuerunt, ipsi postea juventur.

DIS-

DISQUISITIO.

An & quando præsentia quædam bona à Magistratibus ut mala rejici debeant, ubi certus aliquis metus magni alicujus mali evenaturi, si præsentia bona admittantur.

CASUS XXXVII.

Ex Belgarum rebus petitus.

Superioribus annis ex Gallo-Belgicis Provinciis injuriis bellorum, & hostium incurfionibus continuò vexatis, plurimi tenuioris nulliusque (ut sic dixerim) fortunæ in Bataviam se contulere, ac Lugdunum Batavorum, ob lanificia quæ exercentur illic, quibusque illi domi assueverant, imprimis admitti cupivere. Sed Urbs ut ut maxima, tantæ tamen multitudinis recipiendæ nimis angusta videbatur. Deliberatum itaque in Urbano Senatu est; An non pomeria civitatis latius extendere, &, ut paulo ante, novam urbem veteri adstruere, conveniens & pro Republ. esset.

SENTENTIÆ.

Affirmabant id alii:

I. Haud rejiciendos externos & afflictos, qui olim admissi sub initio civilium bellorum & splendorem & opes magnas civitati plurimisque privatorum conciliaverunt.

II. Haud admissos aliò concessuros & lanificii usum ac mercatum, quo civitas floret.

maximè, simul, cum domicilio translato alio fortè aut in proximas civitates translaturus.

III. Contra verò admissos pannorum & lanificii istum mercatum adaucturos plurimum.

IV. Pannorum ad instar Anglicorum contextendorum in hac civitate nuper initam esse rationem: multorum hic ministerio opus, Mercatores queri de defectu operariorum. Quidni igitur profugi isti & extorres admitterentur?

V. Nam admissos, non oneri Civitati, sed usui futuros. Nam & suo se familiamque suam labore sustentare eos posse. Præterea aliorum privatorum intendere opus; denique augere vectigalium proventum, in quibus & communis patriæ & Communes hujus civitatis opes sitæ sint.

VI. Ea etiam causa ante annos aliquot auctam nuper Civitatem, optimè id cessisse experientiam testari; cur igitur æquum & utile exemplum imitari dubitarent?

Alii tamen acriter instabant, non augeri recipiendæ illius multitudinis causa & extendi civitatem oportere.

I. Non esse id impietatis, neque rejici afflictos, quos capere non possis. Non tam exterorum eorumque necessitatis, quam civium suorum bono cuius Magistratui curam habendam esse: sed & ubi de Republ. agitur, misericordiam meliorem aliis, quam Magistratibus esse affectum.

II. Etiam si

II. Etiam si non admissi, aliò se contulerint, nihil noxæ lanificio Leydensium aut præjudicii allaturos. Fama ejus rei Leydenfes esse potiores, quâ, ut bella foris, ficuti ille loquitur, ita opificia & eorum æstimatio, domi & apud externos constat. Conditas hic leges, quarum ex norma pannorum, lanarumque textura exercetur. Constitutos hic sive censores, sive curatores publicos; quorum autoritate fit, ut nemo exorbitet extra præscriptas texturæ leges. Ita pannorum Leydensium ut optimorum, ut ex fide contextorum magnam esse ac veterem & unicam inter externos famam; quam vicinas & alias civitates ab ejusmodi politia destitutas, haud faciliè obtinere possent.

III. Non jam videndum esse, an plures operariorum & privatorum manus desiderent, privatim lucro suo tantum inhiantes mercatores: sed an plures recipere vel admittere Respubl. debeat. Non quid singulis usui, sed quid civitati in universum sit, considerandum esse. Singulos ad præsentia & sua: Magistratus ad futura, & quæ omnium sunt, attendere oportere. Usus eorum hominum, de quibus agitur, in præsens penes Cives: imposterum incommoda & necessitatem penes Rempubl. futuram. Jam autem Remp. instar omnium in his consiliis esse.

IV. Suo quidem labore quotidiano sustentare se illos homines, dum valent: sed multos casus prudenter metui debere & posse, quibus oblati sibi & suis alendis, non sint sustenturi; neque

neque tunc tantæ multitudini alendæ suffecturam Rempubl. Quod si fiat, ut facîle fieri potest, quid præter motus & turbas & Civitatis quandam direptionem ex illa infima fæce Romuli nepotum esse expectandam?

V. Quod si enim privatim morbis involvantur, recurri tum ad Rempubl. stipem ejus & subsidium implorari, atque ita hanc exhauriri.

VI. Defunctis quoque pauperiorum istarum familiarum patribus, viduæ & relictus grex liberorum, qui labori haud dum sunt pares, ærario Civitatis oneri sunt futuri.

VII. Quid si atrox iterum pestilentia incumbat Civitati? tunc claudi & sisti quasi commercia, pannos & lanea tegmina Leydensium haud expeti. Itaque quasi Justitium quoddam opificii tunc esse. Interim videndum erit tantæ multitudini, nec admissam semel ejicere licere; quomodo tunc civitas necessitati omnium suffectura? Hæc superiorum annorum calamitate & experientia abunde se cognovisse.

VIII. Quid si lana etiam aliquando aut alia aliqua opificii exercendi materies deficiat? sanè ex Hispanica lana confici pannos ferè meliores. Jam verò bellis Lusitanorum cum Hispanis exortis, haud dubiè abigendos turbandosque esse plurium ovium greges. Hinc lanæ ejusmodi facîle futurum defectum; ex ejus defectu futurum ut fileant textrinæ; textrinis verò silentibus omnium egentem tantam multitudinem futuram.

IX. Possè etiam offerri penuriam frumentariae

riæ annonæ aut caritatem. Ea occasione tantam multitudinem, ut solito labore; ita solita mercede tantum accepta, sibi suisque non suffecturam. Atque sic etiam civitati veniendum erit ad impensas & partes.

X. Quid? quod exterorum multitudinem majorem quam civium admittere, omnino inconsumtum videatur. Minus in illis fidei & obsequii, plus turbarum, quæ tantò metuendæ magis sunt, quantò plures earum causæ, quas jam explicavimus, possunt offerri. Non plura apprehendere debere Magistratum manus, quam possint continere. Ut tuta & ingentis potentia Imperia intra limites se constringunt, quidni id quoque meritò agant singulæ civitates? Quorum Magistratum quantò minor & inferior est, quam supremorum Principum Auctoritas, tantò magis providendum, ne quid tale aut tantum agant vel admittant, cui tuendo parem non habeant auctoritatem.

II. Olim auctam Civitatem id bene cessisse. neque id inficias se ire. Verum id impræfens non quæri: sed hoc quæri, an imposterum etiam id bene sit cessurum? Non omnia Majorum Exempla, quamvis usu suo probata, imponere probationis necessitatem. Quædam ex illis talia esse, quæ simul & se exhauferint & posterorum mutationem: quæ continuò sequi velle & exprimere quid profectò est aliud, quam in eo quid nimium est (quod excessum in virtutibus vocant) quod in hac causa velut excessus est & vitium civitatis, graviter peccare.

DE-

D E C R E T U M.

Placuit igitur, recipiendæ exteræ illius & pauperrimæ multitudinis causa non extendere limites civitatis.

E V E N T U S.

Plus quietis & pacis ex eo impræsens est, & imposterum plus securitatis.

J U D I C I U M.

Duum generum res de Republ. deliberaturis ut plurimum offeruntur. Quædam quæ simpliciter bona, & nihil admixtum mali habent. Quin sine controversia amplectendæ illæ sint, inter sanos non potest dubitari. Sed verò raro tales offeruntur. Quædam igitur & pleræque ita bonæ sunt ut, sicut loquitur Plinius Junior, malorum aliquo confinio lædatur. Ardua de illis est omnis deliberatio. Cautè igitur sententiæ debent iniri. Circumire hic omnia momenta, tempora & casus debet prudens Magistratus; Spes & metus, bona & mala, præsentia & futura inter se contendenda sunt. Si plus boni quam mali expectetur, metus minoris mali non debet impedire aut subvertere spem majoris boni. In hoc bivio præponderare & potius censere debet quicquid excellit, sive mali causâ aliquid declinandum, sive boni causâ aliquid agendum statuamus. Non aliter atque ubi multis sumptibus opus est eos libenter impendimus, si ex impensis plus commodi deportemus, quam incommodi in impendendis.

At

At verò si æquale & bonum & malum sit quod ex eodem negotio spectatur, cum bonum propter æquale malum nullius usus sit, & quodvis interim malum magno incommodo Reipubl. fit, malum ut majus existimari, ideoque totum negotium debet intermitteri. Denique ubi certior metus mali est, quam spes boni; ubi malum metuitur, quod nulla industria humana aut Magistratuum potest averti; quodque tale aliquando esse possit, ut cum eo nihil sit conjunctum, quanquam in præsens multa bona pollicetur: idem de intermittendo consilium velim esse commendatum. Metuenti omnia præsentia maximè displicent, inquit Tacit. hist. lib. 3. Ego pro instituto nostro adjeci, Magistratui gravia mala non in vanum sed merito & quæ evenerint, & quæ evenire possint metuenti, præsentia, quantumlibet arrideant, semper displicere oportere.

DISQUISITIO.

Qua ratione clandestinæ & dissimulatæ Rebelliones, aut alia adversus Rempubl. aut Principem meditantium Artes in apertum, in tempore possint produci.

CASUS XXXVIII.

Ex Historia Britannica petitus.

Qua tempestate Elisabetha Anglorum Regina præerat rebus, multus rumor spargebatur in Septentrionalibus Angliæ plagis, Nor-

thumberlandiæ Westmorlandiæque Comites aliosque rebellionem brevi prorupturam meditari, nec de ea aliud, quam ex rumore & fama populi constabat. Quæsitum igitur in Consistorio Regiæ est: Quid facto opus foret ad prævenienda mala, quæ ex rebellionem, si vera esset, in tempore non oppressa poterant expectari.

S E N T E N T I Æ.

Faciliores quidam insuper habendos populi rumores, ut vanos existimabant: sine authore eos spargi. Errare sæpè famam; & plus erranti credit. Si Regina famam, ut certam, amplectatur, magni mali initium existere posse, Principes sæpè rebelles facere fidelissimos subditorum, si de eorum fide aliqua ratione ostendant se adversa suspicari.

Sed objectum illis est, nihil summis Imperiis esse negligendum. Errare famam, sed & invenire. Jam verò, siue verus siue falsus iste rumor sit, interesse & Reginæ, & illorum Comitum, ut certi aliquid cognoscatur. Si verus, Reginæ interesse ut possit providere; si falsus, interesse Comitum de eorum fide certiora & meliora cognosci.

Acriores quidam confestim militares copias in Septentrionalem istam oram mittendas, in omnem Eventum existimabant, quibus primi, si fortè rebellio erumperet, conatus sisti possint ac impediri. Quibus objectum est, id esse intempestivum: Nihil aliud id esse, quam jam hostilia inferre, & fortè fidei ac quietis publicæ aman-

amantes & pravi ac iniqui rumoris injuria tantum circumventos ad hostilia pariter irritare. De malo igitur constare oportere, priusquam de remedio aliquid decernatur, præsertim tam extremo.

Prudentiores igitur quidam, in ipsam rem propius & statim inquirendum esse consulebant, eâ arte adhibitâ, quâ offendi Comites isti non possent, si forsân falsa de iis sparsa essent. Placuit igitur inire consilium, quo & certò cognosci possent, & palam facere consilia sua tenerentur illi, de quibus ex fama populi tam sinistra suspicio erat suborta.

DECRETUM.

Elisabetha igitur expensis singulorum consiliis statuit, ut peremptoriis, quemadmodum vocant, literis, quibus refragari, nisi rebelles non deberent, Northumberlandiæ Westmoriandiæque aliique suspecti Comites in Aulam, quasi acturi de Republ. evocarentur. Sic enim quid animi illis esset, haud dubiè se cognituram existimabat. Ex eorum prompto pronoque adventu iniquitatis damnari poterat publica fama. Ex eorundem morâ & dedignatione parendi de Rebellionem consilia abundè poterant constare.

EVENTUS.

Docuit ille probavitque hujus consilii utilitatem. Nam cum ad Aulam vocati Comites se non conferrent, eorum iniqua & adversa consilia patuere. Prætereà in ipso initio cogitatur

tatæ Rebellionis deprehensi sunt, ac proinde
facilius opprimi potuere. Sine enim hoc consi-
lio Rebellionum Artes in apertum productæ non
fuissent: nisi præfidiis ac instrumentis idoneis
in palam faciendam rebellionem comparatis.
Itaque tum eam rebellionem sistere aut extin-
guere operæ majoris & molis fuisset.

J U D I C I U M.

Perpetuæ prava in Republ. meditantium
Artes faciunt, ut necessariæ sint ac utiles perpe-
tuæ suspiciones, quas de illis concipiunt illi
quibus cura Reipubl. est mandata. Popularista-
men fama suspicionum ferè mater, quia sæpè
errat, & falsis ut plurimum facit locum, ejus-
dem & necessitatis & prudentiæ utilitatisque est,
nihil ex suspicionibus facilè constituere. Itaque
in earundem veritatem propius illis artibus est
inquirendum, quibus suspecti, se suspectos esse
non intelligant, & tamen aut confirmare suspi-
cionem, si vera sit; aut tollere, si falsa sit, ex-
templo cogantur. Sic enim optimè in apertum
trahuntur, quorum abdita timemus, sicut lo-
quitur Tacitus. Quisquis suspicatur, suspensus
manere debet, quandiu suspicatur. Quia au-
tem suspensio animo nihil pro Republ. potest
decerni, post natas suspiciones, omnis statim
cura in id convertenda est, ut certa intelligen-
tur. Si de rebellionem quorundam prorupturâ
sit metus, honesta & publica obsequia illis im-
perari debent, de quorum fide dubitatur: quæ
aut admittere coguntur aut abnuere. Si ab-
nuant,

N

nuant, non jam incertæ suspitioni, sed certo consilio est locus. Denique supremæ legis instar esse debent duorum Principum Romanorum exempla, Tiberii & Vitellii; quorum ille cum nimium tribueret suspitionibus, falsas ut certas secutus, iniquus extitit in suos: hic, cum minimum iisdem aut nihil tribueret, illorum iniquitate & artibus facilè est circumventus.

DISQUISITIO.

*An nova instituta adversus receptas præcæ
temporibus leges introducta, & in Republ.
aliquot jam annorum usu observata, ad
antiquarum legum dictamen & formam
sub prætextu quasi libertatis debeant mu-
tari.*

C A S U S XXXIX.

Ex Historia Frisiorum petitus.

BOlswartia, haud ignobilis Frisiae Occidentalis Civitas est. In ea ex veterrimi Plebisciti præscripto mos olim observabatur, ut eorum, qui ad Consulares aut Senatorias evehendi essent dignitates, Nominatio & Electio (sicut vulgò loquuntur) penes totius populi multitudinem esset. At verò mutatis Belgarum rebus, cum eadem civitas Fœderatorum Imperio se submitteret; placuit gravissimas ob rationes, ut creandorum Magistratuum potestas penes Gubernatorem aut Ordines Provinciæ esset; atque id institutum per multos jam annos magnè cum

cum civitatis pace fuerat observatum, donec cives superioribus annis paucorum quorundam libidine ac ambitione animati, reddi sibi pristinas leges pristinamque Libertatem auctoritatemque nominandorum ac eligendorum Magistratuum, magna contentione cupivêre. Quæ controversia ad Fœderatorum Ordinum Tribunal delata utrimque variè est discussa.

S E N T E N T I Æ.

Cives pro restitutione antiquarum legum tanquam pro libertate loquebantur.

I. Ob Tyrannidem Albani Hispanorum nomine Belgarum rebus præfecti, cum primo Fœderatorum partes sequi decrevissent, simul cum Domino formam Reipubl. suæ esse mutatam. Quod, ut tunc expedierit, pacatis nunc rebus, & meliori facie civitatis, pristina jura ob necessitatem temporum dilata hæctenus potius quam sublata, reddi sibi oportere. Quæ metu, vi, necessitate in Rebuspubl. fierent, ut non facta censeretur; nec imponere perpetui & ejusdem exempli imitationem.

II. Privilegium olim sibi indultum & totius civitatis consensu Plebiscitum conditum, & usque ad Fœderatorum Imperii initia inviolabiliter esse observatum, ut nominatio & electio Magistratuum, non penes alios quam ipsos cives esset. Cum autem pro conservatione privilegiorum ac libertatis Bellum Hispanis indictum sit: cur sibi Privilegiura amplissimum, cur sibi illud, in quo liberrima civium potestas conspicitur, impræsens non redderetur?

N 2

III. Mul-

III. Multa se incommoda ex mutata illa Reipubl. forma accepisse : multos civibus ingratos , multos haud merentes, gratiæ tantum gubernatoris aut ordinum innixos præfectos fuisse regundæ civitati. Ita autem se pro libertate sua existimare, imperaturum omnibus, ex & ab omnibus eligi oportere ; præsertim cum ad rationem veteris Privilegii autoritas accedat.

Qui Magistratum tum Bolſwartiæ gerebant, in conventu Ordinum longè alia disſerebant.

I. Omnem Reip. mutationem noxæ eſſe, quantò magis illam , quæ paucorum quorundam libidini potius & ambitioni , quam neceſſitati datur ; præsertim , ſi mutatio animam civitatis ſpectet , regundæ nimirum Reipubl. rationem.

II. Sub initio Imperii Fœderatorum mutatam eſſe veterem Reipubl. formam ex neceſſitate & utilitate , ut hætenus docuit eventus. Cum enim tunc temporis in partes adhuc & factiones eſſent ſciſſi Cives , hodieque diverſa eorundem ſtudia , ex diverſitate potiſſimum Religionis ſint , arbitrium eligendorum Magistratuum potius unius Gubernatoris , aut unanimiter agentium Ordinum , quàm incerti & diſcordis vulgi autoritati relinqui tum debuiſſe , & nunc relinqui eadem manente cauſa oportere.

III. Non in eo quod falſo præfertur Privilegia aut plebiſcita antiqua eſſe violata , ſed rem communem civitatis eſſe ſervatam. Violantur illa, cum in perniciem Reipubl. tolluntur. Quasi
ler.

servari videntur, cum ubi mutantur, cum mutatione salus Reipubl. continetur. Id semper supremis rerum administris hac de causa licuisse: quippe Rempubl. non subesse Privilegiis, sed Reipubl. privilegia,

Quod & de Principibus & Magistratibus, de Legibus etiam ac plebiscitis est statuendum. Si electi Principes ac Magistratus, ut boni, si male agant possunt exautorari: Quidni etiam Leges, quæ ut olim utilitate fuerunt commendatæ, ita in præsens, non nisi cum summo discrimine Reipubl. sunt conjunctæ, impetrato hoc quod revocatum Cives volunt privilegio? Concordes Cives exstitisse, unam & eandem fuisse eorum pro Reipubl. mentem: ideò Electionem Magistratuum immotæ eorum concordie datam tunc fuisse. Nunc autem esse discordes: curigitur eadem Electio, in qua assensu omnium est opus, discordie multitudinis relinquatur? Plebisciti fundamento igitur sublato, quod est *Concordia*, id subsistere haudquaquam posse aut conservari.

IV. Non malè mutatam veterem formam Civitati cefsisse: sublatam autem nunc, quod Cives volunt, haud dubiè plurima illaturam mala; quippe irrita hac forma eligendorum Magistratuum pronunciata, declarari quasi omnia irrita, quæ à Magistratibus hac forma electis hætenus facta ac decreta sunt. Vetere enim forma revocata in tam discordi indole civitatis, nunc harum, nunc illarum partium; nunc hujus, nunc illius religionis homines ad

Rempubl. pro libidine factiosæ plebis, fore ad-
movendos. Veteres etiam & qui nunc sunt,
Magistratus electos cum novis à populo electis
perpetuas habituros contentiones. Sed & aggrè
laturum nec passurum etiam gubernatorem.
eripi sibi hætenus datam auctoritatem. Quæ ma-
la omnia ejusmodi sunt, ut nonnisi turbatio
quædam & Chaos veterum novarumque re-
rum, inquietudo Reipubl. perpetua, & tandem
ejusdem ruina debeat expectari.

V. Quin verò & magni nimis & periculosi
Exempli, futuram hanc mutationem. Rece-
ptam nunc formam Fœderatorum Ordinum
auctoritate esse investam; cur illa in gratiam
paucorum quorundam libidinis prostituatur?
sed & si mutetur, eadem alias Civitates & Di-
tiones, quibus eadem evenerint, postulaturas.
Quid autem id aliud, quam hujus laudabilis
Imperii confirmatam vim atque immotum hæ-
tenus ordinem omnino subvertere?

DECRETUM.

Placuit igitur decernere, ut quieta & recepta
non moverentur, ut vetus Plebiscitum cederet
receptæ Fœderatis formæ, necessitati pariter
ac utilitati.

EVENTUS.

Ita pax Civitatis & Supremorum Ordinum
auctoritas est conservata.

JUDICIUM.

Sicut antiquitus instituta, quam diu usu va-
lent.

lent, mutari non debent : Ita aut avertendi mali, aut majoris usus obtinendi causa mutata, non repeti, ut antiqua, sed haberi ut sepultra & extincta debent. Antiqua enim si talia tantum sint, nullius sunt & videri debent autoritatis. Tunc enim meliora illis nova sunt, ex quibus aut minus mali, aut plus boni reportatur. Fallit plerosque antiquitatis autoritas & nomen. Nam nova, quæ in veterum locum substituta & jam aliquandiu observata sunt, si benè se habeant, majoris sunt, quam vetera illa autoritatis. Sed & quæ nunc antiqua dicuntur, & non alio titulo quam isto repetuntur, aliquando fuerunt nova, sicut ille apud Tacitum est locutus.

DISQUISITIO.

Pacta & Foedera publica, quo tutò iniri possint & observari, quanta cura, quantaque cautione antè omnia expendi debeant eorum Mandata, qui aliorum Principum aut Populorum nomine nobiscum de rebus arduis agendi decernendique accepere potestatem.

CASUS XL.

Ex Historia Gallica depromptus.

Cum Anno 1598. atrox aliquandiu bellum inter Hispanorum Regem Philippum & Henricum Galliarum gestum esset, utrumque Principem & varia fortuna exercitum & Pontificis

ficis intercessione, impulsū tam gravis belli fatietas cepit. Itaque serio actum est de pace, aut induciis ineunda. Conventus Oratorum utriusque Regis Fervinii (quæ Burgundiæ civitas est) instituitur. Ibi cum mandata obtulissent Hispanorum Oratores (quæ procuratoria solent appellari) de iis in consilium Gallorum Legati ivēre, censescentes, Hispanorum Oratoribus non amplam satis ac idoneam concessam esse auctoritatem, ad tantæ molis de pace aut induciis ineundis negotium probè absolvendum. Missi autem ex Belgio Hispanico Hispanorum Legati, & Belgium Hispanicum Hispanorum nomine *Albertus* Austriæ Archi-Dux curabat.

Procuratorii verò mandati *Hispanorum* hæc erat ferè formula, terminis, ut loquuntur, generalibus concepta.

Sibi Alberto Archi-Duci Austria & Belgii Gubernatori Philippum Hispaniæ Regem fecisse & eo nomine se facere Iohanni Richardoto senioris Consilii Presidi & Iohanni Baptista Taxio Consiliario Status, tanquam in eam rem maxime idoneis & fidelissimis potestatem cum Christianissimo Galliarum Rege *Henrico IV.* aut ejus Legatis, seu Inducias breves vel longiores, seu perpetuam pacem omni modo decernendi.

S E N T E N T I Æ.

Erant & inter Gallos, qui inspectis his mandatis bonæ fidei formulam esse & sufficere existimabant.

I. Quam.

I. Quamvis potestatem Hispanorum Legatis his verbis concessam videri. Itaque tutò cum iis agi posse: utut enim quædam speciatim, quæ necessariò agenda veniant non sint expressa, sub generalibus terminis ea contineri: Talia enim ea esse, sine quibus mandatum executioni non possit mandari. Jam autem ex sententia etiam Jurisperitorum non credi aut censeri eum excedere mandatum, qui id agit, quod mandato coheret & sine quo commodè expleri nequit. Sed & verbum illud *omnimodo* omnia sibi includere & omnium facere potestatem, ac proinde omnibus etiam quæ decernenda sunt, vim conciliare.

II. Frustrà agi de repudiandis rejiciendis-que Oratoribus ab *Alberto* ad hunc conventum missis, tanquam *Alberto* personatim de hoc negotio agere, non autem alios in locum suum substituere liceret: quibus idoneis mandatis instructis tantum fidei quantum ipsi haberetur.

III. Non nimium Gallos in his mandatis excutiendis aut admittendis tergiversari vel curiosos esse oportere. Nisi enim præsentia admittantur, Hispanos pro sua ambitione alia forsitan non oblaturus; atque ita nimia & superstitiosa cautione futurum, ut hoc tam utile, tam necessarium Gallorum rebus consilium de pace aut induciis intermittatur.

Plerique tamen & cautissimi Gallorum contra obtestabantur.

I. Non admittenda hæc mandata videri,

N. 5

quia

quia generalibus terminis nunquam satis tuto fidentur. Nam in quovis publico aut privato jure specialia Generalibus validiora æstimari. Nam generalia varia interpretatione flecti possunt, amplificari aut constringi pro cujusque arbitrio & utilitate, in fraudem eorum quæ pacta semel sunt aut conventa. Speciatim verò expressa manent; & qualia proposita, & confirmata sunt, præcisa omni interpretationis varietate ac ambiguitate, debent necessario ac continuo præstari.

Vocabulum illud *omni modo* in speciem magnificum, sed pro ineundi Fœderis securitate non satis validum esse. Id docere satis juris Auctores: qui constituunt, quædam irrita esse & fieri posse quæ speciatim non fuerint mandata, etiam si sub generalibus terminis Mandatorum comprehensa possint videri,

II. Cum Mandatum *Alberto* datum à Rege, mandatorum *Alberti*, quæ legatis suis dedit, sit fundamentum, ejus copiam Gallis fieri oportere, priusquam in præsens negotium descendatur. Neque id ægrè ferre *Albertum* posse. Non enim esse id dubitare de *Alberti* fide, sed facere ad ineundi pacti securitatem. Quicquid pro Republ. fit & volumus durare, in initio sui undique certissimum & tutissimum esse debet.

III. Si in mandatis Regis *Alberto* datis, soli *Alberto* tribuatur rerum impræsens agendarum potestas, non posse Gallos tutò, nisi cum ipso *Alberto* de pace aut Induciis agere. Nam frustra prætendi consuetudinem, qua Reges Prin-

Principesque alios in locum suum constituendi habent potestatem & Autoritatem. Id enim intelligi de iis, qui supra se superiorem non agnoscunt. At verò *Albertum* in Belgio agnoscere Regem Hispaniæ superiorem. *Albertum* ejus tantum nomine Gubernatorem, & in hoc negotio speciatim esse tantum mandatarium. Interim non negare se ejusmodi quædam posse offerri negotia, in quibus mandatario non expectata alia mandatoris autoritate pro arbitrio suo liceat exequi per alios id quod in mandatis accepit. Sed id impræfens locum non habere. Nam duum generum esse publ. Mandata: Alia enim sunt in quibus Mandator potissimum & sæpè tantum respicit mandati executionem. In illis modum sive per alios exequendi mandatarii arbitrio relinqui. Alia è contra sunt, in quibus Mandatarii persona ad obtinendam Mandati executionem speciatim respicitur, tanquam idonea, tanquam sola sufficiens mandati ipsius executioni. Id locum semper habere in Legatis, qui ipsi non per alios accepta mandata coguntur expedire. Talem autem *Albertum* nunc venire considerandum: Itaque aut cum solo *Alberto* agere se debere, ex præsentis Regii mandati præscripto, aut aliud Regium mandatum obtineri & exhiberi oportere, quo *Alberto* alios in suum locum substituendi & subdelegandi, ut vulgo loquuntur, potestas concedatur.

I V. Frustrà objici nimiam cautionem, tanquam qua occasio conficiendi pulcherrimi hujus negotii intercipi facile possit ac turbari.

Nam in hoc negotio considerandum esse, aut bona aut mala fide cum Gallis agere Hispanos decrevisse. Si bona, cur non satisfacerent iustæ cautioni, & ineundi contractus securitati? Si autem mala fide, præstare sub initio negotium interverti quam permittere, ut post pacta conventa malæ fidei commoda penes Hispanos, incommoda penes Gallos maneat.

D E C R E T U M.

Placuit igitur ut, priusquam ad negotia pacis vel induciarum se accingerent, alia Hispanorum Regis Mandata expeterentur, quibus tollantur quæcunque à Gallis meritò in præsentia sunt objecta.

E V E N T U S.

Id quo fieret Hispanorum Oratores curare. Nova mandata paulo post exhibita sunt, in quibus & Alberto alios subdelegandi fiebat potestas, & speciatim magis omnia, de quibus agendum erat, exprimebantur. Cum tamen omnia maxima minima speciatim in Mandati tabulis vix possent designari; ea formula adhibita est, in qua specialia omnia ita continebantur, ut speciali magis mandato opus non videretur.

Ita nimirum:

Regem Hispanie rata omnia habiturum, quæcunque Albertus, aut ab eo Subdelegati, cum Gallis essent acturi; cujus tandem ponderis momenti aut modi illa sint, etiam illa, quæ in hoc man-

mandato speciatim non sint expressa: quam aliàs ex communis juris præscripto speciale & expressum mandatum requirant.

Atque ita pactis ineundis vis, & securitas abunde est conciliata.

J U D I C I U M.

Cum tanta modò autoritas mandatarii sit, quanta in eum expressis Mandati formulis à mandatore est collata; formulæ mandatorum accuratissimè semper sunt excutiendæ, & secundum earum vim, autoritatem & verba, consilia omnia, omnes cum mandatariis expediendæ Actiones omnino constringendæ sunt. Fallitur enim & irritum rerum suarum pactorumque eventum facit, qui mandatario plus credit & tribuit, quam in Mandatis ille accepit. Quod tanto majore cura in publicis negotiis providendum est, quanto majora sunt, quæ in iis procurantur. Servitus igitur mandatarii publici est, non excedere limites mandati: sed & cauta quoque ac necessaria servitus est cum mandato agentis, nihil illi credere aut permittere quod sit supra limites exhibiti mandati, quodque non sufficiat Rei, quæ in mandatis data est, tutæ & securæ executioni.

DIS-

DISQUISITIO.

*Quomodo ex duobus malis minus eligendum,
& quid minimum in administratione Rei-
publ. debeat censer.*

CASUS XLI.

Ex Historia Belgica petitus.

Cum *Mendoza* Arragonius Hispanorum Militiæ in Belgio esset præpositus, *Vesaliam*, *Clivia* Civitatem Belgarum confinia respicientem misit Legatos, petentes, ut Vesalientes, qui jure neutralitatis gaudere se debere existimabant, aut intra suam civitatem reciperent velut præsidii loco equites mille, & duo insuper milia peditum Hispanorum, aut bis centena milia coronatorum persolverent, simulque integro menstruo spacio Hispanorum exercitui de frumento suis sumptibus providerent.

Quæ petitiones, cum admodum graves viderentur, in Senatu Vesaliensi actum est: Quid pro Republ. agere oporteret.

SENTENTIÆ.

Atrocem quidam & iniquam petitionem esse afferebant; se Cliviensium Principis Imperium, non Hispanorum agnoscere. Se Fœderatorum, adversus quos destinatus esset Hispanorum exercitus, nunquam se immiscuisse causæ. Itaque cum neutralitatis jus jam ab exordio belli Belgici essent adepti, ejusque semper fuerint ob-

observantissimi, contra jus & fas Neutralitatis, iis quæ belli sunt, urgeri se: Hispanorum præsidia admittere, aut iis pecuniam aut frumentum præstare non oportere. Si semel annuant, semper obnoxios futuros. Nam & Hispanos eadem ausuros sæpius, & eadem Fœderatos Ordines data occasione postulatueros, cum qui inter partes aliorum ac factionis jure Neutralitatis utuntur, utrique parti tantundem debere censeantur. Denique si petita admittant, admisisse se hostilia & actum esse de beneficio Neutralitatis.

Sed responsum est ab aliis, convenisse se, non ut de iniquitate petitionis quererentur, sed ut adversus eam saluberrima remedia communi consilio expedirent. Iniquam Hispanorum petitionem esse, sed armatam, & cui armata manu nec resistere debeant, nec possint etiam si velint. Interim non abnuere sese, ut civitatis nomine ad Mendozam Arragonium mittantur Legati, qui doceant, quæ libertas urbis, quod jus, quisque usus sit neutralitatis.

Quod si contumax Arragonius persistit, agendum necessariò esse, quo pacto commodissime & ipsi & Vesaliensium Reipubl. possit satisfieri.

Ibi tum alii non consentiri statim in Hispanorum postulata debere existimabant, sed vim armatam prius expectari. Ita salvum futurum jus neutralitatis, ut non à Vesaliensibus sed Hispanis violatum, si non sponte sed coacti necessitate, si non ut meritò petentibus Hispanis, sed
ut

ut vim intentantibus & iniquo, quem prævire aut repellere non liceat, modo agentibus tandem præbeant assensum: Nam ex omnis juris autoritate non videre volentem egisse, qui armis, quibus sit impar, circumceptus nolendi non habeat potestatem.

Sed contra à plerisque objectum est; si vim agris suis inferre patiantur, incredibilem facturos se rerum suarum jacturam: imò majorem quam si annuant Hispanorum postulatis, cum in agris eorumque proventu repositæ ferè sint opes totius civitatis; qui si libidini militum sint expositi, quid ex iis commodi cives reportabunt? Si obsidione civitatem cingi patiantur, intercepti commercia ac interverti.

Præterea id quoque hic venire considerandum, nimirum vi allata futurum, ut aut in ea repellenda persistant Vasalienses, aut post primum impetum desistant. Si in bello persistant, ruptum iri vix imposterum restituendum sibi jus Neutralitatis: hujus verò tantò majorem sibi habendam rationem, quantò diutius duraturum & propemodum æternum futurum sit hoc inter Hispanos & Fœderatos Belgas bellum exortum. Æterni igitur belli malis se illigandos, si semel se trahi patiantur in belli communionem: Si verò desistant, & post expectatam vim ac illatam, ut extrema jam necessitate confiecti pacisci cum Hispanis constituent, forsàn futurum, ut desistere nolint Hispani, & porro iniquam actionem vi persequantur. Nec enim tam facilè deponi arma quam sumi. Quod si ita

eve-

eveniat, quantis involvenda malis civitas sit, neminem non videre. Præterea si statuatur, futurum, ut à vi illata desistant Hispani desistentibus Vesaliensibus, neminem persuadere sibi debere, facturos id Hispanos, nisi satisfiat præsentibus postulatis. Cur non igitur ante vim illatam potius satisfacerent, præventis ea ratione malis, quæ ex vi illata haud dubiè majora metuenda sunt. Neque enim gravius jumento arcessendum onus esse, quam quod imponitur. Quid si etiam iniquiora petant Hispani prima Vesaliensium contumacia irritati? Ob has igitur rationes, existimabant illi, alterutram conditionem necessario esse subeundam, videlicet, aut admittendos milites, aut pecuniam & frumenta conferenda.

At verò in hoc bivio, quam istarum conditionum amplecti pro Republ. utilius foret, non satis etiam conveniebant. Quidam intra Urbem admittenda Hispanorum præsidia censebant, hac usi ratione; quod, ubi admittendorum malorum imponitur inevitabilis necessitas, ex duobus malis minimum semper sit eligendum. Namque minus malum respectu majoris habere rationem boni. Jam autem ad præsidia Hispanica in urbe alenda non tantum pecuniæ requiri quantum ad frumenti, & bis centenorum millium coronatorum præsentem paratamque præstationem; minimum igitur, ut esse, ita eligi oportere, quo ærarium Reipubl. minimum sit laboraturum.

Contra alii & alteram conditionem amplecten-

ctendam esse contendebant. Differebant illi ex rebus malis minimum esse eligendum, sed interim quoque negare se id minimum esse, si ad futura tempora respiciatur, maximum omnium & gravissimum debere judicari. Non enim malum praesens, cum malo praesenti, ut majus & minus, sed utriusque mali futurum eventum ut leviores imposterum vel pejores esse contendendum. Si praesidia admittant militum Hispanorum, diutius, & toto forsan belli Belgici tempore iis urgendos se videri. Si vero pecuniam & frumentum conferant, eo ipso statim se eximi reliquis malis. Si praesidia etiam admittant, sub iis velut captivam futuram suam domi libertatem, cum omnia habeat, qui arma habet in manu. Si pecuniam & frumentum offerant, integram posse conservari. Denique si praesidia admittant, obsidionem urbis, ut hostibus & infestis sibi aliquando molituros Belgas Foederatos. Si autem pecuniam & frumentum offerant, & data occasione Foederati sequi velint iniquitatis Hispanicae exemplum, non nisi tantundem postulatueros. Praestare autem redimere pecunia Belli calamitatem, ubi id licet, quam eadem inter belli sumptus profusa bellum gerere & insuper belli, ut ut felicissime administraretur, experiri calamitatem. Denique praestare, semel malis involvi, & simul eximi, quam continuo iis agitari & inhærere. Adeo ut minus malum sed duraturum, majus graviusque existimari debeat, quam id quod in praesens quidem majus est, sed non duraturum.

DE

D E C R E T U M.

In postremam hanc sententiam plurimorum suffragiis tandem itum est.

E V E N T U S.

Ea ratione Vesalienses plus in præsens pecuniæ expendere: sed plus etiam imposterum prævenere mali, & retinere pristinam libertatem.

J U D I C I U M.

Ex duobus malis minus est eligendum semper; minus autem censei debet, non quod impræsens tantum tale, sed imposterum etiam tale futurum sit. Itaque quò inter duo mala prudens & cauta electio instituatur, ad præsentium æstimationem futurorum cogitatio & Eventus debet conferri. Uti in Arithmeticis rationibus una ingens summa pariter proposita, sæpe minor censetur multis summis minoribus quæ ad priores continuo adjiciantur: Ita in cura Reipubl. maximum malum impræsens omnium minimum judicandum est, si eo multò minora & ideo tandem longè majora futura possint præveniri. Minimi denique temporis magnum malum sæpe minus est & haberi debet, quam minus malum quod in longum extenditur.

DIS-

DISQUISITIO.

Quæ & quomodo vectigalia publica hominibus quibusdam privatis, nomine publico pro certa pecuniæ summa in annos singulos in ærarium publicum conferenda, expediat collocare.

CASUS XLII.

Ex ratione vectigalium inter Fœderatos Belgas impositorum desumptus.

IN Belgio Civilibus turbis exortis quò ad impensas bellorum sufficerent publicæ opes, de vectigalibus imponendis jam statim sub initio mutatæ Reipublicæ actum est.

Inter alia verò, de ratione eorundem colligendorum cautè & prolixè disputatum est inter Proceres; nimirum, An publico nomine certis in eam rem, & velut publicis personis annuo stipendio conductis colligi illa; an verò pro certa pecuniæ summa maxima offerentibus velut in publica auctione, in annos singulos elocari & velut vendi deberent.

SENTENTIÆ.

Quidam nomine publico à quibusdam è Magistratu aut aliis stipendio conductis colligi ea oportere existimabant.

I. Quia in publicis personis plus autoritatis est quam in privatis. Ea autem maximè opus est in exequenda re, in vulgus odiosa. Rem verò

maximè omnium odiosam esse vectigalia, neminem ignorare. Itaque iis colligendis non videri suffecturam privatorum hominum auctoritatem.

I I. Quia incertus est quorundam vectigalium annuus proventus, ut eorum, quæ vini & cerevisiæ aliorumque eduliorum aut necessariorum, quæ, ut loquuntur J Cti, usu consumi solent, nomine persolvuntur. E. G. in eadem civitate subinde millena, subinde bis millena vini dolia quotannis consumuntur; quomodo igitur certæ pecuniæ summa singulorum vini doliolum nomine solvendum vectigal privatis elocari possit, sese non videre illi asserabant. Aut enim majori aut minori pretio, quam accepturi ipsi sint ex privatis, privatos ea redempturos: Si minori pretio, id conjunctum cum damno Redemptorum. Minus enim ea occasione redemptor Reip. persoluturus est, quam publico nomine ex proventu vectigalium ipse sibi accepturus sit.

I I I. Singulis annis increfcere multitudinem Civitatum. Illa increfcente, plura inter subditos consumi, & ideo augeri vectigalium ejusmodi proventus. Si igitur in annos plures privatis quibusdam pro certa & in eadem pecuniæ summa annuatim pendenda, elocentur vectigalia in dies augenda: quid futurum aliud, quam ut præsentissimum damnum sentiat Respubl. & commoda vectigalium maximè redundant in privatam utilitatem redemptorum?

I V. Adhæc rem periculi & discriminis ple-

plenissimam esse, proventus publicos, hoc est ipsas Reipubl. opes credere fidei privatorum. Quid si enim vectigalium nomine plurima illi promittant, & nihil tandem aut minora præstent? Quid si pecuniam collectam ex vectigalibus convertant in privatas necessitates? Quid si denique annuæ pensioni in quam conventum est sub finem anni solvendæ impares deprehendantur & foro cedant? In manu & potestate Reipubl. manere oportere ea, sine quibus Respubl. constare non potest.

Contra ab aliis differebatur; existimantibus privatis vectigalia quædam colligenda elocari pro certa annuæ pensionis præstatione oportere. Observabant enim illi duum generum, seu duplicis conditionis vectigalia esse, quæ in omni Republica condicuntur.

Quædam imponi certis rebus, & proinde certam eorum quo ad proventus iniri posse rationem. E. G. Vectigalia quædam sunt, quæ ædibus singulis, singulis agrorum latifundiis imponuntur: quàm horum certus & definitus numerus agnoscitur potest, & iniri, tam certum esse & definitum vectigalium ejusmodi impostorum proventum. Alia quædam vectigalia sunt, quæ rebus incertis quæque semper & inter omnes eodem modo se non habent indicuntur. E. G. Vectigalia sunt quæ vino & cerevisiæ aliisque, quæ usu nunc plus, nunc minus consumuntur, solent imponi; quam horum incertus numerus est, censusque, tam incertum esse ejusmodi impostorum vectigalium proventum.

Sta-

Statuebant igitur, illa priora, ut certa nomine publico à curatore Reip. nullo negotio colligi posse & repræsentari. Alia autem illa, ut incerta privatis quibusdam pro certa æris summa elocari oportere.

I. Quia in his multis fraudibus & clandestinis artibus inter subditos est locus, quibus nimirum facile eludant vectigalis impositi præstationem. In illas ideo fraudes diligenter esse inquirendum. Jam verò diligentius in eas inquisituros privatos, ut rei jam suæ & suo incommodo vel commodo (pro ut sua majore vel minore cura egerint) redemptæ, quam publicæ rei, ex qua vel diligentius vel indiligentius curata commodum vel incommodum non in ipsos, sed in civitatum redundet Curatores. Passim quippe observari, quemvis anxie magis rem privatam quam publicam administrare.

Itaque & tantum authoritatis & plus curæ futurum esse in privatis redemptoribus vectigalium, quam publicis eorum Curatoribus. Nam contractu cum iis inito colligendi eam idoneam & sufficientem auctoritatem in illos conferre Magistratus.

II. Frustrà proferri, quia incertus proveniendus est, quorundam vectigalium nullam certam summam constitui aut admitti posse, quæ eorum nomine à privatis Redemptoribus pendantur. Nam ob hanc ipsam rationem pro certa pensione annua vectigalia ejusmodi privatis necessario debere elocari. Præstat enim certum quid pro Republ. decernere aut admittere, quam

quam incertum, & quod multis iniquorum artibus est obnoxium, ac per eas facile irritum fieri potest nisi accedat industria privatorum. Artes enim illas privatos inter se, accuratius privati commodi causa, ut dictum est, quam personas publicas commodi communis causa exquirere & turbare.

III. Frustrà etiam proferri, subinde plus, subinde minus, quam præstare teneantur, privatos redemptores ex vectigalibus accepturos. Siye enim hoc, siye illud eveniat, semper commodo Reipubl. est prospectum. Si enim plus quam acceperint præstare teneantur, redemptores in præstatione se excusare non possunt. Nam ex mutui contractus cum Magistratu initi Legē tenentur necessariò ad promissam pensionem. Si autem plus acceperint quam præstare teneantur ex lege præscriptæ pensionis, non tantum commodum penes privatos redemptores illos, sed etiam penes Rempubl. esse. Nam anno proximo, si iterum publica quasi auctione eadem vectigalia programmatibus publicis elocanda privatis edicantur, aut prioris anni redemptorem accepto commodo illectum, aut alios similis commodi lucrive percipiendi causa majori pretio, quam antea Reipubl. oblato eadem vectigalia redempturos.

IV. Namque frustrà adferri annis singulis mutari, & multitudine hominum frequentiores fieri Civitates. Non enim velle se in plures annos, quam in unum privatis vectigalia elocari, ut quotannis meliore facta conditione civitatum

tum & auctis proinde vectigalium proventibus eorum nomine à Redemptoribus seu prioribus seu novis plus offeratur & præstetur.

V. Nec quicquam etiam & in vanum prætendi, periculosum esse res & opes publicas credere privatis. Nam illa mala idoneis fidejussoribus oblati posse præveniri, qui nimirum priorum redemptorum nomine spondeant se, si opus, fortunas etiam suas collaturos, quo satisfiat annuæ quæ Reipubl. promissa est, solvendæ pensioni. Sed & si quis objiciat, ipsos etiam fidejussores aliquando non suffecturos ad præstandum pro quo fidejusserint, in promptu esse aliam rationem, qua in tuto Respubl. collocetur. Possè enim contractu inito constringi redemptores, quo pro rato, ut loquuntur, annuæ pensionis, partem ejus singulis mensibus in ærarium publicum inferre teneantur.

DECRETUM.

Factum illud pro postrema sententia tanquam saluberrima est.

EVENTUS.

Utilitate publica ille æstimatus est.

JUDICIUM.

Quædam publica curanda melius privatis quam publicis personis mutuo contractu inito relinquuntur, illa præsertim quæ incerta sunt; quæque opus habent anxiiis quibusdam, & persona publica inferioribus curis. Ergò ubi industria quadam privata & accurata opus est

O

in

in realias publica, ejus commodum inter privatos & Rempubl. inito contractu est distribuendum. Aliter enim si fiat, & minus curæ est in publicis personis, & ideò minus commodum ad Rempubl. refertur.

DISQUISITIO.

Quomodo admittendæ sint justæ etiam quærelæ eorum, qui Reipubl. debent, & debiti flagitant remissionem.

C A S U S XLIII.

Ex Belgarum rebus & vectigalium inter eos ratione petitus.

Cum superioribus annis atrox Pestilentia, qua ingens hominum multitudo absumpta est, Fœderatorum ditionibus incumberet; ideoque minus, quam ante res eæ usu consumerentur, quarum nomine vectigalia exigebantur: Redemptores eorundem vectigalium, libello supplici debitæ pensionis partem remitti petivere. Consultum inter Ordines est. quid fieri; & an rejicere, an vero admittere has preces oporteret.

S E N T E N T I Æ.

Alii justis eorum querelis & votis satisfaciendum putabant. Nam pensionem annuam à redemptoribus vectigalium in ærarium conferendam promissam esse multitudinis hominum respectu: qua fatali morbo admodum diminuta

minuta non vini tantum & cerevisiæ aut frumenti, aut similibus rerum esse absumptum. Ideoque etiam vectigalium proventum imminutum, ac idcirco imminuendam ex contractu aliàs debitam annuam pensionem. Calamitatem hanc esse quæ nulla hominum industria potuerit præveniri. Itaque æquum videri, ut non tam penes Redemptores publicæ Rei, quam penes Rempubl. tantæ sensus esset & incommodum calamitatis.

Alii contra iniquas querelas audiendas existimabant.

I. Quia ubi iidem redemptores longè plura è vectigali annuo censu accipiunt, quam in Rempubl. ex contractu conferre teneantur, ultra promissum nihil ab iis in ærarium infertur. Commoda hæc penes Redemptores non penes Rempubl. manere. Itaque vice versa æquum esse, ut ubi oboriuntur incommoda, qualia ista sunt quæ nunc præferuntur, ea penes redemptores non Remp. maneant. Ea enim occasione prioribus cominodis acceptis præsentia incommoda pensari oportere. Non aliter ac ille, qui agrum alterius colendum certo pretio conduxit, ad locationis pretium præstandum, tam sterilem quam fœcundorum annorum tempore tenetur.

II. Quia, si semel remissio debiti, ob ejusmodi querelas concedatur, nunquam eis similes querendi occasiones sint defuturæ. Alia atque alia continuò offerri quibus fiat, ut minus

O 2

quid

quid absumatur earum rerum quarum titulo vectigalia penduntur. Itaque si iis querelis vel semel tantum detur locus, quid tandem futurum aliud, nisi ut irriti fiant & in ventos abeant, ut sic dixerim, necessarii illi redditus vectigalium & tributorum? Sibi itaque consultum videri non dare pessimo, & cuius perpetua fere causa futura sit, exemplo occasionem.

Alii, ut æquas querelas redemptorum ita utile pro Republ. esse, ut non remitteretur debitum, & pro eadem gloriosum simul & æquum esse, si ejus solutio importunè non urgeretur, censebant. Æquæ videbantur querelæ, quia, ut jam dictum, annuæ pensionis præstatio in hominum multitudine fundata est, ut fundo opum publicarum. Ea multitudine sublata aut decrefcente, videri nullum vel minus saltem esse solvendæ pensionis fundamentum. Non Entis, ut Philosophi loquuntur, non esse accidentia. Utile interea pro Republ. visum est, non remittere debitum factum in eam rem decreto; partim ne pessimum exemplum præberetur, partim quia redemptores vectigalium calamitate temporum nunc afflictæ, majores postea opes consecuturi, & tandem aliquando solvendo debito suffecturi credebantur. Æquum interim etiam & gloriosum pro Republ. censebatur non urgere importunè debiti solutionem, & quia solvendo impares erant redemptores, & quia nulla sua culpa, sed cœli ira in hanc coniecti erant calamitatem.

DE-

D E C R E T U M.

Postrema sententia, ut potior meliorque cæteris, placuit.

E V E N T U S.

Sic factum est, ut & facilitate publica non datum sit noxium imposterum exemplum, & jus integrum, siue Actionem sibi servaverit Respubl. & quanquam remissio debiti indulta non sit, factum tamen satis sit præsentem redemptorum & temporum necessitati.

J U D I C I U M.

Actiones quas in privatos ex juris stricti præscripto intendere Respubl. potest, non facile transcribendæ illis aut remittendæ sunt, quantumvis æqua ex moderati juris præscripto remittendi ratio esse videatur. Imò ea etiam occasione accuratè id observandum est, quod ex integra sibi servata actione nihil commodi expectatura Respubl. videtur. Quanquam enim, ut docent juris periti, minus sit habere Actionem, quam rem: qui tamen actionem habet & servat, rem quasi habere & servare sibi videtur. Magistratus ut bonæ fidei Curatores agere oportet; cum velut Pupilla censeatur Respubl. in cujus proinde præjudicium aliquid decernendi Magistratus non habent auctoritatem. Ob præsentem necessitatem differri actiones publicæ & non urgeri possunt adversus privatos, ut melioribus temporibus servantur: remitti & annihilari ob præsentem necessi-

cessitatem non debent; quia perpetuò interest Reipubl. privatos, quanquam solvendo non pares, habere debitores. Quod etiam in præsens justissimum videri possit: ut iniquum estimandum ideoque intermittendum est, si ex eo nasci possit iniquum, postea in Reipubl. exemplum.

DISQUISITIO.

Quomodo publica res ita privatis elocanda & permittenda sit, ne ea in fraudem Reipubl. & damnum utantur. Quomodo etiam in contractibus qui ejusdem rei nomine cum Privatis ineuntur, non sufficiat finem eorum assequi, nisi etiam ad modos innoxios Reipubl. quibus pervenitur ad destinatum finem, attendatur.

C A S U S. XLIV.

Ex eadem vectigalium publica ratione deceptus.

Superioribus annis Amstelodami redemerant sibi privati nonnulli vectigalia vini nomine persolvenda pro annua pensione (nam annuus tantum erat contractus) centum millium præter propter florenorum. Decretum autem erat Autoritate Magistratus, ut singulorum doliorum majorum nomine florenos xx. præter propter vectigalium redemptori persolverent Cives. Sub finem verò anni, cum jamjam contractus

tractus initus expiraturus esset, redemptores isti cum civium nonnullis pacisci coeperunt contra publicæ autoritatis præscriptum. Et quò plus commodi reportarent, pro singulis doliis florenos tantum decem vectigalis nomine poposcere. Quò minus enim solvendum vectigal erat, eò liberalius privati cives vini dolia sibi comparabant; & quanquam imminuto vectigalis pretio, quia tamen multiplicabatur, ingentem pecuniæ vim redemptores sibi coarcebant. Quæsitum igitur est in Magistratus urbani confessu, etiam Ordinum publicis Comitibus: an id liceret, aut redemptoribus vectigalium permittendum videretur.

S E N T E N T I Æ.

Omnino id sibi licere redemptores urgebant.

I. Se non de publico jure sed suo aliquid remittere, cum minus vectigal exigant. Sua enim esse anni hujus vectigalia, suis usibus & commodis ex contractu permissa. Licere autem unicuique re sua pro arbitrio suo & utilitate uti.

II. Non ideo minus se præstare annuam & promissam pensionem: hæc si offeratur, nihil ultra Reipubl. deberi, nec superesse quod possit desiderari.

Magistratus contra, id omnino illicitum esse & iniquum, existimabat: idque ob gravissimam hanc, quæ sola adducebatur, & instar omnium erat, rationem. Nam hoc pacto eludi & minores fieri anni proximi vectigalium proventus cautè admodum intelligebat. Quippe liberali-

tate dicam an dolo hujus anni redemptorum remisso paululum vectigali, dolia vini plurima in cellas suas inferenda curabant privati, ne anno proximo statutum & justum, ideoque gravius, vectigal pendere tenerentur. In fraudem igitur Reipubl. id fieri existimabant, dum quasi pro unius anni redemptis vectigalibus unius tantum anni pensionem ærario publico inferbant, & interim hac arte duorum quasi annorum vectigalium proventu utebantur.

DECRETUM.

Placuit igitur, ut imposterum conditionibus contractus cum redemptoribus vectigalium incundi hæc quoque infereretur: Ne redemptoribus cum privatis eodem, quo dictum est, modo pacisci liceret.

EVENTUS.

Ita factum est, ut sequentium annorum proventus vectigales integri, & novis redemptoribus & ideo etiam Reipubl. fuerint servati.

JUDICIUM.

Quemadmodum in omnibus privatis, ita & in publicis contractibus ad id potissimum est attendendum, ut non sufficere sibi existiment Magistratus, assequi impræsens initi contractus finem: sed assequendi finis eos proferre ac stipulari modos, qui imposterum eundem finem integrum & illibatum semper Respubl. possit obtinere. Quò enim plures sunt nocendi artes, præsertim inter anxie versipelles privatos: eò major

major rerum esse debet, quibus cura Reipubl. est mandata.

DISQUISITIO.

Quomodo gravissimæ poenæ in eos statuendæ sint, qui in minimo alicujus sceleris gradu deprehensi nocere possunt in infinitum, non aliter atque illi qui summo ejusdem sceleris gradu sunt deprehensi. Denique quando pecuniariæ poenæ inutiles in Republ. & propemodum nullæ sint.

C A S U S XLV.

Ex Rebus Belgicis petitus.

RObertus Dudlæus Lycestriæ Comes Anglorum nomine Belgarum præpositus, Leges monetarias condendas curaverat; quibus inter alia cautum erat, ut pro diversâ ratione deficientium aut adulteratorum nummorum diversâ poena autoribus imponeretur, adeo ut monetariorum quasdam & leves (ut ipse existimabat) fraudes, non nisi sexcentorum florenorum mulctâ punire voluerit. Quæsitum est igitur in Ordinum confessu urgentibus monetariæ rei præfectis: an non ea poenæ ratio, magis ad pessundandam quam juvandam Rempubl. esset reperta? Denique an non ea accenderentur potius monetariorum fraudes quam prævenirentur.

O S

SEN.

SENTENTIÆ.

Hanc pœnæ rationem æquissimam esse Lycestrius & faventes ei asseriebant. Nam poscere æquitatis rationem, ut ubi sceleris gradus sunt, etiam sint gradus pœnæ; adeo ut, sicut illud, ita hoc magis & minus in Reipubl. administratione necessario admittat. Neque enim aliàs fieri posse, ut observetur illa proportio, quæ exiam ex stricti juris Regula omnem pœnam delicto, pro ut gravius aut minus grave est, cupit esse adæquatam.

Contra differebant & *Ordines* & *Monetariæ* rei periti.

I. Poscere æquitatis & utilitatis publicæ rationem, ubi ejusdem sceleris varii sunt gradus, & tam minimi quam maximi ejusdem gradus æquè magnam & gravem noxam inferant, æquè magna & gravi pœna excipiantur. Proportionem enim omnem, de qua differitur, cujusq; usus est in distinguendis pœnis, non tam ipsi facto sceleris, cujus plures gradus sunt, sed noxæ & damno esse debere adæquatam. Quod damnum ubi in minimis etiam maximum est, cur non maximum supplicium minimis irrogaretur? In monetaria verò re ita se habet ut minimum ejus vitium, quo ad damnum quod aliis infertur, maximi sit loco. Si ponatur alium ducentos aureos coronatos percussisse, quibus duos alium centum percussisse quibus quatuor auri grana defint: nonne æquale damnum fecit, tam qui justo auri ponderi in coronatis duo grana,

grana, quam qui quatuor detraxit? Non igitur æqualis esse debeat & eadem omnium poena?

II. Pecuniarum tantum poenam ad alendas fraudes, quibus res monetaria corrumpitur, imponere, nihil esse aliud quam nullam poenam irrogare. Pecuniariam enim poenam nullam esse & videri, ubi manet illius sceleris autorem, qui plus lucri fecit cum damno Reipubl. quam deprehensus mulctæ nomine Reipubl. aut fisco cogitur præstare. Ponatur Monetarium, qui aliquot Coronatorum millia procuderit, quorum singulis grana auri duo sint detracta, mulcta tantum sexcentorum florenorum urgeri poterit: nonne ipso scelere plus profecit & eripuit aliis, quam poena cogitur præstare? Cum utilitate igitur sua & peccat & punitur; cujus scelus, quod in infinitam quandam noxam abiit, definita, ut loquuntur, pecuniaria poena æstimatur.

DECRETUM.

Placuit igitur priores Leges rejicere & poenas, & in re monetaria (quæcunque tandem fraus sit deprehensa) unam tantum & extremam, h. e. capitalem poenam decernere: cujus terrore falsarii Monetæ quilibet consternati ab ejusmodi sceleribus imposterum desisterent.

EVENTUS.

Sic factum ut Moneta minus & non tam frequenter fuerit adulterata.

JUDICIUM.

Summam poenam meretur, qui in minimo illius

illius sceleris gradu deprehensus, quo maxima damna possint inferri. Æquales hic reos, si non factum sceleris, certè noxa facit. æqualis igitur minima & maxima in ejusmodi rebus patrantium debet esse pœna. Denique pecuniaria omnis mulcta vana, irrita ac nulla est, ubi reus & usu sceleris tantum obtinere potest, ut non sufficiat tantum præstandæ pœnæ, sed plus insuper convaset sibi ac fervet, & pœnam impositam præstitamque fructu sceleris adhuc truitur & utilitate. Talis enim præmium magis sceleris quam pœnam reportavit.

DISQUISITIO.

Qua ratione adulterata moneta, cujus jam magna copia in Rempubl. invec̃ta est, cum minimo subditorum damno debeat & possit cohiberi.

CASUS XLVI.

Ex rebus Belgarum etiam petitus.

SÆpe in has ditiones Monetæ Falsarii fucatam & iniquam invexerunt (cum facile id fieri possit in iis regionibus in quibus commercia plurimum frequentantur.) cum autem ea ratione fieret, ut ad pauperiem in dies redigerentur subditi, qui minus habebant, quam possidere se & habere fuco decepti existimabant: Actum continuò consultatum est, quo pacto satisfieri possit publicis votis, & moneta
falsâ,

falsa, quam plurimis subditorum falsarii quidam imprimis exteri obtruserant, ut pestis quædam præsentissima possit eliminari.

S E N T E N T I Æ.

Nemo existit qui non censeret rejici eam & eliminari oportere: at verò inter plures est dubitatum. Alii statim falsam Monetam prohibendam, ejusque usum omnem intercipiendum sub gravis poenæ comminatione censebant. Disserebant illi, nisi statim id fieret, majorem in dies falsæ monetæ vim in has ditiones esse inferendam. Moram huic consilio ac Decreto interponere nihil esse aliud, quam postpositâ subditorum curâ favere falsariis in fucato ære disseminando continuo festinantibus.

Alii id consilium sibi displicere affirmabant; ante omnia moneri subditos; & certum tempus, intra quod ab omni usu monetæ falsæ abstineretur, publico edicto præstitui oportere, censentes.

I. Plurimos subditorum falsam monetam magna copia nunc possidere, quam è vestigio & raptim prohibere velle, quid tandem esset aliud, quam gravissimo eos damno mulctare. Eos autem in tempore monendos, ut permutatione vel mercium vel pecuniæ melioris apud externos & vicinos, sine ullo suo damno falsam quamvis & prohibitam monetam extra has ditiones amendant.

II. Frustrâ præferri ab aliis, Falsarios, mora hæc interposita, plures ejusmodi praviæ notæ
num-

nummos in hanc Rempubl. investuros. Monitionem enim hanc publico nomine factam habituram vim, nec tamen inducturam incommodum prohibitionis. Monitos enim & non accepturos falsam monetam, & quam habent, aliò conversuros.

DECRETUM.

Placuit, ut saluberrima hæc mora interponeretur, certo temporis spacio præstituto, inter quod omnis falsæ monetæ usus inter subditos aboleretur.

EVENTUS.

Ita moneta falsa eliminata intra præstitutum tempus est; & falsæ monetæ, antea acceptæ, incommodum subditi non sensere.

JUDICIUM.

Sicut prohiberi debet in Republ. omne malum: Ita id seriò agendum est Magistratibus, ne ex festinata nimium mali prohibitione malum novum & gravius quoddam enascatur. In Reipubl. administratione aliter considerari debent, qui malè agunt, aliter qui patiuntur: illi mali, hi miseri sunt. Qui agunt, statim puniri: qui patiuntur, sensim juvari debent, ne malum aliud ex malo ejusque subito remedio exoriat. Quod ut in re monetaria, ita in aliis publicis negotiis saluberrimum frequenter usum habet.

DIS-

DISQUISITIO.

Adversus Ambitum, præsertim exterorum, qui ad publicas admoventi cupiunt dignitates, quo potissimum remedio sit opus, & quam utiles ac necessarie in Republ. sint illæ Leges, quibus non tantum poenæ adversus malos decernuntur, sed fit ut malis, etiamsi tales esse velint, non possit esse impofterum locus.

CASUS XLVII.

Ex Trevirensi Historia depromptus.

Trevirenses Gallorum patrocinium jam ab aliquot retro annis agnoverunt. Anno autem 1400. præter propter autoritate & gratia Archi-Episcopi Trevirensis Gallorum plurimi ad publicas admovebantur dignitates. Aegrè id tulit Trevirensium populus & Magistratus. Quæsitum in Procerum consessu est, quo potissimum remedio obviam ire huic malo oporteret.

SENTENTIÆ.

Archi-Episcopus pro se & Gallis plurima urgebat.

I. Trevirensibus necessarium esse Gallorum patrocinium: proinde & necessariam eorundem gratiam. Hanc promotum maximè iri, si publicis honoribus Galli etiam imponerentur.

II. Gallos hætenus ad Rempubl. admotos gessisse Rempubl. ex fide, nihil fecisse contra
Le-

Leges. Denique integram Trevirensium Reipubl. servasse libertatem.

III. Non id fieri contra Leges. Nullam enim latam aut à majoribus conditam esse legem, qua ad publicos honores Gallorum genti aditus præcluderetur. Cur igitur ea gratia Gallos æstimare, ut illegitimum nunc præscriberetur.

Ad hac alii excipere :

I. Opus se habere Gallorum patrocínio : sed ab eorum Domino sedulò sibi esse cavendum ; cum in patrocínio subsidium sit Reipubl. dominum autem nihil inducere posse præter miseram servitutem. Quis autem dubitet quin dignitatibus Galli plurimi pluries impositi mutandæ Reipubl. potestatem in manu sua sint habituri ? Eorum quippe arbitrio & libidini, si adversus libertatem audere quid velint, obnoxia sunt omnia ; nec obstare facile est, qui in potestate sua & arma habet & publicos Magistratus. Æstimare se Gallorum in se gratiam & auctam eupere : sed tutam Reipubl. & salutarem. Etiam Gallos hoc beneficio publicorum honorum non æstimos, satis causæ habere, cur perpetua & quavis ope adesse debeant Trevirensium rebus : qui cum in eorum confiniis positi sint, atque in eorundem prospera vel adversa fortuna juventur aut laborent, præstandi patrocinii perpetuam habent & causam & necessitatem, licet aliis beneficiis Reipubl. periculosis non ornentur. Denique populi qui gratiam vicinorum

rum merentur & opem cognatione fortunæ, eam in cassum & cum damno Reipubl. præsentissimo aliis officiis mereri contendunt. Liberales hic esse debent Magistratus, non autem prodigere publ. fortunam.

II. Non negare se velle bene habuisse Rempubl. Gallos hætenus ad eam admotos, sed an permanfurostales? Optima illos sæpe in spem primò præferre, qui imposterum magis confirmati pessima meditantur. Sed & si illi pro Reipubl. maneant constantes, quis alios postmodum eodem ambitu admovendos ejusdem consilii indolisque futuros asseveraverit? Ad curam Magistratuum & Reipubl. securitatem ante omnia id facere non tantum publ. honoribus imponere non peccaturos, sed nequidem ad eos admittere tales, qui peccare possint, si velint; quales externos esse neminem posse dubitare.

III. Fateri sese, non dici posse illegitimum, quod hætenus factum sit, neque enim conditas leges, quibus Galli à Reipubl. administratione arceantur, sed an id omne permittendum, quod illegitimum non est? Mala longè plurima esse numero quam leges. Ex malis moribus natas esse bonas leges: non tamen ideò minus malos mores, malos in se fuisse revera, priusquam prohibiti essent per leges. Et cum nova oriantur in dies, nec à majoribus provisa mala & malorum obices & repagula sint leges: quidni adversum ea novæ leges conderentur? Quidni illegitima illa censeri debeant,

beant, quæ licet hæcenus non prohibita, legibus tamen impofterum neceffariò debeant prohiberi: itaque illegitimum in Republ. habendum eſſe non tantum illud, quod fit contra leges latas, fed & illud, adverſus quod condendas leges eſſe ſuadet & recta ratio & ſalus Republ. quæ ſemel ſancita & æterna, & inſtar omnium lex eſt.

Sed & in Magiſtratus Trevirenſis conventu dubitatum eſt, qua ratione minimo cum Gallorum odio à publicis dignitatibus gerendis arceri deberent.

Alii ſufficere exiſtimabant, ſi impofterum Galli ad publicos honores non admitterentur. Id autem obtinere in ſua conſtantia poſitum eſſe & poteſtate.

Sed id vanum & nihili conſilium alii aſſerebant.

I. Quia ratio danda eſſet, cur non admitterentur impofterum Galli, tot ejusdem Gentis hæcenus ad publicos honores admotis. Si ſola voluntas & præſens tantum conſilium Trevirenſium pro ratione objiciatur, quid id eſſet aliud quam Gallos offendere, & adverſum ius animum palàm oſtentare.

II. Non id ſufficere, ſe id nunc velle & pro Republ. conſultum exiſtimare: Mobiles eſſe homines & idcirco etiam ſuas voluntates, & maximè inſtantes: ambitu, adulatione, privati compendii cauſa, aliisque artibus intercipi eas facilè poſſe & interverti. Sed & non ſufficere,

cere, se esse ejusdem voluntatis ejusdemque consilii, & in eo constantes persistere. Quid si enim ejusdem voluntatis & consilii alii, post ad administrationem Reipubl. vocandi, non futuri sint. Æternum igitur aliquid esse statuentium, cui necessario & semper obstricta sit & præsentium constantia & posterorum. Id æternum esse & obtineri posse in lege. Hanc igitur esse decernendam, qua non Galli tantum, sed & exteri omnes ad curam Reipubl. non admovendi pronuncientur. Ita futurum quippe, ut non Galli soli ex peculiari odio, sed omnes alii ex usu Reipubl. non qua Galli, sed qua exteri; non ex adversa in eos & mutanda voluntate, sed ex justa & non infringenda lege à publicis honoribus excludi se intelligant.

D E C R E T U M.

Factum est id pro postrema hac sententia, & ejus argumenti Lex adversus externos omnes, ac proinde Gallos etiam, est promulgata.

E V E N T U S.

Ita Trevirensium Libertati prospectum est, cui Gallorum potentia & autoritas jam insidiabatur.

J U D I C I U M.

Illegitimum existimari id omne in Republ. debet, quod committitur non tantum adversus latas sed & adversus necessario ferendas leges, quæ & fieri debent. Quemadmodum autem duum ferè generum mala quotidie offeruntur:
ita

ita alia præfenti confilio, alia æternitate Legum præveniri debent & propulfari. Confilio illa mala quæ pro diverfa occafione & conftitutione Reipubl. nunc bona, nunc mala poffunt æftimari: de his enim nihil æternum & immotum conftitui poteft vel debet. Legibus autem earumque æternitate ea mala quæ perpetuò talia funt & non poffunt non femper cum difcrimine & metu fubvertendæ Reipubl. effe conjuncta. Sed &, quoties licet, ineunda Legum ratio, qua non tantum metu pœnæ à malo hi aut illi taceantur, fed qua occafio omnis & faciendæ mali & imponendæ pœnæ omnino præcidatur: adeò ut commodè huc retulerim illud Taciti de Agricola fuo: præponere maluit dignitatibus non peccaturos, quam punire qui peccarant.

DISQUISITIO.

Quomodo in Republ. quædam fubinde negotia fe offerant, quæ oblata præfenti potius confilio expedire utile fit, quam certum ali- quod & perpetuum de iis condere Decretum. Quomodo etiam Decreta certis perfonis certoque tempore alligata, utiliora longè illis fint quæ latius fe expandunt.

CASUS XLVIII.

Ex Belgarum rebus petitus.

Superioribus annis in Batavia Societas in Indiam Occidentalem navigantium inftituta eft,

est, & extrudendi communis hostis & frequentandorum commerciorum causâ. Postulabant auctæ ejus res, ut de Præfectis societatis singulis trienniis, duo res isthic summâ authoritatè curaturi eò se conferrent. Cum autem navigantes interciperentur frequentius & turbarentur à Dunkerkanis, horumque præfectorum nonnulli in eorum incidissent manus; egregiè & callidè quæsitum est: An non impensis Societatis captivi isti redimi deberent, & perpetuum in eam rem Decretum condi expediret.

S E N T E N T I Æ.

Alii redimendos captivos ære Societatis, & quale dictum est condendum Decretum putabant.

I. Æquum esse, ut qui societatis nomine hac velut legatione fungerentur, si quid in ea ob-eunda incommodi se offerret, Societas incommodum sentiret non ipsi. Quorum enim com-moda sunt, eorum onera & incommoda esse oportere. Si igitur illi Societatis sint, ut sunt, hæc eidem jure meritò manere.

II. Nisi impensis Societatis captivi isti redimantur, nullos futuros imposterum, qui ob-eundæ isti tam necessariæ legationi se sint obla-turi. Itaque faciendum Decretum, quo Re-demptionis pretium pro Captivis carcere li-berandis è Societatis communi ærario solven-dum pronunciaretur. Jus omnis Societatis id poscere, ut quicquid socius in communi causâ Societatis passus est, ejus ex mandato procu-randa,

randa, non singuli sed omnes pariter pati & pensari debere intelligantur.

Contra alii, redimendos quidem captivos pecunia Societatis, sed non nomine ejus, aut titulo, neque in eam perpetuum Decretum faciendum esse instabant.

I. Redimendos captivos pecunia Societatis, quia ob adductas rationes fas illud & æquum esse videbatur.

II. Non tamen redimendos nomine Societatis, h. e. clam habendum apud hostes Redemptionem hanc fieri impensis Societatis: quia cum captivis in mari deprehensis nullum certum redemptionis pretium in Belgis sit præstitutum, sed pro captivorum majoribus aut minoribus opibus majus aut minus exigatur, & singulorum privatorum opes minores esse credantur quam totius Societatis; si Societatis nomine pretium redemptionis solvi intelligeretur, longè majora Dunkerkani ab ea essent petaturi quam à captivis, si horum nomine de redemptionis convenienti pretio agatur.

III. Eam ipsam ob causam nullum perpetuum Decretum hic condendum videri. Nam & eo cognito, hostes nimia semper pro redemptionis pretio exacturos & legatos Societatis acturos negligentius, segniusque se defensuros in mari adversum hostes, utpote privatim ipsius captivitatis nulla incommoda sensuros, & captivos publico nomine Societatis plura quam aliàs suo, pro redemptione oblatores.

DE-

D E C R E T U M.

Callidæ prudentiæ imprimis visum est postremum consilium, placuitque ut pro re nata Societas impensas & redemptionem ejusmodi captivorum faciendas præstaret: usurpato tamen nomine privato captivorum, publico Societatis dissimulato.

E V E N T U S.

Sic factum ut pro captivis redimendis longè minus pretium à Dunkerkanis fuerit exactum quam exegissent, si cum publica Societate sibi rem esse intellexissent.

J U D I C I U M.

Sunt talia quædam in Republ. quæ exigente necessitate & occasione fieri fas est æquumque, quorum tamen necessitatem sibi perpetuo & immoto Decreto imponere summæ est imprudentiæ. Itaque ejusmodi Decretorum parvus admodum in Republ. debet esse usus. Ut E. G. semper militi stata stipendia sunt persolvenda, nemo id abnuerit: Non tamen perpetuo decreto sancendum est, ut suum cuique militi singulis octiduis stipendium persolvatur. Possit enim ea necessitas, cæque angustia esse Reipubl. per quas singulis octiduis solvendis militum stipendiis non esset suffectura. Tali igitur in re & simili præstat, uti posse præsentis consilii libertate, quam adstringi perpetui decreti servituti. Multa similia in administratione Reipublicæ invenient, qui eam accurate expendent. Ecce expedit apud nos Belgas Cives subinde

inde prodire in publicum armatos, quo bellis artibus in omnem necessitatis eventum assuescant, Non tamen expedit Reip. de tempore, quo id fieri semper debeat, perpetuum condidit Decretum: possent enim statim eo tempore excitatæ in Republ. esse civium factiones, propter quas expediret, cohortes civium tum non prodire aut circumire urbes armatos. Ita E. G. iterum Respubl. quævis opus habet supremo quodam rerum domi militiæque Imperatore: interim de ejus potestate, quanta semper esse & manere debeat, non faciendum est perpetuum Decretum. Nam si id fiat eadem sequentes omnes uti volent: atque progressu temporis possit deprehendi, noxiam Reipubl. esse tantum Imperatoris auctoritatem, sequentes ea non tam bene uti quam priores; atque alia plura ejusmodi. Præstat ergo in ejusmodi negotio condidisse Decretum personale quam perpetuum. Perpetuum illud voco, quod pro omnibus illis est, qui eandem dignitatem post gesturi sunt: personale, quod pro impræsens eam gerente tantum conditum est. Unde inter tot corrupta Senatus Romani sub primis Cæsaribus consilia hoc unum mihi maximè laudabile semper visum est, quod cum Augusto, Tiberio, aliisque maximam obtulerit potestatem, eam astrinxerit tamen eorum personis, non omni futurorum Cæsarum posteritati. Quanquam ob summam sequentium Cæsarum potentiam, cui impares erant Patres, hujus consilii fructum & Eventum non fuerint experti. Ea igitur quorum in

mutatis dignitatem personis non idem esse usus potest, semper praesentibus personis tantum, non simul sequentibus tribui expediat. Quae etiam in praesens laudabilia, imposterum noxia possent deprehendi: non omni tempore, sed praesenti tantum sunt concedenda. In quam rem vehementer mihi semper placuit recepta ex tempore facti sive decreti, sive consilii formula, qua dicitur, aliquid fieri per *Provisionem*. *Barbara* hic est illa dicendi ratio. Sed pro Reipubl. administratione & recto usu, admodum cauta. Cavendum igitur est, quantum licet à perpetuorum Decretorum imponenda aut nobis aut illis, qui post nos ad Rempubl. sunt vocandi, servitute. Namque saepe praesenti & praeter expectationem oblatae necessitati Reipubl. impares sunt, qui necesse habent, sequi perpetui Decreti necessitatem. Monitum sanè illud utilissimum in humani ingenii imbecillitate, humanarumque rerum multiplici varietate causam habet. Cum enim praesentia blandiantur maximè, quae mutatis rerum vicibus temporibusque maximè noxia post deprehenduntur; cum etiam futura omnia industria nostra prospicere non possimus: quae stultitia est, aut rebus praesentibus aut innixo iis praesenti nostro iudicio tantum tribuere ac deferre, ut perpetui decreti à nobis facti autoritate eripiamus & nobis & aliis imposterum meliora ac utiliora consulendi potestatem.

DISQUISITIO.

Quomodo minima stipendia decerni illis debeant, qui ejusmodi in Republ. imponuntur dignitatibus in quibus non stata aliqua, sed maxima industria curaque opus est; & quomodo tamen illis abunde possit satisfieri. Denique quæ in univversum stipendiorum ratio esse debeat in Reipubl. administratione.

CASUS XLIX.

De Historia Veneta depromptus.

Sunt in Veneta Republ. constituti plurimi Prætores quorum muneris ac curæ est, ad reos attendere & noxios comprehendere, qui adversus leges receptas peccavere. Jam autem primò Reipubl. exordio modica illis stipendia & penè nulla sunt assignata: sæpe itaque augeri ea debere Prætores contendebant. Quæsitum itaque aliquoties in supremo Venetorum Senatu est: An prætorum stipendia adaugere Reipubl. expediret, & an discedendum hic esset à majorum institutis.

SENTENTIÆ.

Alii augenda ea esse existimabant: Æquum enim videri, ut, qui Reipubl. negotiis invigilarent, convenientem & ad vitam & ad dignitatem sustinendam laboris sui mercedem ex arario publico reportarent, *Causam* esse cur nunc defic-

deflectendum sit à majorum institutis, auctis cum Rep. prætorum curis & rerum omnium pretio magis quam ante accenso. Non majorem antiquarum legum æternitatem esse debere, quam causæ; qua mutata aut sublata, cur majorum instituta non mutarentur aut tollerentur.

Alii contra urgebant. Nam in modico stipendio abundè prætoribus esse prospectum: ipsarum eorum dignitatem etiam nullo stipendio addicto satis emolumenti in eos conferre. Cum enim pecuniariæ illis mulctæ velut totæ cedant, eæque in tanta peccantium multitudine frequenter imponantur, rem prætorum admodum iis juvari.

Ad ista adjiciebant, tenui stipendio curam eorum accendi; quæ majore addicto flaccesceret & minor deprehenderetur.

Prætorum esse vigili cura explere stipendii tenuitatem. Quò plures in noxia deprehendant, eò plus accedere illis, saltem pecuniariis ex mulctis. De supplendo autem hac ratione stipendio, si optimius decernatur, videri non cogitatuos. Denique magnitudinem stipendii futuram curæ detrimentum & ejusdem tenuitatem curæ incitamen. Hoc illud esse, quod olim cogitaverint majores. Manere etiamnum eorum instituti causam, imò nunc quam olim aucta Republ. eam esse graviolem. Proinde nihil nunc decernendum esse, quo prætorum necessariæ Reipubl. curæ immineantur.

D E C R E T U M.

Placuit igitur, ut modicis tantum stipendiis prætores uterentur: sicut olim prudenter institutum, quod ita accensa eorum cura magis Respubl. juvaretur.

E V E N T U S.

Ita factum est, ut ad explendam dignitatem plus curæ contulerint prætores; quæ quò major, plus emolumenti reportabant, quò stipendii tenuitatem abunde poterant solari.

J U D I C I U M.

Cum stipendiis etiam æraria publica exhauriantur: cauta eorum in omni Republ. iniiri debet ratio, quæ pro diversitate curarum ac dignitatum debet esse diversa.

Sunt dignitates quibus impositi præter stipendia decreta & publica nulla alia accipiunt emolumenta. Talibus & vitæ & alendæ familiæ & sustinendæ dignitatis gloriæ suffecturum debet decerni.

Sunt dignitates, in quibus ut multum curæ est, ita plurimum splendoris. Illis divites modico stipendio addicto imponere expedit. Nam veluti stipendii loco hic splendor est, quo cum divitum illorum honesta expletur ambitio, satis benè secum agi existimant. Ita apud nos in Belgio, *Consules* Urbium & *Senatores* qui è civium opulentioribus eliguntur, modicis & propemodum nullis stipendiis utuntur. Instar omnium illis est dignitas, quam supra alios positi gerunt. Non

Non aliter in Romana olim Republ. modicum erat Senatorum stipendium & magnus census. Modicum stipendium, quia gloria dignitati sufficiebat: *Magnus Senatoribus Census*, quo suis opibus sustinere & tueri possent tantæ decus dignitatis.

Sunt dignitates quibus impositi ex industria & accurato eorum usu commodi plurimum; imò quantò plus curæ conferunt, tantò plus commodi reportant. Illis nullum ferè stipendium, sed cura pro stipendio offerri debet & commendari. Nam cura tum pro stipendio est, quò major eò utilior & Reipubl. & gerentibus ejusmodi dignitates. Ita apud nos etiam prætoribus nulla ferè stipendia assignata sunt. Est eorum attendere ad ea, in quibus contra leges peccatur. Pars mulctarum pecuniariarum illis cedit; itaque accuratius in illos inquirunt, qui peccant & mulctam præstare coguntur.

Sunt quoque dignitates, quibus impositi certa curæ suæ & manifesta dare possunt & debent monumenta. Talibus non tam certa stipendia expedit decernere, quam certum quid pro singulis curæ documentis assignare. Ita enim accenditur & major est pro Republ. cura. Sic apud nos iidem prætores pro singulis noxiis deprehensis & in carcerem conjectis, & capitali vel alio supplicio ob noxam affectis pro minoris vel majoris noxæ aut supplicii ratione certum aliquod præmium instar stipendii addicti, habent sibi assignatum.

Sunt dignitates, quarum usu singulatim

gaudent singuli privatorum. Talibus impositis non tam stipendium ex ærario publico decerni, quam injungendum autoritate publica singulis privatorum, ut nonnihil persolvant, quoties cura & opera gerentium ejusmodi dignitates uti volent, quod in Belgio in frequentissimo usu est. Atque ita de diversa rectaque stipendiorum ratione hæctenus, quantum satis.

DISQUISITIO.

Quomodo in sopiendis bellis civilibus, & scienda Amnestia sive eorum quæ interea facta sunt perpetua oblivione, attendendum sit imprimis, neque titulus supersit Principi cum quo bellum civile gestum est, cujus prætextu aut interpretatione postea poenas iis imponat, quibus Amnestiæ beneficium debetur.

CASUS L.

Ex Historia Belgica desumptus.

Temporibus Albani Ducis, Gallo-Belgiæ quædam Provinciæ partes & factiones Hispanis adversas secutæ, eorundem Imperium, certis quibusdam conditionibus iterum sibi subeundum putabant. Ante omnia autem Amnestia eorum, quæ inter bella civilia gesta essent flagitata. *Albanus* generatim Regis Hispaniarum nomine sanxit Amnestiam eorum quæ occasione civilium bellorum & turbarum adversus

fus Regem commissa forent: speciatim tamen ab usu beneficii Amnestiæ exclusit omnes eos, qui non tam partes, quam libidinem secuti viam & itinera occupantes sine lege ulla aut disciplina ferro & armis nunc in hujus, nunc in adversæ partis bona, agros, ædes, vitam etiam erant grassati. Quæsitum est in Gallo-Belgicorum Ordinum conventu; an ea fanciendæ Amnestiæ ratio sufficeret pro securitate.

S E N T E N T I Æ.

Quidam eam abunde sufficere existimabant.

I. Quicquid inter partes nomine partium gestum est, perpetua Amnestia aboleri: id sibi satis esse partes tantum secutis, ad quarum defensionem, non nisi ea contulerint quæ ad sui, suorumque defensionem unicuique jus Gentium permittat.

II. Grassatores & enormium flagitiorum Autores, qui non partium auctoritatem vel auspicia, sed sceleratam tantum libidinem sunt secuti, ut omnium hostes, meritò ab hujus beneficii usu excludi. Sub Civilium quippe bellorum prætextu & Amnestia ad sopiendam partium odia reperta, non debere esse ejusmodi hominum scelera impunita: itaque illis exclusis & satisfieri æquitati, & suæ prospectum esse securitati, cum sub eorum nomine neutiquam possint comprehendi.

Alii & quidem cautiore suspectam sibi & in perniciem singulorum erupturam hanc scelera-

leratorum quorundam ab Amnestia exclusionem asserabant.

I. Illam restrictionem & quorundam exceptionem generale illud beneficium Amnestiæ coarctare: quod tamen nunquam tutius est, quam cum maximè est generale. Nam ea restrictione fieri, ut iudicio Principis & interpretationi beneficii Amnestiæ perpetuò futurus sit locus; qua ratione suam subverti securitatem. Quid si enim interpretaretur pro partibus à quibusdam gesta tanquam ex sola scelerata libidine patrata, & proinde ab usu omni fancitæ Amnestiæ beneficii excludenda. Neminem itaque, qui cautus sit, non videre hac exceptione latam viam aperiri Principi ad Amnestiam pro libitu observandam, & quibusdam in quos malè sit affectus beneficium dene-gandum.

II. Amnestiam igitur sine ea restrictione fancitam Gallo-Belgas demum facere posse securos. Omnem enim titulum & prætextum hac ratione sublatum iri, quo Princeps in cuiusquam exosi vitam ac fortunas possit grassari. Ubi omnium oblivio decernitur, nihil quantumlibet grave sit, subditis posse impingi. Ubi verò non omnium, sed quorundam tantum oblivio decernitur, à malis Principibus & civilis belli memoria semper exulceratis, interpretando quædam singulis posse imputari. Atque ita ejusmodi Amnestiæ innixam dubiam semper & incertam esse singulorum securitatem.

III. Præstare denique facinorosis omnibus qui-

quicunque tandem sint, veniam nunc & Amnestiam etiam offerri, quam iis exclusis sub eorum nomine iniqui Principis iudicio illos postea posse comprehendere, in quorum gratiam & securitatem Amnestia est sancita.

D E C R E T U M.

Placuit igitur ut ab Amnestiæ beneficio & usu nemo excluderetur: inque eam sententiam venire *Albanus* quoque est coactus; cum alias Gallo-Belgæ Hispaniæ Regis Imperium detrectarent.

E V E N T U S.

Ita beneficium Amnestiæ plus securitatis contulit; & nulla irati Principis interpretatione, nullo etiam prætextu usus ejus cuiquam imposterum potuit denegari.

J U D I C I U M.

Prudenter admodum initi contractus inter Principes & subditos sunt, in quibus exceptionibus omnibus amotis nihil relictum est interpretationi Principis, qua exporrecta, contractu, alias prohibitu uti posset & in perniciem sive libertatis sive securitatis subditorum. Ad quod attendendum est in primis in illis pactis, quibus Amnestia post bella civilia utrinque gesta sancitur. In illis tutissimæ sunt formulæ beneficiorum Generales: in quibus cum quidam excipiuntur, semper esse aut fingi causa potest, ob quam singuli postea circumveniantur. Omnium itaque securitatis interest, omnium

quæcunque tandem facta sint memoriam, oblivione æterna sepelire, ne aliàs interpretando unquam possit omnibus id impingi, quod à quibusdam patratum, usu beneficii Amnestiæ indignum est iudicatum.

DISQUISITIO.

Quomodo & quare imprimis cavendum sit, ne subditi Decretorum, quæ jamjam promulganda sunt, executionem moliantur ante eorundem à Magistratu factam promulgationem.

C A S U S . LI.

Ex Anglorum rebus petitus.

Elisabetha Regina primo Imperii initio tollere publica Pontificiorum, seu Romanæ Catholicæ Religionis sectatorum exercitia, condendo in eam rem Decreto constituerat. Innotuerat verò id Plebi quæ diversa sacra & Protestantium (ut vocant) partes sequebantur. Cœpit igitur illa non expectata Regalis Decreti Autoritate, in templa, Aras ac imagines sacras Romanæ Catholicæ Religionis sectatorum grassari. Quæsitum est in Consistorio Regali: An id permittendum videretur, & rebus regni, cogitatisque consiliis expediret?

S E N T E N T I Æ.

Alii permittendum id plebi omnino censebant.

I. Quia illegitimum id censeri non poterat, quod

quod paulo post Reginae Decreto legitimum esset pronunciandum: Jam autem meditari Reginam sacrorum Romanæ Catholicæ Religionis sectatorum abolitionem. Quidni E. plebi nunc permetteretur?

II. Tanto enim futuram faciliorem Regii mandati executionem, si plebs eam jam exequi cœperit, quæ mandato præscribenda sunt. Itaque ad plebem in Romanæ Catholicæ fidei sectatores jam grassantem non posse simpliciter, sed prudenter etiam conniveri.

*R*EGINA *contra testabatur.*

I. In iis in quibus Autoritate Magistratuum opus est, nihil legitimum esse posse aut judicari debere, nisi eadem magistratuum autoritate jam injunctum sit & mandatum. Nam quicquid in Republ. legitimum est, præsupponit ante latam legem, unde ab ea est nomen. Quomodo igitur lege nondum lata, legitimum hic aliquid posset judicari?

II. Non faciliorem, sed difficiliorem Regii mandati futuram executionem, si prævenire impune mandatum & præscriptum legis plebi concedatur. Plebem sine ratione agere, & sine ullo moderamine prudentiæ exequi, quæ animo concepit. In legibus verò modum executionis cautæ præscribi, ne aliàs iniqua sit æquæ legis executio. Unde facilè intelligi, perituram vim faciendæ legis apud plebem, ante legem latam immoderatis exemplis jam imbutam.

III. Decrementum publicæ autoritatis, imo

judicium nullius esse, si eam libidine privatorum contingat præveniri. Ubi prævenitur illa, videri imperasse Magistratibus plebem, non à Magistratibus imperium accepisse.

IV. Romanæ Catholicæ Religionis sectatores Lege adversum se nondum lata posse se grassanti plebi opponere, & jure permissam sibi & suorum sacrorum defensionem illis videri. Quid igitur ex præventa lege expectandum aliud quam cædes & lanienas? legi obsequium deberi & modestum fere à subditis deferri. Cur ergo ante eam vix exerceretur?

DECRETUM.

Factum est, ut decreto insolentia plebis grassantis præveniretur; & debito supplicio afficerentur illi, quorum audaciâ legis autoritas erat præventa.

EVENTUS.

Hac ratione pax & autoritas publica conservata est.

JUDICIUM.

Illegitimum est quod fit privata autoritate, ubi publicâ opus est, etiamsi tale sit quod latâ post lege legitimum pronuncietur. Cumque impetus furentis plebis celerior & major ferè sit quam legum, adeo ut eo leges faciliè præveniantur: Silentio involvendum decretum Legis est, donec Executioni mandandum censeatur; vimque jam exequendæ legis nosse & sequi plebem oportet, non autem de ea deliberationes; quæ
quo

quo in deliberatione Imperii occultiores sunt,
major vis est, & melior usus Legis.

DISQUISITIO.

*Qua praeter eam, quae exposita est, cautione
insuper in sancienda Amnestia opus sit,
quomodo speciatim crimina, quae Amnestia
abolita volumus, exprimenda sint: deni-
que ad quae in univversum, quò tutiores
Amnestiae sint, sit animadvertendum.*

C A S U S LII.

Ex Historia Italica depromptus.

Mediolanenses, postquam aliquandiu rebel-
les exstitissent Ludovico XII. Galliarum
Regi, honesta & sibi tuta conditione reconci-
liari voluere. Sancita itaque generalis Amnestia
est omnibus, nemine excepto. Ludovico tamen
post Decretum id factum, Mediolanensium ci-
vitatem ingressus, è civium potioribus plurimi
supplicio capitali affecti, quibus atrocia quædam
crimina & cæteræ multitudinis culpa majora,
ut supplici causa impingebantur. Quæsitum
proinde inter Gallos & Mediolanenses: An id
liceret, an non Amnestiæ beneficium in cujus-
cunque tandem flagitii compertos extendi
oporteret.

S E N T E N T I Æ.

Mediolanenses id iniquum esse, magno ani-
mo testabantur.

I. Objiciebant, publ. fidem, & ex ejus præ-
scripto

scripto impunitatem iis, quibus semel sit data & promissa, servandam esse.

II. Si non accuratiores initorum pactorum, & æquitatis Galli sint custodes, futurum ut Mediolanensis populus existimet, non se etiam teneri illis legibus pactisque, in quæ cum Gallis pro stabilienda eorum Dominatione conventum erat.

Contra Galli alia omnia adseverabant.

I. Leges Amnestiæ temporis ejus esse, quo decernuntur, non autem cujusvis temporis postquam sunt decretæ. Decernendarum illarum necessitatem sæpe Principibus subditorum contumacia imponi, quam cum sequuntur, videri arbitrium suum aut jus sequutos. Itaque ejus causa decreta, data occasione, ut irrita & nulla post posse censeretur.

II. Addebant, qui è Mediolanensibus supplicio afficiebantur gravissimorum criminum reos esse, ac proinde æquali beneficio Amnestiæ eos cum cæteris uti non oportere; qui minoribus culpis operti & alios secuti, veniam potius quam pœnam merebantur. Enormia flagitia speciatim non expressa, quanquam generali Amnestia sancita, semper puniri posse. Neque id contra fas esse: non enim præsumi, æquitatis studiosos Principes veniam illis flagitiis præstitisse, quorum impunitas salva Republ. esse non potest. Amnestia non quæcunque commissa sunt, sed quæcunque condonari possunt, contineri; ac omnem ejus liberalitatem ad

ad id quod æquum est, & salva æquitate possibile, restringi oportere.

III. Sed & jus ipsum, leges, atque ipsam Rempubl. habere suas formulas, semperque illas etiam non expressas, intelligi, quibus quasi à prætore, quod vi aut metus causa gestum est, restitui possint in integrum. Ita in publicarum rerum administratione, quæ constituta sunt in pace, bellum plerunque abrogat; quæ in bello, pax: non aliter ac in navis gubernatione alia usui sunt in secunda, alia in adversa tempestate.

DECRETUM.

Iusta igitur supplicia esse Galli decrevere, & in vanum ad Amnestiæ Legem populum Mediolanensem provocare censebant.

EVENTUS.

Ita factum est, ut modici admodum usus inter Mediolanenses fuerit beneficium Amnestiæ fancitæ.

JUDICIUM.

Finiendorum civilium bellorum saluberrima Lex est, injuriarum oblivio. Hanc ejectionis Tyrannis Thrasibulus primus Atheniensibus persuasit, quæ solâ lex concussam ac labentem Statum Rerump. ad pristinum splendorem post civilium bellorum motus, potest revocare. Nam quæ (ut loquitur Tertullianus) malâ bellis civilibus eveniunt, vice eorum obveniunt, quæ Diluviis ac grandinibus accidunt Itaque ea perpetuo ulcisci, perpetuo meminisse, alere est ac fove-

fovere. Et sicut idem loquitur, ut pueri sic utiliter castigantur, si plura dissimulaverimus, si pleraque alioquin vera pro falsis habeamus, si denique multa etiam placeat oblivisci: Sic post civiles dissensiones, unusquisque ita optime ad officium revocatur, si præterita non modo injus non vocentur, sed & neque liceat reminisci. Interim sciendum est multa crimina in pacificatione publica condonari, majoris mali impræsens evitandi causa, quæ post pacificationem pro gravitate & inhumanitate repetita puniuntur aut dimittuntur. Quod quam frequenter accadat & licere sibi arbitrentur Principes, vel sola Historia cordati aliàs populi Romani testari potest.

Sylla quanquam lege lata de sicariis ac veneficis eos excepisset qui Marianos occidissent, vel obrelata Civium Romanorum capita ex lege proscriptionis pecuniam de ærario accepissent; & quamvis acta omnia Syllæ Senatus probasset, Figulo tamen & Lucio Cæsare Coss. Julius Cæsar in exercenda quæstione de Sicariis nonnullis, etiam qui tres proscriptos Syllæ jussu occiderant, numero habuit Sicariorum.

Quid enim tam inhumanum quam eorum scelerum præstare impunitatem, quæ ex præscripto æqui juris summa poenarum severitate persequi oportet. Ita existimant Principes prudentiæ esse, speciei Amnestiæ veniam illis impræsens præstare: interim juris & autoritatis suæ esse, ubi tempus & occasiones ferunt, debita

debita illis supplicia decernere. Nec ita olim tantum, sed & nostra ætate judicatum est ferè.

In Gallia inter tot civilium bellorum præcedenti seculo motus, licet Edictis Pacificationum omnia ante acta abolerent, nonne nihilominus pro rei cujusque qualitate *Parlamenti Proceres* multa pronunciaverunt; Edictis contineri & non contineri? Cumque Parlamenti Proceribus nonnunquam objiceretur, fidem publicam hic esse omnino conservendam, respondendum sibi putaverunt, servandam esse, si cui data sit præcise: sed generaliter datam, ex eo interpretationem accipere, quod vero simile sit, neminem seu harum seu illarum partium quocunque tempore velle excusare aut defendere atrocissima illa flagitia, propter quæ etiam post sancitam Amnestiam nonnulli supplicio afficiuntur.

Cum igitur hic tantum liceat Principibus rerum, atque ea quæ hac ratione adversus præscriptum Amnestiæ agunt, æquitati quidem inniti videantur: profectò summa cautione opus est, quò ne specie Amnestiæ decipiantur potius Subditi, qui Principi suo volunt reconciliari, quam vero ejus beneficio utantur.

Tria igitur cautè sunt observanda.

I. Curandum est, ut nulli, cujusunque tandem sceleris rei sint, excipiantur (de quo aliàs Disquis. præced. L. agebamus) nam eodem titulo alii faciliè possunt circumveniri.

II. Spe-

II. Speciatim omnia crimina, quæcunque obijci possunt, sunt exprimenda.

III. Omnis quoque juris & autoritatis illius abolitio urgeri atque exprimi debet, quod aut quæ Amnestiæ beneficio ac usui esse possit,

Nullum enim præsentis legis ac beneficii publici post culpam majus est munimentum quam omnis ejus rei speciatim expressa abrogatio, quæ presenti legi aut beneficio possit obedire.

Quorum trium præceptorum observatio facit, ut & tuta & minimè dubia sit Amnestia; & post eam hoc pacto sancitam, nihil Principibus superfit, quo in subditos pœnis possint grassari.

DISQUISITIO.

Divisa civitate per factiones & civilia bella, quod interim ab una parte æs alienum contrahitur, an eadem civitate unita ab omnibus deberi intelligatur.

CASUS LIH.

Ex veteri Historia Atheniensium de promptu.

SCissi olim erant in factiones cives Athenienses. Pars eorum iniquæ cæterorum Dominationis pertesa in Pyræum ut exules secesserant; pars viribus & factione majores in ipsa urbe Atheniensi permanserant. Factum autem à civitate est, ut hi acceperint mutuo à Lacedæmoniis centum Talenta ad eos obsidendos & in civitatem retrahendos, qui exules in Pyræum secesserant.

secesserant. Mox tamen motibus his per Amnestiæ legem compositis supervenere creditores Lacedæmonii, qui reddi sibi centum Talenta per legatos petiere.

Indicta est propterea Atheniensis populi concio, quæsitumque: Quid de ea pecunia fieri placeret, & à quibus esset exigenda: an ab iis qui obsederant alios & ipsi mutuo sumptierant, an ab illis qui obsessi, & ea ratione ad salutarem unionem erant compulsi: An vero ab utrifque hoc est in universum omni Atheniensium populo.

Subtiliter admodum id tunc quæsitum est: Ideoque à nobis non prætermittendum, quia & exemplum utile est hac tempestate & instar normæ exquisiti ingenii illis esse potest, qui subinde publici juris excutiendi asserendique causa accuratius omnia contemplari necesse habent.

S E N T E N T I Æ.

Dicebant qui in Pyræo obsessi erant, nihil se debere, & pecuniam qua Lacedæmoniis satisfaceret, pro rato (ut loquuntur) conferre detrectabant.

I. Ab adversariis suis sumptam mutuo pecuniam esse, & ideo sumptam ut obsiderentur; itaque in se non ab se aut pro se acceptam pecuniam esse. Cur debita hostium sua facere cogerentur? cur ea solvere, quæ adversum se contracta? atqui tunc hostes sibi fuisse qui erant Athenis, & sumpta mutuo pecunia, hostilia meditados.

II. Ne-

II. Neminem invitum ab eo in cuius potestate non sit, tertio alteri obstringi posse aut obligari: atqui se invitis & ignaris hanc pecuniam mutuò sumptam. Præterea in potestate eorum qui Athenis remanserant & debitum contraxerant, se non fuisse. Causam sibi & Rempubl. ab ea aliorum fuisse separatam. Quomodo itaque sic conjuncti & focii & ut iidem intelligantur, ut quæ alii fecerint, ipsi secisse, quod alii alienum contraxerint ipsi contraxisse, & eo nomine teneri intelligantur?

III. Nec referre quod ab Atheniensibus mutuò sit sumpta ea pecunia, & quod Amnestia sancita hodie sint omnes unius civitatis cives, omnes Athenienses. Nam ex juris omnis Regula tempus crediti inspiciendum esse: quò certè in Pyræo se habitasse, non Athenis, & suam non Atheniensium, quæ iniqua videbatur, Rempubl. esse secutos. Quicquid nuncigitur æris alieni contrahat Respublica, se debere, ut Athenienses & eodem quo cæteros loco jam habitos cives. Quicquid verò tunc contraxerint non debere, ut non tunc Athenienses.

IV. Sed & si rectè examinentur omnia creditum, revera esse non Atheniensium, sed Tyrannorum. Serviebant qui in urbe erant sub iniquissima quorundam dominatione: qui exules in Pyræo liberi erant & propriè Athenienses: ibi erat Respubl. non Athenis. Debere igitur Tyrannos cives opprimentes, qui æs alienum contraxerint, non cives qui, quia diutius opprimi volebant suam libertatem, sedes transtulerint

stulerint atque aliò secesserint. Et frustra Lacedæmonios præferre Atheniensem, quibus mutuo dederint, nomen: nomine enim esse deceptos. Contraxisse eos non cum Atheniensibus sed cum Tyrannis; quicquid sit, à se saltem nihil exigì jam posse.

V. Denique nihil in communem utilitatem acceptum versumque ex ea pecunia esse; cum pro iuvanda tantum eorum parte qui in urbe remanserant, proque opprimenda eorum qui excesserant, sumpta sit.

Ex eo quid aliud sequi, quam nihil communiter haberi? Si enim qui commoda sentit, onera sentire debeat; quomodo meritò possit urgeri, onera sentire illos debere, qui tantum abest ut commodo ex sumpta pecunia sint affecti, ut non nisi vim, ferrum & summa incommoda ex ea ipsa reportarint.

Contra alii non minus subtiliter differebant.

I. In Bellis civilibus tam cives esse, qui hanc partem quam qui illam sequuntur, unde & belli civilis utraque in parte à civibus est nomen. Itaque bellis civilibus sopitis conjunctoque corpore civitatis ad debita utrinque contracta, omnes ut Cives teneri,

II. Utcunque sit, per Amnestiam nunc coaluisse omnes, & non minus eosdem esse Athenienses, quam qui fuerint ante centum annos, & qui eo intervallo sint futuri. Civitatem rem quandam esse contiguam, una perpetuaque serie compactam, quæ licet alii aliis
suc-

succedant, attamen mutationem non admittit sed semper conformis sibi que similis existit quamdiu communitatis nexum seriemque retinet atque unitatem.

III. Unde meritò sequi omnes nunc tenent. Cum enim, quanquam omnibus tabulis commutatis, navis Titii eadem sit ac dicatur: civibus autem novis substitutis, nonne iidem cives nonne iidem Athenienses censebuntur? Quis refert, an iidem aliis successione nascendi sint substituti, an iidem reconciliatione conjuncti? ut quanquam aliæ aliis undæ succedant, idem tamen mare est & idem flumen; ut qui heri mutuum sumpsit, hodie debet, quanquam hæsterna conditione in cæteris forsan mutata; ut denique qui ad cœnam vocatus post horam venit, non tamen venit invitatus: Ita meritò in quavis rerum ac personarum mutatione unam semper eandemque & omnium præsentium & præsentibus succedentium civitatem censi. Itaque & omnes debere quocunque tandem tempore & quacunque de causa civitas debita contraxit.

IV. Sed & quotidianam experientiam intergentes omnes receptam pro se facere. Qui enim peregrinus, jure civitatis alicujus donatur inque eam recipitur, qui nunquam inquilinus ante existit aut civis, tenetur tamen ad debita civitatis jam ante secula forsan contracta. Quidni igitur qui è Pyrræo in Atheniensium urbem se contulere, teneantur, ut qui ante cives sint reperti, cum debitori etiam nunc fuerint, etiam si

etiam si nunquam antea exstitissent cives Athenienses.

V. Quemadmodum mutuo acceptum à populo rectè ab eo populo exigitur, cujus qui sumpsisset omnibus immutatis nemo superstes esset: sic nihil interesse omnes ne Athenienses Athenis essent nec ne; cum populus Atheniensis mutuum sumpsit à Lacedæmoniis, Athenienses accepisse, Athenienses quotquot sunt, nunc debere; nec referre in quam causam, aut Tyranni vel Athenienses acceperint, publicè enim acceptum; E. publicè deberi.

VI. Frustrà denique proferri, quasi commoda tantum ex accepta pecunia acceperint, qui in urberemanserant: incommodo autem qui ad Pyræum successerant. Nam exules hos si rectè cogitent, maxima commoda accepisse. Obsidione enim, cui impensa est pecunia, factum, ut Amnestiæ Lex fuerit decreta, ut civitati nunc suæ cives redditi sint ac Libertati. Cur non igitur onera sentirent, vel simul cum cæteris ex privatis suis conferrent fortunis quantum Lacedæmoniis debebatur?

DECRETUM.

Populus censuit jussitque plurimæ multitudinis suffragiis, ut æs illud alienum omnium videretur.

EVENTUS.

Mutuam id concordiam admodum firmavit, & primum validissimumque Amnestiæ pignus fuit.

JU-

J U D I C I U M.

Ita rectissimè judicatum est, siue Amnestiæ ipsam Legem, siue alias rationes ab iis adductas, qui in Urbe remanserant videamus. Quippe Amnestiæ nullus usus aut fructus esse potest, nisi post eam sancitam, aut non audiantur amplius controversiæ, in quarum Examine reputantur Actiones, quæ renovant eorum, quæ inter bella civilia facta sunt, ingratam memoriam, aut ita deciduntur, ac si partes nullæ & factiones antè exstitissent. Quid enim aliud Amnestiæ omnis propositum habet, quam partium & quæ inter partes gesta sunt siue oblivionem siue æqualitatem. Sine hac autem non sopitæ partes, sed adhuc superesse videntur, & facile iterum sunt erupturæ.

Porro si ad rationes eorum, qui remanserant, respiciamus; solidum earum fundamentum in ipsa republ. positum est, cujus administrationem in secessione aliorum civium qui servant sibi, nec deserunt destinatum ei locum siue caput rerum (ut loquitur Tacitus) non omittunt, merito omnia, omnia rite & pro autoritate ac ut veros Magistratus fecisse censendum est. Quod adeo est certum, ut post unitis post civiles secessionem partibus, ea quæ mansit & Reip. retinuit clavum, rerum à se gestarum laudandarum alteri quæ excessit imponat necessitatem; hæc autem illi non item, nisi inter Amnestiæ pacta aliter fuerit conventum.

Tanti hic momenti, tantique ponderis est observata Reipubl. administratio; nisi enim id, quod

quod dixi, obtineret, præsertim quo ad impensas factas ab iis qui secessere, solvendis omnibus impar esset Respubl. imò plura facilè solveret, quam quæ impensa, cum qui secedunt, non publ. sed privata autoritate aut sua impendere aut plurima contrahere debita, ad res suas exequendas soleant. Quicquid igitur secedentes & Rempubl. deferentes agunt, agere ut privati censentur. Respubl. proinde à qua discescere, siue æqua siue iniqua secessionis causa sit, jure non tenetur. Quod etiam verum est & locum habet, ubi pars quæ secesserat superior existit, & administrationem Reipubl. ereptam aliis, suis impensis reddidit sibi ac redemit. Cum enim nulla in secedentibus sit publica autoritas; nulla habita sit, aut consignata impensarum ratio; si privata autoritate factis impendere se, opesque suas Respubl. cogeretur: nullus finis esset petitionum, instituerenturque falsæ & iniquæ petitiones, nullis publicis rationibus redargui possent falsitatis. Denique cuivis avaro & iniquo in promptu esset titulus privatis impensis adjunctæ Reipubl.

Sanè post ejectum Hispaniarum Regem, confirmatamque hanc Rempubl. Ordines Foederati haud aliter sibi judicandum putavere. Nullas quippe admiserunt eorum petitiones aut probarunt, qui vel suis impensis vel privato nomine contractis debitis in prima ab Hispanis secessione causam egerant Libertatis. Privata enim autoritate omnia egisse censentur. Nihil debet Respubl. nisi ejus rei nomine,

mine, cui publica autoritas jus suum & pondus adjecit. Et inconsultum præterea videbatur aperire viam omnium petitionibus, quæ pro libertate potuissent institui & augeri. Et cum nulla essent publica Mandata, publicæve rationes, ad quas poterant expendi; argui, sicut dixi, non poterant iniquitatis.

DISQUISITIO.

Quomodo cavendum, ne sub prætextu transactionis longæ, cum adversæ partis delegatis institutæ, publica consilia & occasiones rerum gerendarum corrumpantur.

CASUS LIV.

Ex Belgica Historia depromptus.

Post primos in Belgio exortos motus, sæpe actum est de reconciliandis tumultuantibus Belgis ac Hispanis. Plurimi in eam rem indicti sunt ac instituti conventus; in quibus id unum hætenus agebant Hispani, ut longis deliberationibus traherent tempus, post quas nihil esset concessuri, & interim occasiones præsentium bene gerendarum stabiliendæque libertatis ereptas irent Belgis. Tandem aliquando iterum Bredæ conventum est. Accesserant utriusque partis Legati. Hispani omnia ordine agere & expendi volebant statuebantque, ordinem in eo versari, si res factæ, si res particulares; si particularia generalis reconciliationis impedimenta primo amoverentur & excuterentur: Deinde de

generali Reconciliatione firmanda ageretur. Quod cum intelligerent, sæpe ita decepti Belgarum Legati, quæ vivere inter se: An eo ordine hoc conventu esset procedendum?

S E N T E N T I Æ.

Alii annuendum Hispanorum consiliis ac ordini statuebant: Hujus autem ordinis legem poscere, ut de factis prius quam futuris agatur, præsertim cum hætenus facta futurorum esse possint impedimenta, neque posse de reconciliatione in universum agi nisi ejus impedimentis ac remoris sublatis. De his igitur tollendis primo agendum esse.

Alii contra contendebant: Frustrà hunc ordinem observari, nisi eo observato, ad æquissimum & destinatum finem perveniatur; qui si non obtinendus intelligatur, cui usui futuras longas de cæteris deliberationes & altercationes? Quid futurum aliud, quam ut corrumpantur præsentis occasiones?

Propositum sibi esse finem *Libertatem Religionis*; si eam non obtineant, frustra de cæteris agi, frustra cætera omnia concedi. Itaque ante omnia quærendum esse ex Hispanorum Legatis: An salva Religionis ac conscientiae Libertate Reconciliationis decernendæ acceperint auctoritatem? Si sic, omnia ordine posse expediri; neque enim dubitari tunc posse de optimo Eventu. Si non, frustra cætera omnia agi ordine; perituras interim esse occasiones & ipso conventu nihil tandem effectum iri, atque plurimis id sibi cognitum esse experimentis.

Q. 2

DE.

D E C R E T U M.

Placuit sententia postrema ut saluberrima Rogatum ante omnia, & priusquam in rem præsentem veniretur: An in mandatis accepissent Hispanorum Legati permittere Religionis libertatem.

E V E N T U S.

Ibi tum statim intellectum est, eos id in mandatis non accepisse. Itaque & statim Belgarum Legati discessere; atque irriti conventus tractu non impediti, aliis occasionibus oblati adversus Hispanos & pro asserenda Religionis Libertate uti potuerunt.

J U D I C I U M.

Quanto rarius præclaræ occasionēs offeruntur, tanto magis observandæ sunt. Sed hostes adversarii que eas plerunque specie oblatæ pacis & longo indictorum conventuum tractu corrumpere allaborant. Quid hic factū opus est? Sanè conventus pacis causâ oblatos & indictos homini Christiano repudiare vix licet: Interim aut durante conventu qui ineundæ pacis causâ instituitur, omnia adhuc expedienda sunt hostilia, donec pax sit confirmata; aut si aliter pacto sit conventum, ne consultationum & dilationum tractu labantur tempora & occasiones, in principio est statim quærendum ex adversæ partis delegatis: An ea concedenda in mandatis acceperint, quæ nos omnino deberi nobis existimamus, quibus carere nec volumus nec possumus, & denique sine quibus frustrâ omnia

cetera conceduntur. Sin ea non habeant, quidni sub ipsa statim initia conventus, ut irriti & noxii deferantur. Hic summæ prudentiæ est, magnumque & temporis lucrum & occasionum, statim in exordio expiscari, quid futurum sit de summæ rei, ob quam conventus institutus est, momento. In quo eximium illud Belgarum consilium fuit.

DISQUISITIO.

Quomodo ejusmodi quædam negotia offerantur, quæ expediat non subicere cognitioni Senatus, aut vocare in deliberationem; quæ hic laudati Præsidis munia sint ac partes.

CASUS LV.

Ex Historia Gallica desumptus.

DUx *Alensonius*, *Henrici III.* Galliarum Regis frater, ambitiosi turbidique animi Princeps, bella Civilia adversus fratrem excitaturus jam haud dubiè credebatur. Nam & constans de ea re erat fama; & accedebant *Alensonii* minæ, & militem occeperat jam conscribere. Interim factum est ea tempestate, ut *Alensonius* literas miserit ad *Christophorum Thuanum* Parlamentarii Senatus prælidem, Senatui inscriptas, quibus ei causæ suæ æquitatem commendare & probare, eumque in partes suas pertrahere obnixè conabatur.

Thuanus anxius animi, fidelissimis Amicorum è Senatu in ædes suas privatim vocatis, instituit apud eos consultationem: An in pleno

Senatu ejus argumenti literas prælegere & super iis sententias omnium rogare, nunc temporis expediret.

SENTENTIÆ.

Erant, qui in pleno Senatu exhibendas eas esse existimabant.

I. Senatui inscriptas esse literas; ideoque ei tradendas. Senatum non solum esse Præsidentem, sed ejus collegas. Itaque quod omnes spectaret, unum illum sibi vindicare non oportere.

II. Ejusdem Senatus esse suscipere cognitionem causarum controversarum, non tantum Populi, sed etiam Regii sanguinis Principum, atque in ea & æquitatis pariter & tranquillitatis publicæ consilia inire; cur igitur id *Alenzonio* negaretur?

III. Neque videre se quicquam in ea reperi-
culi aut discriminis esse. Aut enim in Senatu omnes dissensuros ab instituto *Alenzonii*, aut quosdam ex eo id probaturos. Si omnes dissenti-
ant, auctoritatem totius Senatus in vulgus me-
liorem facturam Regis, deteriore & inferio-
rem *Alenzonii* causam. Sin verò quidam fa-
veant, interesse Regis pariter & Senatus, ut in-
telligant, qui *Alenzonio* in occulto faveant Nam
à cognitis tutius caveri posse, quam ab iis, qui
in occulto nocent.

Thuanus, quem ego sanctissimum gravissi-
mumque ea tempestate virum fuisse invenio,
alia omnia testabatur.

I. Inscripturas quidem Senatui literas, sed
indi-

indignum cognitione Senatui, & noxium Reip. esse earum argumentum, ideoque meritò habendas tanquam Senatui non inscriptas. Magistratum non compellari intelligi, nisi accedat debita in Magistratum compellantis veneratio. Hac ratione in benè constitutis Rebus publicis rejici literas & compellationes, in quibus vel titulis tantum Principum aut Magistratum sit aliquid detractum. Si id in titulis, quanto majorem venerationem deberi in argumento? quod nisi æquum, nisi salutare Reipublicæ, nisi extra culpam sit distrahendi in partes Senatus, neutiquam admitti exhiberique oportere. In malè facta constitutas esse pœnas. Pœnam malæ & iniquæ rogationis esse, eam rejicere & non admittere rogantem.

II. Verum quidem esse ad Senatum spectare similiū causarum cognitionem; verum interim quædam esse, quæ in controversiam in Re- publ. non debeant vocari. Ejusmodi esse molitiones adversum Regem & Rempubl. Si igitur de iis controversiam instituere non liceat, nisi contracto crimine læsæ Majestatis, neque profecto licere ea in deliberationem vocare.

III. Deliberare de rebus oblati nihil esse aliud, quam dubitare an æquæ sint an iniquæ. Nam de re dubia tantum instituuntur deliberationes. Atqui an Regi arma inferenda sint civilia, dubitari nec posse nec debere.

IV. Scire se in Parlamentario Senatu haud paucos esse, qui *Alenxonio* faventes, minui bene cupiant aut causæ Regis aut Publicæ tranquillitatis.

tatis. Præstare autem nunc non aperiri illis occasiones, *Alenxonii* causam in Senatu approbandi. Sic enim futurum, ut palam in partes discedat Senatus: quid ex eo futurum aliud quàm Rem. publ. distractam? Nam in quas partes Senatum imprimis Supremum divisum intelligit populus, in eas statim se partitur. Nam, ut ille loquitur:

Scinditur incertum studia in contraria vulgus;
Præsertim si in extremis Magistratibus horum aut istorum studiorum inveniatur ac intelligatur esse auctoritatem.

V. Præstare *Alenxonii* literas Regi offerre quam Senatui. Regi, quo sibi in tempore caveat, cognitis prius adversantium consiliis, excogitetque in tempore rationes, quibus orituros motus aut sistere possit aut propulsare. Non Senatui, ne pariter initium fiat, & curæ Regis pro defendenda publ. tranquillitate, & curæ eorum qui in Senatu *Alenxonio* faventes, eam statim ad pacem publ. turbendam essent conversuri.

VI. Denique Præsidis esse non tantum deferre causas oblatas ad Senatum, & de iis sententias rogare: sed etiam diligenter animadvertere, quid referendum sit, quid non referendum ad Senatum. Ita quæ adversus facta & non movenda decreta, quæ ad alterius Magistratus cognitionem spectantia, quæ in se ac prima fronte iniquissima, quæ ad diminutionem auctoritatis Senatus, quæ ad excitandas turbas comparata & distrahendum Senatum, aliaque ejusmodi postulatur; ad Senatum referre præsidem non posse nec debere. Jam autem argumentum literarum

rarum *Alenxonii* quid esse aliud quam Seminarium motuum ac turbarum?

D E C R E T U M.

Placuit ut in pleno Senatu non exhiberentur *Alenxonii* literæ, sed Regi offerrentur.

E V E N T U S.

Ita factum est, ut in factiones divisus palam non fuerit, ut nullorum è Senatu autoritate, in qua momenti plurimum, pro se uti potuerit *Alenxonius*: ut denique Rex in tempore rebus suis prospicere ad contraria studia per literas *Alenxonii* illis non excitatis, qui *Alenxonio* in Senatu favebant.

J U D I C I U M.

Rectissime profecto & pro ratione turbatissimi temporis & Reipubl. censuit *Thuanus*. Non deliberandum de iis est in Republ. de quibus nefas est cogitare; non deliberandum etiam de rebus ad turbam comparatis inter eos qui nihil æquè cupiunt, quam turbandæ Reipubl. occasionem sibi dari.

Generatim igitur hic discere est; ad providentiam Præsidis imprimis spectare, ut accurate dijudicet, qua de re ad Senatum referat, quam ad eum referre non debeat: Et si quæ referenda videantur, ut consideret quando commodissime referenda sint, & cujus ingenii & studii illi sint, ad quos sunt referenda. Est itaque ejus subinde aut non referre rem oblatam ad Senatum, aut in commodiora tempora differre relationem. Hæc enim virtus ejusmodi est, quæ præcipua Præsidis boni munia contineat atq; absolvat.

Q

In

In Batavorum Republ. haud aliter sub initium Civilium bellorum turbarumque judicium semper fuit. Cum enim Magistratibus urbanis interessent alii faventes Hispanorum Imperio, alii faventes revocandæ libertati; atque ab Hispaniarum Rege gratissimæ plures in speciem literæ ad eos destinarentur, quibus meliora Imperia polliceri videbatur: Præsides ferè & qui meliori causæ erant addicti, literas ejusmodi dissimulandas in Magistratuum conventu, atque apud populum, prudenter existimabant.

DISQUISITIO.

An delinquentem contra Rempubl. excusare id possit, si delicti causam non in se, sed in alio fuisse ostendat.

CASUS LVI.

Ex veteri Græcorum Historia depromptus.

Rhodii negotii publici expediendi causâ, quosdam legaverant Athenas. Hi, cum sibi Quæstores sumptum, quem dare oportebat, non dedissent quibus diebus Lex præstituerat, ut in Legationem proficiicerentur, profecti non sunt. Ergo hoc nomine instituta est eorum accusatio, & quid de ejusmodi Legatis fieri deberet, multa contentione inter Rhodios est quæsitum.

SENTENTIÆ.

Legati hoc nomine accusati, nihil defendebant, quàm sumptum, qui de publico dari solebat,

bat, sibi à Quæstoribus datum non esse. Itaque nullam culpam suam esse dilatae Legationis, sed Quæstorum: Neque se, sed hos Legationi impedimento fuisse. Jam autem neminem luere propter culpam alienam.

Accusatores verò, & è Magistratu Rhodiorum plerique contra asserabant.

I. Culpam quæstorum, si quæ est, non ad hoc iudicium pertinere: sed solam eorum, qui accusabantur. Suo quemque officio consulere debuisse; nec, si illi peccassent, legatos etiam peccare oportuisse. Si illi deliquerint, posse illos separatim quoque accusari: neque enim cum horum defensione illorum accusationem esse coniungendam.

II. Nam utut concedatur peccasse Quæstores, non ideo minus peccasse Legatos videri. Nam hos suis sumptibus potius proficisci debuisse, quam quantum ad se attinet commoda Reip. prodere; quippe & Remp. cui naturaliter & civiliter obligati sumus, cuique accepto legationis munere hi magis quam cæteri erant obligati, potuisse, quod impendissent majore cum fœnore restituere.

III. Quin verò saltem Magistratum docere eos de contumacia, vel negligentia quæstorum debuisse. Quæ cum à Legatis sint omissa, delicto eos non vacare; nam Reipubl. negotia ex Mandato gerenti non sufficere pro defensione allegare, ab aliis injecta impedimenta, si ea quavis ratione, qua potuit, tollere & impedire ipse non fuerit conatus.

IV. Qui personam publ. gerit, & publica mandata exequenda suscipit, & quidem ejusmodi, quæ differri non posse intelligit, quæ necessario omnino sunt exequenda: non posse aut debere excusationem haud peracti negotii aut mandati petere, ab impedito uno aut altero exequendi modo. Modos rerum agendarum varios esse. Eos industriæ eorum relinqui quibus agendæ res sunt demandatæ. Quibus mandat Respubl. rei necessariæ paratam præsentemque executionem, omnia mandasse videri. Omnia igitur alia molienda fuisse Legatis à Quæstoribus rejectis, quo explerent necessariam legationem.

DECRETUM.

Justa accusatio visa est & damnati sunt Legati.

EVENTUS.

Tanto major cura excitata est in illis, qui publica negotia imposterum essent gesturi.

JUDICIUM.

Certè quod protestati non fuerint, Legatorum causa deterior fuit, meritoque sunt damnati. Quam diu supersunt alii agendi modi, ad intermissæ demandatæ Actionis excusationem non sufficit in Republ. unius aut alterius modi oblatum impedimentum allegare. Nam, qualis esse debet, idonea Reipubl. cura omnia includit.

Aliter tamen judicandum, si quemadmodum nonnunquam contingit, certus & definitus aliquis modus agendi auctoritate publica sit demandatus.

DIS-

DISQUISITIO.

Quomodo in administranda Republ. ex diversis consiliis, quorum singulis suæ sunt rationes, non semper illud eligendum sit, pro quo militant validissimæ rationes: sed pro quo maxime militat præsens rerum ac temporum conditio, executione accommodata.

CASUS LVII.

Ex Historia Belgica petitus.

Crescentibus superiore seculo, per Tyrannidem Præfectorum Hispanorum Belgarum motibus; missus tandem in Belgium est jussu Regis Dux *Albanus*. Quæsitum vero ante omnia in secretiori Regis consilio: An severe ut ante; an verò mitius cum Belgis agendum videretur?

SENTENTIÆ.

Alii mitiora consilia præ ceteris laudabant.

I. Eam indolem Belgarum Gentis esse, ut non nisi & salva libertate & molli imperio in obsequio possit contineri. Optimam verò esse illam Imperii rationem, quæ moribus & imperio subditorum, quantum licet, est accommodata.

II. Hactenus Belgio à Rege imposito nihil profecisse per exercitæ severitatem: alia igitur & contraria remedia esse tenenda; exemplo Medicorum, qui ubi priora successu caruerunt, alia & sæpe contraria ac diversa curandis ægro-

ægrotorum corporibus solent adhibere. Inutilem esse illam contumaciam cum in Republ in eo consilio persistitur, per quod nihil hæctenus est profectum.

Albanus contra, severius quam ante Belgas habendos esse existimabat.

I. Fateri se, indolis gentis habendam esse rationem; jam autem eam Belgarum specie ac prætextu Libertatis in licentiam & exuenda Principum Imperia pronam esse ac proclivem: severitate igitur Edictorum, eorumque constanti executione lupatum ei necessario esse injiciendum. Nam lenitatem Imperii non futuram, nisi effrenis licentiæ, quæ jam satis prorupit, incitamentum.

II. Gentem, quæ non amet Principem, metu in officio contineri debere; amare illam & clementi mollique imperio eam amplecti, nihil aliud esse, quam se odisse. Jam autem Belgarum in Hispanos odium esse plus quam Vatinianum.

III. Severitate quidam hæctenus nihil profectum: sed causam haud esse in ipsa severitate, sed in nimis remissa severitate eorum, qui hæctenus Belgarum rebus regundis sunt admoti. Non satis magnam eam aut contumaciæ parem gentis fuisse: quæ cum in dies magis magisque adversus Regem & ejus mandata insurgat, quidni severius imposterum haberetur?

IV. Si etiam leniora quam ante nunc admittantur Imperia, perire omnino Regis auctoritatem, infringi vim eorum quæ jam promulgata sunt, Edictorum. Denique ubi quis semel gratificatur

ficatur contumaciæ subditorum, aperiri viam perpetuæ cuidam dedignationi parendi: Proinde salva Regis autoritate non posse quicquam remitti de Edictorum severissima Executione.

V. Denique jam partem Belgarum descivisse; cæteros de eo deliberare & secuturos Exemplum. Qui deliberant, jam descivisse: quidni jam vim meditantes alibi, alibi inferentes, vi sub officium revocarentur. Nam nimis impar esse Reipubl. curandæ remedium *Lenitatem* & *Modestiam* inermis Imperii illis opponere, qui jam partim sunt armati.

DECRETUM.

In Hispanorum consilio gravissimæ sunt vi-
sæ *Albani* rationes, placuitque ejus sententiam
approbare.

EVENTUS.

Aucti ea severitate Motus Belgarum sunt, &
sub *Albano* integræ ab Hispanis Provinciæ de-
scivere.

JUDICIUM.

Nemo profecto negare poterit, quin *Albani*
Ducis consilii validissimæ extiterint rationes. In
singulis enim momentum maximum est, si re-
cte attendamus. Interim tamen non bene nec
ex utilitate Hispanorum Regis factum est, quod
id consilium fuerit admissum. Cujus rei si quis
ex me causam quæret, non aliam attulerim,
quam quod hoc *Albani* consilium facilius inter
deliberandum rationibus probari poterat, quam
hoc rerum ac temporum statu executioni utili-
ter mandari.

Pu-

Publica consilia igitur non ex rationibus simpliciter ; sed ex futura etiam executione possibili aut impossibili expendenda serio sunt. Melius est quod minus probes & exequi possis, quam quod magis probes & exequi non possis. Plus virium nunc erat Belgis quam ut opprimi possent aut flecti, minus virium in Belgio Duci *Albano* erat, quam ut ad optatum consilii eventum coepta imperandi ac retenta auctaque severitate posset pervenire.

Denique ad publica consilia admovendus perpetuæ hæc legis habeat loco. Consultantem non tantum vires rationem sed Consilium hoc aut illud amplectentem suas etiam spectare oportere ; quæ si minores sint, maximæ prudentiæ loco est, minora consilia maioribus præferre.

DISQUISITIO.

Quomodo post bella Civilia inter Principes & subditos exorta, ineunda, sanciendaque sint Pacificationes, & quanta cura ad eorum formulas sit attendendum.

CASUS LVIII.

Ex Historia Belgica excerptus.

Post commissos primum inter se Belgarum Ordines & Hispaniarum Regem, ne latius serperent civiles motus, de Pacificatione, ut loquuntur Gandavi, quæ Flandriæ urbs est, actum fuit. Quæ cum libertatis Belgarum abunde satis haberet rationem, utrinque sancita, & Pacificatio

ficatio Gandavensis est appellata. Verum cum postmodum plurimis illa modis infringeretur, iterum Bella Civilia exarsere. Quibus dein sopiendis, interponentibus sese Cæsare & Germaniæ Principibus, Anno 1579. Coloniae Ubiorum indictus est conventus. Ubi cum convenissent & Regis & Ordinum Legati, variae pacificationis formulæ propositæ sunt, & de singulis acutè est disputatum.

S E N T E N T I Æ.

Belgarum, qui libertatem suam læsam causabantur, Legati Pacificationis ineundæ hos articulos & conditiones hac forma & phrasi conceptas proposuere.

I. Concedetur utrinque perpetua oblivio sive Amnestia omnium eorum, quæ à tempore exortorum primorum motuum & illorum causa, quocunque modo & loco tam generaliter quam specialiter aut particulariter facta sunt, ita ut eorum nulla fiat amplius mentio, exprobratio aut inquisitio, haud aliter quam si ea nunquam accidissent.

II. Rex Hispaniæ gratum, ratumque habebit, quicquid factum, contractum, constitutum, decretum, conclusum, definitum, provisum, aut quoquo modò actum est per Archi-Ducem Austriæ Matthiam, Ordinesque Generales & particulares, tam id quod negotium bellicum quam politicum concernit.

III. Rex promittat rata se habiturum, & præsentium tenore rata habebit, non modo omnia Privilegia, jura, usus, antiquasque consuetu-

fuetudines, cuiuscunque Provinciæ, Status, Ciuitatis & Territorii: verum etiam consentiet & concedet, ut omnes Provinciæ generatim & quælibet earum singulatim frui queant & fruantur Privilegio Brabantis concessio, videlicet ut liberati omnes Ordines sint, nec teneantur stare præstito iuramento fidelitatis, si Princeps ante dicta Privilegia, usus & consuetudines non observaverit. Secundum cuius Privilegii præscriptum si contingat eadem Privilegia, consuetudines aut articulos, hac Pacificatione sanciendos infringi, dictæ Provinciæ generatim liberatæ à iurejurando habebuntur. Integrum illis erit alium Gubernatorem vel Principem eligere, quem expedire sibi existimabunt, tam quia omnes Provinciæ hoc respectu æquali Privilegio utuntur, quam etiam, quia iusjurandum & obligatio Principis ac subditorum reciproca est.

IV. Omnes milites quotquot sunt extranei huius aut istius partis auspicia secuti intra sex hebdomadam spacium, ex Belgicis Ditionibus excedant.

Princeps Parmensis Militiæ Hispanorum præfectus deferet illico oppida & loca quæ occupat detinetque post pacificationem Gandavensium initam, aut obsidet aut aggressus est impræsentiarum. Eorundem extraneorum militum loco oppidis & arcibus quibus expedire videbitur, imponantur milites Belgæ natione, qui durante bello civili à partibus ordinum sterere, qui quidem milites præter fidelitatis iuramentum, quod
Hispa-

Hispanorum Regi præstabunt, ut Provinciarum Principi ac legitimo Domino, jurabunt insuper fidelitatem Patriæ, Ordinibus Generalibus, & particularibus Provinciarum quarum Urbibus imponentur; ac imprimis articulorum hac Pacificatione sancientorum observacionem.

V. Captivi omnes utriusque partis, nullo redemptionis pretio soluto dimittantur.

VI. Et quia Comes Bueranus, Principis Auriaci filius ex oppido & Academia Lovaniensi vi extractus advectusque ex Belgio in Hispaniam est contra Privilegia tum Illustris Academiae, tum Brabantiae Ducatus: idem Comes statim restituetur in libertatem, remitteturque in Oppidum Antwerpense, post duos ab hac pacificatione menses exactos.

VII. Quilibet utriusque partis quod ad bona immobilia, in integrum restituetur, non obstante qualicunque abalienatione, facta à tempore Pacificationis Gandavenfis, atque etiam quoad bona mobilia, non distracta, aut abalienata.

VIII. Quotquot Belgarum calamitate temporum compulsi in externas Ditiones se receperunt, ubi visum erit, in Belgium revertendi habebunt potestatem, ea lege ut Fidelitatem Regi, patriæ Ordinibus & observandis hujus pacificationis pactis jurent.

IX. Pacificatio Gandavenfis optima & haud infracta fide observabitur.

X. Ad ista in iis Provinciis, Civitatibus & locis, ubi Religio, quæ dicitur Reformata, Confessio

fectio Augustana vel pax Religionis, dicta *Religions-Vrede*, recepta est, omnia in suo statu in quo nunc sunt permanebunt, ita ut à neutra parte contra iri possit. Qua in re concedenda, nulla moveri debet difficultas, quia alias possibile non est, invenire idonea remedia stabilien-
dæ securæ pacis & publicæ tranquillitatis, & si quis alium hic ordinem observandum urgeret, non nisi majoribus novisque motibus occasio-
nem præberet.

XI. Gubernatio Generalis Belgii manebit penes Archi-Ducem Austriæ Matthiam iis conditionibus in quas juravit. Quem si mori contingat, aut si ipse forte alio se conferre vellet, Regi Hispaniæ integrum non erit alium eligere Gubernatorem, nisi Ordinibus gratum; qui tenebitur juramento confirmare eas leges ac conditiones, quibus Matthias Archi-Dux ad gubernandum Belgium vocatus sit.

XII. Nulli imposterum admittentur ad Provinciarum, Civitatum, Castellorum, Municipiorum, Centurionatus gubernacula aut alias militiæ Præfecturas, neque ad Consilia statûs, aut alia publ. majoris momenti munera, nisi nati Belgæ, nisi rebus agendis idonei, nisi qui durantibus Bellis ab Ordinum partibus steterint, denique non nisi qui grati sint acceptique Civitatibus ac Provinciis, in quibus suas functiones exercere debebunt; qui solemniter etiam jurare hanc pacem & Privilegiorum & Consuetudinum omnium observationem tenebuntur.

XIII. Quia verò Belgium incidit in has

Ca-

Calamitates & misérias ortas ex bello, cujus caussa est penes *Iohannem Austriacum* Privilegiorum Belgii violatorem, quodque etiam Ordines coacti sint, magnas pecuniarum summas pendere Tribunis, Centurionibus & militibus, quibus privatim à Rege solvi stipendia debebant, eâ spe futurum, ut publica Belgii tranquillitas hoc pacto conservaretur: Rex Hispaniæ restituet eam summam, quam militibus solverunt, quæ exsurgit ad decies centena milia coronatorum. Idemque Rex eosdem Ordines exonerabit à reliquis omnibus obligationibus, quibus dictis militibus se obstrinxerint; quia conditiones sub quibus eæ peractæ sunt, non sint adimpletæ.

XIV. Et quia Ordines obstricti sunt Regi-
næ *Angliæ* propter Amicitiam, vicinitatem, Societatem & auxilium ab Ea ad utilitatem publicam acceptam: ipsa reciprocè sub hujus Tractatus Legibus comprehendetur in confirmatione antiquorum fœderum perpetuò inter Principes ejus Regni & Belgii conservatorum.

XV. Similiter sub ejusdem Tractatus Legibus Dux Andegavensis, Regis Galliarum frater continebitur, tanquam defensor Libertatis Belgii: ubi etiam comprehendentur omnes alii Confœderati dictorum Ordinum.

XVI. Hic Tractatus reciprocè solemni juramento præstito confirmabitur, & à Rege intra duorum Mensium spacium more ac ritu solemni approbabitur.

Articulorum hujus Pacificationis Exemplum
Hispa-

Hispaniæ Legatis Legati Ordinum obtulerunt petentes ut omnibus accuratè excussis mutarentur quæ mutanda censerent, & mutatos à se Ordinum articulos eorum Legatis denuò examinandos præberent. Abnuebant verò id agere Hispanorum Legati, & novam sibi potius condendam Pacificationis formulam putavere. Si enim hic aut alibi verba quædam in articulis, nomine Ordinum oblatis, mutarentur, futurum videbant, ut ex quantilla etiam mutatione artes sue patefierent, & ea consilia aperirentur, quibus cognitis totum pacificationis negotiū turbaretur.

Exempli Gr. Inter alia articulis à se exhibitis inferuerant Ordines, ut Præfidiarius miles Civitatibus imponeretur BELGA natione & Ordinibus gratus. Illa verba (*Ordinibus Gratus*) Hispanis displicebant, quibus in articulo ab Ordinibus exhibito, palam expunctis, Ordines non assensuros & Consilio omnia Hispanorum suspecta habituros. Consultius itaque videri novos articulos condere, in quibus ea verba omitterentur. Omisſa enim in novo scripto aut instrumento, non tam facilè in oculos incurrere, quam in veteri & exhibito jam Instrumento mutata.

Nimirum callidè, ad ea quæ in scripto alieno expunguntur maxime attendi, intelligebant. Cum enim nemo sine gravi causa hic aliquid expungere aut mutare censeatur: ii quorum mutantur Formulæ tanto maiorem sibi causam esse existimant, ob quam nolint mutari. Quod præcipuè locum habet, ubi utrinque de Pactis inter partes decernendis agitur.

Pest

Post quæ Ordinum Legati petiere, ut saltem singulis articulis à se oblatis, Hispanorum Legati ejusdem argumenti articulos suos subjicerent, aut sub oblatis singulis de iis sententiam suam explicarent. Tanto enim faciliorem & minus obscuram futuram de singulis utrinque deliberationem.

At verò id quoque facere abnuebant Hispani. Nam ut Contraria juxta se posita magis elucescunt (sicut Philosophi loquuntur) ita callidè animadvertēbant versipelles Hispani, si articulos suos singulos, singulis Ordinum ejusdem argumenti apponerent, opponerent, aut subjicerent, tantò cautius Ordinum Legatos illos inter se collaturos, & facilius mutata animadversuros.

Malebant igitur illi & consultius putabant Hispani novos articulos novis formis concipere: eosque seorsim non adjectis aut adscriptis Ordinum articulis examinandos exhibere; hac enim ratione facilius se circumventuros Ordinum legatos existimabant.

Ita aliud pacificationis exemplum Hispani exhibuere; in eo articuli articulis Ordinum ordine non respondebant, quo horum Legatis difficilior & impeditior collatio redderetur. In eodem quoque Instrumento, quæ annuere & permittere constituerant, multis verbis amplificavēre & uberioribus longe formulis usi sunt quam Ordines, quo hac ratione Legatos Ordinum inescarent, & minus ab illis attenderetur ad alia: quibus cum assensum omninò præbere nollent Hispani; restrictionibus in iis formulis utebantur. ut Eccè.

Arti-

Articulus de Amnestia amplissimis verbis expressere, & supra Ordinum formulam ita auxere, ne qua ad nutriendam animorum diffidentiam occasio quoquo modo superstes videatur, queat relicta; atque eatenus ad universum metum, scrupulosque omnes tam natos quam nascituros ex animis subditorum planè radicitus evellendos. Placuit suæ Majestati, ut Generalis utrinque oblivio omnium illorum, quæ ab exordio primorum motuum accidere, decerneretur, ita ut eorum memoria perinde evanescens, sepultaque intereat, ac si non accidissent: districtè interdicens omnibus non solum Procuratoribus, Fiscis, aliisque officiatis; verum etiam quibusvis personis publicis privatisve, ne deinceps rerum quarumlibet præteritarum occasione ulli negotium faceßere præsumant, &c. & alia plura amplissima, quæ in eam rem sequuntur.

In eodem etiam Instrumento Hispanorum Legati dubiis quibusdam dicendi Formulæ utebantur, quibus quæ omnino in speciem admittere nunc & concedere videbantur, post sancitam Pacificationem ut irrita & vana & non concessa eludere potuissent. ut Ecce:

*De Observatione Privilegiorum Provinciarum
Belgii Articulus hoc pacto conceptum
exhibuere.*

Rex Vasallis subditisque suis seriò promittit ac pollicetur imposteriorum servare, manutenere; imò, si opus videbitur, de novo firmare, omnia & singula jura, Usus, consuetudines, immunitates,

tes, Exemptiones & privilegia quarumlibet Provinciarum, Civitatum, Communitatum, aliorumque Privatorum omnium, tam in genere quam in specie, pro ut iisdem usi fuere ac fruebantur eò tempore quo S. M. dictis Provinciis olim solemniter inauguratus promisit; & sicubi eadem ipsa Privilegia interea temporis ullam infractionem sive violationem passa fuerint, nihil promptius fuerit quam eadem instaurare, & prisco vigori suo restituere. Sanè si quis articulum illum inspiciat, primâ fronte Ordinum Articulo ea de re concepto, ex amussim respondere videbitur. Latet interim anguis in herba; & Ordinum Legati summum fucum deprehendere. Nam quanquam revera eadem contineret quæ Ordines postularent: displicebat tamen, & suspensionem meritò movebat restrictio illa verbis his concepta ac inserta, *pro ut iisdem usi fuere.*

Suspectam dico meritò eam habuere, quia post pacificationem sancitam cum Belgis de usu vel non usu Privilegiorum disputaturus, & data commoda occasione novas controversias Rex Hispanorum moturus credebatur.

Quare satius esse putabant dubiam illam & ad novas lites excitandas comparatam formulam omitti, & ut in suis articulis fecerant generalem & omnimodam, sine ulla ejusmodi restrictione proponere & admittere Privilegiorum observationem. In eodem etiam Instrumento ab Hispanis oblato, uno tantum vocabulo detracto, quo usi Ordines erant, irritam

R

fece-

fecere cæterorum omnium quæ concedebantur præstationem. ut Eccè :

Articulus de Præfidiario milite civitatibus Belgii imponendo ita concipiebatur :

Et quantumvis Rex olim, licet invitatus motuum tunc temporis exortorum occasione coactus fuerit, peregrinum militem tuendæ autoritatis suæ causa in Belgium inducere : tamen paterne inspiciens ad onera & gravamina subditorum, statim à pace promulgata mandabit omnibus, ad unum usque extraneis militibus, quo citra moram Provinciis Belgicis excedant, eorumque urbibus Arcibusque milites naturales Belgæ substituantur.

In eo & Ordinum Legati, viri Cautissimi verbum unum detractum petitioni suæ deprehendere, quo totius beneficii non hoc tantum articulo, sed & in cæteris omnibus concessi usus irritus reddebatur ; Proposuerant enim Ordines, ut Civitatibus non tantum imponeretur miles Belga natione, sed *Ordinibus Acceptus & Gratus*, quod postremum omiserunt Hispani. Omne tamen totius Pacificationis fundamentum in hoc positum erat. Belga enim Miles Ordinibus ingratus & potius in augendam Regis Dominationem pronus, quam in tuendam Belgarum libertatem cujusvis extranei militis & hostis loco futurus erat. Itaque suam hic formulam retineri Ordines omnino voluere.

In eodem insuper instrumento ab Hispanis exhibito, in eum modum articuli quidam concepti extabant, ut callide, quæ certa esse debe-

bant, incerta fierent, & tamen quasi certa proponerentur, plusque futuræ post sancitam Pacificationem interpretationi Regis quam Ordinum securitati relinqueretur. ut Ecce :

Articulus de ratis habendis illis omnibus quæ à Matthia Archiduce Austriæ & Ordinibus durante bello civili essent decreta, ita offerebatur conceptus atque concinnatus: Decreta vero juxta ac Disquisitiones & Ordinationes per Archiducem Matthiam & Ordines Statuum à tempore ultimarum turbarum sub auspiciis S. M. emanatæ, tametsi notoriè constet, legitimæ facultatis defectu viribus nequaquam posse subsistere: tamen studio promovendæ hujus reconciliationis S. M. consentit, ut pro legitimis & validis habeantur, suosque debitos fortiantur effectus, quo ad beneficia dignitatis, officia aut alias quasvis res quæ solent esse potestatis ac dispositionis ordinariæ illorum qui tenent locum Gubernatoris dictarum Provinciarum, non autem quo ad ea quæ propriæ personæ S. M. reservantur; aut si quæ facta sint contra jura, Privilegia, aut immunitates Patriæ tam in generali quam in speciali ac particulari.

In eo articulo Ordinum Legati vim sancientis Pacificationis omninò infringi & everti videbant. Itaque excepere nolle nunc temporis eam Disputationem ingredi, An Dispositiones & Ordinationes per Archiducem Matthiam & Ordines facta ac decreta Legitimæ facultatis defectu careant. Quæstionem hanc alterius esse loci. Sed hoc se nunc solum velle admonere

R. 2

Ar-

Articulum hunc Paci omninò contrarium esse, ex quo nimirum infinitæ contentiones & lites inter Subditos & Regem possent exoriri: quarum evitandarum causa, nihil arbitrari se magis conducturam Regi aut Reipublicæ, quam si Formula Articuli ab Ordinibus, in eam rem exhibiti, Pacificationis Pactis infereretur, sanctæque observaretur.

In eodem etiam Instrumento Pacificationis ab Hispanis oblato, observabant Ordines quosdam Articulos, qui obligatorii non erant (quemadmodum Jcti loquuntur) in quibus nimirum Hispaniarum Regis officia potius quam debita exprimebantur: cum interim nulla Pacificationum certa aut immota visesse queat, nisi partibus omnia non jam ex officio, sed ex pactorum præscripto necessario agenda imponantur.

DECRETUM.

Cum æquis Ordinum postulatis & eorundem Legatorum cautionibus necessariis satisfacere Hispani abnuerent, à sancienda pacificatione, illi sibi abstinendum putavere.

EVENTUS.

Ita factum, ut majorem securitatem Belgarum Reipubl. bellum continuatum conciliarit; quæ iniquis ac subdolis pacificationis pactis non tantum fuisset subversa, sed simul etiam ejus revocandæ omnis omnino occasio impoterum sublata.

JUDICIUM.

Non unum hic se observandum offert illis, qui

qui ad ejusmodi officia ac negotia publica expediunda vocandi sunt.

I. Monemur in pactis Pacificationum cum partibus ineundis maximè ad ea & eorum formulas esse attendendum; circa quæ aliter atque aliter exprimenda, partes quibuscum nobis res est, maximè hærent & occupantur.

II. In pactis Pacificationis curandum, ut non nomen ejus, sed vis obtineatur. Vis obtinebitur, amotis, rejectis aut correctis formulis, aut etiam dilucidius explicatis, de quibus post sanctam eam controverti possit ac dubitari.

III. In iisdem nihil partium judicio aut arbitrio in exequendis pactis, omnia indubitatis ac immotis formulis eorumque inevitabili præscripto sunt relinquenda. Si enim arbitrio partium quid relinquatur, non illæ necessitati pacificationis observandæ; sed hæc illis subest, & pro arbitrio & occasione infringitur, mutatur.

IV. Deneque omnino abstinendum est ab ineundis illis pacificationibus, in quibus partes plus pace quam bello petunt.

DISQUISITIO.

Quomodo in Republ. comminisci liceat ac expediat vectigalia, quæ cum minimo & prope modum nullo subditorum onere sunt conjuncta, & tamen Reipubl. utilissima futura.

CASUS LIX.

Ex Belgarum rebus petitus.

Magna pecuniæ vi opus habet Fœderatorum Respubl. ad sustentandum tot annorum

R 3

totque

totque impensarum cum Hispanis bellum. Operum autem quibus Foederatorum Respubl. finitur non sunt aliæ, quam quæ à singulis Foederatorum Provinciis in commune ærarium inferuntur. Colliguntur illæ ex impositis ubique & acceptis vectigalibus ac tributis, quæ in principio eadem in omnibus Provinciis recepta fuere. Sed id iniquum postea usu dehrehensum est, idque ob diversam singularum Provinciarum conditionem. Cum enim E. G. ager Geldriæ non tam foecundus sit ac ferax, quam ille Hollandiæ iniquum videbatur, pro spatio centum decempedarum agri Geldrici tantum persolvere, quantum pro spacio centum decempedarum agri Hollandici, longè quam ille foecundioris. Placuit igitur communi Foederatorum consilio, habita magnitudinis ratione & opum singularum Provinciarum, certam pecuniæ summam singulis indicare in commune ærarium quotannis inferendam; *quotam* vulgo vocant. E. G. Si centena florenorum millia in commune ærarium sint inferenda. Quotæ nomine una Hollandia sexaginta florenorum millia præstat; Zelandia decem millia florenorum; reliqua ceteræ Provinciæ, singulæ plus, minusve, pro ut magis vel minus sunt opulentæ. Atque ita singularum Provinciarum Ordinibus integrum est, quam volunt & suæ Provinciæ expedire existimant imponendorum tributorum rationem inire, quæ Quotam suam præstare & satisfacere communi Foederatorum Reipubl. possint.

Hollandiæ igitur Ordines plerisque mercibus

bus impositis gravibus satis vectigalibus; nec tamen illis, ob crescentes in dies impensas sufficientibus: de novis atque aliis superioribus annis coeperunt cogitare: invitatis in eam rem Edicto publico subditorum ingeniis: præmio illis amplissimo proposito, qui novi alicujus Tributi subditis minimè onerosi, & Reipubl. utilissimi rationem essent inventuri.

S E N T E N T I Æ.

Exstitit tandem non nemo callidus & ingeniosus, qui vectigal sive Tributum *Chartæ* sigillatæ est commentus (vocant *de Impost van bezegelde Brieven*) quod nimirum pendendum esset omnis illius *Chartæ* nomine cui sigillum Ordinum erat impressum.

Volebat ille, ut autoritate publica constitueretur, ne qui Codicilli aut Libelli supplices ab Ordinibus, Urbium aut Pagorum Magistratibus vel Assessioribus Curiarum, vel aliis quibuscunque publicis Collegiis admitterentur, neque in Curiis descripta manu forensia Instrumenta litigantium reciperentur, neque à Quæstoribus publicis Chirographa (quæ *Quitantie* vulgo vocantur) admitterentur, neque acta à Notariis, Secretariis, Procuratoribus, aliisque publicis personis consignarentur.

Denique ne quæ ejusmodi Instrumenta in judicio ac foro rata haberentur, nisi omnia chartæ, sigillo Ordinum munitæ, essent inscripta: ut Secretarii Urbium, Pagorum, Curiarum chartam ejusmodi civibus divenderent, & sigilli majoris impressi nomine asses sex, & mino-

ris nomine asses duo pro singulis philaris frivogis (ut vulgo loquuntur) ab Emptoribus persolverentur.

Prout enim majoris vel minoris res essent, quarum argumentum describeretur, majoris vel minoris sigilli usus esset.

Placuit plerisque Ordinum ingeniosum illud Commentum.

1. Quia modicum erat quod pro philaris ejusmodi singulis chartaceis subditis esset persolvendum.

2. Quod pauperes & depressæ conditionis homines immunes quasi essent hic & exempti, cum illi vix ejusmodi negotia aut gerenda aut describenda habeant, in quibus ejusmodi chartarum possit esse usus.

3. Quod ex hoc Tributo plurimum commodi in ærarium publicum posset conferri, dum inter civium opulentiores Mercatores, litigantes, contrahentes continuus ac multiplex futurus esset earum chartarum usus.

Erant tamen ex Ordinibus nonnulli, qui quædam adversus eam exigendi Tributi rationem objiciebant.

I. Quod ejusmodi sigilla faciliè imitando à privatis possint exprimi, nec proclive esse fraudem deprehendere. Itaque hac ratione periturum faciliè omnem hujus Tributi usum.

At vero responsum est præveniri eam fraudem posse, si in singulis urbibus Secretarii singulis sigillis nomen subscriberent; neque enim tam facile esse manum alterius quam sigillum exprimendum imitari.

II. Quod

II. Quod sæpè iniqua ejusmodi chartis Privati essent inscripturi, quibus impressum videre *Ordinum* sigillum quid revera aliud futurum, quam publicam auctoritatem iniquitati Argu-menti commodare.

Sed responsum est, aliud longè esse subjicere, aut subtus exprimere *Ordinum* sigillum, aliud in supremo chartæ margine ad oram id exprimere.

Si subjiciatur, videri confirmari, quæ supra scripta sunt: si verò in margine superiore extet, non alterius rei futurum indicium, quam chartæ publicæ, cujus necessarius usus sit, in consignandis illis rebus quæ publicis Magistratuum oculis & curarum judiciis essent offerendæ.

Ad oram igitur supremi marginis chartarum spectari hæc sigilla debere.

DECRETUM.

Placuit Ordinibus approbare & inire eam tributi exigendi rationem.

EVENIENS.

Placuit etiam aut non displicuit subditis, cum modicum esset illud quod earum chartarum nomine persolvendum indicebatur. Magnus tamen pro Republ. proventus erat ob quotidianum (sicut dictum est) & continuum earum usum.

JUDICIUM.

Inventum profectò ingeniosissimum, & cujus in quavis Republ. facillimus possit esse usus. Nam auctoritate hic publica tantum opus est in eo

indicendo, & nemo Civium facile illud modicum abnuere potest quod venit persolvendum.

Et sanè, si quis accuratè excogitet, existimo ad eam rationem in quavis Republ. plura alia nullo negotio posse excogitari. Quid si enim ut E. G. hoc nunc asseram, in Republ. institueretur ut singulae literae quibus alii aliis se ad hæc aut ista præstanda obstringunt, aut debere se aliquid profitentur (obligationes vulgò vocant) vendidisse se aliquid testantur, annis singulis de novo confirmarentur manu Secretarii publici, dactilo literarum, ut loquuntur, hujus rei causa inscripta, nisi que id fieret, ut irritæ & invalidæ ejusmodi literæ haberentur, ac novæ & repetitæ confirmationis nomine aliquid Reipubl. penderetur, majus quid aut minus, pro ut majoris aut minoris momenti esset, vel summæ literarum singularum Argumentum. Haud illibenter subditos admissuros quaecunque hoc Tributum existimaverim, utpote cum utilitate sua conjunctum, literis ejusmodi magis magisque hoc pacto quotannis confirmatis.

DISQUISITIO.

Quomodo imprimis probanda sint & facile admittantur ea vectigalia, quæ non tam titulo Necessitatis publicæ, quam emendandorum, qui corrupti sunt, morum imponuntur.

CASUS LX.

Ex Institutis Fœderator. Belgarum desumptus.
URGENTE publica necessitate de novis vectigalibus constituendis superioribus annis est
 co-

cogitatum. Inter alia quæsitum: An non in tanta multitudine litium & causarum quæ vel Magistratibus Urbanis vel Curiis offeruntur vectigal aliquod à temerè litigantibus titulo corrigendi corrupti Moris, exigendum videretur?

S E N T E N T I Æ.

Quidam id iniquum existimabant.

I. Enim id satis grave esse, si Actor, aut is in quem agitur in judicio, causa cadat, Afflictionem non addendam esse afflicto.

II. In vectigalibus imponendis ad id ferè attendi, ut ea præstare maximè necesse habeant, quorum florentes res sunt & fortunæ: Et quantum licet, ab illis abstinetur, quæ pariter divites & pauperes premunt. Maximè autem & omnino ab illis, quorum onus soli paupertinæ & miseræ conditionis homines sint subituri. Atqui miseros esse qui causâ cadunt. Cur igitur solis illis novum vectigal imponeretur? quin verò à feliciter litigantibus id justius exigendum videri.

III. Non ad instar pœnæ hoc vectigal temerè litigantibus debere aut posse imponi. Neque enim hic quicquam mali videri committi, quod pœnam possit mereri. Si enim causâ aut controversiâ impedita exorta sit inter privatos, non tam hostes sæpè æquitatis, quam ignaros juris; quidni ejus finiendæ causâ ad peritiam & auctoritatem Magistratuum aut Judicum recurreretur? Vix enim de cerni posse quis temerè litigaverit, id enim totum in animo repositum esse, quia

quia si iniquus sit, temerè litigasse videri. Cætera in eventu si quis causa cadat, apparere potius infelicitè quam temerè esse litigatum. Cui igitur, aut quare hoc vectigal ad instar pœnæ imponeretur?

IV. Et profectò, si quid imponendum, pœnæ satis esse; cum, qui succumbunt in Iudicio, in expensas etiam litis, quæ multæ satis ac graves sunt, soleant damnari.

Contra alii differebant.

I. Non addi hic afflictionem afflicto; Neque enim cenferi afflictum oportere, qui non accipit quod petiit, non alia de causa, quam quia non debebatur. Si quis afflictus hic haberi debeat, eum aut esse Iudicem, cujus temerè & iniquè intentatâ lite augentur curæ; aut eum, cuius sive actor sit, sive in quem agatur, Jus & Actio in dubium & Controversiam vocatur.

II. Frustrâ hic in medium adferri, miseros aut pauperes minimè vectigalibus esse onerandos. Litigatores enim, quorum tanta frequentia hodie est, optimæ ferè esse homines conditionis; rarò aut nunquam Pauperem litigare, cum non habeat aut prætendat quicquam, propter quod cum alio contendat. Quid ni igitur præstituto vectigali velut pœnam pecuniariam illi lucent, qui & meriti eam sunt & possunt sustinere.

III. Quippè meritò imponi pœnam. Ex eventu enim apparere, non tantum infelicitè, sed etiam iniquè & contra fas esse litigatum. Nisi enim contra fas de quibus sermo est, litigarent,

garent, non succumberent eorum iudicio, quorum est jus tueri & iustitiam administrare.

IV. Nec satis profectò poenæ esse, si ad expensas, factas in litem, præstandas succumbentes constringantur. Hoc enim fieri in ejus gratiam, qui victor in Iudicio existit, cujus justæ actioni, nihil decedere debet per expensas, quarum causa in solo illo est, qui iniquam causam probandam aut defendendam suscepit. Nondum tamen hic satisfactum esse Reipubl. quæ iniqua lite intentatâ, veluti læsa debet videri. Ut fur non sustinuisse satis poenæ creditur, imò ne poenam quidem sustinuisse, si vero Domino restituit rem ablatam, nisi etiam exemplo alterius poenæ aut emendetur ipse aut emendet alios. Ita hic quoque esse cogitandum. Nam vectigali hoc, ut poena, imposito, cautiores futuros alios in litibus intentandis. Pro moribus igitur & pro Reipubl. cum facturum sit hoc vectigal, cur non admitteretur?

V. Neque novum esse hic quandam quasi constitui poenam: neque enim ignorari posse, quid in jure Romano disertim cautum sit adversus temerè litigantes.

DECRETUM.

Placuit igitur decernere & approbare vectigal, quod temere litigantium est, vulgo *De Impost van ongesondeerde processen*, solet appellari.

Est autem id quod penditur ab illis, qui coram Magistratibus Urbanis, Curiis, aliisque Tribunalibus publicis aliis litem intentant, & in

in iudicio succumbunt, pro ut major aut minor summa est, de qua litigatur, plus minusve pendit solet. E. G. Si florenorum illa sit quinquaginta asses triginta; Si centum, Sexaginta pendantur, atque sic porro.

Sub initium contestationis litis, pecunia illi Curiarum Secretariis persolvenda est ab Actore. Si autem Actor superior causa evadat, attritus ille, in quem Actio instituta est, quique succubuerit, reddere ei cogitur pecuniam, quæ vectigalis hujus nomine Secretariis Curiarum est persoluta.

E V E N T U S.

In tanta litium frequentia hæc veluti poena temerè litigantibus imposita, licet in tanta hominum iniquitate vix corrigantur mores; admodum tamen Reipublicæ ærarium adjuvatur. Licet enim non uterque finis, alter saltem obtinetur; & alterius obtinendi forsitan interest, alterum non obineri.

J U D I C I U M.

Rectè & pro Republ. censuisse Ordines hic crediderim; Justus enim est & laudabilis, nec cuiquam ingratus esse potest titulus emendandorum Morum, qui sunt corrupti.

Accedit, quod nemo ægrè ferre debeat id Vectigal, quod pendere non cogitur, nisi qui imprudens est & iniquus.

Quæ facillima est omnium imponendorum vectigalium Ratio.

F I N I S.

I N-

I N D E X

DISQUISITIONUM POLITICARUM,

Hoc volumine comprehensarum.

C A S U S I.

De matrimonio Principali seu Princ. Pag. 131

C A S U S II.

Ejusdem serè, sed paulum diversi argumenti.

136

C A S U S III.

De justa, provida, & tempestiva ab iniquo & tyranno Principe defectione.

137

C A S U S IV.

De induciis cum hoste ineundis, aut non ineundis.

144

C A S U S V.

De arctiore & sumptuoso bellico Fœdere ab inferioris potentie populo, cum vicino ac longè potentiore Principe ineundo vel non ineundo.

149

C A S U S VI.

De Arcibus vel struendis vel non exstruendis, ad deditas civitates in obsequio continendas.

153

C A S U S VII.

Ubi in partes & civilium bellorum factiones Regna trahuntur, aut Respubl. quando & quomodo de principibus Regnarum aut Rerumpubl. viris supplicia sumenda sint.

158

C A S U S VIII.

Quomodo cum subditis Rebellibus, & eorum devictis agendum sit.

166

C A S U S IX.

An in delictis, & in quibus adversus Rempubl. & leges est peccatum proximos consiliarios &

Mi-

I N D E X.

*Ministros Principum mandatum Principis ex-
set, & prestare possit impunitos.* 166

C A S U S X.

*Quid magis expediat Reipubl. satisfieri
pati ejus nomine, quod in alios pratendit, &
nuncium remittere pratensioni: an verò non
ut satisfiat, & continuò in alios pratendere.* 171

C A S U S XI.

*Quomodo Principes & supremi magistratus
in domesticis civitatum controversiis oblati
ficili praesertim, & externis bellis impedito tem-
pore, decidendis ad odium partium declinan-
dum, prudenter se gerere debeant.* 176

C A S U S XII.

*Quando & quomodo à supremis Magistrati-
bus eorumque ministris vel legatis in publ. causa
adversus alios protestandum sit.* 180

C A S U S XIII.

*Si Privilegiis concessis subditi abutantur, aut
ex iis improvisa oriantur mala, quomodo in eis
vel tollendis, vel corrigendis gerere se debeant
Principes aut Magistratus.* 184

C A S U S XIV.

*An & quomodo quis in Republ. ad publica con-
silia admotus, consilii & improspersi eventus te-
neatur, ejusq; nomine poenam subire debeat.* 188

C A S U S XV.

*Si utrumque aliquid Principes, aut populi,
aut civitates pratendant; quo ordine, quaque
ratione in dirimendis illis controversiis sit proce-
dendum.* 193

C A S U S XVI.

*Quomodo se gerere debeant populi, aut civita-
tes*

I N D E X.

tes quarum modica & infirma sunt vires, ubi à vicinis Principibus potentia superioribus, insigni aliqua injuria afficiuntur. 195

C A S U S XVII.

Qua ratione populi, Civitates, Respubl. adversus Principes suos, Legibus adstrictos, nimia adfectantes commodissime, sine invidia ac odio tueri possit ac conservare pristinam debitamque sibi libertatem. 199

C A S U S XVIII.

An semper utile sit in Republ. accusari nocentes, & puniri, quamquam gravissimorum scelerum compertos. 202

C A S U S XIX.

In controversiis diversi imperii subditorum, qua secum trahunt causam publicam & pacem, quando & quomodo publica privatis anteponenda sint. 205

C A S U S XX.

Cujus Principis patrocínio in dubiis rebus infirmior Respubl. tutissime sese credere possit ac debeat. 209

C A S U S XXI.

Quomodo & quando post bella civilia sepulta valere credantur, qua belli & victoria jure à victoribus concessa aliis, aliis erepta sunt. 212

C A S U S XXII.

Ubi initium cum aliis publicum ac solenne pactum est, & in observatione ejusdem pacti multa Reipubl. nostra damnosa experimur; quomodo pro Reipubl. salute, nec tamen violata fide, consiliorum rationes sint instituenda. 215

C A

I N D E X.
C A S U S XXIII.

Ubi ob justam & gravem causam turbæ subditis excitatæ sunt, an ideo pœna exempli intelligantur.

C A S U S XXIV.

Quomodo ministri Principum & supremorum Magistratuum agere debeant, ubi in remotioribus locis quædam agenda accipiunt in mandatis, qua vident & certo intelligunt, se non nisi cum maximo & damno & motu subditorum potest dare effecta.

C A S U S XXV.

Qua ratione inter multos, aut omnes noxiæ, de quibusdam eorum tutissimè sumi possit necessarium supplicium.

C A S U S XXVI.

Qua ratione mala qua tolli non possunt, optimis legibus minora fieri possint & constringi.

C A S U S XXVII.

Quando in publicis negotiis ad verba attendendum, quantumque in iis pro Republ. momentum sit.

C A S U S XXVIII.

Quibus mercibus domesticis in Republ. consuetum sit vectigalia imponere: quibus non item.

C A S U S XXIX.

*Quam juris dicendi rationem observare æquum sit in subditis, ad persolvenda debita constringendis, tempore civilium & externorum bel-
lorum, quibus pleraque vastata sunt, aut statim post illa.*

C A S U S XXX.

An, quomodo & quando liceat belli tempore

I N D E X.

cum aliis exorti gerendique in Limitaneo vicinorum, qui Hostes non sunt, agros, arces extruere, aut positas in eo urbes pro securitate occupare. 248

C A S U S XXXI.

An, & quando & quomodo Reipubl. causa res privatorum, & possessiones, ut agros, aedes, aliaque huiusmodi vendicare sibi possit Princeps aut Magistratus. 255

C A S U S XXXII.

Quomodo, exorta populi, iniqua aut à tempore aliena petentis, seditione ob decreta in nonnullorum gratiam facta, salvois illis, salvaque autoritate publica, excitata seditio ex tempore comboni queat ac sopiri. 262

C A S U S XXXIII.

An non extraordinario in casu oblato extraordinarius constitui debeat Magistratus, etiam adversus recepta privilegia & leges; ubi ordinaria & consuetudine imperandi ratio aut non sufficit, aut obest presenti necessitati. 264

C A S U S XXXIV.

Quomodo in Fœderibus, quæ cum exteris aut vicinis Principibus, aut civitatibus aut Rebuspublicis ineuntur, maxime providendum sit, non tantum ut leges Fœderis accurate utrinque observentur: sed ut legibus inseratur caveaturque, ut tam perpetua maneat causa, cui, ut fundamento, immititur fœdus, quam perpetuum futurum est ipsum fœdus. 268

C A S U S XXXV.

Quo pacto in fœderibus, quæ inter civitates populosque communis hostis arcendi causa ineuntur certamina ambitionis, per quæ usus sepe perit.

I N D E X

*perit, in mittendis accipiendisq[ue] auxiliis, com-
mode possint praeveniri.*

C A S U S XXXVI.

*Quomodo inter situ & potentia inaequaliter
pulos, quos tamen ut vicinos in unum foedus con-
oportet, equalitatis ratio possit inveniri.*

C A S U S XXXVII.

*An & quando praesentia quadam bona à Ma-
gistratibus, ut mala rejici debeant, ubi certum
alicuius metus magni alicujus mali eventuri,
praesentia bona admittantur.*

C A S U S XXXVIII.

*Qua ratione clandestinae & dissimulatae rebel-
liones aut alia adversus Rempublicam medicina-
rium artes, in apertum in tempore possint pro-
duci.*

C A S U S XXXIX.

*An nova instituta, adversus receptas prius
temporibus Leges introducta, & in Republ. ab-
quot jam annorum usu observata, ad antiqua-
rum Legum dictamen & formam, sub praetextu
quasi libertatis, debeant mutari.*

C A S U S XL.

*Paëta & Foedera publica, quo tuto iniri pos-
sint & observari, quanta cura, quantaque cau-
tione ante omnia expendi debeant eorum ma-
data, qui aliorum principum, aut populorum mi-
mine nobiscum de rebus arduis agendi decerne-
dique accepere potestatem.*

C A S U S XLI.

Quomodo ex duobus malis minimum eligenda

I N D E X.

dum, & quid minimum in administratione Reipubl. debeat censer. 302

C A S U S XLII.

Quæ & quomodo vectigalia publica hominibus quibusdam privatis nomine publico pro certa pecunia summa, in annos singulos in ararium publicum conferenda, expediat elocare. 308

C A S U S XLIII.

Quomodo admittenda sint iusta etiam querela eorum, qui Reipubl. debent, & debiti flagitant remissionem. 314

C A S U S XLIV.

Quomodo publica res ita privatis elocanda, & permittenda sit, ne ea in fraudem & damnum Reipubl. utantur: quomodo etiam in contractibus, qui ejusmodi rei nomine cum privatis inveniuntur, non sufficiat finem eorum assequi, nisi etiam ad modos innoxios Reipubl. quibus pervenitur ad destinatum finem, attendatur. 318

C A S U S XLV.

Quomodo gravissima pœna in eos statuenda sint, qui in minimo alicujus sceleris gradu deprehensi nocere possunt in infinitum, non aliter atque illi, qui in summo ejusdem sceleris gradu sunt deprehensi: Denique quando pecuniaria pœna inutilis in Reipubl. & propemodum nulle sint. 321

C A S U S XLVI.

Qua ratione adulterata moneta, cujus magna jam copia in Rempublicam invec̃ta est, cum minimo subditorum damno debeat & possit prohiberi. 324

C A

I N D E X. C A S U S XLVII.

Adversus ambitum præsertim exterorum, qui ad publicas admoventi cupiunt dignitates, quo pretiosissimum remedio sit opus, & quam utiles ac necessarie in Republ. sint Leges illæ, quibus non tantum poenæ adversus malos decernuntur, sed fit ut malis, etiam si tales esse valint, non possit esse imposterus locus.

331

C A S U S XLVIII.

Quomodo in Republ. quadam subinde negotia se offerant, quæ oblata præsentis potius consilio expedire utile sit, quam certum aliquod & perpetuum de iis condere decretum; quomodo etiam decreta, certis personis, certoque temporis alligata, utiliora longè illis sint, quæ latius se extendunt.

332

C A S U S XLIX.

Quomodo minima stipendia decerni illis debeant, qui ejusmodi in Republ. imponuntur dignitatibus, in quibus non statim aliqua sed maxima industria curaque opus est; quomodo tamen illis interim abunde possit satisfieri: denique quæ in univ. sum stipendiorum ratio esse debeat in Reipubl. administratione.

338

C A S U S L.

Quomodo in sopiendis bellis civilibus, & facienda Amnestia, sive eorum, quæ interea facta sunt, perpetua oblivione, attendendum sit imprimis, ne quis titulus supersit Principi, cum qui bellum civile gestum est, cujus pretextu aut interpretatione postea poenas iis imponat, quibus Amnestia beneficium debetur.

342

C A

INDEX.

CASUS II.

Quomodo, & quare imprimis cavendum sit, ne subditi decretorum, que jamjam promulganda sunt, executionem moliantur ante eorundem à magistratu factam promulgationem. 346

CASUS III.

Qua, præter eam que exposita est, cautione insuper in sancienda Amnestia opus sit: quomodo speciatim crimina, que Amnestia abolita volumus, exprimenda sint: Denique ad que in universum, quo tutiores Amnestie sint, sit animadvertendum. 349

CASUS LIII.

Divisa civitate per factiones & civilia bella, quod interim ab una parte ad alienum contrahitur: an, eadem civitate unita, ab omnibus deberi intelligatur. 354

CASUS LIV.

Quomodo cavendum, ne sub pretextum translationis longæ, cum adverse partis delegatis instituta, publica consilia & occasiones rerum gerendarum corrumpantur. 362

CASUS LV.

Quomodo ejusmodi quedam negotia offerantur, que expediat non subicere cognitioni pleni senatus, aut vocare in deliberationem; que hic laudati præsidis munia sint ac partes. 365

CASUS LVI.

An delinquentem contra Rempubl. excusare id possit, si delicti causam non in se, sed in alio fuisse ostendat. 370

CASUS LVII.

Quomodo in administranda Republ. ex diversis

I N D E X.

sis consiliis, quorum singulis sue sunt rationes non semper illud eligendum sit, pro quo militat validissimæ rationes: sed pro quo maxime militat præsens rerum ac temporum conditio, executioni consilii accommodata. 373

C A S U S L V I I I.

Quomodo post bella civilia inter subditos ac principes exorta, ineunda sanciendaque sint pacificationes; & quanta cura ad earum formulas sit attendendum. 376

C A S U S L I X.

Quomodo in Republ. comminisci liceat & expediat vectigalia, quæ cum minimo & propemodum nullo subditorum onere sunt conjuncta, & tamen Reipubl. utilissima futura, 389

C A S U S L X.

Quomodo imprimis probanda sint & facile admittantur ea vectigalia, quæ non tam titulo necessitatis publicæ, quam emendandorum, qui corrupti sunt morum imponuntur. 394

F I N I S.

MARCI ZUERII BOXHORNII
DISSERTATIONES
POLITICÆ,

DE REGIO
ROMANORUM
IMPERIO,

& quædam aliæ.

AMSTELODAMI,
Apud CASPARUM COMMELINUM,
CLD IDC LXIII.

PRÆFATIO. ⁴¹¹

 Voð Civilis sapientiæ , & Antiquitatis ac Hiſtoriarum , ſine quibus fruſtra graviora tractantur, ſtudiis, eo , quo oportet , ordine in hac Academia operanti, ac in poſterum , quod ſperandum eſt , operatura juventuti bene vortat Deus immortalis , nos quoque ex auctoritate Illuſtriſſimorum Academiae Curatorum , & Ampliſſimorum Urbis Conſulum , publicam Palæſtram ingredimur ; in qua , quò in pulcherrimarum utiliſſimarumque rerum ipſo complexu ac abundantia quadam continuiſſimus , præter ſcientiam Civilem, quam totam , ſi idem ille , cujus pacem nunc imploravimus , vitam ac hoc otium produxit , ſic abſolvere animus eſt , quidquid inſuper in Antiquorum monumentis vel inſtituti , vel conſilii , vel caſus egregii eſt , florentium ingeniorum examini ſubſcientur. In quo quidem ut à veteri , & Romanis ipſis recepto olim laudatoque more hand deſlecti-

S 2

mis ;

mus ; ita quoque non sterilem, aut alienam, sed illam sive Tacito, sive Fabio in Dialogo de Oratoribus probatam, apertam, & in ipsa argumentorum brevitate disertam, atque, ut licebit, verè Romanam contentionem & petimus hic merito & exspectamus. quo se & alteram muneris nostri partem ad destinationem explere possimus. Principium autem operis septem Romanorum Reges & ante omnes Romulus erunt.

CAPUT

MARCI ZUERII BOXHORNII

D E

Regio Romanorum Imperio
Dissertationes Politicæ.

CAPUT I.

D E

ROMULI PRINCIPATU.

Imperium Romanum cœpisse anno Mundi 3219. ante Christum natum 752. quo Æterna Urbs condita traditur, plerique Chronologi consentiunt; primam ejus formam Monarchicam sive Regiam fuisse, apud omnes in confesso est: & hanc potius, quam Aristocraticam aut Democraticam, illius tum ferocioris populi ingenio convenisse, haud temerè à nobis affirmatur. Minor enim libertas, quod in Monarchia usu venit, concedi illis debuit, qui per omnem licentiam hætenus vitam egerant, & ad constituendam novam Remp. vocabantur. Ex quo apertum est, quæ Reipub. forma melior sit, frustra plerumque disputari. Quævis enim optima & longè cæteris præferenda, quæ suorum ingeniis est attemperata. Quare & post exactos Reges, Senatus & Populi, post certamina populi & potentiorum, Cæsarum Imperium Romanis maximè convenisse censendum est.

S 3

2. Primus

2. Primus id habuit Romulus; Rhea Syl-
via, virgine Vestali, & Marte, ut ferunt, geni-
tus; callide recepto inter veteres more, ut
narrationibus in miraculum corruptis initia
Rerumpubl. ac Principum consecrarent. Im-
perio autem absolutissimo usus est, quod *παρ-
εξουσία* Aristoteli, *ἐξουσία αὐτοκρατορική* Straboni,
summum rerum iudicium Tacito Annal. vi.
appellatur. Auctor est idem lib. Annal. i.
Nobis, inquit, Romulus, ut libitum, imperi-
tauerat. Et tamen in eo constare debuit, ac
constitit, populo sua libertas. Non enim tali
Principi quidvis licet. Neque res sunt natura
sua dissociabiles, aut pugnant, absolutissimum
Principum imperium, & populi libertas.
Nec, quod existimant nonnulli, hoc impe-
rium & libertas opponuntur à Tacito, ubi in-
quit, *Urbem Romam à principio Reges ha-
buere; libertatem & Consulatam L. Brutus
instituit*; sub initium Ann. i. Certè in quovis
legitimo imperio, subditis sua esse debet liber-
tas; ac proinde etiam in illo summo.

3. Frater ei Remus fuit. Gemini erant, in-
quit Florus; *uter auspicaretur Gregeret ad-
hibuere piacula. Romulus victor argurio ur-
bem excitat. Ad cujus tutelam sufficere val-
lum videbatur; cuius dum irridet angustias
Remus, idque increpat saltu, dubium an iussa
fratris occisus est.* Dubiè de Romulo, de Remo
admodum modestè. Sed multo graviora huic
à Plutarcho in Romulo tribuuntur; *τὰ μὲν
ἐχλὼν τὰν ἔργων, τοὺς δὲ ἰμπεδῶν ἐξήντο; Qua-*
dam,

dam, inquit, operum Romuli ludibrio habuit, quadam & interpellavit. Quod postremum vim etiam factam significat. Cæterum tamen illam Remi ut iniquissimam recentiorum plerique ac veterum interpretantur. At gravem satis & idoneam Romulo causam fuisse judicamus. Cautius tamen fecisset, si abstinuisset à cæde, ad declinandum odium, quo summo laboravit, postquam

Fraterno primi maduerunt sanguine muri. Nam justissimæ etiam pœnæ principes reddunt exosos; ideoque subinde melius est, eas non exigere, aut saltem mitigare. Hinc autem petenda origo est illius juris, quo placuit ut mœnia civitatum sancta haberentur; prudentissimo certè instituto.

4. Conditâ urbe deesse visus idoneus civium numerus. Ac idcirco Asylum apertum. ad quod, impunitatis præmio propositò, undique plurimi confluxere, boni, mali, servi, debitores, latrones, alii facinorosi. Et quosvis Romulus recepit; nec servum domino, nec creditori nexum, nec Magistratui reum, quanquam rogatus, reddidit, ut in ejus vita author est Plutarchus. Quod ut iniquissimum sugillat Albericus Gentilis, lib. 1. cap. 11. De Armis Romanis. Nos æquum id & primæ origini Rerum-publ. apprimè convenire existimamus. Neque interim eo exemplo tueri se possunt, qui olim ac hodie florentes suas civitates eadem ratione augere instituerunt. Non enim idem utilitati jus est, quod est necessitati.

5. At convenerat haecenus populus modo virorum; & sequior sexus desiderabatur. Missi igitur ad vicinos populos legati, matrimonia ambituri. Cæterum repulsam tulere, quæ & naturæ & gentium juri adversa fuit, sicut & iis officiis, quæ vicino ac haecenus innoxio populo debebantur. Romulus igitur, necessitate compulsus, ad licitas Principibus artes confugit; vicinos ad indicta ludorum spectacula vocat; quorum virgines, doli ignaræ, & veniunt, & jussu Romuli rapiuntur. Quod ejus factum mirum in modum exagitant ex Christianis antiquis Tertullianus de Spectac. Minutius in Octavio, Augustin. de Civ. Dei lib. II. c. XVII. lib. III. c. XVII. Nos, Plutarchi ac melioris rationis auctoritatem sequuti, aliter sentimus, & id factum καλῶς, & πολιτικῶς cum eo appellantes laudamus. qui & passim τὸ αἰεὶ τὰς γυναικας ἱερὸν, ἔχ' ὑπὲρ τοῦ μανθὲν ἀνδρὸς δι' ἀνδρῶν, id factum non ex libidine, sed ob concubiorum difficultatem necessario facinore perpetratum scribit, ac sic satis tueretur.

6. Hæc origo prima bellorum in Italia cum Romanis. in quibus gerendis dubites utrum major prudentiorque Romulus fuerit, an in victoriarum recto usu. Victos plerosque in Romanam civitatem recepit, ut, scilicet, victis non esset grave victoris imperium; atque illi, ut vetus auctor loquitur, dominum mutasse viderentur, non fortunam. Civitates autem subditas (paucis exceptis, quas, ut nulli

nulli usui futuras, diruit) Romanis inhabi-
tandas dedit. Quæ prima & vera origo Co-
loniarum Populi Romani. Prior mos rece-
piendi in urbem victas nationes tandem de-
siit, hac auctâ plus satis & habitatâ; alter tra-
ditus posteris & semper probatus, transmi-
tendarum in Provincias Coloniarum. quas
licet *sedes servitutis* apud Tacitum Ann. xvi.
appellent Provinciales, ideoque cogitent de
rebellione, inter arces tamen & præcipua ac
necessaria illius imperii munimenta veniunt
laudandæ.

7. Ac hi quidem populi, vel vi subacti, vel
metu ad deditionem sunt compulsi, quod ne-
que eodem tempore, neque armis & consi-
liis conjunctis Romanos aggredierentur. Dum
singuli pugnant, universi vincuntur: quod de
Britannis in vita Agricolaë Tacitus pronun-
ciavit. Igitur invalidi populi, domi imperio
singuli distincti, belli studiis consiliisque con-
jungendi sunt, ubi cum potentioribus com-
mittuntur.

8. Inter cæteros autem plurimum negotii
Sabini præbuere. Sed cum his, visceribus ur-
bis inhærentibus, pax facta, iis legibus, ut
Sabinis ad Romanos transeuntibus, illorum
Rex Titus Tatius simul cum Romulo impe-
rium haberet. Quare *Συνάρχων* Romuli Plu-
tarcho appellatur. Quo imperio licet per an-
nos aliquot continuato, neque Imperium Ro-
manum desiit esse Monarchicum, neque Re-
spub. in Repub. fuit, quod in Reipub. ad mi-

nistracione est monstruosum. Sed hic cœpit illa vetus Tacito in vita Agricolaë dicta & recepta pridem consuetudo populi Romani, ut inter instrumenta servitutis etiam Reges haberet; magnificis scilicet titulis delinitos.

9. Quinquennio fere sic exacto Tatius occiditur, insidiis Laurentum, dubium an à Romulo subornatis, quorum legatos Romam proficiscentes Tatii familiares & propinqui in itinere spoliaverant. qui gentium jure postulati ad pœnam, nec dediti erant. Rei quippe principes merito censentur, qui reos, violati inprimis gentium juris, neque puniunt ipsi, neque alius dedunt ad pœnam, cum possint. Sed & id primum in Romanorum historia exemplum est, quo inviolabiles legati meritò censentur, non modo eo in loco, in quo munere funguntur, sed & in via, qua accedunt, quâque revertuntur. quod & eò nos extendimus, ut auctoritate ejus Reipubl., ad quam missi sunt, etiam adversus eam conjurasse deprehendantur, haud eos jure puniri posse statuamus.

10. Hæc fere externa. Præcipuum Romuli domi institutum est Senatus. In eum præcipuæ dignationis, & majores annis, centum adlecti. Quem numerum sunt qui nimium arbitrantur; nos cum ut idoneum & instituto Regis convenientem laudamus. Nam & sic plures demereri potuit sibi, quod in novo præsertim imperio necesse: & quæ ex plurium consilio decreta vulgo videntur, facilius

facilius admittuntur. Interim speciem potius auctoritatis, quam vim, Senatui permisit. Neque enim ad Rempub. gerendam, inquit Plutarchus, adhibebantur Senatores, sed nomen modo & speciem honorificam; ac de more potius, quam sententia dicenda causa cogebantur in Senatum; Planè idem, quod de Senatu sub primorum Cæsarum imperio passim prodit Tacitus, cum illi *ὄνομα ἔσχημα ἔλπιον*, hoc est, ut ipse loquitur, magnifica verbis omnia, sed re inania tantum mansere. Neque tamen Romulus, ut Cæsares, in eo peccavit. Non enim alia arrogare sibi jure poterat Senatus, quam ab illo, à quo erat institutus, acceperat.

II. Ægrè tamen hæc ferre Senatores. Quare cum post annos imperii xxxvii, vitæ lv. ut auctor est Dionysius, apud Caprea paludem videri desiisset, conspiratione patrum necatum eum plerique tradidere. Cui narrationi quidem si habenda sit fides, quin id iniquissimum factum fuerit Senatorum, dubitari haud debet. Neque enim, tyrannidem exercuisse Romulum, colligere est. Ferocius quidem ei tribuitur ingenium. Sed ferenda sunt Principum ingenia; optimi votis exposcendi, qualescunque tolerandi; neque Rebuspubl. usui sunt crebræ Principum mutationes. Quæ monita apud Tacitum passim leguntur.

CAPUT II.

D E

NUMÆ PRINCIPATU.

1. **R**omuli excessum inter & initia Imperii Numæ, unius anni Interregnum Romæ fuit; quod *Regni intervallum* eleganter vocat Livius, & Romanarum rerum Græci Scriptores *μεσσησιας* interpretantur. Centenarius Patrum aut Senatorum numerus in decem decurias divisus est. Ex singulis decuriis singuli delecti, qui summæ rerum præessent, & imperium sociarent, quod quinque dierum spatio finiretur. Ita decem simul imperitabant, ex quibus unus tantum cum insignibus imperii & lictoribus erat. Ac si per omnes in orbem ibat suprema potestas. Hæc ex Livio colliguntur. Plutarchus auctor est, in singulos Patrum supremum imperium vicissim fuisse collatum, quod post horas sex exactas terminaretur. At Livii narratio rationi magis convenit, ac idcirco verior nobis videtur. Major quippe eorum auctoritas esse potuit, qui per dies quinque præerant, quam istorum, qui sex horarum imperium adepti, iis elapsis, privatorum loco habebantur. Caterum, cum toto simul Senatu sociatum imperium, dum de eligendo Rege agitur, tutius prudentiusque futurum fuisse nobis videtur.

2. Sed

2. Sed superstiti Romulo de successore diligendo imprimis cura esse debuerat. Quæ fere semper cautioribus Principibus : maxime Augusto , fuit ; qui vivus vidensque nepotes suos, aliosque, in certam spem imperii adoptavit, non tantum quo ipse, sed etiam ut Reipub. pluribus certioribusque, sicut Tacitus Annal. 1. loquitur, munimentis inniteretur. Neque enim Reges modo, sed & regna ipsa sic tutiora redduntur. At in interregno vix idonea satis imperitantium auctoritas, & prope vacuum imperium est; quod ab ambitiosis & deterioribus facile occupatur.

3. Verum inter hæc fremere plebes Romana; centum dominos & toties mutandos nolle; quorundam superbius imperium interpretari: denique unum Regem velle. Igitur Patres, qui servare sibi imperium maluerant, urgente multitudine, cujus totius consensui impares sunt, & imprudenter se opponunt supremi magistratus, decernunt, qui Romæ regnaret. Is erat Numa Pompilius, qui haud sequutus Sabinos, Romam cum Tatio migrantes, Curibus Sabinis habitabat; *omnis divini atque humani juris consultissimus*, ut Livius; *quod æque πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ὅς καὶ θεοῖς*, *naturâ ad omnem virtutem temperato animo instructus*; ut Plutarchus loquuntur. quare merito creditum, ejusdem imperii æquabili jure & Romanos, & junctos iis Sabinos cum complexurum. Quæ naturæ bonitas

nitas, & virtutes, sapientiæ maximæ studiū acquisitæ. quanto inventu sunt rariores, tanto magis cavendum est à Romanorum, Regem sibi exterum adsciscientium, exemplo. Et, licet peregrini creditas sibi Respub. nonnunquam bene habuisse legantur, prudentissimum tamen æquissimumque est illarum gentium institutum, quæ ut ad obsequii gloriam admittunt peregrinos, ita eosdem æternis, nec mutandis, legibus arcant à Reipub. administratione. Sunt enim his minores plerumque in eam caritates.

4. At cum hac tempestate plurimis involutus bellis esset Populus Romanus, & Numi militiæ inexpertus, ac ab eâ aversus, pacis tantum studia coluisset, erunt forte, qui prudentiam eorum desiderabunt, à quibus princeps φιλαπλόμος & bello innutritus vocari potius ad regnum debuerit. Nos tamen optimo consilio huic potius oblatum tunc imperium censemus.

5. Ergo missi ad eum legati, qui Senatus ac populi, imperium offerentium, desideria exponunt. Tum ille, malle se privatum vivere, respondit. gnarus, scilicet, grave & subiectum fortunæ esse cuncta regendi onus. Et certè facilius tutiusque est obsequi, quam imperare. Neque tamen propterea vacua relinquenda sunt imperia. At aliud hic jus in civem est, aliud in peregrinum. Civis jure cogi potest ad gerendum magistratum; quia magistratum gerere, inter necessaria munia est.

est. Unde apparet illarum inter nonnullas gentes legum æquitas, quæ jubent, ut exilio Rempub. mutet, qui contumaciter abnuit gerere injunctam imperii dignitatem. Peregrinus verò cogi haud potest. Itaque Numam suadendo aggressi Romam tandem sibi Regem impetravere.

6. Is initia imperii, amotis cohortibus armatis, quæ Celerum dicebantur, quibusque, ob securitatem majorem, Romulus sese circumseperat, commendare conatus est. His quippe ad custodiam assumptis, insigne populi odium in Romulum erupisse constabat. Neque tamen propterea Numæ hoc consilium probandum est. Quanquam enim, ut in Panegyrico differit Plinius, fidissima sit custodia, Principis ipsius innocentia; sitque hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere; ab optimis tamen Principibus armati corporum custodes optimo ac necessario consilio assumuntur.

7. Sapientiæ aut Philosophiæ studia ac præcepta ad curam imperii cautè ac feliciter eum contulisse, omnium auctorum consensu celebratum est. Non tamen magistratibus ad sapientiæ summam *ἀρετήν* omnia imperanda aut exigenda sunt. Neque enim istam mores hominum patiuntur. Ac noxia Reipub. est illa sapientia, ex qua non tenetur modus; quamque *intempestivam* eleganter Tacitus Histor. III. ubi de Musonio Rufo,

Rufo, appellavit. Ergo ex Politicæ Philosophiæ præscripto non jubendum est, quidquid tantum ratio, sed quidquid ratio simul & Reipub. probat.

8. At, cum inclyta esset religio viri, omnis Deorum cultus, cum Sacerdotiis, institutus ac distinctus, omnium ejus operum pulcherrimum & maximè necessarium fuit. Ea quippe, quæ magistratus subditis, & hi vicissim illis debent, non alia ratione aut sanctione fiunt, aut promptius possunt obtineri, quam si supremam alicujus numinis potestatem, illis supremorum magistratuum majorem, agnoscant & imperantes & obsequentes, cujus, scilicet, jussu ac nutu credantur imperia constitui, everti, conservari: quodque gravissimis pœnis eos persequuturum certo sit, qui aut male gesturi sunt imperium, aut debitum obsequium detrectaturi; ac denique ex quo ingentia illi præmia haud dubie expectent, qui acceptam in civili illa societate personam sanctè integreque sunt gesturi. Unde liquet claretque, vinculum Reipub. adeo necessarium esse religionem, ut præstet falsam in ea esse & coli, quam nullam. Et simulatus ille Numæ cum Ægeriâ congressus, & ancilia cœlo delapsa, & æterni isti tantæque solitudine semper custoditi Vestæ ignes, aliæque ejusmodi figmenta aut instituta, ut reapse vana sunt, stolidæ, &, si mollius accipias, miseranda, ita inter præcipua continentii istius imperii instrumenta fuere.

9. Culca

9. Cultu Deorum ac veneratione Romanis persuasa, primus in Rempub. invexit morem concipiendorum per numen juramentorum, quibus, ubi id necesse, uniuscujusque fides magis adstringeretur, eliceretur & probaretur; licito & ad temperandam societatem civilem necessario inprimis instituto.

10. Feacialium origo & jus ad eundem auctorem refertur. Horum erat, si quæ populo Romano injuriæ essent illatæ, apud eos, qui intulerant, queri, & res ablatas repetere, & justa alia omnia erigere; ac, his demum negatis, bellum denunciare. Quod juri gentium convenientissimum fuit, quo placet, ut non gerantur bella, nisi indicta; nec indicantur, nisi cum pacatis & mitioribus consiliis alia omnia nequidquam sunt tentata. Neque enim causâ belli justa est, nisi etiam sit necessaria.

11. Cæterum eo imperitante Romani bella gessisse haud leguntur. Adeo ille pacis studiis non modo imbuerat animos suorum; sed vicinarum quoque gentium sibi amorem conciliaverat. Non igitur auctum sub illo imperium, sed magis confirmatum est. Eo, inquit Florus de Numa, *ferocem populum redegit, ut quod vi & injuria occupaverat imperium, religione atque justitia gubernaret.* Quod venustissimi Scriptoris verum de Numa, iniquum de Romulo judicium est. Neque enim injuria Populus Romanus imperium occupavit; neque injusta illa bella sunt, quæ regnante Romulo

Romulo gessit. Verum quidem est, nulla bella sine iniquitate aliqua posse administrari; at ex eo colligere, injusta esse, plane fuerit absurdum. Et de Numa quidem nunc ista suffecerint; qui exactis imperii annis XLIII. magno sui desiderio relicto, suam vivendi creditur fecisse.

CAPUT III.

DE

TULLI HOSTILII
PRINCIPATU.

1. **N**Umam Tullus Hostilius, sed ingenio dissimili, bellator, & ipso ferocior Romulo, in imperio excepit. qui civitatem Romanam, ne dulcedine inertiae soloque religionis studio torpesceret, ex pacata eam fecit, quam *πολιμαχίαν πόλιν*, sive æstuantem, Plato appellavit.

2. Itaque exercere domi juventutem, & quanquam nullo adhuc hoste, belli artes docere princeps ei cura fuit. Unde mos per multa dehinc sæcula optimo consilio observatus ad posteros abiit campestrium meditationum; quibus, in altissimâ etiam pace, ad armorum tractationem, & omnia militiae munia, idonea civium manus imbuebatur. Pax quippe sicut sanctè observanda est, tanquam semper mansura; ita castrensibus studiis exercenda

cenda est, velut quæ facile & brevi in bellum sit exitura. Nam experiendo semper cognitum est, nomen pacis inter mortales potius existere, quam usum.

3. Militarem tum quoque disciplinam ille condidit, matrem prope unicam & alumnæ tot triumphorum Populi Romani. Hujus præcipuæ partes, ordo militiæ, sua cuique munia præscripta, ac denique jurisdictionis castrensium rigidissimæ leges. Nam adductius severiusque imperium convenit militariibus ingeniis, quam paganis, aut iis, qui milites non sunt. Quare ex præscripto disciplinæ Romanæ, à Tullo sancitæ, nonnulla delicta, quæ pagano vel nullam irrogant pœnam, vel leviolem, militi gravissimam imponunt. Quod & cordatæ omnes gentes sequuntur; & æquissimum esse statuimus. Nam, ut M. Cato in fragmentis librorum de Re militari tradit, aliis in rebus errata postmodum corrigi possunt; in bello autem delicta non accipiunt emendationem; & levissimi errores exitii omnium sunt hæc, aut esse possunt, causa.

4. His ita domi ordinatis aggreditur Albanos. Causa belli variè traditur. Quod Albanus tum princeps populus magnitudine suâ impediret, aut impediturus crederetur incrementa imperii Romani, vero simillima nobis videtur. Quæ causa belli quin injusta sit, ambigi haud debet. Nec enim persequi convenit belli pœnâ, quæ omnium maxima
jure

jure gentium constituta est, quidquid nobis noxium est, sed tantum quod aliis in nos haud licet. Neque semper iniquum aut illicitum est, siue in publica, siue privata causa, quod alteri nocet. Ex quo cuique colligere promptum est, plane illaudata esse illa bella, quorum neque causa alia est, neque alius finis, quam aliarum, siue vicinarum, siue remotiorum, gentium sine ulla iniquitate noxiam magnitudinem & potentiam impedire ac conturbare.

5. Ceterum cum uterque populus frequentibus praeliis utrimque attereretur, & similior victo plerumque victor esset, placuit tandem in compendium mittere atrocissimum bellum, duello trigeminis, inde Horatii, hinc Curiatis, permisso. Ante omnia autem pactae foederis leges. In quam rem M. Valerius, fetialis, & Sp. Fufius, pater patratus (is, inquit Livius, ad iurjurandum patrandum, id est, sancendum, fit) legati delecti sunt à Romanis. Fetialis, priusquam cum Albanis colloqueretur, rogavit Tullum: *Rex, facisne me tu regium nuntium Populi Romani Quiritum? vasa comitesque meos?* Rex respondit; *Facio*. Ita desertim idem Livius. Ergo comites legatorum, eorumque vasa, eadem, qua legati, immunitate ac sanctitate merito uti censentur. Quod & ex jure gentium observandum est, etiam cum in eo munere defuncti sunt legati.

6. Suprema lex foederis; Trigemini, pro sua

sua quisque patria, ferro dimicarent; ibi imperium in alium populum fore, unde victoria fuerit. Ad ista, porco, ut mos erat, saxo filice percusso, ira Deum in eum populum invocata, qui *dictis legibus prior defexit, publico consilio*. Totidem verbis usi sunt legati. Et ea quidem formula longe est æquissima. Sicut enim culpa universitatis, sive consilio publico contracta, meritò singulis imputatur, & vulgatum illud, *Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi*, miseram potius significat, quam iniquam subditorum conditionem; ita è contra singulorum culpa vel non observantium, vel violantium fœderis initi cum alio populo leges, non est imputanda universitati, neque ideo hæc ut rea bello est plectenda. Jure quippe gentium universitas ex consilio tantum publico tenetur.

7 Fœdere percusso, placuit summam imperii in casum dare. Trigemini ergo, sicut convenerat, inter se ferro dimicare jubentur. qui prompti adsunt, cum probe intelligerent, non esse integrum civi, ejusmodi obsequia, quantumvis cum præsentissimo summoque discrimine conjuncta Reipub. dene-gare. Anceps ibi tum, & magnæ curæ certamen; at fortuna pro Romanis fuit. Cæsis enim Horatii virtute tribus Curiatiis, populus Albanus ditionis Romanæ factus est. Nul-lum in omni hujus gentis historia exstat magis novum majorisque celebritatis exemplum. Manilius I v. Astron.

Nulla

*Nulla acies tunc evicit ; pendebat ab uno,
Roma viro. ———*

Ac idcirco, an id duellum licitum, & si licitum, an prudenter satis utriusque populi imperium eventui ejus permissum sit, hic breviter disquirere, haud fuerit absurdum.

8. Duellum, quo tamen nomine nonnullam quodvis bellum designant Romani, Græcis *μυομαχία*, est singularis dimicatio ex pacto & condicto, qua duo aut paullo plures inter se committuntur. Est vero aliud publicum, aliud privatum. Privatum est, quod quis alteri dicit ac infert privata auctoritate. Id semper improbum esse, & nullo jure, nullaque ratione tueri se posse, omnino assensimus. Nam ad dirimendas privatorum controversias reperta sunt judicia & leges, quorum auctoritatem pessimo exemplo invadit ac turbat, qui ab alio læsus ad singulare certamen, siue domi, siue militiæ, confugiendum sibi arbitratur. Igitur nulla de causa, ne quidem, quod nonnullis falso persuasum est, ob læsam graviter existimationem, & tuendi honoris gratia, cuiquam, cujuscunque tandem loci sit & conditionis, id licet. Neque obstat, quod egregia cujusque fama vitæ æquiparetur; & cordato cuique ea non minus quam vita sit defendenda. Publicum duellum nobis dicitur, quo aut ipsi Principes rerum, cum Principibus adversi populi (quod veteribus Gothis multo in usu fuisse legimus) aut eorum jussu privati cum privatis (quomodo

modo Horatii & Curiatii) committuntur, ad controversias, imprimis publicas, bella maxime,, ex eventu terminanda. Id quin plane licitum sit, non dubitamus. Si enim bellum justum sit, perinde justum videri debet, five duorum, five plurium manu, five singulari certamine, five uno vel pluribus justis præliis, cum expeditione transigatur.

9. Licuisse igitur, agnoscimus. At prudenter fecisse, vel Tullum Hostilium, vel Metium Fuffetium, negamus. Quis enim non damnet eorum temeritatem, qui summam imperii, quam justis etiam prælii casibus non obijciendam esse recte statuunt cautiores, trium fratrum virtuti ac fortunæ permisere? Nec illos tuetur, quod missum sic in compendium gravissimum bellum, & humano sanguini consultum sit. Neque enim iis rationibus hic est locus.

10. Sed victoris Horatii gloria statim paricidio scedata est. *Flentem*, verba Flori sunt, *spolia circa se sponfi quidem, sed hostis, sororem, viderat. Hunc tam immaturum Virginis amorem ultus est ferro. Citavêre leges nefas, sed absolvit virtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit.* Neque aliter Livius; *Reccens meritum facto obstabat.* Et paullo post; *Absolveram eum Romani admiratione potius virtutis, quam jure caussa.* Apud eundem pater Horatii pronuntiat, jure eum sororem occidisse. At graviter peccasse eum judicabant Romani; & tamen, ob rem paullo ante adeo præclare gestam

gestam, absolvêre. Neque sane ab æquitate alienum est, in mitigandis aut remittendis reorum pœnis, prioris eorundem meriti habere rationem.

11. Fœdus quoque initum cum Albanis haud multo post insigni Metii Fuffetii perfidia ruptum est. Clam quippe Vejentibus ac Fidenatibus ad bellum impulsis, in ipso prælio deserturum se cum suis Romanos, ac in adversam aciem transiturum addixerat, in quo scelere deprehensus sanctissima gentium jura violasse merito judicatus est. Namque standum est fœderi, quantumvis ipso eventu noxium cognoscatur; neque victis semper licet subtrahere se imperio victoris, & in pristinam libertatem vindicare.

12 Ergo in Metium Fuffetium, ut ruptorem fœderis, discerpto per equos in diversum aëtos corpore, animadversum est. quod supplicium *imperiiosius, quam humanius*, Varro de vita P. R. *exempli parum memoris legum humanarum*, Livius appellavit, quod & nobis videtur. Laudandum potius sequentium Romanorum institutum, de quibus disertim & verè idem Livius, nulli gentium mitiores pœnas placuisse. Et sane in puniendis reis non delicti tantum, sed humanitatis habere oportet rationem.

13 Auctore defectionis sublato cum reliqua Albanorum multitudine clementius, neque imprudenter, actum. Albani enim diruta, principes viri in Senatum adlecti; reliqui omnes

omnes Romam translati jure civitatis donati sunt. Addit Livius, ad hæc indultum iis, ut patrio ritu sacra Romæ facerent. Neque absurdum est, suæ cuique ac diversæ religionis cultum permittere, modo nihil ea contineat, quod ad subvertendam Rempub. sit comparatum. Ac id institutum Romanis innoxium semper mansit.

14. Dehinc bello provocati Sabini & devicti sunt. qua gloria cum esset auctus Tullus, longinquo morbo implicitus, post annos imperii duos & triginta, vitam cum morte commutavit.

CAPUT IV.

D E

ANCI MARTII PRINCIPATU.

1. Sequitur Ancus Martius, Numæ ex filia Pompilia nepos, ad pacis bellique artes æque promptus. Inprimis vero & paravit auctoritatem sibi & tutatus est eo ingenio, quod *civile* Tacitus Annal. II. appellavit. Quo infimo etiam cuique faciens copiam sui, & popularibus officiis exhibendis intentus, gratissimam multitudini reddidit summæ istam potestatis personam.

T

Qui

Qui enim vim ac decus majestatis hac ratione imminui statuunt aut everti, egregiè falluntur.

2. Carcer ad terrorem incrementis audaciam mediâ urbe excitatus, Colonia Ostiæ in ipsius maris Tiberisque confinio posita, ad totius orbis opes commeatusque recipiendos, mirus denique, quo mœnia urbis complexus est plurimaeque alia militaria opera, ut de ceteris jam non dicam, ob quæ *Ædificatoris* dicitur Florus tribuit cognomentum, contra vim hostilem exstructa, inter prudentiora ejus domi facta censentur. Neque ignavum est adversus externos insultus sic etiam se tueri & ridiculum omnino Lycurgi institutum, qui, ut auctor Epictetus est apud Stobæum, quo suorum animos magis ad virtutem accenderet, Spartam muris circumdari noluit.

3. Initia imperii ejus Latini turbavere, rupto fœdere, cum Tullo Hostilio inito: aliquid quod observandum, eo humanis rebus ereptum se non teneri, existimabant. In quo quidem an recte, num vero perperam illi senserint, vix à nobis potest dijudicari, cum modum ejus fœderis ac verba apud Auctores rerum non legantur. Interim haud est dubium, ut fœdera, quorum nullum certum tempus definitum, & perpetua causa est, transeunt ad successores principum, eosque obstringunt, ita quoque ad ea perpetuo observanda tenentur eos populos, quibuscum contracta sunt, licet principe, cum quo disertim conventum est.

est, extincto. Si igitur hæc fuerint fœderis cum Tullo, Latinisque percussi verba; **POPVLVS ROMANVS, POPVLVS QVE PRISCVS LATINVS AMICEI SVNT** ; statuendum est, Latinos, post excessum Tulli, ab eo fœdere jure non potuisse rescilire. Ne quidem, eo fœdere solemnijurejurando ab Anco & Latinis non confirmato aut renovato. Ista quippe confirmatio aut renovatio ad observandi istiusmodi fœderis substantiam haud facit, neque necessario requiritur.

4. Igitur cum ex agro Romano prædas egissent Latini, neque repetitas res reddidissent, bellum iis per fœtiales solemniter est indictum. Qua occasione notat Livius, jus fœtialium, ac cerimonias ritusque gerendi indicendique belli Ancum descripsisse. Ad Numam tamen horum institutorum initia referunt Plutarchus & Dionysius. Cæterum haud difficile fuerit gravissimos auctores conciliare, si cœpta à Numa Ancum auxisse, ac perfecisse statuamus. Interim operæpretium erit earum cerimoniarum formulas ex Livio huc adferre, earumque jus ac sanctitatem propius introspicere. Sunt verò earum aliæ, quibus legatum sese esse fœtialis probat; aliæ, quibus res ablatas repetit, & rogat ut delictum idonea satisfactione expietur; aliæ, quibus, cum satisfactum non esset, populum Latinum injustum pronunciat: aliæ denique quibus bellum palam ex edicto denuntiat.

T 2

5. Prior-

5. Priores quod attinet, ubi ad fines Latī-
 norum venit capite velato (filum lanæ vela-
 men erat) AUDI JUPITER, inquit, AU-
 DITE FINES POPULI PRISCI LATI-
 NORUM, AUDIAT FAS. EGO SUM
 PUBLICUS NUNTIUS POPULI RO-
 MANI, JUSTE PIEQUE LEGATUS
 VENIO, VERBISQUE MEIS FIDES
 SIT. Ita quidem prosonam probat, pro in-
 nocentia illorum temporum & simplicitate.
 Hodie, quod longe cautius est, mandata pu-
 blica, litteris expressa, ostenduntur. Vocat se
publicum Nuncium Populi Romani. jus quip-
 pe legatorum mittendorum non competit nisi
 iis, qui summi imperii potiuntur; non pro-
 vincialibus, non municipalibus, non subdi-
 tis, non denique iis nationibus, quæ alterius
 supra se imperium agnoscunt. Addit, *se jussu*
pieque legatum venire. Ac sane ita ei apud il-
 los agendum est, apud quos fungitur legatio-
 ne. Si tamen aliter ac fraudulentè se gerat,
 etiam si horum reipub. clam insidiatus esse
 deprehendatur, imò in jus gentium deliquerit,
 ab his puniri non debet. Si tamen palam vim
 inferat, potest jure naturæ atque gentium
 occidi.

6. Post hæc, mandata peragit. quæ adeo
 sanctè legatis observanda sunt, ut, qui aliud,
 quam in mandatis habent, egerint, aut rem
 mandatam aliter, quam mandata est, gesse-
 rint; etiam si res, quas gesserunt, bene cef-
 serint, earumque reddi possint aliæ omnes
 idoneæ

idoneæ rationes; hi pœnam non debeant evitare. Perniciosissimum enim in Republ. exemplum est, quo publica consilia, religione mandati solutâ, corrumpuntur. Repetit ergo, ut jussum erat, res ablatas; & solemni modo exclamans, Jovem testem facit; SI EGO INJUSTE IMPIEQUE ILLOS HOMINES, ILLASQUE RES DEDIER NUNCIO POPULI ROMANI MIHI EXPOSÇO, TUM PATRIÆ COMPO- TEM ME NUNQUAM SINAS ESSE. Ergo præter res repetitas, fontes insuper dedi vult ad pœnam. Merito utrumque. Neque enim satis est, reddi iis, qui læsi sunt, sua, nisi justitiæ simul sua, id est, reorum supplicia, offerantur. Quare neque inique fecissent Ro- mani, si plura, quam quæ ablata, à Latinis repetiissent. Atque hinc quoque discere est, ex jure gentium populo in populum, quamli- bet summo imperio utentem, esse quasi quandam jurisdictionem, & eo nomine ab hoc obsequium illi deberi. Quod qui eo usque extendunt, ut à Christiano principe infideli populo Christianam religionem imperari, & ob non admissam, bellum inferri posse sta- tuant, maxime falluntur. Et hætenus Lati- nos per legatum interpellant Romani. Quæ interpellatio & ex ejusdem juris gentium, & ex prudentiæ præscripto necessaria fuit.

7. At superbè respondent Latini; neque res avectas, neque fontes tradunt; quanquam adeo justa omnia rogarent Romani, ut.

T 3.

rebus

rebus licet traditis, justam idoneamque belli indicendi causam præferre potuerint, reis simul ad pœnam non deditis. Quare legatus cum populum injustum palam pronuntiat; AUDI JUPITER ET TU JUNO; QUIRINE, DIIQUE OMNES CÆLESTES, VOSQUE TERRESTRES, VOSQUE INFERNI AUDITE. EGO VOS TESTOR, POPULUM PRISCUM LATINORUM INJUSTUM ESSE, NEQUE JUS PERSOLVERE. SED DE ISTIS REBUS IN PATRIA MAJORES NATU CONSULEMUS, QUO PACTO JUS NOSTRUM ADIPISCAMUR. Sancte profecto, pro illius gentis religione, & graviter. Ergo, quanquam causa belli nunc esset justissima, dicit, consultaturos tamen domi natu majores (id est, Patres. Talibus enim potius Respub. quam junioribus credenda est) an bellum Latinis indicendum sit. Non enim omnia justa bella expediunt Reipub. Nec semper agendum est, quidquid est justum. Atque ut subinde inconsultum est, punire delicta privatorum, ita nonnunquam ratio suadet, delicta gentium belli pœna non esse persequenda.

8. Placuit verò, ut bellum Latinis indiceretur. Quod Romanorum decretum æquissimum prudentissimumque censemus. Fetialis igitur jussus est hastam feratam in fines eorum mittere, & non minus tribus puberibus præsentibus dicere; QUOD POPULUS PRISCUS

PRISCORUM LATINORUM, HOMINESQUE PRISCI LATINI ADVERSUS POPULUM ROMANUM QUIRITIUM FECERUNT, DELIQUERUNT, QUOD POPULUS ROMANUS QUIRITIUM BELLUM CUM PRISCIS LATINIS ESSE JUSSIT, SENATUSQUE POPULI ROMANI QUIRITIUM CENSUIT, CONSENSIT, CONSCIVIT, UT BELLUM CUM PRISCIS LATINIS FIERET; OB EAM REM EGO POPVLVSQVE ROMANVS POPVLIS PRISCORVM LATINORVM, HOMINIBVSQVE PRISCIS LATINIS, BELLUM INDICO FACIOQVE. Ita bella indicebantur. Quod juris gentium plane egregium est, & principibus rerum sequendum institutum.

9. Atque id quidem bellum eâ felicitate gestum est, ut Ancus, domitis tandem Latinis, sequutus laudabilem priorum principum morem, eorum omnem multitudinem Romanam travexerit.

10. Notat vetus Auctor Libelli de Viris illustribus, eundem, factis aliquot circa Ostiam salinis, vectigal salis nomine exigere cœpisse. Id omnium antiquissimum, & pene omnes inter gentes receptum invenio. Nec sane iniqua aut illaudata sunt ea vectigalia, quæ rerum ejusmodi, quamvis omnibus necessarium, nomine indicuntur. Neque obstat, quod ea divitibus pauperibusque æque

T 4

gravia

gravia sint. Hæc ferè Ancus; qui annos quatuor & viginti, magna gloria, Romæ regnavit.

CAPUT V.

DE

TARQUINII PRISCI PRINCIPATU.

1. **T**Arquinius deinde Priscus rex salutatatus est, origine quidem Corinthius, sed qui Romanas artes, omnemque imperii disciplinam sub Anco didicisset; adeo ei ob inusitatam dexteritatem ac industriam acceptus, ut in familiaris amicitiae jura adductus, publicis pariter ac privatis conciliis, bello domique interesset, & per omnia, ut Livius loquitur, expertus, postremo tutor etiam liberis regis testamento institueretur. In qua quidem unius, licet magnitudine virtutis supra cæteros eminentis, usque adeo auctâ potentia haud prudenter satisfecisse Ancum, judicandum est. Tales enim supra cæteros evecti, & sub Principe soli omnibus impositi, cogitant plerumque plus quam civilia, & tandem ipsi principi ac regnatrici domui insidiantur. Cui malo haud aliud validius remedium opponitur, quam gratia principis, & ei proxima potentia, cum pluribus communicata, Sic enim
singu-

Angulorum forte ambitiosæ de invadendo imperio cogitationes à pluribus ejusdem potentia, vel modestioribus, vel idem fastigium concupiscentibus, impediuntur. Igitur bonis simul & cautis principibus, non tantum exosa esse debent vitia eorum, quorum ministerio utuntur, sed etiam suspectæ, neque supra modum ornandæ virtutes. Omnia enim tuta timenda sunt.

2. Igitur, post excessum Anci, cum prope puberem ætatem jam essent ejus filii, metueretque ne tandem ipsi ad imperium vocarentur, id indefesso studio egit, ut ante justam eorum ætatem de creando rege Comitia Romæ haberentur. In his regnum ei oblatum est, ingenti multitudinis consensu, cujus animos plurimis beneficiis jam pridem sibi conciliaverat. Qua in re & à Populo Romano, & ab ipso Prisco atrocem injuriam liberis Anci factam, ex veteribus nonnulli pronunciant. Inter quos Scriptor Virorum illustrium; *Priscus*, inquit, *Anci regis familiaritatem consequutus est: à quo tutor liberis relictus, regnum intercepit, & ita administravit, quasi jure adeptus fuisset.* At eos omnes ratio fugit. Neque enim filiis Anci eo nomine, quod ex rege essent geniti, regnum debebatur. Nam illud Romanum hereditarium non fuit. Ita quidem subinde id vocatur *Dionysio*: sed contra historiae fidem. Quid enim apertius, quam post Romulum omnes hactenus electos fuisse? Unde illa
T s Solemnia

solemnia apud Livium, ubi de creatis regibus agit; *Regem populus iussit: Patres auctores facti.* Et; *Regem populus creavit, Patres fuere auctores.* Neque obstat, quod absolutissimo imperio usi sint Reges Romani. Qui enim statuunt, omnia illa esse summa principum imperia, quæ per successionem; nunquam verò ista, quæ per electionem deferuntur, nimium aberrant. Formam enim imperii non afficit aut facit modus, quo ad illud pervenitur. Et prudenter, hercle, post Romulum extinctum electione regnum in eos, quos probarent maxime, Romani contulere. Hæc enim successioni præferenda est. Neque regum tantum imperium, sed & illud Cæsarum apud Romanos, etiam accisa omni Senatus & Populi auctoritate, per electionem offerebatur. Priscus igitur & populi jussu, & Senatus auctoritate, & auspiciato, more denique optimo ad imperium pervenit. Neque in eo peccatum, quod palam illud ambierit. Neque quidquam hic factum, ob quod neglecti officii vel boni tutoris, vel grati hominis in familiam Anci, à quo plurimis affectus erat beneficiis, argui possit.

3. Atque id quidem de jure. Sed an prudenter egisse censendi sunt Romani, qui, solole Anci præterita, ad Priscum vota convertere? Nobis eorum consilium probatur non tam quia impuberes etiamnum erant liberi Anci; quam quia libertati auctoritatique eligentium intuitum est, ex eadem con-

tinue

tinuo familia principem Reipubl. dare.

4. Ingenium huic tribuitur, in quo Græcæ atque Italicæ artes essent permixtæ. Domi militiæque sub haud pœnitendo magistro, ipso Anco rege, Romana se jura, Romanos ritus didicisse, ipse apud Livium testatur. Ergo recte imperaturo cognoscenda sunt subditorum ingenia & instituta, quorum in administratione principatus adeo habenda est ratio, ut quædam virtutes vitiorum loco censeretur, &, ut noxiæ, postponi debeant, si ab ingenio eorum, qui obsequuntur, sint alienæ. Vonones Parthorum imperio exutus est, quia Romanas verasque principum virtutes ad imperium contulerat. *Prompti aditus, obvia comitas, ignota Parthis virtutes; & quia ipsorum moribus aliena, perinde odium pravis & honestis.* Ita loquitur Tacitus sub initium Annal. 11.

5. Ante omnia Senatum auxit, Patribus centum adjectis. *Senatus*, inquit Florus, *majestatem numero ampliavit.* Cæterum id ejus judicium neque rectum, neque pro Prisci destinatione est. Ego enim arbitror non tam ampliatam hac accessione, quam imminutam esse Senatus auctoritatem. Nam hæc quocum pluribus communicatur, eo ipso fit minor. Ergo Livium audiamus; *Centum*, dicit ille, *in Patres legit; factio haud dubia regis, cujus beneficio in Curiam venerant.* Sufficiebat; nimirum, prior numerus Senatui & Reipubl. sed non Principi. qui cum non

nesciret, se esse transmarinæ originis; priores Senatores aliorum beneficio in curiam adlectos; tantoque se, absentem imprimis ab urbe, & in bello occupatum, adversus infidias, maxime filiorum Anci, futurum securiorem, si verè suos, suaque auctoritate ad eam dignitatem evectos, tantoque magis sibi obstrictos in Senatu haberet, hunc numerum priori adjiciendum prudenter judicavit. Neque in eo consilio quidquam improbandum nobis videtur; etiamsi auctus eandem dignitatem gerentium ordo commissæ curæ molem ac magnitudinem longè excedat. Et haud aliter Augustus, ac Cæsares alii, ampliasse magistratuum numerum passim leguntur.

6. Circo idem descripsit domi locum; in quo ladi, postea solennes annui facti, & Magni aut Romani dicti, pugilibus commissis, ederentur; utili Principibus, Magistratibus, civibus, tori denique isti Reipub. instituto.

7. Auspiciis quoque auctoritatem, ab Actio Navio, eorum, ut tradunt, peritissimo in ea superstitione confirmatus. Unde mos posteris mansit, nihil nisi auspicato, publicè imprimis, consulendi & audendi. In quo ut omnia vana, ita ipsa illa, inani credulitate aucta, id imperium habentibus nonnunquam plurimum ad extorquendum promptius obsequium profuere. Neque enim veris modo, divinâ auctoritate confirmatis, sed etiam falsis, ejus speciem mentientibus, mortalium animi impensè capiuntur.

8. Inter

8. Inter hæc bellum Sabinum exarsit; adeo repente, ut post dubiam primo victoriam, haud pares futuri fuerint Romani, nisi Sabinis in castra copiis imprudenter contrahentibus, datum istis spatium ad comparandum de integro bellum fuisset. Quo factum est, ut equestrem manum Tarquinius augeret, ea-que instructus Sabinos compelleret, ut, perditis jam prope rebus, pacem peterent, quam & obtinere. In quo imprudentiæ arcessendi sunt Romani. Neque enim semper cum hostibus ineunda pax est, licet petentibus. Nec obstat, quod nullum justum bellum sit, nisi quod pro fine pacem habet. Quippe in ea indulgenda haud modo considerandum, quid ex re hostium & voto sit, sed vero vel maxime, quid expediat nobis.

9. Tum & Collatini Romanis sese hac formula dedidere. *Estisne vos legati, oratoresque missi à populo Collatino, ut vos populumque Collatinum dederetis? Sumus. Estne populus Collatinus in suâ potestate? Est. Deditisne vos, populumque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humana-que omnia in meam, populi que Romani ditio-nem? Dedimus. Et ego recipio.* Neque enim deditio est, sine acceptione. Licet autem vitam salvam hic disertim non paciscantur Collatini, salva tamen iis manere debuit sub Romanis, & mansit. Æquitas enim vult iis etiam parci, qui sine conditionibus se victori dedunt aut supplices fiunt. Neq; victori licet repudiare

aut

LIBROS

DEL DR.

L. MARCO

Ayuntamiento de Madrid

aut non admittere ejusmodi deditiones,
 10. Dehinc Etrusci domiti. à quibus Priscus
 ea omnia majorum magistratuum & ducum
 ornamenta mutuatus est, quibus externa spe-
 cies dignitatis imperii eminet, & conserva-
 tur. In quo haud imprudenter eum fecisse
 censendum est. Ut enim magistratus præ
 ceteris agnosci debent & æstimari, ita con-
 venit cultu & pompa eos ab aliis distingui.
 Et externis illis imprimis capitur, plurimum-
 que tribuit vulgus.

11. Hinc fascēs & secures, quæ majoribus
 magistratibus à lictoribus præferebantur. quæ
 insignia imprudenter usurpata quidam sta-
 tuunt, cum eorum aspectus non nisi terro-
 rem multitudini inferre, & invidiam magi-
 stratibus conciliare potuerit. Nobis tamen
 illa, licet pœnas tantum minitantiæ, pro-
 bantur. Nec enim nisi facinorosos terruere.
 Inde quoque, phaleræ, hastæ puræ, coronæ,
 aliaque præmia, quibus eximia quæque mili-
 taris virtus ornabatur. quæ cum ex viliori
 plerumque & nullius pretii materia, ut quæ-
 cus foliis, aliisque ejusmodi quisquiliis con-
 starent, sunt qui ea ut ridicula, vana, & aut
 æstimandis magnis virtutibus, aut eliciendis
 nequaquam sufficientia reprobant. Nobis
 nihilominus ea verè magnifica, & ex illius je-
 stitiæ, quæ in distributione præmiorum ver-
 satur, præscripto, illustribus meritis ad-
 quata fuisse videntur. Habent enim præmia
 aliunde, quam ex materia, dignationem.

Denique ab iisdem Etruscis tum quoque accepta pompa, sive, ut in Romulo Plutarchus loquitur, *ἐκ τῶν* triumphorum. quæ ipsa ut non est illaudabilis, ita statuendum est imprudenter fecisse Romanos, qui militiæ ipsos duces, post devictos hostes, tam superbo honore affecere. Namque id principibus ac Reipub. plane intutum fuit. Quare & tandem Cæsares eum morem optimo consilio mutavere. Illud interim recte, quod ob bellum civile confectum nunquam triumphus decerneretur. His ita feliciter gestis, Priscus infidiis liberorum Anci circumventus, & securi in ipsa regia percussus est; anno ferme imperii duodequadragesimo.

C A P U T VI.

D E

S E R V I I T U L L I I
P R I N C I P A T U .

I. **T**Andem servilis ille conditionis Tullius regio se impositum fastigio vidit. Matre enim captâ, quod plerique tradunt, genitus est; recepto inter gentes tum optimo, neque iniquo, more, ut non capti modo, sed & eorum posterii servirent. At supra istam fortunam ingenium ei ac virtus fuit, & utriusque magnitudinem Tarquinio Prisco,

Prisco, in cuius familia erat, ita jam tum & parvulo approbavit, ut inter Parritios primo receptus, dein regiae filiae matrimonio aestimatus, tandem socero Martiorum fratrum scelere interempto, auctoritate primo Senatus, deinde etiam, post Vejentinum bellum rarâ felicitate confectum, populi iussu, ad Romanæ gentis sceptrâ admoveretur. Quanto autem vilior ei fuit sors nascendi, tanto virtutis huiusque tam excelsæ ejus fortunæ magis celebrata est inter omnes claritudo. Et profecto ita statuendum est, longe esse difficilius, ex humillimis & ab omni fortunæ præsidio destitutis initiis, quam magnis clarisque ad maxima adsurgere.

2. Neque tamen imperia iis, qui contemptæ originis sunt viliorisque conditionis, licet cætera dignissimis, facile permittenda sunt. Quippe ad conservandam & pacem publicam & dignitatem plurimum facit observatus fortunæ ordo, quo, si simul boni sint, origine nobiles ignobilibus, antiqui novis, divites pauperibus regundis meritò imponuntur. Neque aliud vel magis deturpavit vel invisius reddidit Tiberii, Claudii, aliorumque Cæsarium imperium, quam quod, clarissimis quibusque viris postpositis, publicas dignitates servis libertisque mandaverint.

3. Inprimis autem Servius Tullius pietati in socerum satisfecit, actis in exilium filiis Anci, quos cædis ejus auctores esse constabat. In quo tamen cum prudentia defecit. Ejus

cuius

enim loci magnatibus non esse exilia indicenda judicamus.

4. Dehinc consilia omnia eo convertit, ut populo placeret; primusque omnium regum condidit leges, quibus partem imperii cum populo communicavit; iisque observandis non se modo, sed & sequuturos reges obstrinxit. Atque his ut mirum in modum aucta est libertas populi ac potestas, inprimis autem in creandis magistratibus, in condendis legibus aut abrogandis, ac bello indicendo, & ineunda pace; auctoritati regum plurimum decessit. Mansit nihilominus regium imperium; neque mixta hæc Reipub. forma dicenda est. Huc faciunt illa Taciti Annal. III. ubi aperit originem legum; *Præcipuus Servius Tullius sanctorum legum fuit, quæis etiam reges obtemperarent.* Ergo summa principum potestatis non est soluta omnibus legibus, quas ipsa tulit; & eidem licet se ipsam imminuere ac coarctare, & sic libertatem populi augere; ac denique non integrum est successoribus ejusmodi leges, licet auctoritati principum per eas plurimum detractum sit, infringere aut abrogare. Quis interea Servii imprudentiam hic quoque non arguerit, qui quo regiam, dignitatem populo redderet gratiorem, ejus auctoritati tantum ademit?

5. Idem præcipuus ex regibus juris Romanorum civilis auctor celebratur, factis legibus de injuriis, commerciis, contractibus, aliisque, de quibus

quibus natæ lites regum arbitrio hætenus decidebantur. At melius tutiusque est, certis, promulgatis, scriptisque legibus, quam principum, aut datorum ab iis iudicum arbitrio permittere causas privatorum. Neque sine illis ulla Resqub. potest constare. Jus autem civile est, quod uniuscujusque populi proprium est, ut hoc Romani. Ejus fundamentum est non simplex ratio, sed cum hujus gentis indole, inclinatione, moribus, & utilitate comparata. Si enim simplex ratio id jus constitueret, gentium esset, non civile. Eo plurima illicita esse statuuntur & puniuntur, quæ alibi impune & merito licent; crimina fiunt, quæ, extra id jus, non sunt; denique actiones multas excludit, quas simplex ratio ut validas admittit; neque tamen est iniquum.

6. Sequitur non minus ardua, quam omni ex parte laudatissima, distributio populi Romani. quæ, post actum diligentissime censum, quo capita civium omnium numerata, & bona æstimata sunt, pro diversa opum uniuscujusque, & ætatis, & artium officiorumque ratione instituta. *A Servio Tullio, inquit Florus, populus Romanus in censum relatus, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus, summæque regis sollertia ita est ordinata Respub. ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur: ac sit maxima civitas minima domus diligentia contineretur.*

contineretur. In eo militaris ordinis exemplum regem sequutum crediderim; quo omni castrensiū multitudinē in legiones, cohortes, manipulos, centurias distributā, facilius in omnes imperium derivatur. Formam omnem distributionis istius in classes & centurias Livius ac Dionysius diligenter tradidēre; qui tamen in numero centuriarum nonnihil inter se dissentiunt. Nos eos sequuti, quo lucem aliquam majorem huic instituto foeneremur, sequentem tabellam confecimus, & hic exhibemus.

C L A S -

CLASSES CIVIVM.		CENSVS CLASS.		CENTVRIE CLASS.	
Populus in sex classes pro diversifi- cate opum distributio- ne, & clas- ses singula in Centu- rias; & ha- rum alia Seniores, alia Junio- rum.	I. ditissimum	G 00		LXXX. Senior, XL. Junior. XL. His addite XVIIII. Equitum, & Fabrum in- super duæ.	
	II. ditiorum	LXXV 00		XX. Senior, X. Junior, X.	
	III. divitum	L 00		XX. Senior, X. Junior, X.	
	IV. mediocrium	XX 00		XX. Senior, X. Junior, X. His addita duæ tibicinum, ut vult Dionysius.	
	V. modicorum,	XI 00		XXX. Senior, XV. Junior, XV.	
	VI. tenuissimum	XI 00	avis minor.	I. Hæc immixtis erat à mi- litiis & tribunitis, ad quæ prioribus Classibus Centuria quædam addita.	

Centuriæ igitur *cxiii.* fuere. At supra fidem alicui possit videri, cum pauci fuerint ditissimi, plures mediocris fortunæ, plurimi autem tenuissimæ, ac proinde horum tanta multitudo in plures centurias, quam ditissimorum illud modicum corpus, dipsceci potuerit, ditissimorum tamen hic plures, quam cæterorum Centurias recenser. Verum Centuriæ singulæ ditiorum ex multo minori civium numero consistere, quam illæ hominum inferioris conditionis. Causa verò hujus instituti non una fuit.

7. Prima, ut in ferendis suffragiis de Rep. ditissimi reliquos superarent. Cum enim in Comitiis centuriatis singularum Centuriarum singula valerent suffragia, & ditissimorum, illis Equitum & Fabrum additis, Centuriæ essent *C.* ac idcirco tot suffragia, quivis videt adversus horum consensum nihil potuisse reliquas classes, utpote quarum Centuriæ conjunctæ non essent nisi numero *xciii.* nec nisi totidem vota conficerent. Quod consilium ipsa ratio probat. Cum enim credibile sit boni publici magis futuros studiosos, qui eo amisso jacturam facturi sunt privatarum opum, ditioribus potius, quam his, qui minoris fortunæ, cura Reipub. mandanda est. Quare & optima ratione sequuti post Romani ad Senatoriam dignitatem haud alios evexere, quam qui definitum legibus amplissimum censum possiderent. Neque laudandum Romuli institutum, qui cum cunctatim suffragia populi eliceret, hoc egit, ut
in

in Comitiiis pauperes plus possent, quam locupletes.

8. Altera, ut tributorum onera maxime in ditissimos inclinarentur. Finge, à singulis Centuriis duo æris millia fuisse exacta, & inuenies, solos ditissimos, paucos numero, sed in plurimas Centurias distributos, ducenta millia contulisse, cæteris omnibus classibus centuriisque earum conjunctis non nisi centum millia octoginta & quatuor præstantibus. Cum enim plus commodi ex Republ. reportet, qui plura possidet, plura, quam alii, quorum res modicæ, isti debet. Neque interim iniqua, aut non recepta Romanis, ejusmodi vectigalia, quæ divitibus pauperibusque sine discrimine, æque gravia indicuntur.

9. Tertia, ut militiæ gerendæ onus in ditissimos imprimis derivaretur. Pone, ex singulis Centuriis juniorum sub signa vocatos milites quinquaginta, & videbis, pene omnes ditissimos simul in castra fuisse evocatos, cum credibile sit eorum Centurias non multo plures, quam quinquaginta viros fuisse complexas. Reliquarum verò Classium Centuriis plus quietis, & facile fuit quinquaginta mittere in expeditionem, cum singulæ aliquot centenis aut millenis civibus constarent. Quam autem ea res ardua ac sumptuosa fuerit, vel ex solo eo colligere est, quod civibus in bellum ire jussis nulla tum stipendia persolverentur. In quo tamen non inique cum

eum suis egisse Romanos censendum est.

10. Ut à laboribus militiæ Classis sexta civium tenuissimæ fortunæ immunis haberetur, non ideo modo placuit, quod sine stipendiis in hostem hi haud potuerint educi; sed etiam quod consultissimum sit, infimam illam multitudinem ab usu armorum abstinere. Neque obstat quod ad tolerandos militiæ labores & subeunda pericula aptissima sit. Nec minus laudandum, quod domestico milite, quam externo, & nunc, & deinceps, uti maluerint Romani.

11. Orborum, viduarumque fortunas à censu tum exclusas, nec earum nomine tributa exacta fuisse, ex Livio manifestum est. Cujus singularis favoris beneficium nulli idoneæ rationi inniti existimamus. At in eo consilio, quo jure civium donandos libertos Servius censuit, nihil improbandum est.

12. Tradit Plinius lib. xxxiii. cap. iiii. eundem æs primum signasse. Nam adeo ejus rei jus competit supremæ potestati, ut ipsa ratio dicteret, capitali supplicio eos etiam privatos esse afficiendos, à quibus omni ex parte, substantia, pondere, forma, scriptura, circulo, signo, vera & justa moneta excusa est ac signata. Tandem, exactis imperii annis quadraginta & quatuor, dum Tarquinio, genero suo, quem ob solas suspiciones affectati imperii, ut reum majestatis aggredi merito debuerat, nimium fudit, ejusdem scelere occisus est.

CAPUT

CAPUT VII.

D E

L. Tarquinii Superbi
PRINCIPATU.

1. **I**ntererat nunc Populi Romani, ut
L. Tarquinius, Prisci nepos, rapto
per scelus imperio, jugulum ipsum ac vitalia
peteret adeo à Servio auctæ libertatis; quæ
hæc post ejectos Reges, tanto major ille-
striorque exurgeret. Superbi cognomen sua
illi scelera & odium publicum fecere. Ob
insepultum cadaver soceri, objectum, ita
dictum tradit Livius. Sed quanto gravius
Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodo-
sium Imperatorem? *Arrogantiæ quidem*
(inquit) *ita majores nostros semper perta-*
sum est, ut graviosem semper putaverint
servitute contemptum, ejusque impatientia
sint coacti, post bellatores Tullos, Numas-
que sacrificos, & Romulos conditores, re-
gnum usque ad nomen odisse. Denique ipsum
Tarquiniū execratione postrema hoc damna-
verunt maledicto; & hominem libidine pra-
eipitem, avaritia cecum, immanem cru-
delitate, furore vecordem vocaverunt Su-
perbum, & putaverunt sufficere convitiū.
Unicum ergo Superbi vocabulum quovis
flagitio contaminatum principem designat.

2. Ne

2. Neque tamen militare virtutem ac gloriam foris ei defuisse, bellum cum Volscis feliciter gestum, pax cum Æquis facta, & cum Thuscis foedus renovatum, aliaque ostendunt. Gabios etiam, sed fraude, superavit. Sextum quippe filium transfugam simulare jussit, velut à paterni imperii superbiz sibi ac crudelitate metuentem. Habent ei fidem Gabii; militaribusque statim copiis contra Romanos imprudenter imponunt; ignari transfugia esse debere suspecta, & suorum desertores aut omnino non occupandos esse in publicis negotiis, aut occupandos in iis, in quibus prodesse quidem possint, non verò, si forte velint, nocere. Sextus igitur summam potentiam ita indeptus, conciliare sibi plebem, & tollere è medio proceres, quosdam in exilium agere, alios bonis spoliare; donec orba, ut Livius loquitur, auxilio consilioque Gabina res Regi Romano sine ulla dimicatione in manus traderetur. Dolum mentiti transfugii Tarquinio licuisse existimamus.

3. Inde ex captivo are Capitolium, quod Priscus voverat, exstruere aggressus est. Ita Livius. Fundamenta tamen ejus jecisse Priscum, & nonnulla adjecta à Servio, sed Superbum plurimum ad id contulisse, Tacitus auctor est Histor. III. Voverat Capitolium Tarquinus Priscus, bello Sabino, jeceratque fundamenta, spe magis futura magnitudinis, quam quod modica adhuc Pop. Rom. res sufficerent;

V

mox

mox Servius Tullius, sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Sueffa Pometiâ, hostium spoliis exstruxere. Sed gloria operis libertati reservata. Quidquid sit, nobis mores tyrannorum propius inspicientibus haud est dubium, quin religionis ac augustissimi templi prætextu, excitaverit arcem & in præsidium laboranti sibi, & ut ea inexpugnabilis sedes servitutis Romanæ esset. Neque tamen arguendi principes, qui ejusmodi munimenta exstruant non pro servitute obsequentium sed imperii securitate.

4. In eo autem opere, aliisque fabrorum fossorumque ministeriis (nam foros in circo, Cloacamque Maximam, quâ totius urbis purgamenta reciperentur, insuper fieri tum jussit) inclementer plebem exercuit, ejusque animos haud dubie in se irritavit; neglectis eorum callidis artibus, qui, quo securius in procures grassentur, reliquæ multitudinis gratiam sibi captandam arbitrantur. Nam cædibus, exilio, multatione bonorum in Patrum præcipuos jam tum ab initio ita sævierat, ut neque prior numerus, neque ulla auctoritas Senatorio ordini maneret. Scelere namque parta imperia non nisi scelere licet tueri. Sed Livium audiamus, faciem ac ordinem omnem lætitiæ istius publicæ paucissimis aperientem: *Tarquinius, inquit, in caritate civium nihil spei reponenti metu regnum tutandum erat; quem ut pluribus incuteret, cognitiones capitalium rerum, sine consiliis, per se solus exerce-*

exercebat: perque eam causam occidere, in
exilium agere, bonis multare poterat, non
suspectos modo & inuisos, sed unde nihil aliud
quam pradam sperare posset. Neque nunc
alia in medium adferre necesse est, cum sola
ejusmodi judicia, contra leges & rationem
omnem exercita, exquisitissimam atque in-
tolerandam Tarquinii tyrannidem fuisse, ab-
unde probent. Quod ipsum Neronem quo-
que sub initium imperii sensisse, constat ex
præclara illa ejus oratione, quæ exstat apud
Tacitum sub initium Annal. XIII. qua for-
mam futuri principatus præscribens, & ea
maxime declinans, quorum recens invidia
flagrabit; Non se, inquit, negotiorum omnium
iudicem fore; ut clausis unam intra domum
accusatoribus & reis paucorum potentia grassa-
retur. Nihil in penetribus suis venale, aut
ambitioni pervium; discretam domum &
Rempub. Et sane capitalia supplicia, licet
merito irrogata, bonos etiam principes ty-
rannidis reddunt suspectos, si ea soli ipsi in-
dicant; si clam sumant; si denique populo
non aperiant legitimas eorum rationes. At
tyrannorum interest, ut eas tegant, & ad ea-
rum cognitionem alios non admittant, quia
pro crimine habent innocentiam, & solam
aliorum virtutis ac fortunæ magnitudinem
exertendam arbitrantur.

5. Ea autem tam atroci tempestate Junium
Brutum prudentissimum virum fuisse inve-
nit; qui, cum maximos quosque & sapien-
tissimos,

tissimos, & libertatem laudantes proceres non nisi ultima supplicia manerent, stultitiam simulavit, ac ita se gessit, ut, omnia inopportunâ jactatione libertatis, & sapientiae, quæ in eo summa erat, ostentatione, servaverit sese commodioribus temporibus, quibus ab infami tyrannide Remp. liberaret. Peccant, & aliis tantum nocent ac sibi, qui sub iniquissimo principum imperio crepant semper & loquuntur libertatem, quales merito passim arguit Tacitus. Sicut enim mala facienda non sunt, ex quibus eveniant bona, ita quoque bona facienda non sunt, ex quibus non nisi mala possint expectari.

6. Ad Superbi tot infanda scelera tandem accessit filiorum ejus, Sexti inprimis, foedissima libido; quâ ferro armatâ & terrore Lucretiæ, conjugis Collatini, contumacia pudicitia violata est. Matrona quidem contumeliæ impatiens sese ferro interemit; & quantum incomparabili castimoniae studio gloriæ promeruit, tantum spontaneâ & ignavâ morte amisit. Nam neque concessa est *aito xela*, quanquam tantopere Stoicis laudata, neque quidquam in ea est generosum. Vide hac de re accurate disputantem Augustinum lib. i. de Civit. Dei, cap. xix. Si ad vestrum judicium, inquit, *Leges judicesque Romani, deferret quisquam hoc crimen, non solum indemnata, verum etiam castam & innocentem interfectam esse mulierem; nonne eum qui id fecisset, severitate congruâ* *pletis*

retis? Hoc fecit illa Lucretia, illa sic predicata Lucretia innocentem, castam, vim perpeſſam Lucretiam inſuper interemit? Proferre ſententiam. Cur interfectricem innocentis & caſta tantâ predicatione laudatis? Verum Brutus, cum ad regnum expugnandum omnia nunc opportuna eſſe haud temere judicaret, corpore Lucretiæ in forum delato, & Superbo ejuſque filiis liberrimâ oratione accuſatis, incenſam multitudinem perpulit, ut imperium regi abrogaret, eumque cum conjuge ac liberis juberet exulare.

7. Cæterum an licuerit Pop. Rom. Tarquinium imperio exuere, nunc quærendum eſt. Neque dubium hac de re erit judicium, ſi paullo altius quædam huc facientia, ſed tamen breviter, inſpiciamus. Certe haud ambigitur, quin, ſi quæ alia, ſubditis ſancta atque inviolabilis eſſe debeat ſuprema illa imperantium poteſtas; ſicut & in conſeſſo eſt, eandem obnoxiam eſſe imperio rationis, que jubet ut nihil ab eâ niſi quod æquum eſt in ſubditos ſtatuatur. Nihilominus tamen ſi ea principes obutantur, & grave ſit eorum imperium, obſequium iis deferendum eſt; imo etiamſi divinis, naturæ & gentium legibus adverſa quædam præſcribant, non quidem parendum iis eſt, ſed neque ideo ſtatim poteſtate exuendi ſunt; imo ſi in ſingulorum aliquot civium exitium ferantur, non idcirco omnibus licet vi iis ſe opponere. Sola patientia & divinâ auctoritate, & tot cordatarum gentium exemplis,

plis, & tanto sapientum consensu hactenus
subditis commendata est; neque ultra quid
adversus iniquum principem iis licet. Impe-
rium non amittit princeps nisi eo scelere,
quo id creditur periturum. Cum enim hic
maxime poena non debeat excedere magnitu-
dinem delicti, imperio, quod in omnes ac-
cepit, non privandus est, nisi qui omnium
sit hostis, atque ea evertere contendat, in qui-
bus constet incolumitatem omnium versari.
Ergo si intoleranda sint omnibus ejus scelera,
&, nisi in tempore obviam eatur, in exitium
omnium totiusque Reipub. haud dubie sint
exitura, & alia omnia ad flectendum coar-
cendumque ad meliora principem nequid-
quam sint tentata, licere proceribus populo-
que cum imperio exuere, & vi expellere judi-
camus. Talis enim princeps esse desinit. Et
subditis patientia commendata est, non qui
evertitur Respub. sed qua conservatur. Neque
id in eos tantum principes licet, qui adstricto
certis legibus imperio utuntur, sed eos quo-
que, qui omnium absolutissimum accepere.
Par enim hic eorum est ratio; cum nec sub
his, nec istis, Respub. debeat everti. Faciunt
huc illa Salisberiensis in Polycratice lib. 111.
cap. xv. *Imago Deitatis princeps amandus,
venerandus est & colendus; tyrannus pravi-
tatis imago plerumque etiam occidendus. si
tamen aliter coarceri non potuerit.* Et addit
alibi gravissimam rationem; *Cum multa sint
crimina majestatis, nullum gravius est eo, quod
adver-*

adversus ipsum justitiæ corpus exercetur. Tyrannis ergo non modo publicum crimen, sed, si fieri possit, plus quam publicum est. Si enim crimen majestatis omnes persecutores admittit, quanto magis illud, quod leges premit, qua ipsis debent imperatoribus imperare? Lib. 111. cap. ult.

8. Tarquinium igitur Romani optimo jure expulere, ut cum qui scelere & invaserat imperium, &, dum tenuit, prope totum everterat. Quare Plutarchus cum in Poplicola describit, ἅτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἐκ' ἀνοσίους καὶ παρανόμους, ἅτε χεῖρονος οὐκ ἔχοντος, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννῶντα. Regnavit ille annos quinque & viginti: regnatum autem Romæ, ut quidem vult Livius, à condita urbe ad liberatam annos ducentos quadraginta quatuor.

CAPUT VIII.

DE

CONSULATU

Et primis Consulibus.

1. **A**ctum igitur est de Regibus; Consules sequuntur. Quæ mutata gerendæ Reipub. ratio, & pro libertate tutior, & sola, & nunc demum inter Romanos laudanda fuit. Neque ambigitur (ita enim cum Livio loqui hic lubet, & judicandum est) quin Brutus idem, qui tantum gloriæ Superbo exacto rege meruit, pessimo publico id facturus fuerit,

fuerit, si libertatis immatura cupidine priorum regum alicui regnum extorsisset. Imo etiam si sub prioribus Regibus Pop. Rom. ferre potuisset maiorem libertatem. Neque enim in Repub. omnes ejusmodi in melius, sed necessariae tantum mutationes admittendae sunt.

2. Namque translata denuo in unum summa potestas, minus quidem allatura erat mutationis, sed & minus libertatis; cum Senatu universo communicata, minus dignationis; cum populo, plus turbarum. Sed nec hic aut ferre adhuc poterat, aut, post acre illud unius imperium, accipere statim debebat totam libertatem.

3. Consulatus est Regia potestas, eadem in duos collata & annuo imperii spatio definita. Dixi Regiam potestatem. Ita negat Livius sub initium lib. i i. in consulari imperio, diminutum quicquam esse ex regia potestate. Neque aliter Tullius lib. i i i. de Legib. Regio imperio duo sunt, iique consulendo Consules appellantur, militia summum jus habento. Et constat omnia regum jura ac insignia iis mansisse. Quare & *βασιλεως*, quasi tu summos dixeris, eos vocant Graeci, tanti vim imperii exprimentes; quanquam haud dubie sic deliquerint in prudentiam modestiamque Romanorum, qui regiam illam potestatem molliore multoque gratiore Consulum vocabulo commendandam populo censuere. Nota est ars Augusti, qui non Regis, quanquam revera talis,

lis, sed Principis nomine omnia sub imperium accepit. Primum igitur Consulare imperium ad Monarchicum potius quam Aristocraticum accessisse cum Polybio dicendum est; & Consules non quidem nomine, quod exosum, sed potestate reges fuere. De primis autem nunc loquor. Nam sequentium auctoritas partim creatis novis magistratibus, ut Dictatoribus, Decemviris aliisque, partim legibus conditis, cum harum imperia quam hominum potentiora crederentur, admodum decrevit; & inter plurima patrum ac populi certamina, aliquando illis, nunc his prævalentibus obnoxia, postremo sub Cæsaribus vim prope omnem amisit. Quas mutationes in tempore, & suo singulas loco, reddemus.

4. Id modo inter regium & Consulare hoc imperium discriminis fuit, quod illud unius, & cum vita; hoc duorum, & unius anni intervallo finiretur. Quo nullum majus constantiusve adversus tyrannidem, & pro continenda pace publica consilium poterat iniri. Ex perpetuo imperio, ut rectè judicat Florus, *annuum placuit, ne potestas morà; ex singulari duplex, ne solitudine corrumpetur.* Magna enim & continua unius, togata aut militaria imperia, noxia sunt Reipub. libertati, ac idcirco improbanda. Id verò discrimen facit, ut hinc liberum populum Romanum appellent, & Consulatum ac libertatem coniungant rerum Romanarum auctores. Non quod nulla sub regibus libertas (nam sine illa

illa nullum omnino imperium, quale tadem sit, magis esse potest, quam sine maiestate) aut sub primis Consulibus maior quam regibus, sed quod nunc tutior facta & dein aucta sit. Qui igitur vel Aristocraticam vel Democraticam imperii formam cum Consulibus cœpisse statuunt, egregie falluntur. Vel Monarchia hæc dicenda est, vel statuenda plures, quam Monarchia, Aristocratia, & Democratia, species Rerumpub. Quod non est absurdum. Idem iudicandum est de ea Lacedæmoniorum Reipub. forma, qualis ab initio Heraclidarum ad Lycurgum usque fuit, gemina huic Romanæ, in qua supremum imperium duo, non tantum regia potestate, sed etiam nomine habuere.

§. De Consulatu dictum est; nunc ipsos Consules videamus, in quorum imperio quidquid celebrioris vel exempli, vel consilii, vel mutationis sese dabit, instituti nostri deinceps erit argumentum. Primum L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus gesserunt. Horum ille iurejurando populum adegit, neminem Romæ pasturos regnare. Ac inspicientibus nobis propius illorum temporum res, & à Bruto & à populo optimo consilio, sic damnatum omne regium imperium, videtur. Nam, quamlibet optimo quoque ad regnum vocato, ipsumque regium imperium laudandum etiam veniat, sub rege Romanis in posterum securis esse non licebat.

6. Collatinum autem nomen solum & genus regium (erat enim Tarquiniorum sanguinis) mox populo suspectum fecere; à quo ei innocenti non fasces modo consulares adempti sunt, sed exilium etiam indictum. Testatur Livius, nescire se, an nimis undique libertatem minimis quoque rebus muniendo modum Romani hic excesserint. Bruti, & vel faventis vel ferentis populi, scelus illud appellat Augustinus lib. II. cap. XVII. de Civitat. Dei. At laudat Tullius lib. III. de Off. *Cum Collatino*, inquit, *Collega Brutus imperium abrogabat, poterat videri facere id injuste; fuerat enim in regibus expellendis socius Bruti, consiliorum etiam adiutor. Cum autem consilium hoc principes cepissent, cognationem Superbi nomenque Tarquiniorum & memoriam regni esse tollendam, quod erat utile patriæ consulere, id erat honestum; ut etiam ipsi Collatino placere deberet. Itaque utilitas valuit propter honestatem, sine quâne utilitas quidem esse potuisset.* Et nobis quoque id factum probatur. Nam neque contra officium boni & prudentis viri facit, qui ab amico & optimo sibi metuit; neque in æquitatem delinquant, qui ad imperia admoti mala, quæ ex innocentissimis, nec tamen sine causâ suspectis, in perniciem Reipublicæ metuuntur aliquando exitura, quavis ratione, quæ tutissima sit Reipublicæ, & quantum fieri potest, minime noxia suspecto

innocenti, ut abrogatione honoris, exilio, aliisque in tempore præveniunt. Idcirco tum quoque Brutus ex SC. ad populum tulit, ut omnes Tarquinia gentis exules essent, tantum quia ejus gentis erant, cætera innocentes. *Ne quam Romani*, ut loquitur Varro apud Nonium, *seditionis per gentilitatem speciem haberent*. Nam libertati tales nocituri haud sine gravi causa metuebantur. Eandem rationem reddunt Impp. Arcadius & Honorius, ubi decernunt; ut filii reorum majestatis à materna omni aut avita, omnium quoque proximorum hereditate ac successione alieni, & infames, ad nullos prorsus honores, nulla sacramenta admitendi, habeantur; *Quia*, inquiunt, *pater-ni, hoc est, hereditarii criminis exempla in illis metuuntur*. L. *Quisquis* Cod. ad leg. Juliam Majestatis. Dura quidem ista sunt, fateor, & acerba, sed non iniqua; ubi nulla aliâ mitiore ratione Principum aut Rerum-pub. securitati consuli potest.

7. Igitur in locum Collatini P. Valerius suffectus est; qui statim, & exstructa superbiore in Velia domo, suspicionem opprimendæ libertatis de se excitavit, & eadem dirutâ, avertit. Namque arx ea & sedes servitutis futura haud temere metuebatur. Mox, quo se in omnibus *motibus* esse probaret, latis in gratiam populi aliquot legibus, quibus potestati consulari plurimum detraxit, adeo ei placere cœpit, ut

totius

totius multitudinis consensu non jam Vale-
rius, sed Publicola diceretur. Ante omnes
celebratissima ea est, qua reis ad supplicium
postulatis extremam provocationem ad po-
pulum, adversus magistratus, ipsos etiam
Consules, permisit. Quo & agnita est po-
puli majestas, & provisum ne magistratus in
cives atrocius grassarentur. Livius hanc le-
gem, *firmissimum populi propugnaculum*;
Cicero in Orat. aut apud eum Antonius, *pa-
tronam civitatis ac vindicem libertatis*, vo-
cant. Sed an non impunitatis spes ac fidu-
cia sic facta est reis læsæ magistratuum aucto-
ritatis, aut aliorum scelerum, provocanti-
bus ad populum, iisdem flagitiis opertum?
Certe ita judicat Appius apud Livium; *Mi-
nas esse Consulum, non imperium*, dicit, *ubi
ad eos, qui una peccaverant, liceat provo-
care*. Nobis tamen lex ea saluberrima &
Reipub. utilissima visa est. Neque enim bene
de reis, licet nocentissimis, supplicia sumun-
tur, populo invito.

8. At aliter plane de ea lege judicaverim,
quam rogavit, de interficiendo impune, in-
dictâ causâ, eo, qui occupandi regni consilia
inisset. Quemadmodum enim eo terrore illa-
to spes ejecti regis, aut ad regnum adspiran-
tium, sic admodum incisas abnuerim; ita
frenos audaciæ hominum pessimorum sic ni-
mis laxatos, & in ancipiti positam plurimis-
que objectam insidiis innocentum securita-
tem fuisse, nemo non videt.

9. Ab

9. Ab eodem primos Quæstores institutos, tradit Plutarchus; quanquam horum originem ad ipsos Reges alii retulerint. Si cum magistratum sub Tullo Hostilio coëptum, sub Superbo intermissum, à Pöblicola Reipub. redditum statuamus, nulla dissensio erit inter auctores. Præesse ærario horum muneris fuit. Causam instituti egregiam reddit Plutarchus; Ὅπως ἀρχὸν, μὴτ' εἰ χερσὶς ἴσται ἀσχελίαν ἔχῃ πρὸς τὰ μείζω, μὴτ' εἰ φάληται ἀφορμὰς τῇ ἀδικεῖν μάλλον, ἢ τῇ πρὸς τὴν ἀρετὴν κίνησιν γινώμεναι; *Ut Consul nec, si bonus esset, à majoribus rebus advocaretur, nec, si malus, subsidium haberet gravius laudendi, si in manu ejus tam imperii quam pecunia administratio esset.* Igitur id quoque pro conservanda libertate prudenter inprimis repertum.

10. Inter ista adeo lata auspicia libertatis, Romæ nobiles aliquot adolescentes, præter Vitellios, Aquilios, aliosque, ipsius etiam Bruti filii, Tiberius Titusque, clam de reducendis in urbem Tarquiniis consilium ineunt. Causa præcipue ista, quod sub liberrimo unius, quam immotarum legum imperio, melius cum Reipub. agi existimarent; Regem esse hominem, esse gratiæ locum, esse beneficio; & irasci & ignoscere posse; at leges rem surdam & inexorabilem esse; nihil laxamenti, nec veniæ habere, si modum exæsseris. In quo quidem ratio eos fugit. Melius enim constantiæ legum, quam arbitrio hominum judicia permittuntur.

11. Sc.

II. Sequuntur P. Valerii Publicolæ iterum Cons. & T. Lucretii; Porſenæ, Etrusci regis, pro restituendis Tarquiniis bello, Horatii Coclitis, Mucii Scævolaë, Porſenam in Regia occidere destinantis (cujus facinus, utut licitum, tamen improbandum videtur. Neque enim expedit in principes, quanquam hostes, immittere percussores, cum ea res sit ipsis illis, qui sic nocent, noxii exempli) ac Clæliæ virginis audacia, an virtute, & pace cum Porſena redintegrata; & mox duo adhuc alii propè continui ejusdem Valerii insignes Consulatus. Uni Publicolæ toties reddito Consulatu, parum provisum libertati videtur. Nam periculosum est unum hominem, quamlibet optimum, in Republica, præsertim libera, esse toties caput & columnam imperii.

C A P U T IX.

D E

*Dictatura, & prima P. R.
Seditious.*

I. **A**Nno post imperium Consulare institutum nono, ut Livius, decimo, ut alii volunt, primus Romæ Dictator creatus est, summâ ei potestate tributâ. Ut enim paullo ante perpetuum illud unius regum imperium merito Romani damnaverant, ita, cum

cum expediendæ Reipub. impar nunc esset Consulum auctoritas, ut unus, sed Dictatoris nomine, & ad tempus, omnia sub imperium acciperet, egregio consilio instituere. Et, profecto, haud ulla unquam quæcunque tandem illa sit, Respub. non necesse habet unum subinde permittere vim liberrimæ dominationis, cum identidem ea sese offerant negotia, quæ unius demum arbitrio possunt expediri. Neque ulla est, quæ non suppeditet exempla.

2. Dictatura est Monarchia quædam in Reipub. Romana, sive vere regia & summa, sed semestri spatio definita, domi ac militiæ imperandi potestas, extra ordinem, maxime in rebus trepidis, adversus hostes gerendæ rei, sedandæque seditionis causâ, in unum collata; cui cedebant alii omnes magistratus, ipsi etiam Consules, & à quo ad Populum provocatio non dabatur.

3. Hanc unius tantam potestatem in Rom. Rep. necessariam & utilissimam fuisse contendimus, duabus inprimis legibus prudentissime coercitam; *Ut semestri exalto spatio Dictatura deponeretur*; ne longiore ejus usu libertas aliquid acciperet detrimenti; præterea, quoque, *Ut Italiam cum exercitu, tantoque cum imperio Dictator non egrederetur*; quo rerum suarum testes ac observatores proximos Senatum Populumque Romanum continuo haberet. Sylla enim ac Cæsar non tam Dictatura hac, quam libidine, sprete legibus,

gibus, Rempub. oppressere. Creabantur verò Dictatores ex Consularium ordine; ut tanto plus in persona esset dignationis; ab uno Consule, cui id tribuebat Senatus; ne dissensionibus vel duorum Consulum, vel Senatus, vel populi in Comitibus, aut Campo differretur remedium, quod adversus domesticas dissensiones, aut illata bella externa, præsentissimum Resp. flagitabat; nocte intempestâ; forte quod ejus silentium huic curæ minus allatum esset in turbata Repub. impedimenti; denique disertim cautum, ne equo veherentur; haud dubie ut eo ritu, in tanta vi inpetrii, modestiæ admonerentur. A qua ratione haud abludit, quod de Platone Philosopho veteres retulere, eum metu equestris cujusdam, ut sic dixerim, superbiæ, quam *ἰπποδύτης* vocant Græci, in equum conscendere perpetuo recusasse.

4. Cæterum institutæ Dictaturæ prima & præcipua semper causâ propius nobis hic apertenda est. Discors agebat domi civitas, & eâ occasione bella externa erumpebant, dissensionibus civilibus interim nihil remissis. Unde colligere promptum est, quam sit absurda sententia eorum, qui excitata bella externa domesticarum seditionum esse remedia contendunt; cum ea ratione pereat potius Resp., quam expediatur. Utramque verò illam rationem conjungit Manius Valerius apud Livium lib. 11. *Discordia, inquit, intestina, bellum externum, fecere, ut hoc magistratus,*
Dicta-

Dictatore scilicet, *egeret Respublica*. Nam in quavis Repub. belli administratio uni melius quam pluribus permittitur; & ad tollendos motus domesticos, quibus magistratus supremi & cives inter se committuntur, nihil æque facit, quam novos ad tempus instituere, ac in unum imprimis summam potestatem conferre. Nam in bello celeritas consiliorum, & auctoritas nullo dissentientium collegio impeditur ac proinde unius suprema vis, maxime requiruntur. Neque intestinæ dissensiones avertuntur promptius, quam ubi partes illorum imperio se submitunt qui partes non fecerit unius imprimis, à quo, cum omnibus major sit, ut Dictator, nemini liceat dissentire. Quare Dictaturam, *ultimum in rebus trepidis auxilium, ultimum consilium*, non uno loco & verissime Livius appellavit.

§. Seditio domi ex inopia & sævitia creditorum nata est, qua major civitatis pars à paucioribus patriciis & ditioribus oppressam se sentire querebatur. Plerique enim bellis externis, adversus vicinos, Sabinos maxime, militaverant; & propter agrorum populationes non fructu modo caruerant, sed villæ incendioperierant; pecora abacta; direpta omnia; tributum iniquo tempore imperatum; ac idcirco æs alienum contractum. Eo usuris cumulatissimi plurimi agris paternis avitisque ejecti, deinde fortunis aliis. Accedebat ultimum malorum, quod amissis omnibus, quæ possederant, à creditoribus nexi, non in servitium, sed erga

stolum

stulium & carnificinam ducerentur. Ex cujusmodi exemplis, & aliunde, qui colligunt, communionem bonorum in Repub. præferendam divisioni, & usuras improbandas, neque scenus inter cives agitandum esse, dissentiunt à ratione. Quippe non distinctis rerum dominiis nulla, aut multo minor esset hominum industria, & plus dissensionum; neque dispelli possent humanæ necessitates, nisi, optimo divinæ providentiæ instituto, alii opulentæ, alii paupertinæ essent conditionis; & usuræ, si earum à Magistratibus præscriptus sit legitimus modus, juvandis pauperioribus, non opprimendis faciunt.

6. Creditores lege se tuebantur; quæ tum iis permissum, debitores, ære alieno obrutos, & qui distracto patrimonio, reque familiari dilapsâ, solvendo non essent, vinculis, catenis, nervis & compedibus obstrictos in jus vocare; diebus sexaginta in vinculis habere; eos inter ea trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producere; tertiis autem nundinis, si satisfactum non esset, è medio tollere, ut mancipia habere, aut trans Tiberim peregre venundare; & si plures forent, quibus rei essent iudicati, in partes secare. Quod & inter Decemvira-les leges postea est receptum. Sed hæc *natura laudabilis non esse, quanquam jure concessa*, recte judicat Quintil. lib. III. Orat. Inst. c. VI. Neq; aliter Phavorinus apud Gellium l. xx. c. i. Noctium Attic. Sextus tamen Cæcilius eodem loco hanc creditoribus debitores addicendi ratio-

rationem, & illorum in hos exquisitam istam crudelitatem, lege permissam, tueri se posse arbitratur; quod, nimirum, ea tempestate, multa esset debitorum perfidia, & pro vitiorum, quibus medendum est, fervoribus, intendi supplicia debeant; quod neque pejus ullum factum æstimandum sit, quam in negotiorum contractibus maximeque in pecuniæ mutuaticæ usu ac commercio, fidem non servare; cum adimatur subsidium hoc temporariæ inopiæ, quo communis hominum vita indiget, si perfidia debitorum, sine gravi pœna, eludatur. Unde tandem colligit, damnatis æris, & debiti judicatis, optimo consilio tantam pœnæ immanitatem esse denuntiata, ne ad eam unquam deveniretur. At verò, ut non abnuerim, quo corruptiores sunt civium mores, & facilius ac frequentius peccatur, & ex peccato plus fructus reddit ad peccantem, nisi puniatur, eo graviores pœnas esse statuendas; ita in debitore, qui nulla sua mala arte impar solvendo est, debitum quidem, non delictum, calamitatem, non culpam reperio. Sed nec mala omnia atrocissimis pœnis aut possunt aut debent præveniri. Quare Romani merito tandem emori & obsolescere passi sunt iniquissimam hanc legem, in ejus locum receptâ ista æquissima Petilia, quâ solutum est omne illud jus nexus & addictionis.

7. At debitores, suppliciter primo, deo & minaciter, immanis sævitæ finem, & æris alieni

alieni remissionem, à Consulibus & Senatu, sed nequicquam, postulavêre: donec tandem tumultus urbem pervasit, eo inprimis anno, quo P. Servilius & Appius Claudius gerebant Consulatam; inque ipsos Patres versâ multitudo, & vix manibus temperatum est. Tum Appius, vehementis vir ingenii, imperio Consulari rem agendam censuit, uno aut altero arrepto quieturos alios; Servilius, lenibus remediis aptior, concitatos animos flecti, quam frangi, quum tutius, tum facilius esse. Et quis Appii illud consilium non damnaverit? Namque per pœnas, aut earum metum injectum, dum adhuc gliscunt ejusmodi motus, accenditur discordia, non sedatur; ac idcirco omnino improbanda sunt.

8. Inter hæc Volscum bellum subito exarsit. Eo terrore percussî Consules, cum arma pro patria multitudo non caperet, Senatum convocavere. Et inter patres diversis sententiis tum certatum est. Placuit plerisque, ut æs alienum plebi nequaquam remitteretur. Neque enim id licere magistratibus; ac iniquum esse tam insigni damno creditores afficere; & ob eam injuriam hos quoque Rempub. turbaturos; & ejusmodi alia, pro suis potius, quam Reipub. commodis, & falso & imprudenter disflerebant. Nam quin id magistratibus liceat, non est dubitandum. Erant, quibus consultius visum, ex ærario satisfacere creditoribus, & pro nexis totidem mancipia dare ex iis, quæ Respubl. bello

bello acquisisset. Quo facto ut omnes hos motus haud dubiè tolli potuissè, non negaverim, ita eorum sententiam prætulèrim, qui non quidem remittendum nunc æs alienum, sed ejus exactionem ad tempus differendam & edicto prohibendam esse, statuebant. Quos sequutus Servilius Consul, postquam in concionem progressus, curæ esse patribus ostendit, ut, externo hoste debellato, plebi consulatur; simul edixit; *Ne quis Civem Romanum vinctum aut clausum teneret, quo minus ei nominis edendi apud Consules potestas fieret. Ne quis militis, donec in castris esset, bona possideret, aut venderet; liberos nepotesve ejus moraretur.* Ita compressa tum sapienter seditio est, sed, Volscò bello feliciter confecto, longe gravior reditura.

CAPUT X.

D E

*Prima Secessione Plebis, &
Tribunis Plebis institutis.*

1. **R**Ebus feliciter contra hostes gestis, domestica pax iterum, & majore motu, impedita est. Cum enim irrita cederent P. Servilii Consulis atque M. Valerii Maximi Dictatoris promissa, &, foeneratorum imprimis arte, neque libertas nexis, neque se-

caritas obaratis præstaretur, cœtus plebis in Urbe occulti sunt & conjurationes; ac mox in Sacrum montem, trans Anienem amnem, tria ab Urbe millia passuum, seceditur. Qui à semmis Magistratibus tumultuanti multitudini promissa, haud explenda esse, ut vi & metu extorta, asseriebant, illius tanti mali auctores fuere. Nam his etiam principes rerum cœteri, statuendum est.

2. Tum metuere Patres, & tandem placere, per æqua, per iniqua, plebem reconciliandam civitati, & Menenium Agrippam, facundum virum, ac plebi carum, ejus rei gratiâ mittendum Oratorem esse. Erunt fortè, quibus potior, ac Reip. Rom. melior eorum sententia habebitur, qui plebem, quæ secesserat, excludendam, quæ remanserat, expellendam, ut obarata, & eo solum nomine turbantem, tunc censuere. At majores nobis videntur prioris consilii rationes. Neque enim diu tranquilla multitudo, quæ secesserat, aut exarsa, erat futura. Et mala è Repub. cum in igni hominum multitudine ejecta, plerumque graviora in eam revertuntur. Erunt & illi, qui missis ad seditiosos à Senatu legatis, majorem ejus imminutam contendunt. Nobis tamen hîc tuta consilia decoris anteferenda videntur. Neque enim gloria, sed salus, summa semper Reipublicæ lex est.

3. Menenius intromissus in castra eorum, qui secesserant, tandem flexit hominum mentes, & de concordia agere cœpit; concessumque,

que, ut loquitur Livius, in conditiones, ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilium adversus Consules esset; nec cui Patrum capere eum magistratum liceret. Ita Tribuni plebei creati duo, C. Licinius & L. Albinus. Hi tres collegas sibi creaverunt. In his Sicinius fuit, auctor seditionis. De duobus qui fuerint minus convenit. Atque hæc origo est Tribunorum plebis, qui denum numero ad denos usque, & potestate auctoribus & hac ipsa à L. Sulla Dictatore exuti, à C. Aurelio Cotta & Pompejo Magno iterum donati, tandem Cæsaribus tribunitiam potestatem callidè invadentibus, solo ferè nomine usi, usque ad Constantini Magni tempora in Repub. Romana mansere. De celeberrimo adeo Magistratu quædam ab instituto habentur aliena, nunc nobis dicenda sunt.

4. Tribunatus plebei est plebejus Magistratus in Repub. Romana, quovis alio major & sacrosanctus, cum in finem institutus, ut plebes tutior esset contra vim & injurias Consulium, ac Senatorum, horum decretis, legibus & consultis intercedendi, ac injuriam plebi inferentesprehendendi, inque carcerem mittendi, invictam habens auctoritatem.

5. Dixi, plebejum esse magistratum, non quia commodis plebis invigilabant Tribuni (idenim quorumvis aliorum etiam erat Magistratum) sed quia ex plebe, & quidem infima, legebantur, nec Patritio, nisi in plebejorum ordinem transiret, ad hunc honorem adiret.

tus pateret. Cum enim Patritiis plebs diffideret, optimo consilio è suo corpore suum sibi legi voluit magistratum. Sui quippe ordinis quisque defensor est acerrimus. Neque in eo peccatum, quod ex infima plebe Tribunos eligere placuerit.

6. Addidi, *quovis alio esse majorem*. Neque enim tanta auctoritas Consulum aut Senatorum, quanta Tribunorum plebis. Inde apud Tacitum lib. 3. Annal. Tribunitia potestas, *summi fastigii vocabulum* appellatur. Et huc faciunt verba Alexandri Imperatoris apud Lampridium: *Gratias vobis ago, inquit, de Casareo nomine, de Pontificatu maximo, de Tribunitia potestate*. Nec alia de causa Tribunitiam potestatem sibi Cæsares vindicavere; ad quam accessit, quod gratum plebi & pro hujus libertate id nomen repertum esset. Sic enim fallebatur. Neque obstat, quod primi Tribuni plebis vetandi modo, & Coss. ac Senatus decretis intercedendi, eorumque imperii cohibendi habuerint potestatem. Minus enim possunt, qui imperandum decernunt, quod ab aliis potest vetari, quàm qui sic vetant, ut ab aliis non possit intercedi. Itaque creatis Tribunis Democraticum planè Imperiù Romani statum factum esse statuimus. In- & Tribunatus plebis *Δημοκρατία* Græcis appellatur. Mixtam enim Reipubl. formam neque hîc, neque alibi, necesse est agnoscere.

7. Sequitur, *esse sacrosanctum*, quem verbo aut manu violare nulli vel Magistratui vel privato liceret. Canulejus apud Livium lib. 4. *Quid tandem est, cur negent se manibus temperaturos, violaturosque denuntient sacrosanctam potestatem?* Loquitur autem de Tribunitia. Et Cicero lib. 3. de legibus, ubi de Tribuniis; *Sanctique sunt*. Optimo certe consilio. Cum enim Consulibus ac Senatui eorumque decretis continuò opponerent suam potestatem, plurimum in se odii invidiæque haud dubiè concitabant; ideoque Sacrata lege (ita enim illa dicta est, qua Tribuni plebis instituti sunt) pro eorum securitate decerni debuit, ut essent sacrosancti.

8. Munus eorum est, *contra vim & injurias Consulium ac Senatorum plebem tueri*, sive sedulò providere, ne quid ab illis fiat aut decernatur, quo hujus commoda & libertas lædantur, *Plebes quos pro se contra vim auxilii ergo creassit, Tribuni ejus sunt*. Plebem orbam Tribuni ne relinquunt. Cicero 111. de LL. Inde ædes Tribunorum nocte dieque apertæ, neque his extra urbem abnoctare licitum, quo in iis præsentissimum semper auxilium adversus arrogantiam, & insolentiam aliorum plebs inveniret. Haud alia de *Ædibus* prodit Cæsar, apud quos illi, qui summum Magistratum obtinebant, excedere ex finibus per leges prohibebantur. Et hodieque in principe Bataviæ urbe Dordrecht abnoctare Consuli haud permissum est.

9. Hæ-

9. Hujus autem curæ ergo, Tribuni decre-
tis ac legibus Consulū Senatorumque inter-
cedendi *inviētam habent potestatem*. Tullius
eodem, quem diximus, loco: *Quodque ii*
prohibessint, ratum esto. Eapropter primis
temporibus cum curiam iis intrare non esset
concessum, positis ante valvas subselliis, &
tandem in curiam admissi, decreta Patrum vo-
cabant sub examen. ut quæ ex iis minus pro-
bassent, rata esse non sinerent, &, solenni
verbo, Vetarent. Quare ille apud Livium
Lib. vi. *Faxo ego, ne juvet vox ista, VETO,*
qua nunc concinentes Collegas nostros tam latè
auditis. Si verò placuisset, T. litterâ Sena-
tusconsultis subscriptâ assensum suum testa-
bantur. Addidi, *inviētam potestatem*, quia
neque Consulibus, neque Senatui, neque alii
cuiquam ei licebat obluētari.

10. At in illa Tribunitia intercessione id
novum, neque improbandum, quòd uno in-
tercedente ac vetante, cæterorum omnium
Collegarum, si fortè Senatus consulta ap-
probassent, irrita essent decreta; adeo ut
unius vetantis sententia reliquorum omnium
probandum suffragiis prælata fuerit. Haud
sciam nescius, in alio ferè omni plurium eun-
dem Magistratum gerentium collegio, plu-
rium decretum pauciorum suffragiis antepo-
ni; sed & gravissima est ratio, quare paucio-
rum, fieri aliquid aut decerni nolentium, suf-
fragia, plurium, alia omnia statuentium, judi-
ciis debeant esse superiora. Cum enim id quod

semel factum est, infectum reddi non possit, & quod in præsens differtur, tandem adhuc, si utile & necessarium esse ab omnibus intelligatur, haud ita difficulter fieri possit, quis non videt tutius in dissentientium collegio, & ubi de re ardui eventus agitur, Rempub. acquiescere in votis pauciorum. aliquid fieri nolentium, quàm plurium, qui à paucis istis malunt dissentire?

11. In hac autem intercessione sicut primorum Tribunorum plebis (de his enim solis nunc agimus, non de iis, qui sequentis temporibus vim maiorem usurpavere) potestas præcipuè versata est, ita eo solum nomine Tribunitium hunc Magistratum perniciosum Reipub. Romanæ, neque ullo modo probandum esse contendimus. Nec facilè fallere nos debent vana nomina, quibus ut Custos defensorque juris, arx, telum, auxilium libertatis à Romanis ipsis nonnunquam celebratur. Enimvero res ipsa exputanda est. Ac primò quidem in Democratian sic transisse Rempub. Romanam, quis cum Quintio illo, disertim dicente apud Ciceronem 111. de L. L. *nata potestate tribunitia gravitatem Optimatum cecidisse, & convuluisse ius multitudinis*, non agnoverit? Democratia autem planè adversa & incommoda erat illius Imperii institutis. Magistratus insuper magistratibus hæc sunt oppositi; cum in libera Repub. ne supremorum magistratum potentia noceat libertati, non tam aliorum magi-

magistratuum arbitria opponi debeant, quàm immotæ leges. Denique ad *draxius*, sive dissolvendum Imperium, tribunitiam potestatem comparatam fuisse, vel ex eo apertum est, quòd eorum, qui soli imperandi habebant potestatem, ut Coss. & Senatores, imperiis potuerit intercedi, & hi qui intercedere poterant, non aliam quàm intercedendi, & vetandi quæ ab aliis decreta erant, habuerint potestatem.

11. Nihilominus cum contumacia plebis, quæ secesserat, non nisi instituto hoc magistratu, expugnari potuerit, summa necessitate circumventi Patres in eum consensere: hoc maximè nomine culpandi, quod pessimis suis consiliis hujus necessitatis sibi ipsis fuerint auctores. Quanto enim minora erant, quæ hactenus & toties repetitis precibus ac motibus, sed nequicquam, plebs flagitabat? His, licet essent iniqua, concessis, majora hæc mala haud dubiè fuissent præventa. Et iniqua perenti ejusmodi multitudini haud neganda sunt, ne repulsam passa flagitet atque obtineat iniquiora.

CAPUT XI.

D E

*Decem-viris & Legibus
XII. Tabularum.*

1. **A** Gebat jam urbs Roma annum trecentessimum, & adhuc patriis potius dubiisque & incertis moribus, quam scriptis fixisque, quæ sufficerent, legibus regeretur. Itaque Sp. Tarpejo, & A. Æternio Coss. missi legati tres Athenas, & ad alias Græciæ civitates, ut earum leges & instituta describerent, quæ in præcipua tum erant celebritate. His biennio post reversis, anno ejusdem sæculi tertio, Decem-viri legibus scribendis, quæ ex populi Romani usu forent, optimo consilio creantur; merito omnibus consentibus, longè tutius esse, jure scripto, quam moribus & consuetudine uti, & magistratuum ac judicum, quorum arbitrio haud permittenda sunt, quæ legibus licet includere, potestatem certis limitibus esse coarctandam. At ut ab iis pleræque laudatissimæ leges conditæ sunt, ita ex eorum imperio, primo quidem moderato, dein vero immani ambitione corrupto, intestinis & tribunitiis moribus multum agitata Respubl. meliora tempora speravit potius, quam accepit.

2. De.

2. Decemviratus est summus, sed extraordinarius & annuo spatio definitus, in Romana Republ. magistratus, quo Senatorii ordinis nobilissimi viri decem, legum scribendarum causa, donati, cæteris omnibus Magistratibus interea abrogatis, donec dein ex legibus restituerentur, Consularem & verè regiam, adeoque maximam, omnem Remp. administrandi, deque privatorum contractibus ac causis omnibus cognoscendi, habebant potestatem.

3. Cæterum in patriis moribus, aliorumque, Græcorum inprimis, maxime autem Atheniensium, inter se comparandis, iisque omnibus, quæ usquam egregia & pro Romana Repub. factura occurrent, decerpendis, præcipua ipsis cura fuit. Nam neque majorum institutis pertinaciter in hærescendum, ubi sese probant meliora; & diversis populorum ingeniis haud eadem præscribendæ sunt leges; & illæ Atheniensium subinde ab æquitate remotæ, & crudelitate detestabiles offerebantur. maxime, quas sanguine descripsisse Draconem ferunt, omnia pene delicta capitis supplicio persequutum, ex Stoicorum mente, qui *τοιαῦτα ἀμφοτέρωθεν εἶναι*, æqualia esse omnia peccata, nec honesto quicquam honestius, nec turpi turpius; & peccata, quia discerpant, æque discrepare, statuerunt. Quæ sententia absurda est, & ad efferendas leges comparata. Sed neque Solonis omni ex parte laudandæ veniebant

qui cum , ut de aliis nunc non dicam , admisit actionem contra ingratos , excessit curam legislatorum , quorum non est punire omnia delicta , sed ea modo , quæ insigni facto & exemplo Rempubl. lædunt. Ita tandem compositæ sunt illæ leges , quæ ab auctoribus *Decemvires* , à numero tabularum , in quas decem primo, dein duabus auctas, relatæ sunt, *Duodecem Tabularum* , ferè dicuntur, *capita omnium legum complexa & fonteis*, ut à Cicerone 1. de Orat. *finis æqui Furis*, ut à Tacito lib. 111. Annal. meritò laudantur.

4. De harum tamen legum æquitate aut iniquitate multa exstat disceptatio inter Sextum Cæcilium , juris peritum , & Favorinum , Arelatensem Philosophum , apud Gellium lib. xx. cap. 1. Noctium Atticarum. Favorinus quidem , inter alia , in iis observat crudelia quædam , dura , inhumana ac proinde iniqua , dum delicta ac pœnas inter se contendit. Inprimis autem provocat ad Pop. Romanum , cui delicta quidem , quorum in Duodecim Tabb. mentio est , vindicanda ; pœnæ tamen nimis duræ esse visæ sunt. Quare & passus est leges istas de tam immodico supplicio , situ atque senio emori. Verum egregie excepit Cæcilius ; Non ideo contemnendas esse legum istarum antiquitates. Nemo enim ignorat legum opportunitates , & medelas , pro temporum moribus , & pro rerum publicarum generibus , ac pro utilitatum præsentium rationibus , proque virtutum,

tiorum, quibus medendum est, fervoribus, mutari atque flecti. Ac sane, optimo & consilio & jure primis, quæ contra vitia feruntur, legibus severissimæ pœnæ proponuntur; & si per eas ad meliorem vivendi disciplinam inter cives profectum sit, aut libido hominum & contumacia severitate suppliciorum major, & invicta experiendo cognoscatur, lapsu temporis mitigantur. Nam gravior esse pœna debet, ubi in scelus plurimum est, & ferventior inclinatio: & minor, ubi vel ad peccandum proclives sunt pauciores, aut magnitudine suppliciorum à peccando hæctenus homines deterriti haud sunt, ne ex pœna fiat carnificina. Ob hanc causam inter cautiore gentes, primæ omnes leges severissimæ, secutæ vero mitiores mollioresque inveniuntur.

§. Lege XII. Tabul. cautum; ut æris confessi ac debiti judicati, creditoribus addicerentur, nervo aut compedibus vincirentur, & capite pœnas darent, eorumque corpora in totidem partes, quot creditores erant, secta dividerentur, aut trans Tiberim venundarent. *De immanitate illa secandi partiendique humani corporis*, inquit Favorinus Philosophus, *non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim videri potest efferratius, quid ab hominis ingenio diversius?* At contra disserit Cæcilius, & legem defensurus, *Nihil profecto, respondet, ea immitius, nihil immanius; nisi, ut re ipsa apparet, eo consilio tanta*

immanitas pœna denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc & vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt; dissectum esse antiquitus neminem, equidem neque legi, neque audiri, quoniam servitia ista pœna contemni non quita est. Lubet mihi hic cum Cæcilio exercere ingenium, & vocare sub examen istam hujus legis defensionem. Agnoscit nullam eâ immitiorem esse aut immaniolem. Tuetur tamen, quod eo consilio tantæ immanitas pœnæ sit proposita, ne ad eam unquam perveniretur, quodque ad eam, cum contemni non posset, valente etiamnum hac lege, nunquam sit perventum. Laudaverim quidem ergo illorum legislatorum institutum, qui, ad præveniendâ mala, & cujuscunque pœnæ necessitatem, denunciant peccaturis, & exigendam præ se ferunt majorem, quam reapse exigere velint, rigidissimam, & ex summo jure petitam pœnam. Est enim id inter eorum non improbanda arcana. Non tamen eò minus vana est, & sine viribus illa à Cæcilio instituta hujus legis defensio. Nam tantæ illius pœnæ terrore pessimi homines haud deterriti sunt à perfidia in pecuniæ mutuatiæ usque atque commercio. quod illorum temporum exempla abunde ostendunt. Itaque quo minus supplicio huic legatur aut sit factus locus, misericordiæ creditorum, vel immanitatem legis detestantium, vel ex venditis aut occu-

pati

patis debitoribus plus commodi, quam occi-
sis, reportantium, non legi est tribuendum.
Jam vero lex revera immanis & iniqua non
eo æqua redditur, quod cives, ipsa lege æquio-
res, potestate sibi ab eâ facta non utantur.
Interim haud absurdum nobis videtur, hujus
æquitatem legis hîc affirmare. Ea scelera,
quæ facillime licet committere, & quibus
tolluntur ea officia, quibus intermissis socie-
tas agentium inter se hominum constare non
potest, quibusque ea auferuntur nobis, quæ
custodire non possumus, nisi severissima in
scelestos pœna proposita custodiantur, eâdem
sunt excipienda. Sunt autem ista omnia in
perfidia eorum, de quibus hic agitur, debito-
rum, qui quovis fure sunt deteriores.

6. Sed neque in cæteris est, quod ut inhu-
manum merito arguere licet. Permittit lex
omnimodo occidere furem noctu deprehen-
sum; diurnum tum demum, si se telo de-
fendat. Uterque enim amplius quid quam
furtum creditur meditari. Tempus etiam
quo peccatur, auget aut minuit delicta. Ideo
furtum gravius punitur, noctu, quam die
commissum. Interdiarius fur, qui, ut lex
ipsa loquitur, luci furtum faxit, id est, ma-
nifestus, & in manifesto furto deprehensus, si
liber sit, ei, cui furtum facit, addicitur, &
amittit libertatem. At fur non manifestus, du-
plione tantum luere jubetur. Tanto enim ma-
jus scelus, ac majore pœna excipiendum est,
quanto audacia & animo majore perpetratur.

Major vero est in fure manifesto, quam nec manifesto. Servus furti manifesti pressus, verberibus afficitur, & è saxo Tarpejo precipitatur; liber autem, quod jam diximus, non amittit vitam, sed tantum libertatem. Lex igitur distinguit delicta & pœnas ex peccantium conditione & personis. Gravior quippe supplicio affiendi sunt, ejusdem sceleris rei, servi, quam liberi. Illi enim ad furta, & alia id genus scelera, sunt proniores. Pronum vero illud & proclive in ejus conditionis aut nationis hominibus, cujus est qui peccavit, necessarii exempli causa, pœnam poscit severiorem. Frugem aratro quæsitam furtim noctu pavisse ac secuisse pueri XII. Tabulis capitale est, suspensumque Cereri necari jubent gravius, quam in homicidio convictum. Ejusmodi quippe furti tanto magis peccat quam homicida, quanto facilius factu frugem ita secare & auferre, quam hominem occidere. Quod autem scelus factu est facillimum, & alia ratione averiti non potest, difficillimum reddi debet exquisitâ pœnæ severitate.

7. Neque crudelis lex est, sed justissima, quæ sanxit; Si FALSVM TESTIMONIUM DICASIT, SAXO DELICTOR. Omne enim crimen, quod in capitis discrimen adducit innocentem, capitali supplicio persequi convenit. Fit autem illud subinde falso. *ψευδομαρτυρία*. Neque interim peccat lex, dum generatim loquitur de quovis falso testi-

testimonio. Illi enim sceleri, ex quo, præter minora, subinde maxima oriuntur mala, maximis adæquatam & parem pœnam opponere debent legislatores. Atque ita quæ in Decemviralibus legibus leguntur pœnas ab iniquitatis & inhumanitatis nota probe liberasse nobis videmur.

8. At vero Decemviros prudentia defecit, lata lege; PATRIBVS CVM PLEBE CONVBI JVS NEC ESTO. Institutum quidem laudabile, & patritiis necessarium, sed lege non publicandum. Plurima enim in Republica, aut noxia sese offerunt, quæ consilio potius arcano, quam scriptæ editæque legi sunt permittenda. Cum verò in hoc opere scribendarum de jure privato, publico, & sacro legum diligentissime essent versati Decemviri, tandem majora, & perpetuam affectare tantam illam potestatem ausi, Appii inprimis, Virginie vim intentantis, ambitione ac scelere invisî, finem potentie accepere.

CAPUT XII.

D E

Tribunis militum Consulari potestate.

1. **D**ecemvirorum imperium mox Tribunorum militum consulare jus cepit: Igitur de illo etiam Magistratu, quæque ejus initia ac vis fuerint, nunc nobis dicendum

cendum est. Aricini & Ardeates de ambiguo agro cum sæpè bello certassent, multis invicem cladibus fessi, judicem populum Romanum sumpsere. Is, impulsu Tribunorum plebis, patribus invitis, judicavit agrum publicum populi Romani esse. Nec abnuitor ita fuisse: nihilominus turpe, fœdum, iniquum, & acerbum id iudicium Aricinis Ardeatibusque merito visum est. Nemini quippe iudici concessum jus est in rem suam litem vertendi, & sibi aliquid, quantumvis jure debitum, adjudicandi. Igitur ea injuria excitati Ardeates bellum meditantur; consules delectum habent, armaque summâ vi apparari jubent. Tum C. Canulejus, Tribunus plebis, rogationes ferre, ut promiscua plebeis cum patritiis essent matrimonia; utque eidem potestas esset seu de plebe, seu de patribus vellet, Consules faciendi; nunquam vivo delectum habituros Consules minatus, nisi quæ promulgata à se essent plebes scivisset.

2. Ad ea commoti patres, negare jam ultra ferri posse tribunitios furores, & contra promiscua connubia id inprimis testari; non aliam ea vim habere, nisi ut qui natus sit ignoret, cujus sanguinis, quorum sacrorum sit; dimidius patrum sit, dimidius plebis, ne secum quidem ipse concors. At per ea hanc ordinum perturbationem haud afferri vel ex eo apertum est, quod nobilitas, quæ generis dicitur, per solos patres, non autem matres, ad posterum derivetur, ac proinde ex patritio & plebeja

genitus

genitus ordinis sit patritiorum, & ex plebejo ac patritia, plebejorum. Mater namque accipere à majoribus nobilitatis decus, sed sola transferre ad liberos non potest. Quod ut ratio evincit, ita non evertunt quæ de materni generis claritudine, de ejus imaginibus cum paternis conjunctis passim leguntur. Ex promiscuis igitur ejusmodi matrimoniis, non incertam prolem, quod objiciebant patres, sed certam nasci, manifestum est.

3. Sed victi tandem pertinacia plebis, ut de connubio ferretur, concessere, ita maxime rati contentionem de plebejis consulibus tribunos aut totam deposituros, aut post bellum dilatueros esse. Spes tamen illos decepit. Tribuni quippe pro altera de plebejis Consulibus rogatione summa vi pugnare, & licet famâ belli indies crescente, delectum impedivere. Patribus ea omnium iniquissima visa est, quod, ut de vulgi turbatoribus, & seditiosissimis quibusque ac infestis patritiorum ordini ad Consulatum hac ratione evehendis, hujusque majestate consortio plebejorum contaminanda, nunc non dicam, ab exactis regibus creatisque primis Consulibus, per tot jam annorum decursum, ipsius populi suffragiis, non nisi patritii ad ejus honoris fastigium promoti essent. Contra Canulejus, Tribunus plebis, nihil novi eâ ferri, asseruit, sed id, quod populi est, repeti atque usurpari: ut quibus velit populus Romanus honores mander,

¶ Si

4. Si meum nunc quoque iudicium interponere mihi hîc liceat, pro populo pronuntiare haud dubitaverim. Sicut enim præscriptiones, quemadmodum & usurpationes, neque injuria & haud inutiliter, jure civili sunt introductæ, ita jura imperii totiusque populi, quæ nobilitate sua res alias multum excedunt, præscribi non posse aut debere, statuendum est. Neque hætenus jure suo non usus erat populus; neque, cum in ejusmodi liberâ eligendi & creandi Consules potestate, ejusdem sit nolle cujus est velle, censendum est populum, quia hætenus solos patritios ad consulatum voluerat promotos & promoverat, noluisse unquam plebejos ad eum evectos. Soli quippe patritii huc usque co donati indicia quidem sunt præteriti & per tot annos continuati de iis populi iudicii, sed non futuri. Interim ex his patet, pessime libertati suæ consulere cum populum, qui potestate eligendi quos velit principes aut alios supremos magistratus instructus, intra unius vel domus, vel ordinis angustias vota sua continuo constringit.

5. Licet verò eo jure uti potuisse populum affirmaverim, non tamen ideo tribunorum hoc institutum laudandum est. Multa jure fieri non possunt, quæ tamen facta, quia expediunt egregio publico, laudantur. Multa etiam jure fieri possunt & honesta sunt, quæ quia ad præsentem Reipub. statum evertendum comparata sunt, facta merito improbantur.

bantur. Si igitur, ut recte judicabat Augustus, optimorum civium sit qualemcunque præsentem Reipub. statum non mutare, quod τὴν παρῶσαν πολιτείαν διαφυλάττει vocat Isocrates, quidni tribunos, qui plebejos ad Consulatum promotos, qui repeti toties agrarias leges voluere, sicut & illos, qui cæde Julii Cæsaris revocare veterem Rempub. & libertatera conati sunt, pro pessimis civibus habeamus?

6. Consules ac patres, cum jam viderent aut hostibus, aut civibus, de victoria concedendum esse, in diversa trahebantur. Erant qui Consules armandos in tribunos censebant. Alii optimo consilio abhorrebant à bello civili, violandisque tribunis, quos fœdere icto cum plebe sacrosanctos accepissent. Nam, neque in tribunos, licet horum motuum præcipuos auctores, ferro aut cæde grassari fas erat patritiis; neque cuiquam vel principi, vel ordini, vel singulis, jus suum, quod in Repub. habent, bello civili persequi aut tueri convenit. Hujus enim declinandi causa illud remittendum est. Et ea sola bella civilia licita sunt, quibus ad avertendum præsentissimum alias Reipub. exitium contenditur. Cætera omnia, utut justa eorum sit causa, injusta sunt & illaudata, haud aliter ac remedia, quæ malis, quibus opponuntur, sunt atrociora. Per hæc consilia eò deducta res est, ut Tribunos militum consulari potestate promiscuè

cx

ex patribus ac plebe creari sinerent; de consulibus creandis nihil mutaretur. eoque contenti tribuni, contenta plebs fuit.

7. Tribunatus militum consulari potestate extraordinarius est in Romanâ Repub. Magistratus, quem, quo Consulatus honos plebejorum consortio non contaminaretur, & nihilominus satisfaceret desideriis plebis, præcipuam dignitatem secum communicandam urgentis, pacis causa plures, tam patritiorum quam plebejorum ordinis, consulari potestate donati, Tribunorum militum, non consulum nomine, nullis interim Consulibus creatis, gerere potuere.

8. Inde *Tribuni militum Consulari potestate*, *Tribuni militum pro Consulibus*, Livius *Tribunorum militum consulare jus*, Tacitus *Annal.* 1. dicuntur. Plutarchus sub initium vitæ Camilli eorum potestatem describens, appellat nomine *χιλίαρχων ἀπὸ ἰσχυρίας καὶ δυνάμεως ὑπὸ αὐτοῦ ἀπαντὰ προσόντων*, id est, *Chiliarchorum*, *vi & potestate consulari omnia agentium*. Tribunorum militum vocabulum placuit, ut plebejis simul lachro Consulatus contentis, & interim forte animum mutaturis, Consulatus nomen illibatum & integrum patritiis maneret. In quo patritiorum prudentiam quis non laudaverit? Quanquam enim nomen solum alicujus dignitatis habere non vim res vana & prope nihili sit; tamen immense discrimen est inter vim & non nomen.

ac nomen ac simul vim habentem. Nomen quippe ad vim adjicit honorem & dignitatem, non autem delata sine nomine potestas. Idcirco eadem auctoritate instructis non tribuuntur iidem honores, si eodem nomine ac titulo non ornentur. Ergò in Repub. Romanâ diversi sunt Consules; & Tribuni militum consulari potestate, qui à nomine defituri tantum quasi Consules faere. Unde sequitur, concedentibus patribus, ut Tribuni militum consulari potestate etiam ex plebejis crearentur, eo nomine nullam vim potestatem factam esse gerendi Consularatus. Hoc autem patritii volebant. Artis verò hujus usus opportunus & pulcherrimus est, & ubi desideria ac motus eorum, qui actenus à præcipuis dignitatibus exclusi, imponunt earum vim communicandi necessitatem, ubi eorum ministerio & virtute opus, quos ejusmodi dignitatibus ornare per leges Reipub. non licet, & ubi magnifico nomine, & sic simul pompa, magnæ potestati detractis, ærario consulitur. Horum primum Romanæ Reipub. hos Tribunos dedit.

9. Comititia igitur iis creandis indicuntur. *Eventus eorum*, ut loquitur & judicat Livius, *docuit alios animos in contentione libertatis dignitatisque, alios secundum deposita certamina incorrupto judicio esse. Tribunos enim omnes patritios creavit populus; contentus quod ratio habita plebejorum esset. Hanc modè*

modestiam, aequitatemque & alitudinem animi, ubi nunc in uno inveneris, quæ tunc populi universi fuit? Liceat mihi à tanto auctore dissentire. Jure suo nunc maximè uti & plebejorum habere rationem debuit populus, qui eo hæcenus non usus experiendo didicerat sic se in harum contentionum gravissimam tempestatem incidisse. Aliàs ipso facto jam confirmato jure, patritii plebeiis poterant anteferri, cum res ipsa diceret, nobiles, cætera sint pares, ignobilibus in distributione publicorum honorum, esse præponendos.

10. Tres verò potius quam duo creati, vel quo, ut opinor, inter eos & Consules numerum etiam esset dissimilitudo; vel quod in oligarchia tantò securior sit libertas, quanto plures imperant. Hi verò Tribuni identidem numero aucti, & interposità nonnunquam ordinaria Consulium potestate, per annos octoginta in Romana Repub. mansere.

CAPUT XIII.

DE

Censoribus & Censura morum.

1. **P**rimis Tribunis militum Consulari potestate, quod vitio creati essent, augurum decreto abdicatis, & Consulibus suffectis, annus Urbis cccxi. M. Gegnium Macerinum iterum, T. Quintium

Capitolinum quintum Cofs. & primos Cen-
sores Romæ dedit. Ortum autem initium rei
est, ut tradit Livius, quod in populo per mul-
tos annos incenso, neque differri census pote-
rat, neque Consulibus, cum tot populorum
bella imminerent, opera erat id negotium age-
re. Mentio ergo illata à Senatu est, rem ope-
rosam ac minime consularem suo proprio magi-
stratu egere: cui scribarum ministerium, cu-
rodiaque & tabularum cura, cui arbitrium
formule censendi subjiceretur. Neque Tri-
buni plebis dissensere. Reipub. quippe admi-
nistratio nunquam rectius sese habet, quam
ubi singulis ejus negotiis gerendis proprii ma-
gistratus, nullo alio munere aut procuratio-
ne districti, imponuntur. Multitudinem pro-
inde diversorum magistratuum pro multa di-
versaque imperii necessitate optimo semper
consilio Romani probavere. Census ergo,
quem Servius Tullius instituerat, quinto
quoque anno agendi, hoc est, Populi Ro-
mani ævitates, soboles, familias pecuniasque
censendi, populi partes in tribus distribuendi
gratia primi Censores sunt instituti. At ea
dignitas, à parvâ origine orta, tanto deinde
incremento aucta est, ut morum disciplinæ-
que Romanæ penes eam regimen, Senatus,
Equitumque Centuriæ, decoris dedecorisque
discrimen sub ditione ejus nutu atque arbi-
trio essent. Unde illa magnifica apud Tul-
lium de L. L. CENSORES MORES
POPULI REGVNTO; PROBRVM IN
S E N A -

SENATV NE RELINQVNTO. Et Plutarcho in M. Catone maiore Censura dicitur *κερυφή τις πρὸς ἀπάσης καὶ τὴν πολλήν ἀπάσης ἀπιτελείωσι*; *Fastigium quoddam hominum omnium, & quodammodo omnium in Repub. actionum consummatio.* De ea ergo, cum de Censu alibi disputatum sit, nunc nobis nonnulla sunt dicenda.

2. Censura in Repub. Romana magistratus pudoris & modestiæ fuit; quâ toto quinquecentio donati duo, integritate ac modestia ita præ cæteris excellentes, ut eorum vitæ exemplum reliquorum norma esset & optima censura, corruptos aut suspectos aut vergentes magistratuum, vel reliquorum civium mores, de quibus scribi leges, aut in quos pœnæ decerni non poterant, notandi liberrimam habebant absolutissimamque potestatem.

3. Multæ autem ac graves sunt, quæ Censuram in Repub. commendant rationes. In primis illa, quod plurima sese offerant mala, quæ legibus commode comprehendere non licet, aut indictis pœnis antevertere. Neque enim omnia, quæ nocent Reipub. aut prosunt, legum esse possunt argumentum. Quædam igitur, maxime quæ spectant civium mores, requirunt non tam leges, quam sine legibus magistratus, sicut alia requirunt simul & leges, & earum custodes, iudices ac magistratus. Pone illas Sumptuarias, toties in Romana Repub. repetitas, & tanto-

pere celebratas. Haud mihi dubium est, quin
luxus illorum temporum, quæ Censuræ seve-
ritatem adhuc patiebantur, arbitrio Censo-
rum melius potuerit coarceri. Luxus enim
& alia ejusmodi nulla lege accurate satis de-
scribuntur, aut prohibentur. Et certe cum sint
tria præcipua, eaque distincta, juris præ-
cepta; *Neminem ledere*; *Fus suum cuique*
tribuere, & *Honeste vivere*, duo priora le-
gum sunt argumentum, tertium legibus com-
mode non potest explicari. Illa boni civis,
hoc boni viri spectant personam. Quanquam
autem vir malus, quod & docet Aristoteles in
Politiciis, possit esse bonus civis, interest ta-
men Reipub. bonos cives etiam esse bonos
viros, quia à malo viro facile deponi potest
boni civis persona.

4. Cum etiam virtutes sedes suas habeant
in divinis & naturæ præceptis, (neque enim
ex vero, aut pro virtutum majestate differunt,
qui omnes eas collocant in mediocritate) &
 hæc per quosdam quasi gradus, oblivionem,
contemptum, quæsitæque aut paratas peccan-
di occasiones, facile deferantur, ac leges,
earumque custodes magistratus non nisi facta
aut adulta jam vitia pœnis persequantur, ne-
cessaria visa est Censoria auctoritas, cujus se-
verâ & tempestivâ animadversione, velut
sufflamine injecto, futura & jam imminen-
tia prævenirentur. Præstat enim in peccatu-
ros animadvertere, quam eos punire, qui jam
peccarunt,

§. Cuius

5. Cum denique in Repub. multi suspecti esse possint, velut vitam minus recte institu-
tuentes; atque adversus eos non minus, quam
illos, quos plane constat esse tales, Reipub.
paci ac commodis sit prospiciendum; & in
suspectos ex legibus non possit animadverti
(nisi quod in suspitione affectati imperii, aut
læsæ ejus majestatis, pœnæ locus esse posse
videatur) quis non videt, sine ulla iniqui-
tate, suspectis Censorio arbitrio notatis, hæc
etiam parte reddi posse Rempub. & securio-
rem, & meliorem.

6. Ad hæc, plurima delicta sunt, quæ nec
debet punire lex aut judex. Ea, nempe,
quibus etiam levissimæ pœnæ publicarum le-
gum graviores sunt. Omnes enim ejusmodi
pœnæ graves sunt vel eo solum nomine,
quod publicæ sint, & auctoritate publica in-
dicantur. Jam verò constat, delicta multa
esse, quæ gravem pœnam non merentur.
Unde colligere promptum est, quamvis le-
vissimâ publicâ pœnâ, cum omnis illa gravis
sit, ea excipienda haud esse. Debet quippe
proportio esse inter delictum & pœnam.
Quæ autem proportio esse potest, inter quod-
vis mendacium, quamvis avaritiam, quam-
vis simulatam, contentionem, lasciviam,
& quæ ejusmodi plura alia exempli gratia in
medium hic possent adferri, ac levissimam
etiam publicam, sed sic gravem, pœnam.
Quâ ergo ratione sit, ut non omni virtu-
ci præmium in Repub. debeat, eadem sit,
ut

ut non quodvis vitium pœnâ excipiatur. Interim haud statuendum est, ea omnia permittisse voluisse legumlatores, quæ impunita reliquere; aut alia viâ coarcenda non esse, quæ per leges non puniuntur. Coarceri namque possunt per Censores, aut simili potestate instructos alios, quæ alias curæ Magistratum exemta, & ob omni nota penitus intacta, in Reipub. perniciem tandem aliquando sunt exitura.

7. Has ob causas Romani non leges de moribus tulere, sed constituerunt præfectos morum, pudoris, modestiæ; privatæque disciplinæ, nullis legibus, nulli inquisitioni obnoxios; qui pro arbitrio quemvis inhonestæ actæ aut suspectæ vitæ nomine notandi potestatem habuere. Non testibus tabulis, probationibus, interrogationibus, exceptionibusve apud eos locus. Tantæ quippe auctoritatis vi instructos esse conveniebat, qui corrigendis illis civitatis moribus adhibeantur, qui ibi habitant & latent, ubi non pertrahant jura; in quibus si litium ambages, & solennes ordines judiciorum exigantur, & res auctoritas evanescant.

8. Cives autem prorsus sic notabant Censores, ut qui Senator esset, Senatu ejiceretur, equiti Equus publicus adimeretur, plebejus in Ceritum tabulas referretur ac aras fieret, atque adeo non esset in albo civitatis suæ, quâ civis, sed tantummodo ut capite suo tributum nomine aras penderet.

Y

Neque

Neque tamen illa animadversio aut pœna fuit aut dicenda est, cum sub legitimæ pœnæ definitione haud quaquam possit comprehendî. Neque enim in his tam iudicium Censorum, quàm arbitrium & velut præiudicium quoddam fuit. Unde illud Ciceronis lib. iv. de Repub. *Censoris iudicium nihil fere dammato adfert præter ruborem.* Itaque, quod omnis ea Censoria judicatio versaretur tantummodo in nomine, animadversio illa, *Ignominia* dicta est. Ignominia autem & infamia multum differunt. Inde & *notare* tantum Censores dicebantur. Et hæc merito sic instituta, cum Censoria animadversio in iure se tantum occuparet, in quibus, quod iam diximus, legitimæ pœnæ non erat locus.

9. Sunt qui urgent hodie etiam ad Romanorum exemplum in Rebuspub. constitutos esse ejusmodi Censores. At haud satis illi meminisse videntur temporum, quibus nati sunt; quibus facilius multo est utriusque illius veteris Romanæ integritatis gravitatisque institutum admirari, quam imitari. Nos inter qui Christo diximus sacramentum, per præsides præstititque sacrorum, per leges divinas ea est potestas, quâ dum alia merito puniunt, aut notant, quæ merito non puniuntur; alia merito non puniunt, quæ tamen merito punit Magistratus; disciplina morum ac honestati inter Christianos civis satis superque est provisum.

CAPUT

CAPUT XIV.

DE

*Mutatione Reipub. & initiis
Monarchiæ Cæsarum.*

SIVE

C. JULIUS CÆSAR.

1. **C**Um jam longe lateque orbe perdomito princeps gentium esset Roma, ejusdemque majestas foris ubique adoraretur, in exitium libertatis suæ domi grassari cœpit. Quippe per omnes tracta imperiorum formas ac exercita, regum, optimatum, & cum tribuni plebis prævalerent, populi etiam dominationem, pressa ordinum continuis dissensionibus, postquam paucorum potentia se per annos jam plures sensisset obnoxiam, tandem, urgentibus imperii fatis, veterisque Reipub. instituta moribus hominum haud diutius ferentibus, unius principis arbitrio se submitit, inque sinu ejus fessa & fatigata discordiis, velut quietura, consedit; oblita jurandi, quo se, post ejectos feliciter Tarquinius, obstrinxerat olim populus, nunquam passurum sese aliquem Romæ regnare.

2. Ergo ex laceratis usque adeo veteris Reipubl. visceribus, ut jam prope esset nulla, augustissima illa Monarchia Cæsarum

Y 2

enata

enata est; cœpta quidem in Julio & iterum accisa; revocata tamen ab Augusto, ab eodem Tiberioque aucta, ab his ad reliquos ejusdem sanguinis hereditario velut jure transmissa, dehinc usque ad ipsum imperii occasum (neque enim aut Romanum imperium, aut Romani Cæsares jam dicendi sunt) continuata; ita hæc dispensantibus fati, ut in quo cœperat imperii modo imperium Romanum finiretur.

3, Monarchia autem Cæsarum Romanorum nihil aliud fuit, quam unius regia summa & absolutissima potestas, sive *παμβασιλεια*, hereditario jure ad posteros transmissa, qua omnis Senatus populique Romani potestas inter ipsa statim initia penitus est extincta. Inde populus Romanus, post ejectos reges liber, sub Cæsaribus invidioso potius, quam convenienti nomine dicitur, *servire*; ut & libertas ejus sublata, dum Cæsarum imperium & libertas fere opponuntur. Quod tamen haud ita accipiendum est, ac si nulla sub Cæsarum dominatur fuerit populi libertas, sed quod non ea, quæ in veteri Repub. in quâ & penes populum præcipua ac insignita maxime pars imperii erat. Nec enim imperium sed tyrannis est; ubi omnis adempta est populo libertas. Quod quis de Romanorum Cæsarum, aut aliorum omnium, quorum itidem summa est potestas, imperio meritò affirmaverit? Quantumvis enim obnoxius & non suus populus tacitis legibus ad salu-

salutem communem procurandam ita ob-
strictos principes sibi habet, ut iis violatis
ne quidem agnoscere eorum principatum
teneatur. Cæterum illius tam celebris mu-
tationis, qua in omnium optime constituta
& tot pro libertate repertis legibus ac ma-
gistratibus confirmata Repub. unius impe-
rium factum est, quod omnium fuerat, cum
initia jam nobis breviter explicanda sint, &
quæ huc faciunt prope sint infinita, neque
nunc singularim expendemus omnia, neque
præcipua, ex quibus facile colliguntur cæ-
tera, prætermitemus. Quod postremum
facile obtinemus, si in duo, cum statum
Reipub. Romanæ, qualis tunc fuit, tum
Julium Cæsarem (nam de Augusto ejusque
rebus ac artibus alibi dicendum erit) propius
inspiciamus.

4. Et faciem quidem Reipub. inspectanti-
bus haud alia quam corruptissima offertur;
in qua non jus, non leges, non pax vale-
bant, sed studia tantum, eaque acerrima &
infestissima nunc surgentium, nunc succum-
bentium factionum; per quas armato in suum
exitium populo Mariana quidem Cinnana-
que rabies intra urbem præluserat, ut Syl-
lana tempestas latius, intra Italiam tamen,
detonaret. *Causa mali*, ut recte Florus
lib. IV. cap. II. eadem, *qua omnium, ni-
mia felicitas*. Per hanc enim dum aliis
odio est nimia quorundam potentia, alii par-
tam retinere, alii parem comparare student;

Y 3

aliis

aliis procerum, aliis populi, aliis militum sibi studia conciliantibus, facile pauci cæteris majores, Cæsar, Crassus, Pompejus de invadenda Repub, quæ per priorum temporum dissensiones prope extincta jam erat, convenere. Hæc prima est triumvralis oligarchia, qua terrarum orbis imperium trium societate, à Cæsare Gallia, à Crasso Asia, à Pompejo Hispania, à singulis maximi exercitus, sunt occupata. Decem annos traxit ista dominatio. Exinde, quoniam mutuo metu tenebantur, ut raro in societate potentiae est concordia, Crassi morte apud Parthos & morte Juliae Cæsaris filiae, quæ nupta Pompejo generi socerique concordiam matrimonii scedere tenebat, statim æmulatio erupit. Jam, ut idem Florus loquitur, Pompejo suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Inde fax belli civilis. Quo superior Cæsar perpetui Dictatoris nomine omnia mox sub potestatem accepit. Multorum ergo certamina de imperio desinunt fere in oligarchiam, aut potentiam paucorum; hæc autem facile se vertit in Monarchiam, sive dominationem unius, qui aut melior cæteris sit, aut viribus major. Neque sane est quod magis expediat discordanti Reipub. quam unius absolutissimus principatus. Supremum fastigium cum non admittat controversias de imperio, & dissidentium aliarum Rerumpub.

præ-

præsentissimum remedium sit, haud absurde illi sentiunt, qui Monarchiam, si quidem eam ingenia hominum pari possint, reliquis imperiorum formis anteferendam esse arbitrantur.

§. Accesserat ad tot tantarumque dissensionum mala neglectus mos, tanta olim majorum prudentia constantiaque observatus, eminentium hominum virtutes parce colendi, ne scilicet, quia conjunctam plerumque ambitionem habent, nimis aut honoribus evectæ, aut instructæ viribus, contempta exutaque æqualitate, ac vicissitudine parendi & obsequendi, ad mutandam invadendamque Rempub. aliquando verterentur. Tantum quippe periculum imperio, præsertim plurium, imminet à summis quorundam & exquisitissimis virtutibus, si quidem nimium extollas, quantum à summis vitiis. Quare non in populari tantum, sed & optimatum statu pro æqualitate partium, ut rectissime observat & in Oratione de C. Cæsare Dictatore loquitur illustris Hein- sius, ab iis, quorum interest, inprimis vigilandum est, quæ non dignitates modo nimias ac opes, sed nobilitatem, aliaque id genus, ac, ut Aristoteles præclare sentit, virtutem quoque nimiam excludit. Nam & virtutes quorundam nimix esse possunt Reipub. ac ideo suspectæ esse debent. Inde laudabilis instituti & æquissimus ille Atheniensium & Ephesiorum Ostracismus,

quo factum ; Ne quis ex omnibus unus , etiam virtute , nimium excelleret ; si quis excelleret , alio loco & apud alios esset , atque in exilium mitteretur. Quod qui iniquum esse existimant , quam æquum , quia necessarium , sit jus dominationis in Repub. & quid huic debeatur , ignorant. Certe in Cæsare ac Pompejo id neglectum , dum ut virtutibus eminent supra cæteros , ita auctoritate & honoribus extolluntur , ad unius potentiam ac dominationem viam stravit. Constans ergo ac egregia pro Repub. fuit vox illa Catuli apud Vellejum lib. 11. Esse quidem Pompejum præclarum virum : sed nimium jam liberæ Reipub. neque omnia in uno reponenda. Qui ergo honorum bene gestorum in Repub. majores collatos debere esse præmia contendunt , nimium falluntur. Neque enim tantum cuique in Repub. tribuendum est , quantum meretur , sed quantum securitas Reipub. patitur.

6. Quibus Reipub. vitiis factum sit , ut unius opportuna dominationi redderetur , jam constat. An juste & bono publico eo pervenerit Cæsar , restat ut explicemus. De eo enim imprimis ambigitur. Plerique enim tyrannum , patriæ libertatisque communis & bonorum omnium hostem appellant ; & meliorem Pompeii , quam Cæsaris causam fuisse contendunt. Nobis Cæsaris quam Pompeii causa melior ; & , quanquam Pompeii illa , Reipub. causa ac hominum meliorum,

liorum, ipsius etiam Catonis tunc habere-
tur; hi boni nobis potius, quam pruden-
tes, factio potius, quam Respub. fuisse vi-
dentur. Quas privatas gravesque Cæsari in-
jurias Pompejus intulit, quod attinet, sine
armis civilibus salvi esse non poterant aut
Cæsar, aut tot alii, qui eum sequebantur.
Neque interim istam belli civilis justam cau-
sam esse posse asserimus. Quippe quantum-
vis innocenti & quibuscvis machinis in exi-
tium petito civi ea defensio haud permessa
est, quæ bella civilia secum trahat. Nec, si
ad ea, quæ Reipub. quisque debet, atten-
damus, hic locus est ulli ejusmodi armatæ
privatæ innocentiae defensione. Quanquam
enim Respub. repertæ sint, ut omnium in
singulis, & singulorum in omnibus salus ob-
tineatur, hac tamen lege quisque convenit
in societatem civilem, ut justius sit perire
innocentem privatum, quam ejus salutis cau-
sa Rempub. salvam non esse.

7. At vero si bella ea omnia, etiam ci-
vilia, æquissima censenda sint, quæ ad salu-
tem civium ac imperii decus & amplitudi-
nem revocanda referuntur, quibusque im-
minens jam iis ultimum exitium avertitur,
bellum à Cæsare contra Pompejum gestum
haud modo æquissimum, sed necessarium
fuisse contendimus. Respub. quippe Roma-
na, in partes tot per annos divisa, in eum
statum pervenerat, ut nomen tantum &
imaginem, non vim ac usum Reipub. ha-
beret,

beret, nec tam societas civilis esset, quam dissolutio quædam societatis. Si ergo laudibus in cælum merito extollantur illi, qui primi homines vagos & inconditos vi etiam in societatem civilem convenire subegerunt, non minus hercle commendanda sunt Cæsaris ausa, quibus florentissimam olim Rempub., jam nullam, velut ab exitio revocandam ferro, cum aliter non posset, & omnes pacis oblatae conditiones à Pompejo repudiarentur, suscepit. Justissima ergo Cæsari causa belli fuit, & causæ, magno imperii bono, favit fortuna, cum ea ex Pompejo, cujus atrocius fuisse ingenium constat, sperare non potuerit populus Romanus, quæ ex admiranda illa mansuetudine victoris, sed omnibus ignoscentis, Cæsaris accepit. Intererat Reipub. ut Pompejus vinceretur.

8. Victo in Pharsaliæ campis Pompejo, ac in Ægypto occiso, reliquaque omni factione debellata, major jam omnibus Cæsar delatam sibi sub perpetuæ Dictaturæ titulo supremam potestatem accepit; quam, sed trimestri spatio circumscriptam, veteris etiam Respub. optimo consilio identidem admiserat. Inde illa multorum judicia de Cæsare, velut tyranno, qui oppugnaverit patriam, everterit Rempub. ac oppresserit libertatem; & de Cæsarium imperio, velut in primordio ex tyrannide enatum, legitimum demum factum sit quadam quasi usu-

usucapione & longi temporis præscriptione, per quam fit ut in privatis rebus, jure Romano, juxta possessorem pronuncietur. Contra nobis certe videtur. Non oppugnavit patriam, non evertit Rempub. aut jugulum libertatis Cæsar petiit, sed inter eos, qui magis sine legibus & magistratibus vivebant, quam in libertate, eam probavit ac prætulit imperiiformam, quam tempora & mores hominum flagitabant, & quæ ad publici egregii bonum reddendum sola erat comparata. Quin igitur legitimi principes fuerint & Cæsar, & qui cum, ut oportet, in imperio excepere, haud dubitandum est; subscribendumque judicio Taciti Annal. 1. *Non aliud discordantis patriæ remedium fuit, quam ut ab uno regeretur.* & iterum Hist. 1. *Omnem potestatem ad unum conferri, patis interfuit.*

9. Iniquissimi autem & perditissimi illi, qui in Curia Pompejâ Cæsare oppresso, tribusque supra viginti vulneribus confosso, cæde tanti principis sese cruentavere. Quamquam enim ea tempestate id facinus aliis pulcherrimum, aliis deterrimum videretur, ut legere est Taciti Annal. 1. nobis tamen magna ratio est statuendi, eos ut improspere, ita quoque impie ac scelerate repetiisse veteris Reipub. libertatem. Neque aliter sentiendum persuadent quæ ad necem Cæsaris impulisse ejus percussores, Y 6 tradit

tradit Suetonius, Non enim illa satis ostendunt tyrannidem in imperio Cæsarem exercuisse : & boni civis est amare ac tueri præsentem qualemunque Reipub. statum, etiamsi possit melior dari. Quod de principibus ille, de Rebuspub., licet undique non optime sese habeant, affirmaverim ; Non esse iis usui crebras mutationes.

10. Imprudenter tamen Cæsar, qui summum rerum fastigium jam indeptus, & Dictatoris nomen accepit, & uno omnia momento mutare aggressus est ; denique corporis armatos custodes amovit. His enim provocato odio interitum sibi acceleravit. Quanto consultior Augustus ? qui & nomine Principis omnia sub imperium accepit ; & paullatim insurrexit ac veteris Reipub. instituta immutavit. Nec enim satis periti rerum sunt, qui mutata Reipub. uno velut ictu mutari omnia debere statuunt. Sed hæc de C. Julio Cæsare Dictatore pro instituto nunc dixisse suffecerit.

CAPUT

CAPUT XV.

S I V E

Octavius Cæsar Augustus.

1. **J**ulium Cæsarem, ejus ex sorore Julia nepos, & testamento hæres scriptus, ac Augusti nomine mox salutatus, Octavius excepit. Ad cujus principis confirmandum fastigium, & depellendam calamitatem illorum temporum, quæ, ut maximus auctor loquitur, ipsâ etiam pace fuerant seve, togæ pariter & belli artes, concurrere; quarum istis æmulos, Antonium inprimis & Lepidum, exuit aut evertit; his, omnibus jam sub imperium nomine Principis acceptis, sibi ac simul fessæ bellis civilibus Reipub. pacem ac robur conciliavit. Plurimum enim potentium de imperio certamina, unius imperio plerumque & optime finiuntur.

2. Cæterum Augusto, factione jam omni feliciter debellatâ, de ordinanda Repub. anceps cum Agrippa inprimis & Mæcenate, amicorum intimis, deliberatio fuit. Horum ille, sicut Dio Lib. LII. Historiæ Romanæ luculenter tradit, ut Rempub. Senatui & Pop. Romano redderet, neque pristinam ejus formam mutaret, auctor fuit. Democratia inprimis laudata; quod æqualitatis, quæ in eâ est, & nomen speciosum & res justissi-

justissima sit. *Qui enim, inquit, eandem naturam acceperunt, ex eadem gente nati, iisdem moribus imbuti sunt, iisdem legibus utuntur, eundem corporum animorumque usum patriæ exhibent, qui non eos justum sit caterorum quoque omnium honorum participes esse? Qui enim eadem conditione nati sunt, æqualitatem appetunt, eaque potiri gaudent, destituti dolent; neque volunt sub unius semper esse imperio, neque ferunt se laborum, periculorum, impendiorumque participes, rerum meliorum communionem privari.* Ista pro Democratia tum ille. Verum ut hæc gerenda Reipub. forma non est illaudabilis, neque eam melior est Monarchia, ita eam Romanorum rebus tum non convenisse cum Tacito judicamus. *Pacis, inquit ille, interfuit, ut ab una Respubl. regeretur.*

3. Addit Agrippa; Longe esse facilius in Democratia, & imperare ea quæ gravia sunt, ut tributa, & imperata obtinere, quam in Monarchia; quod nempe id Monarchia unus omnibus imperet, in Democratia vero, quod facillimum est, quisque & imperet sibi & obsequatur. At vero falsum nobis videtur, faciliorem in Democratia, quam Monarchia, imperii & obsequii esse rationem.

4. *Ad hæc (ita porro ad Augustum Agrippa) multi genere, divitiis, aut alia fortuna excellentes, viri aliqui boni, principatus tamē unius hominis infesti existent. Hos neque, si augeri patiari, tutus vires; neque si opprimere*

primere coneris, jufte ages. Si iis exercitus ac provincias committes, periculum erit, ne tecum Reipubl. à te instituta status subvertatur. Neque enim vir egregius ullus sine magno animo nascitur. Sin autem hujusmodi viros nullis negotiis præficias, sed ea ignavis & contemptis injungas, mox & strenuorum iram, ob contemptam à te eorum fidem concitabis, & maximis in rebus clades patieris. Neque hujus etiam rationis pondus aliquod aut momentum est. Ut enim pessimi Principes securi esse non possunt, siue optimorum siue pessimorum ministerio utantur; ita optimis in optimis & maximis viris auctis præcipuum & Majestatis & Reipubl. munimentum est.

5. Denique petito à Romanorum regibus exemplo, Nos ipsi, inquit, Romani, quum ante, diverso modo Republ. instituta, id est, Regibus obnoxii, multa pertulissetus incommoda, deinde libertatem appetivimus, eamque consecuti ad tantam hanc potentiam pervenimus; non aliis quidem ullis, quam popularis Reipub. adjuti bonis, quum & Senatus auctor fieret, & populus juberet. Cæterum nec huic etiam in hac deliberatione rationi est locus. Fuerint olim & merito Romanis Reges detestati; iisque ejuratis ad formidatam omnibus potentiam magno gradu provector sit res Romana; nunc temporis tamen convenientius ei erat unius, quam plurium & populi imperium. Ita enim fere sit in rebus huma-

humanis, ut. pro diversa temporum conditione, una atque eadem imperandi ratio, laudanda nonnunquam, subinde detestanda merito videatur. Primo ergo Reges, dein Senatus & populi, tandem iterum unius principis imperium fatigatae discordiis civilibus Reipub. debebantur.

6. Contra vero alia omnia Mecænas apud Augustum differebat, monebatque, ut si quidem patriam amaret, pro qua tanta jam gesserat bella & feliciter confecerat, veterem Reipub. formam mutaret, solusque ipse amplissimum imperium capefferet; ea potissimum usus ratione, quod imperium Senatui & populo reddere jam aut permittere nihil esset aliud, quam impotes mentis, datis jam furoris utriusque plurimis documentis, gladio donare. Et id quidem consilium prudenter, ac non ex suo tantum, sed & ipsius Reipub. usu amplexum esse Augustum, haud dubie statuendum est.

7. Solo autem & in vetere Reipub. etiam agnito Principis nomine usus, Dictatoris illud offerente populo, deprecatus est; Domini autem appellationem, ut maledictum & opprobrium, semper exhorruit. Scilicet vi ac potestate summi imperii munitus, ac contentus, superba illa ac gravia libertatem cogitantibus nomina sapienter repudiavit, cum per ea & augeri non posset summa jam ejus potestas, & odio tantum exponeretur.

8. Tri-

8. Tribuniciam tamen potestatem perpetuam sibi fecit, & quod dignitatis ejus ea vis esset, ut sacrosanctus efficeretur, instar tribunorum; & ut illo summi fastigii à se reposito vocabulo, nec Regis aut Dictatoris invisibilem nomine assumpto, appellatione tamen aliqua cætera imperia præmineret. Callidè quippe intelligebat, haud usurpanda esse principibus illa vocabula, quæ, quanquam summam potestatem significantia, populo sunt invisa.

9. Pontificatum quoque maximum, mortuo Lepido, suscepit. Hoc enim ad *utroque*, sive summam potestatem omnino absolvendam requirebatur. Duobus quippe, religionum nempe cærimoniis, & legibus humanis, Respub. omnis continetur, quantum potestas cum est penes principem, nihil est quod ultra possit desiderare.

10. Cum verò consilium Augusto de retinenda sibi suisque Monarchia jam staret, mox de illius dominationis subsidiis prudenter cogitavit. Quo igiturquam occupaverat, inter tot factionum & conjurationum, quæ metuebantur, tempestates conservaret, & ad posteros quoque transmitteret, Cajum & Lucium nepotes, ex iisque defunctis, Agrippam Posthumum & Tiberium, in familiam Cæsarium induxit, aut adoptavit. Expedit, quippe haud modo Reipub. sed & interest ipsius principis, ne successor in incerto sit, ita enim fit, ut & pluribus munimentis insi-

insistat ipse, & ambitiosæ aliorum spes cohibeantur. Ac falluntur sane qui intutum dominantem esse statuunt, ab eo vivo successorem destinari. Rectius Tacitus, qui ejusmodi hæredes imperii nuncupatos, & palam etiam agnitos, vera nuncupantium principum munimenta Annal. 1. appellavit.

11. Inter hæc, velut præcipuo retinendi imperii instrumento, rara ac inusitata & obvia omnibus comitate, ad promiscuas salutaciones plebe etiam cottidie admissa, animos omnium suos fecit. Nempè civile illud Principum ingenium maximum majestatis eorum decus est ac munimentum. *Unum*, inquit de Trajano suo Plinius, *ille se ex nobis putat, & ideo magis excellit, quia se unum ex nobis putat.* Et verum majestatis pretium ac ingenium illi ignorant, qui illud civile contemptum majestatis esse arbitrantur.

12. Rempub. autem optimis artibus composuit & administravit, nisus omni modo, ne quem novi status pœniteret. Imprimis autem pleraque, ut ait Suetonius, *pestimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam exstiterant.* Ac id quidem non uno ictu, sed paullatim. Quemadmodum enim natura infirmitatis humanæ, ita etiam in emendanda corrupta Rep. tardiora esse debent remedia, quam mala. Qui omnia pariter & statim sublata vult, plerumque non tollit ea, sed auget. Augustus in primo

mo aditu Principatus habebat quidem jam potestatem jubendi ea omnia, quæ vellet, sed nondum prohibendi ea omnia, quæ noller. Longe enim majus est prohibere, aliquid posse, quam jubere. Itaque identidem Principibus rerum in administratione Reip. cogitandum est, plures jubere omnia posse, quam prohibere.

13. Quod provincias spectat, earum alias, easque pacatas populo scripsit, quæ à Proconsulibus sortito lectis administrarentur, & *Provinciae populi* dicebantur; alias, easque impacatas, (validiores vocat Suetonius) sibi rexit, quæ *Provinciae Caesaris* appellatae, & per legatos ejus administratae. Callide profecto & prudenter. Hac enim ratione, ut Dio Cassius notat, Senatum inermem imbellemque efficiebat, & ad se solum arma militesque, præcipuam imperii vim, cum armatis Provinciis transferebat.

14. *Præsidibus autem Provinciarum*, inquit Suetonius, *propagavit imperium, ut & à peritis & assuetis socii continerentur.* Neque sane usui Rebuspub. sunt crebrae magistratum mutationes. Per has enim plerumque fit, ut amoris expertis, rerum inexperti succedant. Annui etiam illi magistratus & ignorant suos, & à suis ignorantur.

15. Militiam quod attinet, legiones & auxilia provinciatim ita distribuit, ut ad tutelam claustrorum imperii, præsertim ad Rhenum in Germania, nihil desideraretur. Quod poste-

posterioribus temporibus neglectum latissimam viam irruptionibus Barbarorum aperuit. Utque perpetuo ac sine difficultate sumtus ad tuendos milites prosequendosque suppeteret, *ararium militare* cum vectigalibus novis, vigesima nempe hæreditatis & legatorum, ac centesima rerum venalium, instituit. Quidquid ex his pecuniæ coactum, militiæ tantum impensum est. Prudenter omnino. Ea quippe optima componendorum arariorum Reipub. est ratio, qua singula singulis tantum, ut militari rei, aliisque ejusmodi majoribus negotiis, destinantur.

16. Ac Provinciis quidem ita divisis, de coartando intra limites, id est, non augendo per militares expeditiones imperio, consilium iniit; quod id & sibi & Reipub. convenientissimum prudenter judicaret. Neque enim aliunde plus securitatis Principi esse poterat, quam ex hoc otio subditorum & vasta illa imperia plus magnitudinis pleniorumque quam roboris habent. *Facilius*, ut egregie olim Scythæ illi ad Alexandram apud Curtium, *apprehendere quam manu Principum possunt, quam continere*. Magnitudo imperii decrementi ejus fere est causa. Neque alia est ratio, quare celebres illæ Monarchiæ tandem sint extinctæ. Stolidi ergo illi, qui vel ambiunt ipsi in omnia imperium, vel unius in omnia imperium pro pace rerum humanarum facturum arbitrantur.

17. Finis

17. Finis vitæ & imperii Augusti in annum ab Urbe condita D C C L X V I I , qui Coss. habuit Sex. Pompejum , Sex. F. & Sex. Appulejum , Sex. F. incidit ; cum post victoriam Actiacam annos x l i v imperium habuisset. Vita ejus , inquit Tacitus , apud prudentes varie extollebatur arguebaturve. Nobis eorum placet judicium , qui laudabant ; pietate erga parentem , & necessitudine Reipub. in qua nullis tunc legibus locus , ad arma civilia actum , quæ neque parari possent , neque haberi per bonas artes. Multa Antonio , ut interfectores patris ulcisceretur , multa Lepido concessisse. Postquam hic secordia senuerit , ille per libidines pressum datus sit , non aliud discordantis patriæ remedium fuisse , quam ut ab uno regeretur. Non regno tamen , neque dictatura , sed Principis nomine rectè constitutam Rempub. Mari Oceano aut amnibus longinquis septum imperium ; legiones , provincias , classes , cuncta inter se connexa : jus apud cives ; modestiam apud socios ; urbem ipsam magnifico ornatu : pauca admodum merito tractata , quo cæteris quies esset.

CAPUT

CAPUT XVI.

SIVE

TIBERIUS NERO CÆSAR.

1. **A**UGUSTUS, cui sinistra fortuna
Cajum & Lucium filios abstulerat,
Tiberium successorem habuit, qui principa-
tum tamen diu recusavit, & adhortantes ami-
cos increpans, ut ignaros quanta bellua esset
imperium, & in Senatu querens, miseram
& onerosam injungi sibi servitutem. Quæ
haud dubie vera, quanquam non ex vero, &
animo, à Tiberio dicerentur. Certum enim
est, longe quidem augustius, sed & longe
etiam difficilius esse, in Repub. imperare,
quam parere.

2. Civilem inter initia ac paullo minus
quam privatum egit; adeo quidem, ut advet-
sus convitia malosque rumores, & famosa
de se ac suis carmina, firmus ac patiens sub-
inde jactaret; *In civitate libera linguam men-
temque liberas esse debere.* Neque interim
male aut inique illi, à quibus male non mo-
do facta, sed etiam dicta in principes severis-
simis pœnis excipiuntur. Nihil enim interest,
feceris male principi, an dixeris. Alium ta-
men mox se præbuit Tiberius, dum legem
Majestatis reduxit, & in minimis etiam
exercuit.

3. Paulla-

3. Paullatim vero Principem se præstitit :
et si varium diu, commodiorem tamen sapius,
& ad utilitates publicas prouidorem. Inter
alia autem recte ab eo sub initium imperii
institutum illud quoque, quod sustulerit jus
moremque Asylorum, quæ usquam per or-
bem Romanum erant. Et certe in bene com-
posita Republ. Asyla facinorosis aperienda
non sunt. Neque male tamen aut imprudenter
Romulus, qui in componenda Romana hac
Repub. initium ab Asylo fecit.

4. Cum de revocandis legibus Sumptua-
riis adversus luxum, qui immensum tunc pro-
ruperat ad cuncta queis pecunia prodigitur,
in Senatu ageretur, quo minus id fieret,
Tiberius optimo consilio intercessit. Nam-
que inveteratus jam populi luxus, & omni
remedio major erat. Principibus autem osten-
dendum non est, quibus remediis impares sint.
Prohibenda legibus in Republ. mala sunt,
nec tamen omnia quæ prohiberi debent, sed
quæ possunt. Mala igitur, quibus jam ad-
suevit vulgus, meliora bonis sunt, quibus
non adsuevit. Et Sumptuariæ illæ veterum
Romanorum leges severitatis præcæ gravi-
tatisque plus habent, quam pro Republ. uti-
litatis.

5. De coarciendo intra limites imperio
Augusti siue præceptum, ut loquitur Tac-
itus, siue exemplum sequutus est. Quod &
imperio dedit, & sibi. Imperio; quia vastum
omne, infirmum est; sibi autem, quia &
omittere

omittere Urbem, caput rerum, ex qua in omnia regimen, & aliorum virtuti campum gloriæ aperire, ac vim & robur imperii permittere, intutum ipsi merito videbatur.

6. Si quæ forte seditio legiones in Provinciis, ut Germania inprimis ac Pannonia, incesleret, per alios potius, quam ipse composuit. Utut enim prima & validissima in ejusmodi malis tollendis sit præsentis Principis auctoritas, prima tamen ac præsentis, motibus tumultuantium non opponenda est.

7. *Disciplinam militarem*, inquit Suetonius, *acerrime exegit, animadversionum & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis*. Eadem enim delicta in militia, quam toga graviora ac nocentiora sunt, ideoque illa merito severius puniuntur. Neque delicta sunt æqualia, ut censebant Stoici. Neque eadem delicta, à non eisdem perpetrata, eadem in Repub. censenda sunt.

8. Hæc laudanda in Tiberio. In cæteris tandem adeo defecit, aut potius in sceleribus omnia supergressus est exempla, (singula hic recensere, haud necesse est) ut invisus jam ac detestatus omnibus, odisse omnes ac tollere, & scelera sceleribus tueri, tutissimum sibi judicaret. Ex optimis quibusque ac maximis viris credidit periculum imminere sibi, & ideo eos, ut Germanicum, ac alios, clam, palam, evertit. Bene & prudenter quidem, quod ab iis etiam metuerit sibi Tiberius; male tamen, quod everterit. Neque

Neque enim evertuntur merito, qui tamen merito à Principe metuuntur. Neque etiam hic placet ille Atheniensium ostracismus, quo adversus virtute, meritis & opibus eminentes viros, identidem utebantur. Sunt enim alia, eæque plurimæ, rationes, quibus, & sine injuria, adversum tales rerum Principes sese possunt tueri. Ut enim optimis Principibus non modo pessimi, sed & optimi quoque simul ac maximi merito metuuntur; ita adversus metuendam injuriam sine injuria securitatem sibi debent ac possunt conciliare.

9. Neque minus tum & pessimos metuit, ac in eos identidem animadvertit. Ut enim optimis inter optimos est & convenit optime, ita pessimi inter pessimos securitatem sibi non possunt polliceri.

10. Cum vero per artes & scelera prope infinita, amplissimum Annalium argumentum, adversus cujusvis ordinis homines Tiberius sequeretur, hæc sane cura in Ælio Sejano defecit, quem dum ad maxima evehit & nimium diligit, tandem necesse habuit timere. Cauti ergo Principis est, non modo non in pessimos, sed ne in optimos quidem ea omnia conferre, in quibus præcipua rerum & imperii vis consistit.

11. Detectâ tandem atrocissima Sejani conjuratione, in eum ac liberos quoque ejus animadversum est. In crimine enim Majestatis & liberi etiam, quanquam innocentes, parentum noxam, neque immerito, ne-

Z

que

que improbando consilio, non quidem ultimo supplicio afficiuntur, sed ab adeunda omni hereditate alieni, & infamia paterna semper notati habentur, ad nullos prorsus honores admittendi; quemadmodum Imp. Honorius & Arcadius, ubi de filiis, perduellis agunt, disertim loquuntur. Neque tamen recte in amicos etiam & clientes Sejani exporrecta poena est. Neque enim scelus est, amasse & coluisse quem amavit aestimavitque Princeps ipse, quanquam mox in summo scelere deprehensum.

12. Sejanus autem, neque accusatus legitime, neque legitimo judiciorum ordine observato, sed manu ac imperio militari oppressus est; *dolo magis*, ut loquitur Suetonius, *quam principali auctoritate*. Quæritur, an recte? & an quis non accusatus debeat damnari? Omnino & jure optimo. Adversum hæc enim remedium statim, non post vulneratam causam, ut J. C. loquuntur, quærendum est. Et merito velut factum interpretando accipitur id, propter quod quis alium merito metuit, quo minus faciat. Quare & furem nocturnum, neque accusatum in judicio, neque convictum, privato cuique licet occidere. Accedit, quod hoc privilegium quoddam sit, quod derogat Juri communi ac justissima de causa, & indulgetur Principi, ut personæ publicæ, tam ipsius principis, quam etiam Reipublicæ gratia. His ergo nocentes haud dubie & idcirco

circo puniendi tollendique etiam videri possunt, quamvis in iudicio nondum accusati vel convicti. Neque in eo quidquam injuriæ est, aut iniquitatis.

13. Sejano licet nunc sublato, idem Tiberio ingenium mansit. qui cum metuendus jam esset omnibus, omnes ipse metuit, & omnibus, velut è specula, insidiatus est. Inde frequentissimæ tunc accusationes, ad quas pessimi quique amplissimis præmiis invitati. Tiberius quidem horum ministerium in perniciem optimorum vertit; accusatores tamen in Repub. & esse, & stipendiis ali, & ad inquisitiones delationesque præmiis illici, non modo utile, sed & necessarium Rebuspub. esse, statuendum est.

14. Hinc optimis quibusque sub pessimo iam Principe & metus & præsentissimum periculum. In optimorum autem, quos illa ætas habuit & Romana tum Respub. dedit, consilia contra tyrannum ac facta, anxie inquit Tacitus, recteque judicat, dum intempestivum amorem libertatis arguit, & imprudentiæ passim eos inculsat. Optimi hac tempestate & simul prudentissimi mihi quidem visisse videntur, quibus latere potius fuit, quam eminere; ac inertia, ut loquitur idem Tacitus, & silentium & modestia pro sapientia fuit. Neque enim illi laudandi sunt, quanquam viri optimi, qui inani jactatione libertatis se ac suis in ultimum discrimen adductis, ambitiosa tantum morte tunc

inclaruere. Nec facienda sub Tyrannis aut
 jactanda sunt bona libertatis, quibus neque
 mala iniquissimæ servitutis possunt averti, &
 boni tantum certissimis periculis obijciuntur.
 Placet ergo inprimis & hic se probat mihi
 illius Agricolæ, qui sub Domitiano vixit,
 exemplum. *Domitiani*, inquit Tacitus;
natura præceps in iram, & quo obscurior, eo
irrevocabilius, moderatione tamen pruden-
tiaque Agricolæ leniebatur; quia non contu-
macia, neque inani jactatione libertatis fa-
mam fatumque provocabat. SCIANT, QUI-
 BUS MORIS ILLICITA MIRARI, POS-
 SE ETIAM SUB MALIS PRINCIPI-
 BUS MAGNOS VIROS ESSE, OBSE-
 QUIUM QUE AC MODESTIAM, SI
 INDUSTRIA AC VIGOR ADSINT,
 EO LAUDIS EXCEDERE, QUO PLE-
 RIQUE PER ABRUPTA, SED IN
 NULLUM REI POST USUM, AMBI-
 TIOSA MORTE INCLARUERE.

Tiberius anno octavo & septuagesimo æta-
 tis, tertio & vigesimo imperii, ab U. C. se-
 ptingentesimo & nonagesimo, finivit. Mo-
 rum illi, ut maximus scriptorum judicat,
 tempora diversa: egregium vita famaque quo-
 ad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit:
 occultum ac subdolum fingendis virtutibus,
 donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem
 inter bona malaque mixtus, incolumi matre;
 instabilis sævitia, sed obiectis libidinibus,
 dum Sejanum dilexit timuitve. Postremo

in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam, remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.

MARCI ZUERII BOXHORNII

D E

S U C C E S S I O N E

E T

*Jure Primogenitorum in ad-
eundo principatu.*

1. **U**T imperia quædam eligentium suffragiis, alia sanguinis jure ac succedendi ordine deferuntur. Hujusmodi pleraque inter Græcos regna fuisse Heroicis, id est, antiquissimis temporibus, haud ambigitur; ac alibi terrarum aliis etiam gentibus placuisse, tot, quæ solo sanguinis titulo in hunc usque diem devoluta, & dehinc devolvenda ad posteros sunt, satis loquuntur.

2. Quanquam verò electionem & successionem extra complexum hujus vel illius Reipubl. insipientibus, illa huic haud dubie anteferenda sit, graves tamen idoneæque rationes his non defuere, quibus successio potior electione, ac Reipubl. convenientior merito visa est. Huc parentum virtus in gerendo recte principatu jam cognita, ac eadem ex posteris non temere sperata; certi successores; via aliorum

rum ambitioni ad imperium præclusa; principum, quorum derivandam ad posteros potentiam constat, pro bono publici egregii ac æternitate major cura; raræ ac seræ plerumque regnatricis domus mutationes; denique quæ ex electione plurima, & pro quorundam populorum ingenio, cujus præcipua in his habenda ratio est, semper metuuntur mala, unâ ad imperium familiâ semel delectâ, quasi semper accisa; ut alia jam non dicam, prudenter referuntur.

3. Cum autem neque unus præscribi possit succedendi modus, neque unus idemque olim gentibus sit probatus, nos hic modo eum, qui & olim frequentior fuit, & hodie fere ubique receptus est, sub examen vocabimus. *Successio linealis* vulgo appellatur. Illa hic nobis est legitimus capescendi imperii modus, quo per sanguine proximos illi, in cujus familiam ut regnaturam populus ac providentia & leges majorum semel consensere, in eadem, quamdiu superest, iis, in quas convenit, legibus, imperium necessario continuatur.

4. Origo instituti à populo est aut principibus, qui ad declinanda in posterum, quæ hætenus plurima oblata erant, incommoda & dubia ac incerta tam electionum quam successionum, & ne augusta imperia vel ab arbitrio hominis, quem identidem transversum affectus agunt, vel à jure hereditario patrimoniali, quod auferri & adimi potest, sed ab
æterna

terna & nunquam movenda lege dependent, uno, omnibusque adeo unius illius posteris, pariter ad imperium & succedendi jus vocatis, id à proximo ad proximum sanguine & gradu, quod is naturæ ac publicis commodis convenientissimus esset succedendi ordo, perpetuis temporibus, usque ad ipsum familiæ occasum, devolvi voluere. Constat id vel ex lege expressa & pactis, vel ex consuetudine à tot retro sæculis sanctissime observata, quæ est ad instar legis.

5. Ex hujus igitur legis, quæ proximum succedere voluit præscripto, non arbitrio ejus, qui proxime gessit principatum, aut testamentali jure fit, ut proximus necessario succedat. Id ipsum illud est, quo iste succedendi ordo ab aliis distinguitur. Non enim jure hæreditario hic succeditur, sed vi legis, per quam primogenitus vel alius proximus succedere jubetur.

6. Quod quidem ut propius rectiusque intelligatur, alios esse principatus patrimoniales & hæreditarios, alios esse legitimos; aliam in his, aliam in istis succedendi esse rationem, sciendum est. Principatus patrimonialis & hæreditarius est, de quo possessor libere & pro arbitrato disponit, & testamentum condit, & imperat legata, & successorem ac hæredem quem vult, sibi facit; aut in quo defuncto succedi potest ab intestato & hæredes testamenti jure scribi possunt, etiam illi, qui familiæ sunt alienæ. Talia olim plurima regna fuere, ut illud Attali, Eumenis filii,
Z. 4 Perga-

Pergamenorum regis, qui testamento Populum Romanum hæredem instituit; & Pharnacis, qui, filiis præteritis pluribus, fratri Mithridati imperium reliquit. Rei enim suæ, & bonis, etiam imperiis, hæreditario jure vel dominio possessis, legem quam quis vult, pro arbitrio imponit. Legitimus autem principatus nobis hic dicitur, de quo lex semel decrevit, per quam non ex arbitrio aut tabulis principis proxime defuncti, sed ex legis sanctione, quæ mutari non potest, proximus, eo, qui præscriptus est, ordine succedit. In illo successio est, quæ dicitur, *Successio per transmissionem*, seu patrimonialis hæreditaria ex testamento vel ab intestato. In hoc successio, quæ dicitur, *Successio per remotionem*, seu linealis legitima, vi contractus & legis, à defuncti jure aut dispositione non dependens. Per illam quippe in principatum succeditur, ut rem, quæ à proximo possessore in succedentem transmissa est; per hanc in principatum, ut rem vacuum, per remotionem alterius, qui eam administravit; per illam in regnum, ut patrimonium ejus, qui proxime regnavit; per hanc in regnum, velut patrimonium generis, cui id jus per regni legem quæsitum est, à proximis ex ordine succeditur. Denique per illam princeps succedit in locum defuncti, jure hæreditatis; per hanc jure proximitatis, sive primogenituræ, non hæreditatis; cum succedere possit etiam repudiatâ defuncti hæreditate, ipsoque invito, & principatus proximiori etiam non

non hæredi debeat. Imo, ut paucis omnia perstringam, per illam in jus, per hanc in locum defuncti succeditur. Atque hæc est, quæ in plerisque jam regnis & principatibus habet locum. Hæreditaria etiam subinde regna illa, sed *κατὰ γενεάν*, appellantur. Sunt enim ab hæreditariis planè distincta.

7. Sequitur ex eo uni familiæ, & in ea proximis singulis ad principatum sic quæsito jure, principatum non in patrimonio, dominio aut proprietate principis esse; sed jure quasi quodam usufructuario, vel potius tanquam Administratorem possidere: principem proinde de eo, contra quam fit & licet in hæreditariis regnis, sive per ultimam voluntatem, sive per contractum & commercium inter vivos disponere, eive, cui velit, cedere, tradere, vel relinquere, aut in partes secare & discerpere, & inter liberos agnatosve, aut alios dividere, denique vendere, alienare, aut legare pro lubitu, imo, ipsa principali stirpe forte deficiente, regni heredem testamento scribere non posse, sed potius populo, aut ejus proceribus, jus competere per novam electionem Reipubl. de successore prospiciendi. Namque successio hæc non jure hæreditario, sed sanguinis niritur; non ex dispositione ejus, cui succeditur, sed legis & consuetudinis, vi pacti & primæ concessionis proximo cuique debita.

Z 5

8. Pro-

8. Proximus ille, reliquis omnibus postpositis, aut donec ei deficiant posterii, dilatis, solus capeffit vacuum principatum; recepto plerisque gentibus optimo more, ut, ne divisa in plures regna & sic labefactata conciderent, in unum eumque, ex ipso naturæ ordine, primogenitum devolverentur. Quare publicum bonum & commodum in hoc jure primogenituræ versari, haud temere asseritur. Populi namque ipsius intererat ut sic succederetur. Melius enim illi, uno rerum potente, consulitur, quam si in plures principatus dividatur; tantoque securius agit quanto potentiori principi subest, in quem unum omnes totius imperii opes collatæ sunt. Ea autem *Successio individua* plerumque dicitur.

9. Proximus quem lex successorem constituit, quis sit, partim natura, partim lex hic ostendit.

10. Per naturam quidem proximi intelliguntur qui ordine nascendi, gradu ac linea propius absunt. id est, minus remoti ab eo sunt, cujus posteros populus, lex, aut consuetudo eo ordine ad imperium voluit ad moveri. Unde sequitur ad ejus primogenitum, & primogeniti posteros, ac, his deficientibus, ad reliquos liberos, eorumque posteros pro ordine nascendi, factio semper à recta linea in aliam proximam transitu, pro nascendi itidem ordine, deverri imperia, in quibus hæc successio habet locum.

11. Per

11. Per legem scēminæ ac ex his orti, aut proximorum nomine nunquam comprehenduntur, perpetuo exclusæ; aut post masculos extinctos demum admittuntur. Est enim duplex Linealis Successio. Alia quæ *Cognatica* dicitur; in qua scēminæ aut scēminis nati in eadem linea non arcentur ab imperio, sed admittuntur, sic tamen ut maribus & ex his natis postponantur; & tum demum regressus ad eas sit, ubi propiores aut pares cætera mares, aut ex maribus nati defecere. Alia *Agnatica*; quæ est successio duntaxat marium ex maribus, scēminis ac ex his natis in ad eundo imperio nunquam agnitis; quarum hæc præ ista commendanda nobis videtur, cum per hanc fiat, ut exteris ac alienis, in quorum torum identidem filia principum in nubunt, aditus ad rerum fastigium sit præclusus.

12. Cum autem nonnulla in hoc argumento controversa sese offerant, haud abs re erit, si illustriorum quæstionum pondus jam excipiamus. De spuriiis multadicere, nihil attinet: qui cum liberorum appellatione non veniant, quivis facile videt nullum hic iis esse locum. De filio ante regnum patri ejusque posteris delatum genito, imprimis ambigitur, an is filio post regnum in patrem collatum nato sit anteferendus. Sed cum ut in bona & jura familiæ paternæ ante parta liberi postgeniti, ita ante geniti in post parta vulgo

Z 6

succe-

succedant, idque æquissimum sit, pro filio ex patre nondum principe genito pronunciare non dubitamus.

13. Hæsitatum quoque est: Si primogenitus, priusquam principis fastigium indeptus sit, vivo patre, relicto filio & fratre, rebus humanis excesserit, uter succedat an avo nepos ex primogenito, an patri filius secundo genitus. At pro nepote contra filium secundogenitum ut stemus, æquum est. Neque enim in hac successione habenda illius ratio est, qui proxime defuncto principi proximus jam superest, sed ejus, qui, ex præscripto legis, ut proximus succedere deberet, si superesset. Huic, licet privato defuncto, cum jus illud, cujus vi succeditur, ipso conceptionis momento acceperit, qui proximus est, præferatur illi, qui superstes propius contingit eum, qui proxime gessit principatum. Jus enim, quo placuit, ut primogenitus principis, ejusque posterius, eodem ordine succederent quæsitum est non primogenito principi, sed primogenito principis. Ex primogenito igitur principis, licet non principe, denato nepos, filio secundogenito hic necessario præfertur. Qui rationem à *jure representationis* petitam huc adferunt, falluntur. Non enim per representationem, a *jure* à patre accepto, sed sub & proprio, & quod à lege est, proximior hic succedit.

14. At si primogenitus aut alius proximus, ceptus ac impar imperio offeratur, siue ob aetatem,

tem, siue vitium mentis, siue utero adhuc clausus nondum adspexerit vitalem hanc lucem, (nam & hic inter proximos censendus est) siue captivitas aut ejusmodi alii rerum humanarum casus ab imperio arceant, quid statuendum est? Certe, non idcirco adimi ei posse jus successionis, ac, etiamsi nequeat ipse per se administrare Rempublicam, posse tamen per Curatores, donec ipse rebus suis supersit. Minores autem, & idcirco sub tutorum potestate constituti, cum maximum iis discrimen ex tutoribus metuendum sit, ut citius ea solvantur, quam Jure civili liberi privatorum, ratio evincit. Et Aurea, quam vocant, Caroli I V. Bulla recte institutum est, ut Principes ad imperii sui administrationem admittantur, postquam annum ætatis decimum octavum impleverit.

15. Quid si idem gravi delicto sese reddiderit indignum, aut accepto jam imperio merito exciderit? Non dubitandum est, quin, si quidem liberos habeat, eosque innocentes, siue ante, siue post delictum, genitos, primogenito, aut si hi desint, proximo, siue fratri, siue agnato, imperium debeatur. Non una ratio est, quæ id persuadet. Cæterum, cum satis ardua illa quæstio sit, priusquam alia exponere aggrediamur, duo inprimis in primogenitis observanda & accuratè distinguenda sunt, primogenitura, nempe, ipsa, & jus primogenituræ. Illa à natura, hoc à lege est.

16. Pri-

16. Primogenitura ipsi à natura est, quia eo ipso, quo quis conceptus prior aut editus in lucem est, primus loco, primus ætate, primus stirpe inter fratres constituitur, ac naturæ prærogativam habet. Hæc ipso conceptionis momento acquiritur, neque ulli comperit, neque unquam competere potest, nisi qui eum locum naturæ ordine prior occupavit; aut inter descendentes ex eo ordine est; illo autem decurso tum demum natura perfictionem suppletur, & secundogenitus aut suo ordine tertio-genitus pro primo habetur. Jam vero ea quæ à natura est prærogativa haud dubie est immutabilis. Unde sequitur, quod quemadmodum Natura ipsa vel auctor Naturæ Deus, facere non potest ut id quod fuit non fuerit, aut quod natum est, natum non sit, ita neque primogenitus ipse, neque alius quispiam, quicumque tandem sit, transferre in alios potest hanc à natura acceptam ordinis prærogativam.

17. Jura vero primogenituræ, quæ alia atque alia usitata gentibus inveniuntur, à lege sunt, non à natura. Lex quippe, sive statutum, sive consuetudo, hunc præcuntis naturæ ductum non modo sequuta, sed insuper sancte ita & comiter venerata est, ut eo, quem natura fecit, loco, ac ordine priori eximium aliquid, quo supra cæteros emineret, tribuerit; quemadmodum inter Principes primogenito & ex hoc nascituris, primogenitorum inter hos semper habita ratione, jus in
impe-

imperium succedendi. Adeo ut à natura accepta illa immutabilis aut immobilis prærogativa, fundamentum sit prærogativæ & eminentiæ, quam lex velut mantissam adjecit. Unde colligere promptum est, non minus hanc quam illam immobilem ac immutabilem esse, nisi primogenitus ipse facto suo eam repudiaverit.

18. Primogenitus quippe princeps jus suum & sponte sua à se alienare ac in alium transferre, & per delictum ejus jacturam facere potest. Nam & unicuique renunciare juri suo licitum est; & principes iis nonnunquam flagitiis operti deprehenduntur, propter quæ principatu indigni merito censentur.

19. At alienatio illa, quæ sponte principis fit, ita limitata est, ut, dum superest, non nisi in sanguine proximum, aut, si intermedii proximiores consenserint, in remotiorem ejusdem sanguinis alium transferre possit principatum. Lex enim regni, contra quam non integrum est principi quicquam facere, eo ordine regni iniri & continuari voluit administrationem. A se igitur alienare imperium potest, non à familia, non ab iis, quibus in familia proximis competit jus succedendi. Neque aliter se res habet in alienatione, quæ sit ob delictum. Cum enim nemini, ac proinde etiam principi, qui deliquit, nihil amplius auferri possit, quam quod habet; & huic nihil competat præter curam principatus ac administrationem; hac autem, quocunque

cunque tandem modo aut nomine, finita ac extincta, imperium ad proximum ex præscripto legis, quæ omnes alieni & alios ejusdem sanguinis remotiores excludit aut differt, & sine summo flagitio violari non potest, sit devolvendum; plane apertum est, solum sanguine proximum ei qui deliquit, ut legitimum successorem esse admittendum.

20. Jam & hoc quoque animadvertendum est, quod, si principes isti non sint proprietarii & domini, sed Administratores tantum & Curatores, patresque quidam, ut sic dixerim, fidei commissarii regni, bonorumque regni, opumque publicarum; profecto propter eorum crimen proximum innocentem, cui regnum debetur ex immutabili lege, excludere, sit iniquissimum. Neque enim ulla est ratio, quare deterioris juris esse debeant in fideicommissis principes, quam privati; quorum bona fidei commissaria ut alienari prohibentur, ita ob delictum ejus, cujus fidei commissum sunt, nequaquam possunt publicari.

21. Facit huc quoque, quod, cum iidem principes contrahendo, disponendo, alienando, oppignerando, ullove alio modo, liberis agnatisve, quibus jus ex lege quæsitum est, quique certa spe expectant principatum, non possint præjudicare, ita nec delinquendo, quodcunque tandem crimen sit, cujus rei peraguntur. Delicto enim locum Fisco in bonis suis facere, quid, quæso, aliud est, quam bona sua alienare, & in extraneum trans ferre,
cum

cum Fiscus extranei loco habeatur? Et quis pariter non videt, nullum jus Fisco ex delinquente, tanquam alienante, acquiri in iis bonis, quæ alienandi potestatem non habet ille, qui deliquit? Talia verò sunt isti, de quibus hæc agitur, principatus.

22. Quid quod res & jura nostra, siue ea re ad nos siue spe pertineant, nisi ob consensum, aut delictum nostrum non possint auferri. Non loquor de spe vana, nuda, & fallaci, quæ ab eventu; sed certa, quæ à jure & lege dependet; per quam primogenitus, etsi principatus ad eum nondum pervenerit, jus tamen jam quæsitum habet ad principatum. Si igitur hic spes certa sit ac legitima, si jus primogenito ipso conceptionis aut natiuitatis momento sit partum, quomodo id delicti alieni causa fas erit adimere? Longe quippe differt ea spes ab illa, quam liberi in bonis parentum aut legitima vulgo habent, quæ parentum luxu, delicto, arbitrio, minui, frangi ac plane everti potest.

23. Si etiam à patre, aut alio proximo jus succedendi proximus hic non habeat, quod ex iis quæ jam dicta sunt plane liquet, sed à lege immutabili, patris aut alterius proximi delicto, cum per eos legi nihil possit derogari, fieri non potest, ut proximus successionem excludatur. Non eo inficias jus illud succedendi vivente patre velut suspensum esse filio; interim non à patre id dependet, sed à lege non movendâ. Imo superstitie patre, in filio

filio non tam suspensio juris est, quam pleni ejus usus; neque jus nullum est, sed tantum dilatum: neque quærendum, sed jam quæsitum. Haud ergo damnato ob delictum patre, id filio adimendum, quod ante patris delictum, nec à patre, sed à natura & lege accepit.

23. Nemo objiciat, hæreditaria hæc regna nonnunquam appellari. Certe ita nonnunquam, quanquam nec recte dicuntur. Sed hæreditas sola sanguinis intelligenda est, non jus hæredis. Recte sane illi, qui qualitatem successoris, non qualitatem successionis hæreditatis nomine hic significari pronunciant. Per hæredem filius, ut filius, non ut hæres regni intelligendus est. Id enim quod per hæreditatem sanguinis hic acquiritur, non acquiritur per illum, cujus sanguinis est filius, aut alius proximus, sed per legis dispositionem. Ut autem nulla ratio excogitari potest, qua fiat, ut hæreditas sanguinis tollatur, ita etiam nulla esse potest, qua fiat, ut alicui adimatur jus, quod, dictante lege, cum hæreditate sanguinis semper est conjunctum. Ergo neque culpa ejus, cujus sanguinis quis proximus tradux est.

25. Adde, quod non tam ultimo, quam primo acquirenti, sive illi, qui omnium primus beneficio ac judicio legis sibi suisque posteris omnibus jus illud succedendi comparavit, (sunt qui *Genarcham* vocant) proximus quisque hic succedat, adeo ut ultimus successor sit successor primi, etiamsi inter primum

prin-

principem & ultimum successorem vel mille principes intercesserint. Si id verum sit, sicut est verissimum, pro insignita haud dubie injuria haberi debet, si innocens & à lege successor datus, ob ejus crimen, cui non succedit, & cujus res non est, in quam succedit, ac cujus beneficio jus succedendi haud acquisivit, ab ad eundo principatu arceatur. In lineali ergo illa successione, de qua omnis hæc disputatio instituitur, non uni hæredi, sed ejusdem familiæ omnibus, & inter hos inprimis proximis, jus succedendi quæsitum est, omnesque adeo hæredis nomine significantur. Igitur & ob unius crimen, juris sui tot alios, qui innocentes sunt, facere jacturam, nequaquam statuendum est. Constat enim pœnas neque personam, neque bona delinquentis excedere debere.

26. Facit autem causæ illustrissimæ æquitas, ut in augusto illo Serenissimi Principis CAROLI LUDOVICI, Comitis Palatini ad Rhenum, & Sacri Romani Imperii Electoris, nomine, hic nobis definendum sit. Qui innocentis Principis filius, & ipse Princeps innocentissimus, ac nihilominus totum per annos ditionibus suis dignitatibusque privatus, de atrocitate injuriæ merito exposulat, cum neque linealis hujus successionis ratio, neque sacratissimæ ac tanta majorum religione & pace observatæ Imperii leges, cum, etiamsi esset Principe nocentissimo generitus, excludi patiantur.

M A R C I

MARCI ZUERII BOXHORNII

D E

Electiōe & Successiōe.

1. **M**agistratus in unaquaque Republi-
blica maximopere necessarius est.
Hujus enim prudenti imperio, sanis consi-
liis & fideli cura omnia recte se habent; paci
& securitati publicæ prospicitur, juris & æqui-
ratio habetur, bonorum civium virtutes &
merita præmiis ornantur, in malorum vero
ac legibus recalcitrantium vitia ac scelera,
animadvertitur, &, ut verbo dicam, felicitas
publica obtinetur & conservatur.

2. Non sufficit vero Magistratum in sin-
gulis amplissimi Regni ditionibus, singulis-
que civitatibus haberi; neque satis consultum
est totius Regni administrationem pluribus,
præsertim vero vita moribusque discrepanti-
bus, committere. Multorum enim ejusmodi
regimen multa plerumque & innumerabilia
secum trahit mala; imo & aliquando, ob
discordias intestinaque inter eos ex discordiis
bella, perniciem atque adeo occasum toti
Regno adferre solet. Quare necessum est,
ut sit unus, à quo reliqui omnes Magistratus
dependeant, quique summa præditus potestate
universis Regni incolis totique multitudini
præsit, & eam ex æquo regat atque gubernet.
Monarchiam enim cæteris omnibus Rerum-
pub.

pub. formis meliorem perfectioremque esse existimamus.

3. Talem potestatem jure nemo sibi vendicare aufit, nisi populi consensu, sine quo nulli unquam principatus constituti sunt, nulli constituuntur.

4. Ex consensu autem populorum duæ tantum legitimæ summam potestatem consequendi viæ sunt: Electio & Successio.

5. Electio est, qua idoneis suffragiis eorum, penes quos est eligendi potestas, dignior visus ad imperii fastigium evehitur.

6. Successio est, qua quis Principe patre natus, vel proxime eidem sanguine junctus, ad principatum, tanquam hæreditario jure sibi debitum, & per sanguinis propaginem ad se delatum, necessario admovetur.

7. Utraque & electio & successio est laudabilis.

8. Quæ verò illarum præferri debeat, celebris olim hodieque agitata est quæstio, neque adhuc satis convenit inter civilis sapientiæ doctores.

9. Nonnulli, qui successioni potius quam electioni favere rationem putant, inter successiones discrimen interponunt, quarum alias simplices, alias vero compositas dici volunt.

10. Simplex successio iis est, quæ (nam eorum verbis hic uti necesse est) sine ulla suffragatione populi, & civitatis consensu est; & hanc in Tyrannide exerceri statuunt.

11. Quasi vero simplex, quæ dicitur, successio

cessio Tyrannidem secum trahat. quod à ratione plane abludit. Principes enim, non Tyranni, dicendi sunt qui ejusmodi ratione ad imperium extolluntur.

12. Compositam successionem vocari volunt, quæ præter jus naturale sanguinis, consensum Civitatis, directionem legis, juramentum, consilium, aliaque ejusmodi admittit. Hæc iis laudatur omni electione eo melior, quo certior; eo tutior, quo multorum sapientia & consilio sanctior redditur.

13. Sed, quis non videt, omnes illos ritus & circumstantias nihil aliud esse, quam libertatis Ordinum Regni vanam speciem, larvam & fucum? An non eadem quoque successionem, quam fingunt, compositam sequuntur mala, quæ ex simplici (quam vocant) oriuntur?

14. Adde quod successionem compositam vocare sit absurdum. Quippe vera electio & vera successio pariter concurrere non possunt.

15. Nobis ergo electio successioni, quocunque tandem nomine illa commendetur, præponenda videtur, ob multas sane & graves rationes.

16. Ad quas priusquam accedamus, sciendum est, electionem à nobis duplicem statui, voti liberi & voti restricti.

17. Illam dicimus esse, cum liberum est electoribus pro lubitu quamcunque personam eligere.

18. Electionem vero voti restricti appellamus, cum ea ad certum personarum genus restringitur.

19. Utram-

19. Utramque hanc electionem successioni præferimus. In ea namque Reipublicæ potius, quam regnatricis domus; contra in successione regnatricis domus potius, quam Reipublicæ ratio habetur.

20. Ipsi etiam rationi magis consentaneum est, ut qui hominibus in libertate imperatorus est, eorum suffragiis ad principatum evehatur.

21. Quanto præterea virtus perfectio est natura, tanto & electio præstat successioni. Quippe electio secundum & propter virtutes tantum instituitur; successio verò tantum per naturam.

22. Quis insuper neget per electionem, siquidem recte sit instituta & nullis illaqueata præjudiciis, semper optimum quemque & virtutibus majestate regia dignis ornatum ad libera Reipublicæ capeffenda admitti?

23. In successione contra non qualis optatur, sed qualis offertur, bonus, malus, aptus, ineptus ad regiam dignitatem admovetur: unde profecto magnum Reipubl. imminet discrimen.

24. Ad hæc Principes, qui eliguntur, continuo ad alias atque alias pro libertate subditorum repertas leges possunt obstringi; qui succedunt non item.

25. Nihil obstat quod sententiæ huic contrarium statuentes plerumque obiectant, plebsque ante acceptum regimen, optimam indolem mentiri, pessimam tegere ac dissimulare, quæ tandem post collatum imperium triumphare solet. Per electionem enim princeps

ceps factus, si in exitium Reipub. tendentes artes haud mutare velit, neque observet leges in quas juravit, principatu exui potest. Accedit & illud, quod ubi electio habet locum, optimi saltem visi eligi possint; ubi successio, saepe quoque quos palam constat esse deteriores, necesse sit solio imponere.

26. Quare electio successioni à nobis merito præfertur, non tam quod nulla (quemadmodum nihil est tam recte institutum, quàm sua sibi mala habeat conjuncta) sed quod multo minora secum trahat incommoda & discrimina quam successio.

27. Restat ut ea, quæ de eligendi modo, eligentibus, & eligendis controversa sunt, expendamus.

28. *Meliusne est omnium, qui in Republica sunt, Ordinum, an vero præcipui tantum, qui est Nobilium, suffragio peragi Principis electionem?*

Nobis melius Reipublicæque consultius videtur uni tantum, eique præcipuo, id est Nobilium, Ordini electionem permittere. Si enim reliqui etiam Ordines ad id munus admittantur, electio sine summa confusione, imo & aliquando sine majoribus motibus & intestinis bellis peragi non possit.

29. *Ex toto Nobilium Ordine præstatne paucos quosdam electores deligere ac constituere, quam totius convocati Ordinis suffragiis Principem creare?*

Posterius amplectimur priorique præferendum arbitramur. Quippe pauciores amb-

ambitiosi si ad imperium adspirantes, licet imperio indigni, in suas partes pertrahere, eorumque gratiam vel muneribus vel promissis de-mereri sibi possent. Contra in tanta & conjuncta Nobilium multitudine prope impossibile est hasce technas cudere, iisque omnium studia sibi conciliare.

30. *Convocato eligendi Principis gratia toto Nobilium Ordine placetne omnium ad sensu, an vero, inter dissidentium studia, majoris partis suffragiis electionem absolvi?*

Propter omnium quidem æqualem libertatem, & in Principe eligendo parem potestatem, non nisi communi ad sensu electionem institui necessum esset. Nihilominus tamen inter diversa sentientes, ut Reipubl. vacuæ & laboranti consulatur, utque omnibus moribus & dissensionibus imponatur finis, melius est eum Principem agnosci, quem major pars probaverit, non exspectato omnium ad sensu.

31. *Cum in Nobilium Ordine alii eminentioris, alii inferioris gradus sint, videturne illorum suffragiis majorem vim ac auctoritatem, quam horum esse tribuendam?*

Minimè gentium. Cum enim Princeps omnibus ex æquo præesse debeat, æquum & justum est, etiam omnium æquipollentibus suffragiis ad sceptrum admitti. Nec ipsa libertas, qua æquali omnes gaudere debent, patitur ut suffragia eminentiorum suffragiis eorum, qui fortunæ conditione minores sunt, majora censcantur.

32. *Consultiusne est tacitis, quam apertis votis Principis electionem instituere?*

Vota aperta tacitis longe anteferenda esse statuimus, quoniam Reipubl. commodis sic maxime consulitur. Hoc quippe modo dissentientes auditis meliora in medium adferentium rationibus à sententiâ suâ recedunt facilius, melioremque amplectuntur.

33. *Sortitio in electione Principis estne præbanda?*

Ubi quidem votis & communi plurimum ad sensu electio feliciter peragi potest, absurdum videtur eam fortunæ sortisque casibus permittere. At ubi eligentes discordes sunt ac hæsitant inter plures, qui ingenio, virtute, genere opibusque pares digni imperio offeruntur, sortitiones haud improbamus, imo plane necessarias esse asserimus.

34. *Præstatne indigenam quam peregrinum Principem eligere?*

Indigenam, si principe dignis virtutibus instructus adsit, præferendum esse putamus. Facilius enim est ejus, qui in gremio Reipubl. educatus est, indolem & mores cognoscere, faciliusque judicare, an dignus sit cui Regni administratio credatur. Adde, quod difficulter libera gens à peregrino & alienigena se regi patitur, qui se moribus & ingeniis ejus accommodare nescit. Quod si vero Regnum indigena qui æquè idoneus imperio sit ac exterus, careat, aut per peregrini electionem regni opes possint amplificari, peregrinum indigenæ præferendum

dum esse statuimus. Hoc Poloni, nec infelicit-
ter, probant. Regnum enim suum potentia
electi peregrini Principis augent & confirmant.
Hoc modo ad Poloniae regnum accessit Lithua-
nia Uladislao Jagellone ejusque posteris in hunc
usque diem ad regnum admotis.

35. *Meliusne est, togæ artibus excellentem
preferre virtutibus militaribus eminenti, si de
eligendo Principe deliberantibus duo sese offe-
rant, in quibus illæ virtutes non conjunctæ, sed
singulæ & solæ tantum inveniuntur?*

Togæ artibus præcellentem anteponimus;
quia & digniores illæ sunt quam bellicæ, & ma-
gis necessariae, & res militares facilius, quam
togæ, per alios possunt administrari.

36. *Consultiusne est ex eadem familia, si qui-
dem in ea digni imperio sese offerant, continuo
Principes eligere, quam identidem sceptrum ad
alias familias transferre?*

Ex eadem familia continuo deligere, multo
consultius est. Si enim illâ spreta abjectaque
Regnum in aliam transferatur, certe magno-
rum insuperabiliumque bellorum causa fo-
mesque facile offertur.

37. *Probandumne illorum institutum, qui
electo Principe adhuc superstite, alium designant,
qui illum defunctum in imperio sit excepturus?*

Haud improbandum illud videtur, si quidem
eligatur sanguine proximus & gratissimus jam
tenenti Principatum: cum ejus etiam gratia ad
procurandum bonum publicum sic magis ob-
ligetur. Accedit, quod hac ratione mala, quæ

ex interregnis nonnunquam resultant, com-
modè possint evitari.

38. *Princeps qui succedit majore & honora-
tior illo est, qui eligitur?*

Nequaquam. Si enim cætera paria sint, pares
illos, ut & eorum legatos, loco & dignatione
esse contendimus.

39. *An Principum, qui succedunt, imperium
magis confirmatum majoribusque munimentis
insistit, quam eorum, qui eliguntur?*

Statuimus non minus his quam illis constan-
tissimum obsequium à populo deberi; nec mi-
nus his quam illis hunc esse obligatum; ac pro-
inde æquè confirmatam esse horum conditio-
nem. Neque populus aut Proceres, quibusejus-
rei est potestas, ob minus graves rationes exue-
re imperio electum principem possunt, quam eum
qui hæreditario successionis jure ad principa-
tum admotus est.

40. *Si interregnum esse aliquando contingat
(ut, ubi electio locum habet, fit sapissime; qui
tamen nomine successio electione potior non debet
videri) fasces Regni penes quem esse expedit?*

Qui & sumæ dignitatis, summæque authori-
tatis sit, & in quem nulla regni appetendi suspi-
cio cadat. Id Poloni faciunt, fasces Regni Ar-
chiepiscopo Gneznensi, tanquam Primati Re-
gni & Primo Principi deferentes. Hic Comitia
indicit, legatos audit, novi Regis electioni lo-
cum indicat, electumq; nominat & promulgat,
ac post ea tempore coronationis (quæ Cracoviæ
peragitur) diademate capiti imposito inaugurat.

MARCI

MARCI ZUERII BOXHORNII

D E

P O E N I S.

1. A D conservandam Rempubl in primis faciunt præmia & poenæ. De poenis jam dicturis nobis res ab origine arcessenda est.

2. Amisâ igitur primâ illa integritate hominum ac majestate, non bruta modo in eos obsequium, sed & homines officia, succedentibus in horum locum injuriis, exuere.

3. Natura tamen, ut beneficia & pollens mater, pro recens natis pietatem parentum ac vim opposuit; majoribus autem rationem & robur dedit ad injurias omnes, earumque autores avertendos, invadendos, castigandos, tollendos.

4. Neque enim rectè sentiunt, qui hominem inermem, vacuum, opportunum injuriis nasci, cum insigni naturæ contumeliâ, tradidere.

5. Quin igitur naturæ lege mandata unicuique sit cura & defensio sui ac suorum. & cuivis homini privatâ autoritate propulsare injurias, vi frangere vim inferentis, ac sic punire liceat, haud ambigitur.

6. Neque, quin hoc jure æquissima sint singularia certamina privatorum, dubitandum est.

7. Cæterum cum homines aut proprii judicii adulatione decepti injurias interpretarentur, quæ non erant, aut veras injurias vendicando,

A a 3

libi-

BIBROE
DEL DR.
L. MARCO.

libidine nimiam ultionis, modum excederent, & nullo nocendi fine, injuriæ ex injuriis traherentur; tandem constitutis jam Rebus publicis, necesse fuit, ut publica, non privata autoritate injuriæ cognoscerentur; pro cognitarum magnitudine plecterentur autores; & poenæ exemplo vel nocentes, vel adhuc innocentes à simili scelere deterrentur.

8. Ita, postquam homines in civilem quandam societatem coaluere, ista, quam natura fecerat, privata potestas lædendi, aut puniendi eos, qui priores læserant, privatis adempta, & ad magistratus translata est.

9. Quare, sicut privatis integra manet sui & suorum modesta & innoxia defensio, ita negata est major illa & armata vis in autoribus injuriarum propulsandis & persequendis.

10. Nec tamen, post imperia constituta, negata illa aut illicita est iis in locis, ubi non possunt adiri judices aut leges; & eâ necessitate ac vi oblata, quâ eorundem auxilium sero imploraretur; denique ubi ex autoritate publica ea potestas facta est privatis. quod postremum ubi evenit, auctoritas potius publica dicenda est, quam privata.

11. Ut in mari.

12. In deserto.

13. In malè constitutis ac imperfectis illis Rebus publicis, quales Nomadum & Scytharum quorundam antiquis describuntur, in quibus subditorum nullæ fixæ aut satis conjunctæ sedes sunt.

14. De-

14. Denique in præsentissimo discrimine, ubi invocanti leges & iudices, dum invocatur, haud dubiè esset pereundum. Præstat enim, ut alibi Imperator loquitur, occurrere in tempore, quam post exitum vindicare.

15. Æquissima ergò videri haud dubie debet privata illa vis & defensio, quæ inculpatæ tutelæ moderationem habet.

16. Neque minor ratio est, ob quam privato furem nocturnum, telo armatum, impune liceat occidere.

17. Constat ex his nihilominus, aut fallor, privata duella in bene constituta Republ. esse illicita & nullo colore posse defendi, dum qui se ac causam suam iis nunc permittunt, palam turbant officia, & magistratus invadunt auctoritatem.

18. Haud minus dubitandum est, ne quidem, ubi nequicquam iudicum aut legum auxilia implorata sunt, privatâ vi aggredi, lædere aut punire nocentes licere.

19. Ipsa quippe ratio satis dictat, convenientius esse, ferre injuriam non modò à reo, sed etiam à negligente, iniquo aut corrupto iudice illatam, quam necessarium adeò in Republ. ordinem, licet minus nobis faventem, privato impetu turbari.

20. Imo in Republ. ne quidem justo dolori privatam ultionem legibus permittendam censeo: ne quidem marito, ut adulteram uxorem, aut adulterum in ipso flagitio deprehensos occidat, quanquam difficillimum sit doloribus

istiusmodi moderari. quare id Romanorum legibus potius permissum, quam probatum.

21. Solius ergò magistratus est animadvertere in nocentes, quò & Reipubl. satisfiat, & his in quos peccatum est, & quantum quidem fieri potest, in posterum caveatur, ne peccetur.

22. Fit id poenâ. Poena vulgò describitur; Malum passionis, propter malum actionis.

23. Publica igitur Poena nihil est aliud, quam malum, ob malum, quod culpæ vocant, pro hujus magnitudine, autoritate publicâ illatum illi, qui in universitatem insigniter peccavit.

24. Non ergò poena est omne id malum, quod quis solâ autoritate publica indictum patitur.

25. Sæpe enim ex autoritate publicâ, nec tamen immerito, idem patiuntur, & ille, qui ejusmodi poenam meritus est, & ille qui non est meritus.

26. Nec solum malum pati, quod reus patitur, poena est.

27. Idem enim sæpe rei patiuntur & infelices.

28. Solo ergò malo culpæ fit, ut malum fit & dicatur poenæ, sive poena.

29. Ejus culpæ autor planè cognitus esse illi debet, qui puniendi in Republicâ accepit potestatem, priusquam puniat.

30. Non tamen per quæstiones & torturam.

31. Alias enim poenam pateretur, quem nondum constaret peccasse; & poena delicti esset causa, non quidem facti sed confessi, quod est iniquissimum.

32. Ne-

32. Neque per quæstiones extorquenda videtur nocenti confessio culpæ, de quâ iudicium satis constat.

33. Non quod iniquum illud, sed quod non necessarium sit. Sufficit enim hic iudicis conscientia, licet nocentis confessione non confirmata.

34. Neque hercle ex usu est, dependere iudicum conscientiam à maleficorum illorum trigonum constantiâ & patientiâ, qui majoris mali evitandi gratiâ facile minus patiuntur.

35. Sed & insignis esse culpa debet, ob quam publica poena irrogatur.

36. Nam cum gravis sit omnis poena publica, etiam levissima, quia est publica; neque poena major esse debeat delicto, profecto insigni esse oportet delictum, cujus causa ista infligitur.

37. Eiusdem enim hic indolis præmia, & poenæ sunt.

38. Præmia non dantur nisi ob insignia merita; ergo poenæ non debentur, nisi ob insignia delicta.

39. Insigne delictum est, quo in totam universitatem peccatur.

40. Fit id, cum aut facto ipso, aut exemplo in singulos dato tota universitas læditur & turbatur.

41. Facto ipso læditur tota universitas, cum uno, ut sic dixerim, sceleris ictu publicæ privæque omnium salutis jugulum petitur. Eiusmodi sunt, quæ lege maiestatis in iudicium veniunt,

niunt, ut si quis proditione exercitum, plebem seditionibus, malè gestâ Republ. ejus majestatem minuerit, & quæ ejus generis sunt alia.

42. Exemplo in universitatem totam peccatur, cum singuli, quæ sunt cives, læduntur. Talia sunt, ut alia nunc prætermittam, quæ propè infinita sunt, & de quibus haud ambigitur, furtum, adulterium, & quæ similis ingenii plura offeruntur.

43. In reliquis delictis, cum non evertant aut minuant boni civis personam, & ex infirmitatis humanæ quasi quadam inevitabili lege nascantur, non tam poenæ publicæ, quæ tantum exferenda est in delicta, quæ à quovis cive facile possunt prætermitti, quam privatae, & censuræ publicæ est locus.

44. Sufficit enim in Republicâ magistratui & indicendis ab iis poenis in ea esse imperium, & vim, quibus societas civilis continetur, aut turbatur. Nec putandum est, aliâ lege consensisse gentes in principum dominationes.

45. Ita patri filium, non quæ civem sed filium, & domino servum puniendi privata relicta est potestas. Nec enim civili imperio paternum aut herile abrogatur, vel in vaditur.

46. Haud tamen capitale supplicium patri in filium, aut in servum domino permittendum est.

47. Et antiquissimis Romanorum moribus jus vitæ ac necis datum, aut patribus in filios, aut dominis in servos, nimium, illaudatum ac merito tandem abrogatum esse, censendum est.

48. In-

48. Interest quippe Reipubl. vitam hominis non dependere ab affectibus & judiciis, quæ in proximis etiam corruptissima esse possunt, privatorum; interest, non perire Reipubl. civem, nisi publicâ autoritate.

49. Censuræ publicæ, ubi id mores hominum patiuntur, usus est in iis, quæ malum potius virum, quam civem ostendunt aut promittunt; qualis illa apud Romanos, quæ notam inussit, non poenam.

50. Cætera officio in distribuendis poenis omnino satisfacit magistratus, si in civem, ut malum civem, animadverterit.

51. Sunt autem istæ & justissimæ, & ita necessarie, ut jam non principum arbitrii sit, punire nocentes, aut dimittere impunitos, quos velint, sed omnino animadvertere debeant in nocentes.

52. Ipsius quippe naturæ lex est, ut qui fecit malum ferat.

53. Id enim omne ab eâ præceptum est, sine quo se non potest tueri.

54. Tueri autem se non potest, nisi poenæ iis irrogentur, qui in alios deliquere.

55. Et illi, qui puniendi in Republ. instructus est potestate, jus puniendi ex ipso nocentis delicto nascitur; adeo ut in eo quasi quidam sit, quod ad naturam contractuum accedit.

56. Qui enim obnoxius est observandæ legi, si in eam deliquerit, obnoxius est constitutæ eâ poenæ, inque eam sponte ipse consensisse judica-

dicatur. Unde nocentes non dare tantum poenam, sed debere, non pati tantum, sed etiam solvere dicuntur.

57. Adde, quod, haud punitis noxiis, dato impunitatis exemplo, ipsi innocentes haud dubie plectantur. Quod ut plane iniquum est, ita æquissimæ, & omnino necessariæ nocentum poenæ debent judicari.

58. Sunt autem illæ magis necessariæ in Republ. quam præmia.

59. Bene enim meritis dantur potius præmia, quam debentur; male autem meritis haud dubie poenæ debentur.

60. Quin imò adeo necessarias illas esse statuo, ut nulla idonea excogitari possit ratio, aut ex nocente cive peti, ob quam nocenti simpliciter sit ignoscendum.

61. Quicquid enim alii, viri etiam magni, contra sentiant, sanctissimum certissimumque est illud Stoicorum: Non licere sapienti interdum veniam dare aut ignoscere nocentibus.

62. Quam enim perniciosum est Reipubl. delicti, tam necessarium est, & promptum esse debet ac immotum poenæ exemplum.

63. Neque sane est illaudabilis mos eorum, qui, ubi inter plures peccatum esse constat, nec tamen certò constat de autoribus, per decimationes, sortitionesve, promiscuè nonnullos ad poenam querunt: ne scilicet ibi poena desideretur, ubi aperta est culpa; quanquam fieri non possit, quin plerumque per eas innocentes etiam ad supplicium rapiantur.

64. Præ-

64. Præstat enim sic etiam quasi puniri innocentés, quam delictum omitti impunitum.

65. Qui huic sententiæ, ut severæ nimis, inhumanæ & iniquæ, Dei exemplum opponunt, quem dicunt impiis identidem parcere, aut ignoscere, nimium falluntur.

66. Si enim ille impiis subinde parcat, ignoscaturve, facit id quidem pro summâ & absolutissimâ, quam in omnia habet, potestate.

67. Talis verò actanta nulli Principum tributa, nulli tribuenda est.

68. Sed & falsum est, Deum aliquando parcere vel ignoscere nocenti, qua nocenti.

69. Bonus igitur magistratus vindex ultorque malorum constantissimus & inexorabilis esto.

MARCI ZUERII BOXHORNII

DE

PRIMIS OPIBUS
RERUMPUBL.

1. **O** Pes publicæ aut cum Rebuspubl. notæ sunt, aut post constitutas Respubl. ob alias atque alias necessitates, ex opibus subditorum colliguntur.

2. Initio enim Rerumpubl. quædam facta sunt non privatorum, sed occupantium Rerumpubl.

3. Reipubl. quippe & singulorum interfuit, ut quædam non essent singulorum; ea nimirum, quibus conjunctim omnes debebant juvari.

4. Ta-

4. Talia sunt agri publici, flumina pisculenta, sylvæ, aliaque ejusmodi, quæ privatis olim locata, ut ex eorum fructibus & proventu pecuniæ in ærarium cogerentur.

5. Ejusmodi publica bona à Principibus rerum non debent aut jure possunt abalienari; ut maneat veluti fundus quidam, cui Respubl. in- nitur.

6. Et quocunque tandem titulo alienata, redimendi perpetua manet successoribus potestas.

7. Neque enim privati, quocunque tandem temporis spatium intercesserit, præscribere possunt contra Rempubl.

8. Et Principibus ac Magistratibus aliis, qui sequuntur, si ea donationis titulo alienata sint, revocandæ ac rescindendæ donationis est auctoritas.

9. Quippe ea, quæ totius universitatis sunt, Principes sibi solis non possunt arrogare, aut in alios transferre; & quod publicum est, à Republica alienari non potest, quamdiu manet Respubl. Est autem, cum Principes mortales sint, Respubl. æterna.

10. Sed agrorum ejusmodi publicorum plerique, alii venditi privatis, alii donati, nec redempti, aut vendicati, alii progressu temporis in feudum dati sunt; adeo ut plurimis Rebuspubl. vix ulli tales hodie supersint. Quæ quin pessimo consilio facta sint, dubitari haud debet.

11. Quanquam enim eorum, qui in feudum dati, dominium, & vassallorum, quos vocant, fides

fides ac obsequium manserint. Rebuspubl. harum tamen intererat, ut servarent sibi omnimodam & certam eorum possessionem, sine quibus se non poterant tueri.

12. Licet etiam ex venditis ejusmodi agris magnam pecuniæ vim contraham statuamus, cujus usu vel depulsæ sunt præsentēs necessitates, vel plus, quam ex agris, quotannis redit emolumentum, vendi tamen non debuisse, asserimus.

13. Nam necessitates Rerumpubl. incumbentes aut imminentes averti eo modo non debent.

14. Et reditus annuos minores, quos ex agris locatis reportare poterant Respubl. majoribus aliis, si illi venderentur, præferri debuisse, contendimus.

15. Quod verò donationes concernit, illæ omnes haud dubiè in Republ. improbandæ sunt, quibus hæc ea amittit, aut imminuit, sine quibus majestatem suam non potest sustentare.

16. Cum agris & sylvis, & fluminibus publicis littora jungimus, quæ ita sibi vindicaverunt maritimæ Respubl. ut bona, præsertim naufragorum, in iis inventa, aut sua fecerint, hodieque faciant, aut eorum redditorum nomine quoddam veluti vectigal exegerint, hodieque exigant.

17. Sed id rationi juris gentium adversum nobis videtur. Sicut enim mare omnibus commune est, ita etiam littora, & portus, quos

quos natura fecit, communia esse debere, asserimus.

18. Ad opes primas Rerumpubl. referri quoque debent singularia quædam beneficia, quæ, nulla accedente industriâ humanâ, singularum ditionum propria natura & occupans Respubl. fecit. Talia sunt fodinæ metallorum, Salinæ, aliaque ejusmodi.

19. In quibus, usus publico servatis, nihil iniquitatis esse, nobis videtur.

20. Denique augendo ærario publico, inter ipsa imperiorum exordia, optimo consilio reperta & hætenus plerisque observata sunt jura, quibus in fiscum & mulctæ, & eorum, qui id meriti, bona omnia agebantur, & bonorum vacantium Respubl. adibant hereditatem. Ad hæc referri possunt plurima ejusmodi alia, quæ commemorare omnia nimis nunc prolixum foret.

21. Hæc verò cum non sufficerent, ipsa subditorum liberalitas tentabatur, quæ cum tandem minor esset publicis necessitatibus, merito, & pro jure dominantium, tributa & vectigalia sunt imperata, de quibus alibi erit agendi locus. Nunc de primis tantum Rerumpubl. opibus dicendum nobis erat.

MARCI

MARCI ZUERII BOXHORNII

DE

Veteri Achæorum Republica, & diversa ejus mutatione ac forma.

1. **I**Nter florentissimas Græciæ Respublicas, illa Achæorum inprimis eminuit, ita ab Achæo Thessalicæ originis principe dicta: qui, postquam cognatos suos Iones solum vertere cœgerat, regionem eam occupatam, & in duodecim divisam partes, ACHÆICAM nuncupavit.

2. In hac autem ditione imperium Monarchicum primo obtinuisse in confesso est: quod nempe, non sine gravi ratione, hanc imperii formam, sibi inprimis, imo omnium Rerumpublicarum exordiis, convenire judicarent. Minor enim libertas illis permittenda est, qui hactenus vagi & inconditi, vel imperii, vel obsequii legibus nondum adsueverunt.

3. Duravit institutum ab iis regnum, teste Polybio, continua stirpis Tysameni, primi hujus Reip. principis, serie propagatum, ad Gygem usque. Cujus postea filios aversati, cum insolentius se gererent, & legitimum regnum in herilem dominatum convertissent, priorem Reipublicæ formam in popularem statum convertere. Et rectè. Cum enim imperantium scelera tanta sunt, ut, nisi in tempore obviam eatur, in exitium totius Reipubl. haud dubie sint
exi-

exitura, licere populo, vel proceribus populum referentibus, eos imperio exuere, judicamus. Utut enim Princeps absolutissimam in Republica obtineat potestatem, tamen se naturalibus, Gentium ac Divinis legibus, obnoxium fateri debet: quas si contemnat, nil video obstare, quo minus imperio privetur.

4. Regno finito, licet non eadem fortuna ac pace semper usi sint Achæi, tamen ut eandem Reip. popularis formam retinerent, cum studio allaborarunt. Neque enim laudandæ sunt crebræ imperiorum formæ mutationes. Et qualiscunque melior est, in meliorem mutatione. Facit huc illud Taciti: *Optimos Principes votis expetendos esse, qualescunque tolerandos.*

5. In eo autem statu ad crescentem usque Macedonum potentiam mansere. Post mortem enim Alexandri Magni, astu Regum Macedoniae, concordia inter eos fracta, urbium societas soluta, & in contraria studia scissa est; atque ita civilibus factionibus agitati, vicinorum imperio subjecti sunt. Domesticæ enim illæ dissensiones omnia oportuna insidiantibus faciunt & aperta.

6. Quod autem in hac Republ. dissensiones civiles locum facile invenerint, id mirum nobis minime videri debet. Cum enim Achæi se omnia iam evasisse pericula arbitrarentur, & à consueto imperii conservandi studio defisterent, luxui viam aperuere. Et sane plerumque ita fit, ut nimia felicitas civilium turbarum causa sit. Ex luxu enim mox est egestas, & hinc

Usura

*Usura vorax, avidumque in tempore fœnus;
Et concussa fides, & multis utile bellum.*

7. Dein verò, cum animadverterent, hac ratione in occasum ire Rempubl. & ad meliorem tandem mentem redirent, privatis postpositis inimicitiis, quædam ex duodecim illis Civitatibus novam quandam societatem iniere; in quam non tantum Achaicæ regionis urbes, sed & aliæ Græciæ ditiones, convenere: adeo ut ex rebus medioeribus ad insignem & formidatam aliis potentiam res Achaica sic brevi eluctata sit. Utenim per discordiam maximæ etiam res decrescunt, ita per concordiam minimæ quoque maxima faciunt incrementa. Atque rectissime Livius, *per aqua, inquit, ac iniqua retinenda est concordia.* Quod non privatis modo, sed & administrantibus Rempublicam, dictum præscriptumque censeo, si quidem alia ratione Rempubl. non possit esse salva. Et id quidem ex jure illo laudatissimo dominationis, quo velut extraordinario æquum merito censetur, quod ordinario iniquissimum merito judicatur. Ex eo enim discimus, & id tuebimur, justissimis Magistratibus, pacis publicæ causa, in privatos, eorumque res & actiones, subinde licere esse injuriis. *Damna enim in singulos, ut loquitur Tacitus, utilitate publica hic pensantur.*

8. Finis quoque ipse, qui homines ad ineundas has societates impellit, non nisi bonum publicum & fuit & jam est. Quod bonum tanti est, tantumque videri debet, ut ejus gratia, si quidem aliter fieri non possit, singuli quidem privatarum

tarum rerum iacturam facere haud iniquum, neque iniquos Magistratus, si facere jubeantur, debeant existimare.

9. Nec obscura est causa, cur incrementa tam felicia hæc societas ceperit. Quippe olim & multo ante auctam Macedonum potentiam, cum statu populari regerentur, tanta justitiæ & æquitatis laude floruerunt Achæi, ut in Italia quoque quæ nominis erant Græciæ civitates, cum domi res vehementer turbatas haberent, & crudelibus odiis post cædes civiles laborarent, Achæorum authoritatem & consilia secuti concordiam instaurarint, imo & post aliquot annos, ad eorum exemplar Rempubl. composuerint. Ita ut vel hinc apertissimum sit, quantum in administrando imperio valeat, suum cuique tribuere. *Fundamentum enim perpetua commendationis & fama*, teste Tullio, *justitia est, sine qua nihil potest esse laudabile*. Et ad hujus observationem tam imperantes, quam parentes obstringuntur.

10. Achæi, si quos aut armis, aut aliis artibus societati suæ illigarent, non imperium in eos ullum, aut superius jus usurparunt, sed in Reipubl. communionem & potestatem parem adsciverunt. Quæ ratio imperii acquirendi & conservandi antiquissima in Historiarum monumentis legenti occurrit: quam & à Tuscis observatam fuisse invenimus. Sunt quidem duæ aliæ rationes, quibus imperium acquiritur. Harum unam Populum Romanum observasse ferunt. Hi enim Civitati suæ plurimas ci-
vitates

vitates socias adjunxerunt, ita tamen, ut sibi imperii vim & potestatem servarent cum in suscipiendis bellis, tum in eos, quos sociorum auxilio debellarent & subigerent. Altera usi sunt & Spartani & Athenienses. Ea est, cum non socios tibi ullos adjungis, sed quoscunque subigis, omnes tibi subditos efficis. Quam imperandi & imperii acquirendi rationem minus probandam esse statuimus. Neque enim ob ullam aliam causam tandem versi sunt, quam quod imperium & suis viribus, & patientia vel sociorum, vel devictorum populorum majus sibi comparaverint.

11. In more autem habuerunt Achæi, à tempore instauratæ societatis, præficere sibi Prætores duos, & his adjungere Scribam unum. Hunc constanter observarunt per ann. xxv. quo tempore elapso, unum modo Prætorem creare placuit, quo in tota societate præstare virtute videretur, eique datum fuit annuum modo imperium: quod quidem merito judicarent, hanc Imperii rationem statui Democratico imprimis convenire. Ubi enim annui sunt Magistratus, alios & alios, atque adeo omnes, quod Democraticæ Reip. proprium est, imperare posse constat. In Democratia igitur, quemadmodum & in Aristocratia, meliores utilioresque sunt annui aut in brevioris temporis spatium coarcti Magistratus, quam perpetui. In Consulibus etiam, mutata post ejectos Reges Republica, recte id observatum à Romanis fuit.

12. Inter Achæorum instituta Polybius refert, quod

quod omnino abhorruerint à struendis in bello dolis; ita ut turpe duxerint, hostes suos per fraudem vincere. Cæterum, ut mihi quidem videtur, minus rectè. Permissum enim est, quacunque tandem ratione, hostilibus conatibus resistere; nihilque ad justitiam interest, cum iustum bellum susceperis, utrum aperta pugna, an infidiis vincas: imo plus Reip. prodest, si stratagemate, quam si aperto Marte hostem superes. Quapropter merito Polybius, admirator paulo ante Achæorum; *Facinorum*, ait, *militarium ea esse minoris laudis ac momenti, quæ propalam & per vim patrantur, his quæ occasione & per dolum.* Neque tamen, ut hosti noceas, flumina & fontes veneno inficere; ad fallendam fidem eos præmiis invitare, qui fidem hosti debent; aut immittere percussores in Principes & Duces hostium, licitum arbitramur. Doli neque nulli, neque omnes in hostes probandi sunt.

13. In amplissimo hujus Reipubl. concilio coibant omnium fœderatarum Civitatum legati, qui universam Achæorum Remp. representabant: ita tamen, ut singulæ Civitates leges & jura sibi propria servarent. Neque idcirco dicendum est, in hac Reipubl. fuisse mixturam diversarum Rerumpublicarum. Fœdus enim ejusmodi coëuntium Rerumpubl. unum tantum constituit Rempublicam, cui suprema majestas est in iis decernendis agendisque, quæ communis fœderis legibus sunt comprehensæ: sua interim majestate unicuique Reip. domi manente in iis omnibus, de quibus

bus communis foederis legibus nihil est definitum.

14. Inter leges Achæorum fundamentales, quas vocant, & hoc imprimis laudabiliter constitutum fuisse invenimus, ut concilium universæ gentis convocaretur, ubi vel de societate jungenda, vel bello suscipiendo, vel alia gravi causa, quæ ad omnes pertineret, agendum esset. Ita ut arctata hic, & quidem merito, fuerit singularum Civitatum & Rerum publ. suprema potestas in iis, quæ imprudenter decreta vel administrata, malum & perniciem totius Reipubl. secum erant tractura. Singulis quippe sociorum permittenda non sunt ea, in quibus salus omnium versatur,

15. Tandem Achæi, hætenus satis florentes, graviter inter se commissi sunt, eo in concilio, in quo agebatur utrum Romanis, utrum Macedonibus, utrum vero nec illis nec his auxilium ferrent. Quidam enim clam & callide Macedonum causam agebant: alii Romanis, ut cæteris longe potentioribus & majoribus, cedendum in aliquibus cum usus posceret, salva reliqua libertate, censebant. Nonnulli verò in amicitia & societate cum Romanis, sed integra in omnibus & illibata libertate, quam à majoribus acceperant, manendum jure existimabant. Sed quia in diversas partes & factiones scissi erant, nihil certi tunc quidem ab iis decretum est.

16. Inter cæteros autem Callicrates, vera ambitionis imago, nobis offertur, qui ob privatum

tum in imperantes odium, Romanorum favorem patriæ suæ libertati prætulit. Hic enim cum ab Achaica gente ad Romanos missus esset, ut Achæorum, non suscepto adversus Macedones bello, causam ageret, Achæorum Proceres, ut inimicos Pop. Rom. accusavit, & Romanis consuluit, si Reipubl. suæ consultum vellent, ut, concordia turbata, eos enervarent. Quæ res non parum ad subvertendam Reipubl. formam fecit. Romani enim, cum ejus rei inprimis essent cupidi, hujus impulsu magis magisque incendebantur. Et ab eo quidem graviter sic peccatum est. Cum enim legato integrum non sit excedere limites mandatorum, multo minus adversa agere licet.

17. Interim Romani Callicratem, ut patriæ vere amantem, & prudentiâ insignem, Achaico populo inprimis commendarunt: & ut ejus consilia sequerentur, si bene rebus Achaicis vellent, monuerunt. Quapropter ad suos reversus Prætura statim ornatus est. Qua dignitate dum fungitur, tam scite suam hanc fabulam egit, ut quod par foedus inter Romanos & Achæos fuerat, brevi tempore in foedus impar sit conversum. Eo quippe res devenit, ut, enatis controversiis, quod æquum sibi videri Romani dicerent, defugere Achæi non auderent. Ac hinc liquet etiam satis claretque, nulla foedera cum majore conjuncta esse discrimine, quam quæ cum potentioribus proximis, subjugandorum infirmiorum proximorum gratia, inveniuntur. Foedera quæ majores inter & minores

san-

fanciuntur, id complecti potissimum debent, quo minores magis quam majores juvantur.

18. Romani enim cum adversus Persea Macedoniæ Regem Achæorum implorassent auxilium, & conjunctis copiis Macedones vicissent, hostibus jam subactis, omnes tandem amplexi sunt occasiones, ut Achæos læderent, & ab Achæis læderentur, ac ita justî imaginem bellî præ se ferrent. Quo mox factum est, ut bellum in Achæos decretum sit: qui dum Romanis resistere allaborant, aliquot præliis superati, & imperio eorum subjecti sunt. Et hic florentissimæ Reip. finis est. Atque hinc discimus quoque, & stat uimus, foedera, quæ belli gratia adversus proximos hostes, cum paribus aut diversis inferioribus Rebus publ. ineuntur, iis, quæ cum potentioribus, pro libertate ac imperio longe esse tutiora.

MARCI ZUERII BOXHORNII

D E

A M N E S T I A.

1. **O** Rigo laudatissimi nominis ac instituti ad Athenienses refertur, primusque ejus auctor Thrasylbulus celebratus est. Is à triginta tyrannis civitate Atheniensium occupata, plurimisque civium in exilium actis, dispersam multitudinem, post ducem tyrannorum Critiam prælio cæsum, in patriam feliciter reduxit. Tum Pausanias, Rex Lacedæmoniorum, inter

Bb

Thra-

LIBROS
DEL DR.

L. Ayuntamiento de Madrid

Thrasylbulum, & eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his conditionibus; Ne qui præter triginta tyrannos, & decem, qui postea Prætores creati, superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exsilio; neve cuiusquam bona publicarentur: Reipubl. procuratio populo redderetur. *Præclarum tum hoc quoque Thrasylbuli* (sic enim in ejus vita loquitur Cornelius Nepos) *quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit; NE QUIS ANTE ACTARUM RERUM ACCUSARETUR, NEVE MULTARETUR: eamque illi LEGEM OBLIVIONIS appellarunt.* Neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exsilio fuerant, eadem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat, publicè prohibuit; & id, quod pollicitus erat, præstitit. Quam igitur Amnestiam Athenienses, *Legem oblivionis* Nepos, *Memoriam omnem discordiarum oblivione sempiterna deletam*, Tullius Philipp. 1. *Plebiscitum, ne qua præteritarum rerum mentio fieret*, Val. Max. lib. 4. cap. 1. *καταστροφὴν παίδεως ἐν ἡμῶν μνήμῃσι*, pulcherrimum ex sapientia studiis petitum vocabulum, *memoriam injuriarum esse delendam*, Æschines, τὸ τὸ ἀμνηστίας ψήφισμα, *oblivionis decretum*, Plutarchus, appellavere.

2. Argumentum ergo legis fuit, ΜΗ ΜΝΗΣΙΚΑΚΕΙΝ ΜΗΤΕ ΑΔΙΚΟΝ ΜΗΤΕ ΔΙΚΑΙΟΝ ΔΕΓΕΙΝ: *Omniem memoriam injuriarum oblivione delento. Neque fas, neque nefas me-*

memoranto. Atque ea mox & ab omni multitudine, & singularim à Judicibus ac Senatu, solemnibus juramentis confirmata est. quorum formulæ apud Andocidem, Rhetorem Græcum, Oratione, quæ de Mysteriis scripta est, adhuc leguntur & hic necessario repræsentandæ sunt. Jurabant omnes; ΟΥ ΜΝΗΣΙΚΑΚΗΣΩ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΟΥΔΕΝΙ, ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝΔΕΚΑ, ΟΥΔΕ ΤΟΥΤΩΝ, ΟΣ ΑΝ ΕΘΕΛΟΙ ΕΥΘΥΝΑΣ ΔΙΔΟΝΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ, ΗΣ ΗΡΞΕΝ; Injurias à civium aliquo Reipublicæ, mihi, civibusve aliis factas nunquam reminiscar, exceptis quas triginta tyranni & undecim viri fecere. Quin verò & has ad animum non revocabo, si modo administrati à se imperii reddere rationem voluerint: Senatores; ΟΥ ΔΕΞΟΜΑΙ ΕΝΔΕΙΞΙΝ, ΟΥΔΕ ΑΠΑΓΩΓΗΝ ΕΝΕΚΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΕΝΟΜΕΩΝ, ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΦΕΥΓΟΝΤΩΝ; Non recipiam indicium aut accusationem, eorum nomine, quæ hæcenus facta sunt, nisi de exulibus: Judices; ΟΥ ΜΝΗΣΙΚΑΚΗΣΩ, ΟΥΔΕ ΑΛΛΟ ΠΕΙΣΟΜΑΙ, ΨΗΦΙΟΥΜΑΙ ΔΕ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ. Non subibit me malorum, quæ evenerunt, memoria; neque in aliam unquam sententiam concedam quo minus judicia exerceam secundam latas jam leges. Neque in alium finem mox rogata ab Archinolex, & admittitur; Si quis in jus vocat adversus hoc iusjurandum, reus exceptione utitor; eaque de re

Archontes primum judicia reddunt: prior qui exceptione utitur dicit: qui causâ ceciderit epobelia multator. Hæc enim ejus sententia apud Isocratem exstat. Ex quibus satis apertum est, Amnestiâ à Thrasybulo sancitâ, & multitudini probata, omnem, etiam cætera justissimam, actionem, civilium motuum ac bellorum injuriarumque nomine instituendam, Magistratibus in cives, ac civibus in Magistratus & cives, omnino clausam fuisse ac præcisam. Id vero institutum haud modo eventu, pace Atheniensium Reipubl. sic redonatâ, illustre fuit; sed & ratio probat, & à cautissimis quibusque ac optimis quavis occasione merito laudatur in exemplum; hac nostrâ cum primis ætate, quæ sub bellis civilibus, per tot jam annos omnem prope agitantibus & evertentibus Europam, inter tot florentissimarum gentium excidia, tot

---- *effera, ignota, horrida,*

Tremenda cælo pariter ac terris mala, prope defecit. Et cum ea adhuc sit principum, aliorumque contumacia, ut prius homines, quam odia, & injuriæ, & libido ultionis defutura videantur, salutaris adeo ac necessarii remedii indolem usumque propius paullo nunc introspicere, haud pigendæ operæ, vel ab hoc tempore alienum erit.

3. Amnestia est sancita decreto publico inter Principes ac subditos, ipsosque cives, delictorum ac injuriarum omnium, quæcunque & quorumcunque sint, perpetua oblivio, ad præveniendâ bella civilia, aut, si exorta ea jam sint, præ-

præcidendæ, ac continendam alias in partes ituri, aut redintegrandam jam discordantis imperii pacem comparata.

4. Dixi, *sancitam decreto publico oblivionem*. Fateor equidem, nullam esse tantam vim imperii ullius aut legis, ut id quod in nostra potestate non est, vel injungere debeat, vel possit obtinere; sicut in eâ non semper est, illorum oblivisci, quæ, mala in primis, quorum acrior fere est memoria, nobis evenere. Quo spectant illa Taciti de ademptâ sub Domitiano loquendi libertate, Præfat. ad Vitam Agricolæ; *Memoriam quoque ipsam cum voce perdidimus, si tam in potestate nostra esset, oblivisci, quam tacere*. Est tamen in potestate nostra, eorum, quorum oblivisci haud possumus, non meminisse in vindictam aut ultionem. quo fit, ut quanquam id quod factum est, infectum fieri non possit, quasi infectum tamen habeatur; & injurias, quas illatas nobis ab aliis scimus, querela omni & libidine talionis amota, ut non illatas transmittamus. Ea delictorum ac injuriarum oblivio est, quæ requiritur hîc & imperatur.

5. Requiritur autem primo, *inter Principes ac subditos*; quo quæ ab illis iniquo imperio, ab his secessione, dedignatione parendi, aut aliter commissæ sunt, ut nunquam commissæ, constantissimo oblivio abolentur. Dein, *inter ipsos cives*; quo ob damna inter motus ac bella civilia illata aut accepta civi in civem nullæ in posterum actiones, quantumvis cætera ju-

stissimæ, nulla judicia permittuntur. In cuiusmodi decreto nihil est iniquitatis. Sicut enim privati res suas (inter quas etiam iustas actiones numeramus, cum, ex sententia Jurisconsultorum, rem habere videatur, qui habet ejusmodi actiones) dominio, ita easdem supremi magistratus imperio possident; id est, adimendi etiam privatis habent potestatem, si id salus & pax publica flagitet, quæ haud magistratuum modo, sed subditorum quoque judicio, singulorum causis ac commodis semper anteponenda est, ubi alia ratione vel obtineri vel sustentari non potest.

6. Sequitur; *delictorum & injuriarum omnium*. Ergo eorum etiam, quibus vel maxime læsa est imperii aut imperantium majestas. Male quippe ejus tuendæ causâ in hujusmodi reos supplicia decernuntur, quibus illa in ultimum discrimen vocatur, & bellorum civilium atrocissimis tempestatibus Respubl. objicitur. Multo magis delicta eorum & injuriæ hac oblivione tramittenda veniunt, qui vel opinione tantum delusi, vel aliis obnoxii, vel vi majore victi peccare. Audiendi enim hic sunt Impp. Arcad. & Honorius AA. Constantio Com. & Patricio sic rescribentes; *Sub clade barbarica depopulationis, si qua aut per fugam, aut per congregationem infeliciū populorum indignè invidioseque commissa sunt, ad invidiam placatarum legum à callidis litigatorum objectionibus non vocentur. Habeant omnium criminum immunitatem, qui evadendi non habuerunt forsitan facultatem,*

tatem, nisi eos eadem crimina juvissent. Non enim crimen dicitur, quod mortis adiecit impulsus. L. ultima C. Th. de infirmendis his, quæ sub tyrannis aut Barbaris gesta sunt. In civilibus motibus offerunt sese fere aut ἀδίκημα, sive malitia, aut ἀμάρτημα, sive error, aut αὐτόνημα, sive infortunium, aut casus, ut Ulpianus loquitur. Malitia est, ubi animo deliberato, sive ex proposito, ut idem J. C. loquitur, & magno exemplo peccatum est; error, ubi quis modo lapsus est, opinione vel exemplo aliorum deceptus; infortunium autem, ubi vi armata inviti ad sceleris societatem pertracti sunt. Infortunati revera innocentes sunt; in lapsu poenitentia potius, quam poena contentum esse expedit; qui autem ex proposito deliquerunt, si ipsos videas, poenam quidem merentur; sed si Rempubl. sine cujus excisa pace, & tot alios aut revera innocentes, aut saltem venia dignos, sine quorum exitio, de istis supplicium sumi non potest, simul cum his Amnestia absolvendi sunt. Expedit enim Rempubl. salvam esse, quam innocentissimos animadverti; & satius est, parci nocentissimis, ut servantur innocentes, vel digni venia, quam illorum supplicii causa, hos simul perire. Quod adeo verum est, ut in pacata etiam Republ. non iniqua videri debeant eorum judicia, qui nocentes quosdam absolvent, ne proximorum innocentia vel moerore saltem aut aliquo famæ detrimento lædatur. Nullum proinde tantum delictum videri debet, ut in turbata ac commissa Rep. indignum Amnestia censeatur.

7. Addidi; *quorumcunque sint*. Igitur ipsa etiam capita factionum, & auctores omnium, quæ sequutæ sunt, injuriarum, Amnestiæ decreto amplecti convenit. Pœnæ quidem in publicarum factionum primos præcipuosque auctores, metus autem in cæteros derivanda sunt; at id tum demum habet locum, ubi multitudo eorum causam deferendam judicavit, atque ab iis se divisit. Nequidquam alias huic ignoscitur, si in iis ducibus lædatur, quorum partes, ut suas, hætenus adhuc sequitur, & probat. Neque etiam excludi illos velim, qui jam publico judicio proscripti, & in quos, ut perduelles, ultimæ pœnæ solemniter decretæ sunt. Quidquid enim ejusmodi sanctionum æstus civilium turbarum peperit, una Amnestiæ litura delendum est. Multo certè satius est Principibus mutare decreta, quam iis inhærendo in quandam quasi malorum æternitatem Rempubl. conjicere. Contumacia quippe, non constantia est, in eo durare, quod non nisi noxæ esse deprehenditur. Nec id beneficium in hos modo conferendum censuerim, qui jam supplices sunt, quosque facti pœnitet, sed illos quoque, qui in incepto adhuc contumaces persistunt. Sicut enim medici remedia sævientibus maxime morbis opponunt, non postquam depulsi sunt; ita hoc in expugnanda subditorum contumacia magis necessarium est, quam ubi eos pœnitentia subiit. Quod qui contra officium boni Principis facere existimant, næ illi ignorant, hujus inprimis esse, pacem publicam, bo-

bonum omnium maximum, qualibet cura redintegrare; & qui sic prostitui judicant imperantium majestatem, haud satis adtendere videntur, non esse impotentis minorisve, sed summæ potestatis, offerre ac præstare posse ejusmodi injuriarum oblivionem.

8. Finem Amnestiæ ac usum duplicem præscripsimus. Nam aut bella intestina eâ sancitâ præveniuntur, aut jam exorta præciduntur. Utramque decretâ oblivione, illud primis delictis, hoc sequutis quoque non agnitis, obtinetur. Prioris normam ac illustre in primis exemplum reddit Tacitus in Agricolæ Vita. Hic enim jussu Domitiani in Britanniam missus, & vicesimæ legioni tarde ad sacramentum transgressæ, ac seditiose agenti, impositus, *rarissima moderatione*, ita Auctor loquitur, *maluit videri invenisse bonos, quam fecisse*. Eos qui mali sunt videtur invenisse, & sic facit, bonos, qui poenæ metum non intentat; haud aliter, ac si non esset peccatum. Et paullo post in eodem commendat divinum illud, & quod hanc Amnestiæ partem penitus absolvit; *Omnia scire, non omnia exsequi*. Idem de Juliano Cæsare Libanius Sophista testatum reliquit, in Oratione ad Theodosium, de Seditione Antioch. Cum enim populus Rom. graviter in ejus deliquisset majestatem, id maximè fratris sui consilium probavit, quod talia non cognoscere, & oblivione transmittere, regium esse monebat. Quo & Romani servati sunt, & statim obsequium iis in Principem rediit. Quæ quis non laudaverit? Multo enim

fatius est, prima peccata, in quæ sine majore motu animadvertere non possis, venia vel oblivione transire, quam puniendi vano conatu reos, eorumque affeclas, ad atrocius diutiusque peccandi, & omnem pacem publicam evertendi, adigere necessitatem. Alterius in sancita à Thrasybulo aliisque Amnestia, obvia sunt exempla. Neque hic deest gravissima, & quæ cuivis facile se probet, ratio. Exorta enim jam & flagrantia civilia bella vel victoria partium, vel Amnestia finire posse, statuendum est. Nec alia via datur. At vero, ne nunc dicam; incertas esse victoriæ spes; multo amicorum etiam sanguine, multisque impensis, & plerumque non nisi post gravissimas clades reportari; sæpius etiam superiores evadere, qui ut infirmi & iniqui contemnuntur; in ipsa victoria, victorisque jure tota prope Respubl. collabitur, dum partim in victis letaliter percussa, partim in fatisciente victore ægre spiritum trahens, vix diutius, ac ne vix quidem, se potest tueri. Plane ut in corpore, si minimum quidem auferas, totum labefactas. Miseram certe illam & victoris, & Reipubl. inter bella intestina, conditionem Julianus Imperator olim agnovit & detestatus est. Οὐ γὰρ, ut de eo loquitur Libanius in Panegyrico, εἶασε συμπίσειν στρατὸν στρατῷ ἔδῃ γυμνώσει σὶ δὴ ῥογὴν ἔδῃ ἐξ ἀλλήλων οἰκείας ἀρετὰς ὕσαι ἔδῃ φοινοχοῦ ἡμῶν γλῶσσοι φιλάτων ἔδῃ πελεσοῦ ἡμῶν τοῖς νικῶσι λυπηροῖν ἔδῃ τῆς αὐτῆς καὶ κρατεῖν, καὶ δακρύειν; Non enim permisit exercitum cum

exer-

exercitu concurrere, neque ferrum nudare, neque familiares & domesticos ex mutua pernicie strenuitatis famam aucupari; neque terram charissimorum sanguine cruentari; neque victoriam molestantem & acerbam victoribus referre; neque eosdem & vincere & flere. Ergò in ipsa victoria & victores ipsi læduntur, & incomparabile Respubl. patitur detrimentum. Sed nec sic finiri satis mala videntur. Exules enim, & omnibus exuti, plerumque præsidium vel in desperatione, vel excitata inter externas gentes miseratione, inveniunt. quibus fit ut cuidam velut bellorum æternitati Respubl. involvatur. Constat jam, cum nullum aliud supersit remedium, in solius Amnestiæ, qua sic coeunt vulnera, ut nullæ maneant cicatrices, & tolluntur pariter ac servantur partes, gremio Rempubl. maxime fatigatam, si quidem eam salvam esse velimus, debere, ac posse conquiescere.

9. Cæterum prævenire Amnestia civilium bellorum motus, haud arduum factu esse, quis facile agnoverit. At, ut ea ratione tollantur bella intestina, non exorta jam tantum, sed longo annorum tractu, multas inter utrimque acceptas aut datas clades, everfiones urbium totarumque ditionum, principum virorum & infinitæ prope multitudinis exilia, gesta ac continuata, fieri haud posse, plerisque est persuasum. Nihilominus tunc quoque hanc solam & facilissimam & certissimam esse sanandæ pacandæque Reipubl. rationem, liquido, nisi fallimur, ostendemus.

10. Equidem & in tollendis civilium bellorum primis ac præcipuis causis, & in iis, principibus inprimis viris, quorum honores possessionesque horum bellorum jure, si quod in iis jus sit, in quibus jus tantum sceleri dari Lucanus affirmavit, in alios devoluta sunt, restituendis, omnis illa difficultas potissimum versabitur. Causa fere est in supremorum Principum aut magistratuum imperiis vel revera iniquis, quæ proinde merito; vel æquis quidem, sed tamen opinione ac interpretatione iniquis, quæ nulla ratione & proterve subditi repudiavere. Utrumque illud rescindendum, & ex eo natos civium motus perpetua oblivione delendos esse, quis meliorum cautiorumque Principum non agnoverit? Neque enim boni sunt, qui in eo, quod iniquum est, imperando, & in exigenda poena culpæ, cujus ipsi auctores sunt, contumaces persistunt. Quam divinum est illud Philippi Amyntæ F. cujus meminit Themistius Philosophus in Orat. ad Valentem Imp. de victis clementer habendis? Cum tribuni aliquot militum hostilia in eum meditati, delatique essent, non statim gladium arripuit, sed, Παρ' ἡμῶν, φησὶ, τὸ αἴτιον τῆ ἀπικθείας; Penes nos, inquit, causa est, cur invisi simus. Neque cauti sunt, qui non desistunt ab iis imperandis, quæ quidem bona esse dicat ratio, sed eventus ostendit in pessimum publicum exire, dum adversis multitudinis animis obtruduntur. Audiamus illa Tiberii, contra eos Annal. 111. apud Tacitum prudentissimè dissidentis, qui adversus

sus infamem luxum iutorum temporum Sumptuarias leges revocandas, contendebant, Quod si, inquit, *mecum ante viri strenui Aediles consilium habuissent, nescio an suaserus fuerim omittere potius prevalida & adulta vitia, quam ostendere quibus flagitiis impares essemus.* At quid si principes nihilominus contra rationem sint contumaces? Certe si quidem ea, quantumvis iniquiora sint, aut videantur, illi velint, quibus concessis salva tamen adhuc manere potest Respubl quidni patientia pacem redimere potius fuerit, quam obstinatione bella civilia trahere, quibus haud dubie omnia in casum dantur? Quantulum enim est ferre injusta quædam imperia? quam, si totius alias imperii everfionem videris, in levi habendum? Qui aliter animati sunt, mihi quidem haud absimiles illis videntur, qui levio rem morbum irritò conatu depulsuri, nihil eo aliud efficiunt, quam ut tandem incidant in letalem. Ægram esse Rempubl. expedit, quam hac ratione curari. Si igitur ex rationis certissimo præscripto judicent, principes quidem; melius esse aliquod imperium, quam nullum; sive, ut loquitur & utrumque simul complectitur Tullius, præstare esse aliquam Rempubl. quam nullam, haud dubie ac facile confectum negotium habemus. Iis enim solis, qui non auscultant rationi, facillima videntur, quæ revera *ἀδυσίαται* sunt; ut per bella civilia pacem Reipubl. posse reddi; in iis contra, quæ facillima sunt, immensas quasdam sibi fingunt diffi-

difficultates ; ut in procuranda Amnestiæ decreto publicæ rei redintegratione.

11. Sed quo pacto ejectis exutisque, quorum bona, temporis & bellorum tractu, in alios ac alios dominos transivere, satisfacere licebit? Admiratione dignum est Arati Sicyonii factum. Cum eius civitas quinquaginta annos à Tyrannisteneretur, profectus Argis Sicyonem, clandestino introitu urbe est potitus. Cumque tyrannum Nicoclem improviso oppressisset, sexcentos exules, qui fuerant ejus civitatis locupletissimi, restituit, remque publicam adventu suo liberavit. Sed cum magnam animadverteret in bonis & possessionibus difficultatem, quod & eos, quos ipse restituerat, quorum bona alii possederant, egere, iniquissimum arbitrabatur, & quinquaginta annorum possessiones movere, non nimis æquum putabat, propterea quod tam longo spatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detinebantur sine injuria: judicavit, neque illis adimi, neque his non satisfieri, quorum illa fuerant, oportere. Tandem grandi pecuniâ ad eam rem constituendam acceptâ, adhibuit in consilium sibi quindecim principes, cum quibus causas cognovit, & eorum qui aliena detinebant, & eorum qui sua amiserant; perfecitque æstimandis possessionibus, ut persuaderet, aliis, ut pecuniam accipere mallent, possessionibus cederent: aliis, ut commodius putarent numerari sibi quod tanti esset, quam suum recuperare. Itaque perfectum est, ut omnes, constituta concordia, sine querela

querela discederent. Hæc de eo Tullius sub finem Lib. 2. Offic. At id exemplum difficilem habet imitationem, quin & nullam, ubi ad mendicitatem compulsi sunt totæ eæque florentissimæ ac frequentissimæ nationes, & acceptæ ciades nullam patiuntur æstimationem. Quod nostro hoc sæculo evenit quo cum & desertæ pridem jaceant fecundissimæ terræ, & ad eam paucitatem redacta sit exulum colonorum veterum multitudo, quos ferrum aut alia temporum mala absumpsere, ut, redditâ pace, cultores prius quam agri defuturi videantur, nihil est, cur hic hæsitemus. Patria modo reddenda est reliquo illi populo miserorum, qui nunc

per urbes errat ignotas, egens,

Exul, pavens, invisus, incertilavis.

At in reddendis ejectorum Principum honoribus, ac fortunis, quæ donatione aut alio titulo jam facta sunt aliorum, ardua omnia plerisque videntur. Verum; si quidem illi qui restituendi habent potestatem, pacis publicæ sint studiosi; ac serio cogitent, nullam debere superesse poenam, ubi nulla est culpa, vel si quæ fuit, Amnestia potest debetque deleri, & qui ea possident, quæ sunt innocentum, quocunque tandem titulo possideant, possidere aliena, revocatas ejusmodi donationes, aliis, quæ nemini noxiæ sint, posse pensari; si etiam illi, qui restituendi sunt, quorundam jacturam facere velint, ne maneant omnibus exuti, haud adeo difficilis id operis esse videtur. Sed & in ipso rerum complexu sæpius hæc deliberationes, quam in ejusmodi dissertatione,

tione, quæ circumstantias omnes cauissarum, temporum, personarum, nec admittere potest, nec expendere, minus impeditæ inveniuntur.

12. Cæterum in Amnestia nihil securitatis aut fiduciæ esse; semper metuendos, quos semel læferis; subditis *secretum illud & abditum Principum*, ut passim loquitur Tacitus, quorum odia hac larva tecta condi & differri possunt in occasiones; Principibus autem eorum, qui semel perduelles exstiter, studia semper suspecta esse oportere; sunt qui asserant. Quibus sane ego haud alia reposuerim, quam, si cum optimis res sit, nihil superesse periculi; si cum malis ac perfidis, modo deposita sint arma, non admodum metuendas hic esse inermes insidiarum meditationes; ac ad alias omnes pessimorum clandestinas artes, & prævidendas, & turbandas, & cavendas, optimis adesse semper prudentiæ munimenta. Sed &, etiamsi concurrant atrocissimæ omnes quæ fingi possunt suspiciones, haud eo minus verum ac immotum manet; præstare ægram Rempubl. in eo statu esse, in quo, si qua inter homines sit fides, utrumque possit conualescere, quam in eo, in quo si maneat, certissimo sit peritura. Quantumvis anceps & eventus dubii remedium, si aliud non suppetat, opponendum est morbo, cujus alias letalem ictum fore constat.

13. Et haud absque gravi ratione Amnestiæ decreto eximiam quandam vim ad sufflaminandas injurias, mutandosque animos, etiam pessimorum, à sapientissimis hominibus esse attri-

attributam, quo quisque propius agnoscat, ipsa quoque pulcherrimi instituti, ut sic dixerim, principia, ex quibus nascitur, quibusque innitur, postremo aperienda sunt. Constat vero causam, cur delicta ex delictis, injuriæ ex injuriis trahantur, hanc plerumque esse, quod ultores illi metuantur, in quos jam ante peccatum est; & consultissimum nocentes judicent, alio atque alio delicto dissolvere vim ultionis in illis, qui priores injurias, illatas sibi, non remissere. Conscii sibi læsæ Principis & imperii majestatis, plerumque haud alia de causa, quam quia metuunt poenam, nec veniam expectant, priora scelera novis additis adversus poenam tuentur. Ut enim in malum propensi à peccando se nonnunquam abstinere, formidine poenæ; ita, postquam semel peccatum est, ob solam poenæ formidinem, omne præsidium reponunt in continuatis injuriis adversus eos, in quos deliquere. Cum igitur *metus ex flagitiis maxima peccandi necessitudo sit*, ut loquitur Tacitus *Annal.* I I I. & mali, ob solam supplicii formidinem, quo evadere possint, deteriora amplectantur; ex utilitate publica placuit, ut oblivionis decreto simul cum culpa poenæ metus, & cum metu necessitas ulterius peccandi tollerentur. Accedit, quod in beneficiis, collatis etiam in nocentissimos, ad horum animos iis, in quos hactenus injurii sunt, devinciendos, efficacia quædam sit incomparabilis. Displicebat olim Socrati receptum inter Græcos proverbium; *Ὅτι θεὸς τὴν μὲν φίλους ὁ ποιεῖν, τὴν δὲ ἐχθρὸς κακῶς ποιεῖν;*
Quod

Quod amicis bene, inimicis male oporteat facere; mutabatque; Amicis quidem bene oportere facere; hostibus autem non tantum non male, sed hos ipsos etiam amicos nobis esse adjungendos. Quare & ad minitantes sibi; Nisi te occidero; vicissim minitans, sed egregie, Nisi te, dixit, amicum fecero. Beneficium autem, quod qui injurias accepit, omnium maximum conferre potest in eum, qui intulit, cum sit ipsa oblivio injuriarum, quin eo ipso in amorem odium, & injuriæ in officia mutari facile possint, nequaquam est dubitandum. Adeo ut finiendum nobis sit in illo Publii Syri, quod tollendis non privatorum modo, sed publicis etiam injuriis, aut, quod hic volumus, expediendæ turbatæ Reipublicæ, dictum est;

Injuriarum remedium est oblivio.

MARCI ZUERII BOXHORNII

DE

L E G I B U S.

1. **U**T Reipubl. quam optimè sit, inprimis necessariæ sunt leges. Imo ne esse quidem ulla sine legibus Reipubl. potest, neque ulla unquam fuit.

2. Naturalis quippe ratio solum complectitur quædam principia morum per se unicuique nota, & à promiscua civium multitudine, ut maxime, fere tantum extenditur ad ea, quæ
ne-

necessaria & evidenti ratione ex iis principiis colliguntur.

3. At præter illa multa alia sunt sine quibus Respubl. rectè administrari, paxque ejus & salus conservari haud potest; ideoque plane necesse fuit ut ab illustrioribus & imperii ac tot tantarumque rerum capacibus mentibus ea singulatim legibus comprehensa toti multitudini præscriberentur, quæ neque per solam naturalem rationem, neque eodem modo, à singulis poterant definiri.

4. Et cum in societate civili tuenda unicuique sit non modo singularis, sed vel maxime socii totius multitudinis persona, hujus recte gerendæ munia non oportet à singulorum arbitrio, sed necessario debent à præscriptis omnibus & communi consensu receptis iisdem legibus dependere.

5. Accedit, quod quæ publici egregii bonum spectant, præcipuè sint procuranda; singuli autem aut difficulter ea cognoscant, aut privatarum rerum studio ab earum cura abstrahantur. Inde subjecta necessitas condendarum legum, quæ quid assequendi illius communis boni gratia, & quomodo agendum, docerent, decernerent & ad obsequium singulos obligarent.

6. Adde denique, quod Rempubl. omnem constituat imperii ac obsequii discrimen; neque obsequi privati possint nisi cognita imperantium voluntate; neque hæc cognosci possit nisi per legem: quæ ideo sermo ab excellenti aliqua mente & prudentia profectus ab Aristotele;
ab

ab aliis lingua & vox viva civitatis venustissime appellatur.

7. Constat jam, eadem initia esse legum, quæ sunt Rerumpubl. easdem origines, & ut sic dixerim, eadem incunabula magistratum esse & legum.

8. Nam neque magistratus esse potest sine lege, neque lex sine magistratu.

9. Lex ejusmodi, quæ civilis recte dici potest, & popularis alibi à Tullio appellatur, nihil est aliud, quam voluntatis eorum, qui supremam habent potestatem, solemnem & publicè sancita significatio, quâ & civitatis mores diriguntur, & ad obsequium cives omnes obligantur.

10. Dixi legem esse solemnem & publicè sancitam significationem. Intellige autem promulgationem eam, quâ lex innotescere omnibus iis potest quibus fertur.

11. Ea adeo quidem necessaria est, ut sine ea nulla omnino lex, ne quidem divina vel naturæ, dici aut esse possit; & incipiat nunc demum esse lex, cum, ut oportet, promulgata est.

12. Neque enim obligare, quod proprium legis est, civem potest nisi promulgata. Unde lex signum voluntatis Principis quibusdam haud absurde appellatur.

13. Ergo non peccatur in legem nisi promulgatam.

14. Peccatur tamen in incognitam, si nempe per legislatorem non steterit, quo minus cognosci potuerit.

15. Mi-

15. Minus tamen peccat & merito mitius punitur, qui peccat incognitâ lege, quam qui cognitâ.

16. Promulgatio plerumque jam peragitur publica recitatione legum apud cives convocatos, & scripturâ.

17. Non tamen ad promulgationem legum necessario scriptura requiritur.

18. Possunt enim & alio modo promulgari.

19. Ut si verbis tantum exprimantur; quomodo Lycurgi apud Spartanos memoriæ hominum, non tabulis creditæ fuere.

20. Tacito etiam assensu Magistratum, aut consensu populi, qui jus condendarum legum habet & potestatem.

21. Sic & consuetudines rectè dicuntur leges, & non aliter ac scriptæ leges ad obsequium cives obstringunt.

22. Nec aliter jura & leges gentium quam ex tacito cordationum gentium consensu colliguntur.

23. In Monarchico quidem aut Aristocratico statu in introducenda consuetudine, ut vim habeat legis, probabilis Principis aut superioris scientia, &, qui ex patientia præsumitur, assensus requiritur.

24. In statu autem Democratico jus introducendæ consuetudinis, quæ legis instar habeat, penes solum populum est.

25. Alias legi à Principe, aut optimatibus latæ, contraria populi consuetudine derogari non potest.

26. Cum

26. Cum enim ejusdem sit legem tollere, cujus est condere, latam tollere consuetudine diversa non potest populus, qui condendi leges non habet auctoritatem.

27. Ut ergo consuetudini vis legis sit duo requiruntur, ut consuetudo sit diuturna, longa, inveterata; & ut justo tempore aut ea usus sit, ut populus, aut eam invalescere passi sint, ut Principes, aut optimates, qui ferendarum legum habent potestatem.

28. Nec sanè necesse est, ut in contradictorio judicio approbata sit, ut loquuntur & sentiunt plerique Jurisconsultorum.

29. In contradictorio quippe judicio justo jam temporis spatium adulta consuetudo non tam fit lex, quam ut recepta jam lex magis confirmatur.

30. Cæterum cum sensim tacito consensu vim legis accipiat consuetudo, atque is consensus ex frequentiore usu & justo tempotis tractu arguatur, quando pro lege haberi debeat consuetudo, magna inter juris Romani interpretes est hæsitatio.

31. Ego, qui non ex auctoritate sed ratione hæc disserenda suscepi, eorum sententiæ subscripserim, qui consuetudini robur & auctoritatem legistribuunt, inspecto totius populi usu ex iis, quæ frequenter circa eandem rem & controversiam tenaciter per tantum tempus observata sunt, quantum superstitum hominum nec ætas nec memoria comprehendit.

32. Sunt igitur tacitæ quædam leges; est jus quod-

quoddam in omni Republ. sine scripto, quod
usus approbat, & solo consensu utentium pro-
mulgatum legum indolem imitatur, & haud
aliter quam scripta, aut vivâ imperantium voce
expresſa, ſubditos ad obſervationem obligat.

33. Pro Republ. tamen constantius melius-
que eſt ſcriptis legibus uti, quam non ſcriptis.

34. Scribi autem ac exprimi ita debent, ut
earum ſententia plana ſit & aperta, ejuſmodi
verbis comprehenſa, quæ, cum unam modo &
ſimplicem legiſlatoris mentem interpretari de-
beant, nihil habeant ambiguaſ ſignificationis.

35. Alias quippe non tam leges ſunt, quam
modi & nexus legum, magnum litium & ca-
lumniandi argumentum.

36. Neque tamen expedit eſſe verbosas.

37. Inde enim fere eſt obſcuritas legum. Ubi
quippe multis ſingula perſequi contendit legis-
lator, dum majorem ſperat certitudinem, ex
adverſo quæſtiones multiplices parit de verbis,
ac omnino facit, ut propter ſtrepitum verborum
difficilius elici poſſit interpretatio ſecundum
ſententiam legis. Ex verborum igitur in lege
naſcitur haud dubie copia diverſiſſimarum,
quæ à legis mente alienæ ſunt, interpretatio-
num.

38. Et cum ſingula, ad quæ extendit ſeſe
ſententia legis, ſingulatim perſequi legiſlatori
prope impoſſibile ſit, exquirenda eſt verbo-
rum quædam, ut ſic dixerim, generalitas, ita
tamen definita, ut licet ſubintellecta ſingula
ſingulatim non perſequatur (quod fieri vix
potest)

potest) attamen non subintellecta satis perspicue excludat.

39. Addidi, legem esse significationem voluntatis eorum, qui supremam in Republ. habent potestatem. Hi enim soli, ut & hi, quibus illi potestatem faciunt, nec alii, condere possunt leges. Cum enim lex obliget ad obsequium, legem ferre non possunt nisi hi, quibus obsequium debetur.

40. Duo quippe legis munia sunt, quæ & in descriptione ejus jam expressimus, dirigere mores civitatis, & cives ad obsequium obligare.

41. Obligandi vis est ab auctoritate ejus, qui tulit; cujus jussui cum parere debeant subditi, non possunt non promptissimo obsequio excipere legem, quam jubet.

42. Vulgo autem quæritur, an ad observationem legum, quas Princeps tulit, ipse etiam obligetur.

43. Si quidem hic consilio & prudentiæ legibus sit locus, nulli Principum dubium erit, quin & vim magnam conciliet legibus observantis Principis exemplum; & vere augusta sit illa toties repetita vox; Dignum majestate regnantis esse obnoxium sese legibus profiteri.

44. Sin vero de necessaria obligatione & prærogativa principali agatur, sicut sane agitur, discrimine interposito est respondendum.

45. Quippe in legibus tria fere invenio; id quod natura suâ æquum est; id quod arbitrio tantum legislatoris Principis; denique poenam & coarctionem eorum, qui neque quod per se,
neque

neque quod solo arbitrio Principis æquum est, sunt observaturi.

46. Ad prius examussum observandum quin juxta cum omnibus, quos subditos sibi habet, obligatus Princeps sit, quis adeo perditæ adulationis est, qui diffiteri audeat?

47. In eo enim Princeps habet & agnoscere debet superiorem, nempe Deum imperantem.

48. Ad alterum obstringi, nemo jure dixerit.

49. Si enim certum sit, sicut est certissimum, quidquid ejusmodi in legibus est, quoties lubet tollere & mutare eum posse qui tulit, sine dubio Princeps neutiquam tenetur ad id observandum, quod ut præscribere suis potuit, ita, quoties vult, potest abrogare.

50. Tertium denique quod spectat, coerceri & puniri Principem ex præscripto legum non posse, quivis facile videt.

51. Superioris enim est coercere & punire. Talem autem Princeps non agnoscit.

52. Interim ut Principes ad instar Deorum sunt inter homines, ita etiam sciant, se ad instar hominum apud Deum esse, eique aliquando, si in divinas & naturæ leges deliquerint, poenas scelerum suorum daturus.

53. Lex dirigit mores civitatis alia imperando, alia vetando, alia permittendo, denique non obsequentes puniendo. adeo ut norma sit, ad quam actiones civium compositæ habent rectitudinem civilem, & ab ea deflectentes, improbe censentur.

54. Porro legum finis cum esse debeat bonum

Cc

num

num publicum, haud dubie emanare illæ debent ex principiis & præceptis tam æquitatis naturalis, quam civilis.

55. Quod quidem naturæ jus spectat, est illud supra omnes leges civiles, eique omnes obsequi tenentur.

56. Lex ergo civilis nihil potest præcipere, quod jus naturæ prohibet; nihil prohibere, quod præcipit.

57. Potest tamen jus naturæ circumscribere, & vetare quod per naturam licet.

58. Ita, ne exemplum hic desit, lege impediri aliqui possunt, ne feras, pisces, aves capere & capiendo acquirere eis liceat, etiamsi jure naturæ & gentium liberum sit ejusmodi animalia venari.

59. Cum ergo id, quod licet per legem naturæ, impedit lex civilis, non peccat in jus naturæ.

60. Ut enim jus naturæ ea, quæ jubet aut prohibet, vult esse immota, neque ullis aliis legibus convelli; ita illa, quæ tantum licere omnibus vult, arbitrio eorum, qui societatem civilem regendam acceperunt, sive omnibus, sive quibusdam, sive nulli licita esse velint, permittuntur.

61. Quare, ut jam alia non dicam, quanquam singulis imperata à natura matrimonia non sint, iniqua videri non potest in Republ. Romana celebris illa lex Papia Poppæa de maritandis ordinibus, & coelibum poenis.

62. Principia æquitatis civilis quod attinet, illa

illa fere ex iis, quæ in istâ infinita rerum & temporum varietate diversa occurrunt, & legislatori examissim cognita esse debent, ac præcipue ingenio subditorum colliguntur.

63. Eo fit ut idem in alia Republ. æquum, in alia iniquum merito censeatur. Neque enim quod hic licet, ut & alibi liceat necesse est.

64. Homines septentrionales, ut nostri orbis exemplo hic utar, ad pocula proniores sunt, ideo fere inter Belgas nostros recte sancitum fuit, ut ab obligationibus in taberna potoria inter pocula celebratis, alterutri contrahentium postridie ante meridiem recedere liceat. Ne scilicet candida & innoxia ebrietas captionibus & infidiis exponatur.

65. Ad austrum verò gentes naturâ frigidiores, sed & vafre & callidæ, & ad circumveniendum proclives sunt, ideoque inter eas obligationes sine interventu tabellionis testiumque vix contrahuntur.

66. Huc etiam facit, ut si lex ferri non possit, quæ peræque singulis profit, feratur quæ profit majori parti, etiam si cum damno & incommodo quorundam sit conjuncta. Et ejusmodi lex haud minus illos, quibus noxia est & incommoda, obligat, quam illos, quibus prodest.

67. Leges enim quantumvis rigidæ, duræ, iniquæ, obstringunt omnes ad obsequium, modo ne contrariæ sint præceptis divinis aut naturali æquitati.

68. Denique Leges tot esse debent, quot requiruntur ad explenda officia, quæ totum parti,

pars toti, & singuli singulis, qua partes societatis civilis sunt, debent. Multitudinem autem legum corruptissimæ Reipubl. argumentum esse, perperam ex Tacito vulgo asseritur.

MARCI

etatem
em
um

MARCI ZUERII
BOXHORNII

REIPUBLICÆ
BATAVICÆ

BREVIS, ET ACCURATA
DESCRIPTIO.

Nunc primùm in lucem edita.

CI

AMSTELODAMI,
Apud CASPARUM COMMELINUM,
CLC MDC LXIII.

MARCELO Y
REIPUBLICA
PATAVIA

REIPUBLICA
PATAVIA
Municipium in Italia

ANSTED
Municipium in Italia

MARCI ZUERII BOXHORNII
 REIPUBLICÆ
 BATAVICÆ

Brevis, & accurata Descriptio.

C A P U T. I.

*De prisco Reip. Batavicae statu, & Regimini
 publici ratione.*

DE rep. Batavorum ordine acturis ante omnia videtur, ut quam gravis olim illa fuerit, accurate inspiciatur. Tempora autem tria distinguenda; nimirum I. Romanorum, Julii Cæsaris, & reliquorum Principum, qui eum excepere: II. Saxonum & Francorum ab anno Sexingentesimo post natum Christum, usque ad annum Octingentesimum Sexagesimum tertium: III. Comitum, ab eo ipso anno, usque in præsentem rerum tempestatem. Romanorum tempora quod concernunt, quantum ex ipsis eorum scriptoribus liquere potest, illis Regium, quemadmodum apud cæteros Germanos, ita etiam apud Batavos fuit. Quod tamen regium Imperium non ita accipiendum est, ac si Principes absolutâ Imperandi potestate instructi fuerint, atque donati. Contra enim sese res habuit. Nomen magis regium, quam regia potestas fuit, certis legibus, ac conditionibus

C c 4

bus definita: adeo ut Proceribus, & populo ab illis retro temporibus suum constiterit decus, & vis libertatis. Atque hoc libro *Annal. I. Corn. Tacitus* indicatum voluit; ubi de Germanorum, ac præsertim Frisiorum, qui pars Bataviæ sunt, Regibus agens: *in quantum*, inquit, *illi Regnantur*. Regum nomine, & familiâ inter Batavos sublatis, hæc loca Saxones primum, mox Franci invasere, qui non tam Domini Batavorum, quam Tutores, atque Patroni, adversus ingruentem externam vim, fuere. Quam ob causam per legatos suos belli opera potissimum hi exsequebantur: qui legati ab antiquis mediæ ævi scriptoribus *Missi Dominici* solent appellari. Procerum igitur, & populi libertas etiam tum inviolata stetit: nisi quod aliquando per vim, & minimam Dominationis auctoritatem, illam læsam leviter, & violatam non negaverim. Comites à Carolo Calvo Francorum Rege, anno 863. sunt instituti. Eorum series primo per domum Aquitanicam, mox per Hannoniam, deinde per Austriacam familias deducta, & devoluta fuit, usque ad tempora Philippi secundi, Regis Hispaniarum, filii Caroli Quinti; qui ob occupatam, violatamque libertatem, neglectasque conditiones, quibus servandis se obstrinxerat, priusquam Comitatum adipisceretur solemni suffragio, atque edicto Ordinum Imperio, & omni jure exutus est, anno 1572. Atque hanc quidem Comitum potestatem si excutimus, modicam admodum eorum auctoritatem inveniemus. Nunquam ad imperium adscisciebantur,

bantur, nisi jure electionis: quæ, quemadmodum uni cuidam familiæ astricta erat, ita in cæteris tota à Proceribus atque Ordinibus dependebat. Leges ipsis, & concessa privilegia majorum, in quæ jurarent, proponebantur, non ipsis fas vectigallia, aut tributa imponere, nisi Imperato Ordinum consensu: unde precari magis, quam imponere tributa dicebantur, Quamobrem Vectigalia sub Comitibus instituta, populari lingua *Beden*, apud Latinos Scriptores *Preces*, quod idem est, dicebantur. Non illis indicare, aut inferre bellum, pacem, aliaque fœdera inire licebat, nisi eorum Ordinum accederet consensus. Adeò ut vel hinc manifestum evadat, & sub Regibus, & sub Saxonum, atque sub Francorum legatis, & denique sub Comitum principatu perpetuam, nec jure temeratam apud Batavos extitisse & imperandi, & parendi libertatem.

C A P. II.

De eo, quod nunc est, apud Batavos, Ordinum Imperio, eorumque quo ad summam rerum autoritate.

Quemadmodum jure, meritoque, post violatum Reip. statum, Philippus Secundus, Hollandiæ Comes, judicatus est Principatu suo excidisse: Ita suprema Reip. administratio continuo ad Ordines devoluta omnis fuit. Quorum quidem Ordinum duæ sunt partes: primam constituit Equestris ordo, Nobiles Batavorum, secundam Civitates, Nobiles jus primi suffragii

habent, atque primæ sententiæ; ita tamen, ut omnium Nobilium, qui ad ordinum comitia vocati sunt, omnia suffragia, non nisi unius & simplicis loco sint; intersunt a. Nobiles subinde plures, subinde pauciores, ut plurimum tamen duodecim, aut quatuordecim numero sunt.

Civitates quod spectat, illarum delegati, qui Consules fere, & Scabini sunt, ad publica Ordinum comitia sententiam dicunt. Uniuscujusq; civitatis delegati subinde tres, quatuorve sunt, omnes tamen unius tantum suffragii capaces. Cæterum quarundam civitatum delegati hodie in comitiis ordinum non comparent, non quod jure civitas aliqua publicis comitiis possit excludi, sed quod quædam non magnæ rei, non magnarum opum, sumptibus in illis comitiis ferendis non sint pares: ad quod accedit & alia ratio, quod in indictione vectigalium atque tributorum simul cum cæteris vix aliquid possint suppeditare, aut conferre; jam autem alienum videtur, ut de summâ rerum sententiam suam dicant illi, qui nihil aut parum admodum subsidii ad eam possint contribuere.

Porro ista ordinum comitia duûm generum sunt, quædam perpetua, quædam quæ statis anni temporibus ingenti rerum necessitate, induci solent. Perpetuis comitiis interest Nobilium numerus, & singularum civitatum Delegati, qui vulgo *Gecommitteerde Raeden*, id est, delegati Ordinum Consilarii solent appellari. Horum jurisdictio, & authoritas non nisi circa res minoris ponderis, & quotidianas se

ex-

exporrigit, expanditque. In aliis autem illis comitiis res majores momenti, tributorum ratio, pacis ac belli opera, atque alia ejus generis solemniter magis & majore delegatorum numero, solent tractari; de quibus generatim ita dictis, restat ut sequentibus capitibus particulatim magis agamus.

C A P. III.

De modo Exquirendæ, proponendæque sententiæ, quoad summam rerum, in Comitibus Ordinum Batavorum.

Indicendi conventus Ordinum curæ penes unum est, qui vulgo supremus Ordinum Syndicus, sive Advocatus solet appellari: Is summa rerum capita, sive gravamina, ut vulgo loquuntur, accuratè consignata ad singularum civitatum Magistratus mittit; quibus acceptis, in singulis civitatibus convocari omnes solent, ad quos summa rerum spectat, suntque illi, & Consules, & Scabini, & Quadraginta-Viri, Triginta-Viri, ex quibus Ordinarii magistratus vulgo legi solent, eorum judicia de singulis, quæ in gravaminibus continentur, serio atque accuratè exposcuntur: plurimum autem suffragiis omnia decerni solent: quod verò ab omnibus decretum, & statutum est, in comitiis Ordinum exponendum illis creditur, qui ad ea ablegantur: Vulgo a. quemadmodum in precedentibus dictum est, aliqui Consulum, vel Scabinarum cum Syndico, quem Pensionarium vocant,

admitti consuevere; Consulibus, vel Scabini auctoritatis; Syndicus a. dicendæ sententiæ causâ, neque ei in dicendo excedere licet limites mandati, quemadmodum Jcti loquuntur. Summâ igitur rei in singulis civitatibus expensâ, statutaque, convocatisque ad statum diem civitatum singularum delegatis, supremus ille, de quo jam diximus, Ordinum Advocatus res, de quibus agendum est, proponit, atque ex ordine judicia singulorum exquirat, quæ accepta ipse confert inter sese, atque componit, pluriumque suffragiis sententiam definit, non tamen semper ex plurium votis res decidi solet: subinde enim omnium consensus necessario requiritur, nimirum in arduis negotiis, bello, pace, vectigalibus accipiendis, vel adimendis, quorum non singuli pro rato, ut loquuntur, sua ad expensas publicas conferebant, æquum justumque videtur, ut quisque opum suarum rationem habeat, neque aliorum qui ditiores sunt, suffragiis oneretur. Unaquæque enim civitas sui juris est, neque ad hoc, vel illud sive agendum, sive non agendum compelli potest. Patet igitur, ut rei compendium faciam, omnium suffragia instar singulorum, & singulorum instar omnium esse, & in comitiis Ordinum non tam cogendi singulos esse auctoritatem, quam modum per legitimas rationes obtinendi singulorum consensus.

CAP.

C A P. IV.

De cura regalium Batavie administrandorum.

PRæter comitia Ordinum, est & alius ordinarius eorum conventus, quorum fidei, curæque regalia, ut vulgus loqui solet, reip. sunt demandata. Munus eorum potissimum versatur, ut rationem habeant Dominiorum, quæ nullius privatae, sed publicæ sunt jurisdictionis: insuper ut rationem habeant earum pecuniarum, quæ ex agris publicis, feudis, investituris, aliisque hujusmodi rebus colliguntur. Conventus Camera rationis, vulgo de *Kamer van Reekeninge*, Consilarii ipsi Magistri rationum, vulgo *Reeken-meesters* solent appellari.

C A P. V.

De ordinario Ordinum Batavie conventu, qui duplex, curans ea quæ aut terram, aut mare spectant.

Diximus in præcedentibus, ordinarium esse eorum conventum, qui delegati Ordinum Consilarii, vulgo *Gecommitteerde Raden* solent vocari. Quum autem duobus potissimum resp. innitatur, iis nimirum quæ aut terra, aut mari geruntur, duplex etiam eorum est ordo. Quidam simpliciter *Ordinũ delegati*, alii *Delegati ad Collegiũ Admiralitatis* solent appellari, ad illos terræ, ad hos maris cura spectat, illi *Hage-comitis*,
hi

hi autem maritimis civitatibus fixam sedem, ac conventum habent. Munus eorum potissimum in eo consistit, ut iis, quæ militiam terræ gerendam spectant, cum Gubernatore Provinciæ, & extraordinario Ordinum conventu communicatis, provideant ne quid resp. capiat detrimenti, præsidii civitatum, statis militum stipendiis curandis ipsi illi sunt destinati; ardua autem & quæ maximi ponderis negotia committere non sibi, sed extraordinario Ordinum conventu coguntur: adeo ut eorum curæ hoc tantum ferè commissum sit, quod vulgo *finantiam* appellamus. Quæ omnia paulò accuratius ex ipsâ eorum instructione, ut loquuntur, pendiculanda sunt. Primo igitur communicant consilia cum Provinciæ Gubernatore, qui ipse etiam, si quid acceperit, consilia cum iis conferre solet ac communicare. II. Jus, libertatem, Privilegia, Consuetudines Provinciæ tuentur, ac defendunt. III. Præsidia militum pro libitu & præsentē rerum statu, nunc his, nunc illis in locis disponunt, re cum Provinciæ Gubernatore semper communicatâ. IV. Subitariis Provinciæ motibus, seditioni populi, aliisque ejusmodi malis ex tempore occurrere eorum munus est. V. Querelas, supplices libellos, alia talia districtum, civitatum, pagorum, privatorum denique, quatenus publicum concernunt, excipere illi solent, atque examinare. VI. Quicquid in extraordinario Ordinum conventu statutum, decretumque est, ipsi exsequuntur. VII. Ex eorum consilio, & auctoritate, addito Gubernatoris

natoris assensu, Præsidia, Castella, aliaque belli opera exstruuntur, curantur, reficiuntur. Isti, de quibus jam dictum, Ordinum Delegati singulstrienniis mutari, aliisque ex singulis civitatibus in eorum locum suffici solent, ac restitui.

C A P. VI.

De curâ rerum maritimarum, sive Collegio Admiralitatis.

Quum, ut ille inquit, iis artibus conservari imperium debeat, quibus partum est, maxima certe circa res maritimas in Batavia cura esse debet. earum enim beneficio aucta semper, & promota hæc resp. Ordinarius proinde Ordinum II. collegii, sed varius, in omnibus nimirum illis civitatibus, quæ navigationibus, commerciisque exercendis sunt opportunæ; qualis in Batavia potissimum quatuor sunt, Amstelodamum, Horna, Rotterdamum, & in Zelandia Middelburgum. Comparent in singulis illis conventibus singularum provinciarum, atque civitatum delegati. Ipsorum est certas, & tutas præstare adversus vim hostium navigationes, jus liberi maris tueri, classes in naves bellicas adonare, easque destinare in ea loca, in quibus navigationibus maximo usui esse possunt.

Præterea tormenta bellica, aliumque belli navalis apparatus sedulo curare; re semper cum supremo Architalasso, qui Gubernator provinciae est, & ordinario ejus vicario communicatâ.

nicatâ. Quod nautas, quod socios navales, quod mercatorum circa usum maris querelas, quod sociorum navalium stipendia concernit, id totum eorum jurisdictionis est: quæ stipendia ex portoriis, tributisque ultro, citroque navigantium colliguntur. Si quid autem incidat, quod gravioris, majorisque sit momenti, id omne ad Gubernatorem provinciæ & extraordinarium Ordinum conventum referri solet. Insuper qui ad ea collegia delegati singulis trienniis mutare locum, & deponere auctoritatem aliis suffectis coguntur. Atque ita quidem publica Batavorum quod res terrestres maritimasque comitia, & collegia sese habent. Reliquum est, ut de Provinciæ Gubernatore, ejusque munere, & auctoritate non nihil dicamus.

C A P. VII.

De Provinciæ Gubernatore, ejusque auctoritate.

Quemadmodum publica autoritas, ac majestas Comitum temporibus partim penes Comites, partim penes Ordines fuit: ita hodie inter Ordines & Gubernatorem illa est divisa, ita tamen, ut autoritas Gubernatoris deferenda ab iis sit, & si resp. ita exigat, reposcenda. Post defectionem legitimam à Rege Hispaniarum, Gubernatoris dignitas Principibus Arausionensibus propter summa horum merita fuit delata. Potestas ejus dupliciter est consideranda, & domi, & foris, sive bello, & pace. Domi
caput

caput supremæ in rebus civilibus jurisdictionis, siue Præses magnæ Curiaë est. Ad eum quoque spectant dignitates, quæ propius Comitatum ipsum concernunt, alicui eorum largiri, qui ab Ordinibus, ut vulgo loquuntur, sunt nominati. Quod fœdera, pacem, bellum spectat, magis in eo videre est suadendi, quam iubendi auctoritatem. De summa reip. deferre ad Ordines potest, nihil potest imperare. Conventui eorundem Ordinum præsentem se sistere, nisi vocatus non potest: habet tamen suum inter equestrem siue nobilem Ordinem delegatum, qui simul cum cæteris sententiam dicere potest; quod ipsi concessum non tanquam Provinciaë Gubernatori, sed tanquam feudali, acceptis vel per emptionem, vel hæreditatem nonnullis dominiis, quæ in eâ Provinciâ posita sunt. Quod militiam siue terrestrem, siue navalem spectat, multo majoris est auctoritatis. Bellum navale per vicarium fere exsequitur, qui mandata Gubernatoris accipit, exsequiturque, sed prius cum collegio Admiralitatis communicata. Quoties terra bellum geritur solemni aliqua expeditione, ipse præsens interesset solet, omniaque prohibitu exsequi potest, accepto tamen Ordinum consensu, qui in castra simul cum ipso tres, quatorve solent suo nomine delegare. Porro quoties magnum aliquod tentare cupit, ac moliri, cujus secreta, & occulta manere debent consilia, quæ faciliè dispalescerent, si cum Ordinum singulis communicarentur; ita fere agere solet: Primo Ordinibus necessitatem movendorum
in

in hostem castrorum generatim exponit, quibus ad eam expeditionem opus sit, etiam deducit, rogatque Ordines, ut necessariam pecuniæ summam ex ærario publico velint erogare quo facto deliberant Ordines, sit ne in usum reip. vel contra, id quod à Gubernatore postulatur; deinde duo, tresve, quos Gubernator ipse legit, quibusque ipse quàm maximè fidit, ex toto Ordinum collegio deputantur, qui duo, tresve satis habent, si generatim præsentibus Ordinibus omnibus exponant, illud utile, ac necessarium esse, quod particulatim in consilio Gubernatoris accepere, sin vero illi duo, tresve nec utile, nec necessarium esse exponant, rescinditur expeditionis apparatus, neganturque Gubernatori promovenda in hostem castra, quæ antea generatim concessa erant. Emolumenta ex utrâque militiâ reportat Gubernator; partem enim decimam ferè consequitur omnium earum prædarum, quæ hostibus eripiuntur.

C A P. VIII.

De Reditu opum publicarum.

Quæ aliis in locis publicæ opes naturæ debentur, hic debentur instituto; institutum autem illud circa vectigalia versatur: sunt autem vectigalia duorum generum; quædam rerum, quæ advehuntur, & evehuntur; quædam rerum, quæ ab ipsis incolis consumuntur; illis præter incolas exteri etiam, his incolæ tantum onerantur: illa quod spectat, pro mercium pretio

tio majora sunt, vel minora, suntque in singulis Bataviæ portibus constituti, qui eorum ex fide colligendorum habent rationem. In vectigalibus impositis rebus, quæ ut diximus, ab ipsis incolis consumuntur, varias eorum species, varias formas observare licet. Vix enim quidquam tam leve est, tam nullius ponderis, cujus nomine vectigal non sit solvendum. Id autem observatione longè dignissimum, ita ordinatam esse vectigalium illorum rationem, ut, quæ gravissima sunt, ditiores tantum, & potentiores contingant, quemadmodum in vectigalibus vino, agris, prædiis, domibus, aliisque hujusmodi rebus impositis unicuique facile patere potest: jam autem qui vino utitur, & qui domos, agros, prædia propria, ac sua habet, facile eorum nomine aliquid in publicum effundere potest. Dabo ex omnibus unum, & nuperum ejus rei exemplum: singulari arte recens inventa est corradendæ in usum reip. magnæ pecuniæ summæ ratio: quum plurimi sint ditiorum, qui magnam pecuniæ vim ærario publico crediderunt, cujus interesse, dato chirographo accepti, quotannis utuntur; quum autem plurimæ circa forum lites, quæ non nisi inter potentiores solent excitari, nec confici, aut ad finem perducì, nisi confectis plurimis invicem, ut loquuntur, instrumentis: quum continui, & quotidiani inter ementes & vendentes hoc in loco commercii florentissimo contractus ineantur, iique in fidem rerum sint consignandi; visum Ordinibus edicto publico cavere, ne aut chirographa,
aut

aut libelli forenses, aut contractus, aliaque ejusmodi instrumenta pretii alicujus essent aut auctoritatis, nisi iis in scedis consignata, quibus Ordinum majus, vel minus sigillum impressum esset; schedis autem istis suum impositum pretium, quod solvendum uniuersis quis opus habet, sic fit, ut scheda, quæ obulo antea comparari solebat, ad pretium plurimum assium excreverit, pretium nimirum semel præstitutum. Incredibile autem est, quantum vectigal illud ad publicas opes conferat, propter frequentissimum earum schedarum usum. Pauperiores vero, & qui tenuiores sunt fortunæ parum, aut nihil hinc sentiunt oneris, quia ditiorum est ferre agere, quæ jam recensuimus. Nec aliter nuper singulis domibus & patribus-familias famulorum, & famularum suarum nomine vectigal quotannis pendendum; certe pauperes id vix premit, qui famulatio non utuntur.

C A P. IX.

De tributis ordinariis, & extraordinariis.

Tributorum inter *Batavos* alia ordinaria, alia extraordinaria sunt. Ordinaria appellamus, quæ jam ab initio hujus reip. semel statuta semper tolerantur. Nihil autem tam vile est, cui non ordinarium tributum impositum sit. Observandum autem in ordinariis tributis, quod illa subinde pro rerum, ac temporum necessitate increscere soleant, atque adaugeri, quod profectò fit, quam prudentissimè; enimverò præ-

præstat inveterata illa tributa augere, quàm nova imponere. Novum enim novi oneris & plurimum plebi est invidium: onus autem quod veteri additur, propter consuetudinem non difficulter toleratur: inter ordinaria tributa præcipuè affirmandum est illud, quod salium, vulgo *Soudt gelt*, solet appellari, ex quo non exigua pecuniæ vis in robur reip. solet derivari. Ejus autem imponendi hæc est ratio: Magistratus urbanus singulas familias, earumque capita lustrare solet; prout autem vel modica, vel numerosa est uniuscujusque familia, major minorve salis mensura quotannis consumenda indici solet, pro cuius mensuræ vel magnitudine, vel, ut ita dixerim, parvitate, majorem minoremve pecuniæ summam publico debet: sanè familiæ singulæ modicæ rei civium duobus ferè florenis quotannis hujus tributi nomine publico satisfacere tenentur. Sed & inter ordinaria tributa id, quod vino, cerevisiæque impositum, non postremum putari debet. Pretium vectigalis in vino ipsius vini pretio ferè est æquatum. Vas unumquodque, sive tonna cerevisiæ floreni unius pretii æstimatur. Non prætermittendum est hoc loco majus longè tributum utriusque & vini, & cerevisiæ nomine illos pendere, qui caupones sunt, hospitiiisque suis alios excipere solent, quam civium ceteros; idque sanè fit non sine gravi ratione; quippe grande illud cauponum vectigal non tam necessariis rebus, quarum onera ferè morosius ferre solent, quam revera superflue, quam intermittere quisque

que potest, impositum est vivendi voluptati, nec
 nimium id existimat ille, qui propter plura in-
 termisurus non esset illas vitæ suæ dilitias: Ex-
 traordinaria tributa sunt ferè triplicia. I. Censio
 capitis. II. Censio caminorum. III. Vectigal illud,
 quod vulgo ducentesimam, sive *den twee hon-
 dersten penningh* appellamus. Censio capitis ni-
 hil est aliud, quam uniuscujusque, cujus tan-
 dem ordinis, sexus aut ætatis sit, capiti imposi-
 tum tributum, quod in capita singula floreno
 ferè sive 20. assibus æstimatur. Incredibile au-
 tem dictu est, quantum id faciat ad ærarii pu-
 blici incrementum in tanta populi multitudine,
 quâ regiones istæ sunt refertæ. Censio camino-
 rum, vulgo *Schoorsteen-geldt* appellatur, estque
 nihil aliud, quam vectigal singulis eminentibus
 singularum ædium caminis impositum, quod
 in singulos floreno ferè, vel 20. assibus æstima-
 tur. Ducentesima nihil aliud est quam vectigal
 omnibus uniuscujusque opibus impositum, sive
 toti substantiæ qui 200. ex. g. florenos possidet,
 eorum nomine unum publico debet; qui qua-
 dringentos possidet, duos conferre cogitur, &
 ita porro. Atqui dicat hic aliquis, difficulter ad-
 modum, aut vix uniuscujusque privati opes re-
 cenferi posse, aut æstimari: nemo enim divi-
 tiarum suarum vel magnitudinem, vel tenui-
 tatem faciliè aliis solet explicare, proinde sæpe
 fieri quis existimet ut unius tributi exactione
 aut plus solvant qui ditiores, quam sunt, æsti-
 mantur, nimis etiam parum pendant illi, quo-
 rum opes longè majores sunt, quam existiman-
 tur.

tur. Huic difficultati prudenti temperamento, ac moderatione obviam semper itum fuit. Moris quippe est, ut in ducentessimâ imponendâ Consules uniuscujusque urbis, ac Magistratus cæteri pro libitu, & publica de uniuscujusque opibus fama plus minusve exigant, prout aliqui vel ditiores sunt, vel pauperiores, adeò ut nemo opes suas deferre cogatur, quum arbitrio ipsorum magistratuum, quantum fieri potest, proximè æstimentur. Si enim decepti fuerint magistratus in nimia substantiæ alicujus æstimatione, licet unicuique privato apud eos instituere nimii oneris querelam. si quis enim concipiat juramentum tantum se non possidere, quanti æstimatus fuit, diminuitur census impositus.

C A P. X.

De colligendorum vectigalium publicorum ratione.

Diversitate omnium tributorum satis superque examinata, restat, ut de eorum colligendorum ratione non nihil dicamus. Modus autem duplex est. Vel nisi certo pretio annuus tributorum proventus alteri addicitur, & elocatur, vel ipsi Magistratus, aut ab iis constituti curam eorum habent. Primum modum quod spectat, quotannis ad singulas civitates se conferunt duo, tresve Ordinum delegati, qui statò die, præsentè omni populo proventum horum vel illorum tributorum quasi vendunt, qui maximum

ximum pro eo pretium obtulit; si nimium obtulerit falsus animi ac opinionis, summam tamen oblatam vel etiam cum damno suo præstare tenetur: in quo ne reip. fraudi sit, idoneos fidejussores, sponsoresque offerre ille cogitur, cui proventus tributorum elocatur: Ne etiam populus subinde telonario solvere detrectet, quod tributi nomine solvendum, paratæ (ut loquitur) exequutionis jus, atque auctoritas telonario datur. Atque ita quidem proceditur in tributis, quorum alius, atque alius nunc major, nunc minor singulis annis est proventus: contra in aliis sese res habet, quorum census quum semper idem sit, ac definitus, mandatur eorum curæ iis, qui spectatæ inter magistratus innocentia sunt, ac integritatis.

C A P. XI.

De ratione solvendi stipendii militaris.

Post ea, quæ jam diximus, sequitur ut non nihil de exponendo tributorum proventu potissimum in militum stipendia hîc agamus. Quemadmodum militia latrocinium esse non debet, ita latrocinium fit, quum accurata stipendii militaris ratio non habetur. In quo, si quiquam, Batavi imprimis prompti, ac parati sunt. Quoniam fieri subinde solet, ut propter continuos sumptus exhaustum pene publicum ærarium sit, vel tardius etiam tributorum proveniat proventus; ne interea miles simul ac publicum laborarent seriò est provisum. Sunt certi qui-

quidam homines qui à sollicitandis publicis pecuniis pro militum stipendiis *Solliciteurs*, vel sollicitatores solent appellari: illi lucri spe, ac causa cum singularum cohortium Tribunis ita pacisci solent; pollicentur nimirum ita acturos sese, ut parata semper pecunia sit ad militibus singulis octiduis satisfaciendum, eâ conditione, ut Tribuni pro singulis centum sollicitatoribus solvant interesse, subinde 15. subinde 25. florenos pro ut se habent provinciæ, ex quibus stipendia peti debent. Aliæ enim aliis magis florentes vel promptiores vel tardiores esse solent. Sollicitatores igitur mutuo pecuniam ab aliis, quantum necesse, petunt: curant ne hebdomadalis stipendii solutio unquam interrumpatur. Fœnore fruuntur, atque interesse plusquam ordinario propter pericula, quæ sustinent in pecuniis mittendis, propter moram etiam, & molestias in iis pecuniis ob Ordinibus reposcendis continuo subeundas. Adeò ut hinc videre sit rationem, qua exhausto ærario, singulis tamen publico nomine satisfieri potest. Homines opulenti sollicitatoribus pecunias suas credunt, sollicitatoribus militum Tribuni, sollicitatores vero *Ordinibus Batavorum*. Sic privatus publico impræsens præstat, quod impræsens publicum non habet, stipendium dico militare.

C A P. XII.

De Ordinum Generalium Collegio.

Quæ hætenus campendio à nobis dicta sunt particulatim etiam Batavorum provinciam

D d

con-

concernunt, quæ vulgò Hollandia appellatur; cuiusmodi ferè ratio, paucis admodum aliter sese habentibus, in cæteris provinciis existit. Non alienum nunc erit, si de supremo fœderati Belgii, sive Ordinum Generalium collegio agamus. Est id ejusmodi, ut suprema Belgii fœderati & omnium provinciarum majestas eo repræsentetur. Constat autem illud ex singularum provinciarum, quæ fœderatæ sunt, Delegatis: qui numero vel plures, vel pauciores esse solent, prout à singulis provinciis, vel plures, vel pauciores ad id collegium deputantur: ut plurimum autem numero inter vigesimum, & trigesimum sunt. Ad triennium tantum ea potestate Delegati funguntur. Ex ordine nunc hæc nunc illa hebdomade præsident nunc huius, nunc illius provinciæ deputati: qui ipsi limites mandati habent ab Ordinibus earum provinciarum, à quibus mittuntur, quos neutiquam excedere licet. Si autem quid præter expectationem magni ponderis eveniat, de eo in Ordinum concessu nihil certi statuere possunt provinciarum delegati, nisi prius re omni cum provinciis communicata. Aded ut eo de Collegio videre sit harmoniam, & concentum illius fœderis, à quo fœderati appellamur. Conventui huic se sistere Gubernator provinciæ nisi vocatus non potest: ab hoc imperia omnia accipienda ipsi, & exsequenda. Nihil jurisdictionis tamen in singulas provincias ipsi illi Ordines Generales habent. Sed eorum conventu provinciæ singulæ, eorumque consilia uno quasi vin-

clo

clo conjunguntur. Quod bellum, quod pacem, quod majestatem, & decus hujus reip. quod supremas, & publicas dignitates, quod legationes, quod ineunda, conservanda, abroganda foedera, quod excipiendas, vel mittendas legationes, quod privilegia, quod curam monetæ, aliaque ejus generis, quæ summi ponderis, concernit, id totum ex arbitrio, & autoritate hujus collegii dependet. Porro in partem curarum Ordinibus Generalibus venit Collegium quoddam proximum, quod Consilium status, vulgo *de Raedt van Staten*, solet appellari. Illi autem ejus collegii Consilarii nihil agere possunt, aut statuere, nisi quod examinandum & dijudicandum ab Ordinibus Generalibus ad eos est relatum. Quod salvos conductus, quod stipendia militum generatim, quod exauctorationes militiæ ducum, ac electiones, id totum, volentibus ita Generalibus Ordinibus expendi hic solet: adeo ut in Collegio Generali id ferè totum agitur, quod reip. hujus spectat incrementum; penes verò Consiliarios status est cura, ut quæ à Generalibus Ordinibus mandata, accuratè observentur, adeo ut illorum quidem sit imperare, horum autem, dati imperii autoritatem in singulis tueri. Constat autem hoc consilium status ex singularum ibidem provinciarum delegatis: adeo ut Generalia Collegia hujus reip. sint nihil aliud, quam omnium provinciarum conventus; atque ita occasio discordiis omnibus, atque dissensionibus, quæ inter singulas provincias quoad summam rerum possent exoriri,

9 riri, præcisa est. Singuli enim omnes, & omnes singulos sequuntur, quod solum, & unicum hujus Imperii, majestatisque est fundamentum.

C A P. XIII.

*De utriusque & Orientalis, & Occidentalis
Indiæ Societate, ac Collegiis.*

Q Uemadmodum ex commerciis potissimum privatorum, & ex iis opes publicas diximus augeri, ita præcipue illa in mercibus consistunt, quas hac tempestate soli fere, exceptis Hispanis, Batavi advehere, & per universam Europam distrahere solent. Acceptum id referri debet primo collegio societatis Indiæ Orientalis; quod nihil est aliud, quam multorum privatorum sponte in unum olim collatæ opes ad instruendam idoneam classem, quæ portus aliquot, & regiones Indiæ possent expugnare, quod fœliciter quidem successit, unâ alterave Hispanorum in Indiis arce occupata. Aditus ad commercia longè amplissimus fœdera que cum Indorum Regibus, præcipuè Japoniæ, & Chinesisum principibus patet factum est: Unde quæstum magnum primo statim initio Participantes, ut vocant, & sic resp. percepere. In principio cum Indis, hominibus altæ cujusdam, & ignavæ simplicitatis pro mercibus pretiosissimis merces viliores, & quæ nullius fere pretii, oblatae acceptæque fuere. Est Amstelodami etiamnum superstes non nemo, qui pro ducentis præter propter catenis, ex vitreis glosulis confectis,

tan-

tantam margaritarum vim ab Indis accepit, ut quum antea nullius pene rei esset, brevi tempore ad duarum vel trium tonnarum auri opes pervenerit. Verum ita diutius sese falli jam Indi non patiuntur, & mercibus quidem nostris, sed paulo pretiosioribus & suarum ferè pretio adæquatis delectantur. Porro quod Batavi impræfens quoad mercatum rerum Indicarum agunt, præcedentibus sæculis à serenissima Venetorum rep. fieri semper consuevit, unde etiam tantæ in illa rep. opes: verum commercia illa instinc statim collapsa sunt, quam primum Batavi in Orientis Indiam venêre, nec illius rei ratio est obscura: quippe terrestri itinere per diffitas Orientis plagas Constantinopolim primum, mox Venetias deferenda Veneti curabant: via autem navali Batavi ea ipsa deferebant, deferuntque hodie; jam autem expeditius, & minoribus sumptibus iter mari, quam terra peragitur, proinde easdem merces Indicas viliori pretio Batavi quàm Veneti exponere potuêre. Sed propius jam videndum, quæ constitutio, quæ forma sit hujus societatis. Quum primum instituta esset, in faciendos sumptus collatæ sunt à privatis 60. tonnæ auri, quarum utendarum cura penes supremos societatis præfectos fuit, qui vulgo *de Bewinthebbers* solent appellari, qui leguntur ex participantium omnium numero ab iis participantibus, qui maximam summam contulere, puto quinque millia florenorum, & vulgo Capita participantium, sive *Hoofst-participanten*, solent vocari. Interesse pecuniæ

expositæ certum, aut statum non est, nec statò tempore participantibus solvitur; pro accepta præda, pro felicitàte commerciorum, pro multitudi-
 ne mercium delatarum semel tertio, quarto, subinde uno anno interesse, subinde octo, subinde viginti, aliquando etiam viginti quatuor, de centum, ut loquuntur, participantibus solvitur: adeo ut impræsens participantes Indiæ Orientalis quotannis media fere parte capitalis (quod mirum videri possit) quotidie, pecunia tamen ulterius non oblata, augetur. Hoc volo si quis impræsens summam possideat 4000. florenorum, creditam jam à principio Societati Indiæ Orientalis, eamque alteri vendere velit, nullo negotio sexdecim millia florenorum pro ea possit obtinere. Pretium enim simplicis summæ si vendatur, ad quadruplum excrescit, nec id sane sine ratione. Quum enim magis magisque indies florere hujus Societatis commercia videantur, nihil aliud expectandum est, quam ut tandem progressu temporis interesse quotannis ipsi summæ capitalis adæquetur. Ita quidem status illius Societatis se habet. Superioribus annis pari exemplo, & modo Societas Occidentalis instituta fuit. Summa ejus capitalis in unum collata est octoginta tonnarum auri, qua factum, ut ea Indiæ Occidentalis pars, quæ *Brasilia* appellatur, tota sub potestatem nostram reducta sit. Ex qua magnus impræsens sacchari, pellium, eboris, tabaci, modicus autem argenti est proventus. Hac etiam factum, ut classis argentaria Hispanarum opum
 im-

imprimis dives expugnaretur, qua capta singulis participantium media summæ capitalis pars, hoc est, quinquaginta de centum per soluta fuit: sed & ante pars quarta summæ capitalis, hoc est 25. de 100. fuerat per soluta: adeo ut in præsens illi, qui summam ex. g. centum florenorum in gratiam Societatis exposuere, manente annorum spacio acceperint florenos septuaginta quinque, qui sanè quæstus longè maximus est, majorque speratur indies, si fortuna ita porro conatibus favere velit. In utraque India magna militum, sociorumque Navalium vis est, quibus, ut & peragendis commerciis præfunt Generales, qui quasi ----- militiæ est; & Consiliarii, qui ad politiam & commerciorum rationem accuratè attendunt. Atque hæc de statu illarum Societatum quantum satis.

F I N I S.

LIBROS
DEL DR.
J. MARCO

12000 27375

R
848

BIBLIOTECA HISTORICA MUNICIPAL

1200027375

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid